

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’NİN SURİYE POLİTİKALARININ
GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ KAPSAMINDA İNCELENMESİ:
2011-2015**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Alitunç ÖZDEMİR

KOCAELİ 2019

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’NİN SURİYE POLİTİKALARININ
GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ KAPSAMINDA İNCELENMESİ:
2011-2015**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Alitunç ÖZDEMİR

Doç. Dr. Ali Poyraz GÜRSON

KOCAELİ 2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR.....	V
TABLO VE HARİTA.....	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMASAL VE TEORİK ÇERÇEVE	6
1.1. GÜVENLİĞİN DEĞİŞEN ONTOLOJİSİ VE KAVRAMSAL TANIMLAMALAR	6
1.1.1. Ontoloji.....	6
1.1.2. Epistemoloji.....	8
1.1.3. Güvenliğin Ontolojik ve Epistemolojik Dönüşümü	9
1.1.3. Ulusal Güvenlik	17
1.1.4. Güvenlik İkilemi	18
1.2. POZİTİVİST VE POSTPOZİTİVİST TEORİLERİN GÜVENLİK YAKLAŞIMI	19
1.2.1. Pozitivist teorilerde güvenlik	22
1.2.1.1. Realizm ve Neorealizm:	23
1.2.1.2. Liberalizm ve Neoliberalizm	28
1.2.2. Post-Pozitivist Teorilerde Güvenlik	33
1.2.2.1. Frankfurt Okulu ve Eleştirel Güvenlik Anlayışı.....	33
1.2.2.2. Feminizmin Güvenlik Yaklaşımı	36
1.4. KOPENHAG OKULU VE TEORİK YAKLAŞIM.....	38
1.4.1. Söz Edimi, Güvenikleştirme Ve Güvenlik-Dışlaştırma.....	41
1.4.1.1. Askeri Güvenikleştirme.....	49
1.4.1.2. Toplumsal Güvenikleştirme	53

1.4.1.3. Siyasal Güvenlikleştirme.....	59
1.4.1.4. Ekonomik ve Ekolojik (çevresel) Güvenlikleştirme.....	61

İKİNCİ BÖLÜM

2. İLİŞKİLERİN TARİHSEL OKUMASI	63
2.1. SURİYE VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE TARİHSEL BAKIŞ	63
2.1.1. Suriye'nin Tarihine ve Demografik Yapısına Kısa Bir Bakış	65
2.1.2. Demografik Yapının Tarihi	67
2.1.3. Demografik Yapının Coğrafik Dağılışı Ve Değişimi	69
2.2. HAFİZ ESAT DÖNEMİ	70
2.3. 2011 YILINA KADAR BEŞŞAR ESAD DÖNEMİ.....	77
2.4. TÜRKİYE SURİYE İLİŞKİLERİ SORUNLAR VE ORTAKLIKLAR	81
2.4.1. Türkiye Suriye Arasındaki Sorunlar.....	83
2.4.1.1. Su Sorunu.....	85
2.4.1.2. Kürt Sorunu.....	89
2.4.2. Türkiye'nin Güvenlik Anlayışının Dönüşümü	93
2.4.3. Ortaklıklar ve İkili İlişkilerin Gelişmesi	95
2.4.4. Suriye'de Arap Baharının Başlaması.....	97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 2011-2015 ARASI İKİLİ İLİŞKİLERİN GÜVENLİKLEŞTİRME KAPSAMINDA OKUNMASI .101	
3.1. ARAP BAHARI SONRASI TÜRKİYE SURİYE İLİŞKİLERİNİ GÜVENLİKLEŞTİRME ÜZERİNDEN OKUNMASI	101
3.2. İKİLİ İLİŞKİLERİN DOSTLUKTAN DÜŞMANLIĞA GİDEN SÜRECİN İNŞASI	105
3.3. TÜRKİYE'NİN GÜVENLİKLEŞTİRDİĞİ TERÖR ÖRGÜTLERİ	114
3.3.1. Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)	115
3.3.2. Demokratik Birlik Partisi (PYD)	119
3.4. TÜRKİYE'NİN SURİYE'DEKİ DİĞER AKTÖRLER İLE İLİŞKİLERİ	222
SONUÇ.....	126
KAYNAKÇA	133
ÖZGEÇMİŞ	144

ÖZET

Dönüşüme uğrayan her şey gibi güvenlikte dönüşüme uğramaktadır. Güvenliğin bu dönüşümü ontolojik ve epistemolojik olarak incelenmeye değerdir. Bu dönüşüm uluslararası ilişkilere de yansımıştır. Klasik güvenlik eleştirileri üzerine kurulan uluslararası ilişkiler teorileri mevcut uluslararası ilişkileri açıklamakta daha ön plana çıkmıştır. Bu teorilerden biri olan, Kopenhag Okulunun temsilcilerinden Barry Buzan ve Ole Waever tarafından temellendirilen ve geliştirilen güvenlikleştirme teorisi uluslararası ilişkilere yeni bir soluk getirmiştir. Kopenhag Okulu güvenliği sadece askeri alanla sınırlandırmamış güvenliği farklı alanlarda da incelemeye başlamışlardır. Bu durum güvenliğin geniş bir boyutta incelenmesini kolaylaştırmıştır. Ayrıca güvenlik ve söylem arasında bağ kurulmuştur. Bir konunun güvenlikleştirilmesinde ve güvenlik-dışlaştırılmasında söylemin politika yapıcılığı üzerinde durulmuştur. Bundan dolayı bu çalışmada söylemler üzerinde durulmuş ve söylemin politikayı nasıl etkilediği aktarılmaya çalışılmıştır.

Ortadoğu'da Arap Baharı ile başlayan ve Suriye'ye de sıçrayan toplumsal hareketler Suriye'yi iç savaşa sürüklemiştir. Bu iç savaş sonucunda bölge bir çatışma ortamına dönüşmüştür. Bu çatışma ortamı devletler ve toplumlar arasındaki ilişkilere de yansımıştır. Bu ilişkileri ve çatışma ortamını anlamak için güvenlikleştirme teorisinin güvenlikleştirme alanları kapsamında incelemek daha doğru olacaktır. Bu nedenle bu tezde dönüşen güvenlik anlayışını ve çatışma nedenlerini anlamak için güvenlikleştirme teorisinden faydalanılmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı 2011-2015 yılları arasında Türkiye'nin Suriye'ye yönelik politikalarının güvenlikleştirme teorisi üzerinden okunmasıdır. Türkiye iç savaştan kısa süre sonra rejimi ile ilişkilerini güvenlikleştirmiştir. İç savaş sonrasında Suriye'de birçok farklı grup türemiştir. Türkiye bu grupların bazılarını güvenlikleştirirken bazıları güvenlikleştirmenin dışında tutmuştur. Ayrıca bu çalışmada bunun nasıl olduğu üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kopenhag Okulu, Güvenlik, Güvenlikleştirme, Söylem, Suriye, Türkiye

ABSTRACT

Like many things in world, Security has also transformed with time. This transformation of security is worthy of ontological and epistemological research. This transformation has been reflected in international relations and the theories of international relations based on classical security criticisms, which is more prominent in explaining the existing international relations. One of these theories is the theory of securitization, put forward by representatives of the Copenhagen School, Barry Buzan and Ole Waever, this theory has brought a new breath to international relations. They began to examine security in different prospects other than, confining security to only military sector. This theory has facilitated a broad examination of security. A link between security and discourse has also been created. Policy making of discourse in securitization and de-securitization has been focused. Therefore, in this study, we briefly focused on discourses and it has been tried to explain how discourse affects politics.

Social movements in the Middle East, which started with the Arab Spring and spread to Syria, led Syria to civil war. As a result of this civil war, the region turned into a conflict zone. This conflict environment is also reflected in the relations between states and societies. In order to understand these relations and the dynamics of conflict, it would be more appropriate to examine the securitization theory within the areas of securitization. Therefore, in this research, we used the securitization theory in order to understand the concept of security and the causes of conflict.

The main purpose of this paper is to research the policies of Turkey towards Syria from 2011 to 2015 within framework of “theory of securitization”. Turkey shortly after the civil war, perceived securitization of its policies with Syria. After the civil war, many different groups emerged in Syria. Turkey has securitized some of these groups while excluding others, in this paper we will focus on how Turkey managed to do this.

Key words: Copenhagen School, Security, Securitization, discourse, Syria, Turkey

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AKP:	Adalet ve Kalkınma Partisi
BM:	Birleşmiş Milletler
CIA:	Merkezi İstihbarat Teşkilatı
DBA:	Demokratik Barış Araştırmaları
IEK:	İki Nehir Arası El Kaide
IİD:	Irak İslam Devleti
IŞİD (DAEŞ:	Irak Şam İslam Devleti
MGK:	Milli Güvenlik Kurulu
MİT:	Milli İstihbarat Teşkilatı
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
Orsam:	Ortadoğu Araştırma Merkezi
ÖSO:	Özgür Suriye Ordusu
PKK:	Kürt İşçi Partisi (Partiya Karkeran Kurdistan)
PYD:	Demokratik Birlik Partisi (Partiya Yekitiya Demokrat)
SDG:	Suriye Demokratik Güçleri
SUK:	Suriye Ulusal Konseyi
TDK:	Türk Dil Kurumu
UAD:	Uluslararası Adalet Divanı
Uİ:	Uluslararası İlişkiler
Vd:	Ve Diğerleri
YPG:	Halkçı Koruma Birlikleri(Yekîneyên Parastina Gel)
YPJ:	Kadın Koruma Birlikleri (Yekîneyên Parastina Jin)

TABLO VE HARİTA

Tablo 1: Sorunların Güvenikleştirme Süreci43

Harita 1: Suriye'nin 2014 ile 2015 Yılları arasında değişim haritası.....124

Giriş

2011 sonrası Ortadoğu’da gelişen olaylar Ortadoğu’daki ülkeleri etkilediği gibi ülkelerde yaşayan insanları da etkilemiştir. Bir Ortadoğulu olarak yaşadığım coğrafyadaki bu değişimlerin ilk günden itibaren takipçisi oldum. Yüksek lisansa başladığımdan itibaren bu konu hakkında araştırmalar ve okumalar yaptım. Bir uluslararası ilişkiler öğrencisi olarak bölgede yaşanan bu gelişmelerin hangi uluslararası ilişkiler teorisi altında inceleyeceğim sorunsalı beni epey meşgul etti. Bu amaçla kendime sorduğum Arap Baharı ile başlayan ve uzun sürecek olan Suriye iç savaşının etkilerini doğru anlamak için hangi uluslararası ilişkiler teorisi kullanılmalıdır? Bu soruya araştırmalarım sonucu vardığım kanı Kopenhag Okulunun geliştirdiği Güvenlikleştirme kavramı üzerinden okunması olmuştur.

Kopenhag Okulu ile ilgili yaptığım okumalarda güvenlik üzerine yoğun bir çalışma içinde olmaları, klasik güvenlik yaklaşımlarından farklı bir perspektifle bakmaları, güvenliği sektörler bağlamında okumaları ve sadece devlet merkezli güvenlik okuması yapmadıkları için güvenlikleştirme teorisini açıklayıcı teori olarak ele almakta fayda buldum. Buzan ve Weaver öncülüğünü yaptığı bu teori, söylemin politika yapıcılığı üzerindeki etkisini sunması bu teoriyi kullanmamı tetikledi. Gelişen medya ile beraber söylemin yazınsallığın önüne geçmesi bu teoriyi kullanmamda etkili oldu.

Açıklayıcı teori olarak bulduğum güvenlikleştirme teorisinin geniş bir yelpazede almaktan öte uzun zamandır süren Suriye iç savaşının çıkışı ile Türkiye Suriye ilişkilerin bu dönemde yaşadığı dönüşümünü anlamak için kullanmakta faydalı gördüm. Bu görüşten yola çıkarak bu tezde temel soru olarak Türkiye Suriye ilişkilerinin 2011 sonrası dönemde güvenlikleştirme teorisi üzerinden okunabilir mi? Bu soruya ek olarak yeni sorular türemiş bu sorulara da bu tezin içinde cevap vermeye çalıştım. Bu sorunun cevabını daha kısa tutmak ve 2015 yılının Türkiye’nin Suriye politikalarında bir dönüşüm yılı olduğunu düşündüğüm için 2015 yılı ile sınırlı tutmaya karar verdim.

2015 yılı ile sınırlı tutma sebebi olarak Türkiye ile ABD'nin ortak yürüttüğü Suriye'ye yönelik dış politikada dönüşümlerin meydana gelmesidir. Bunun dışında güvenlikleştirme teorisinde siyasal yapıcılarının rolü göz önünde bulundurularak Türkiye iç politikasındaki dönüşüm ve ABD dışında ortak Suriye politikası yürüttüğü Suudi Arabistan kralının ölümü ile Türkiye'nin ortaklarından birini daha kaybetmesi ve Türkiye'nin Suriye'ye yönelik 2015'ten sonra müdahaleci bir politika benimsemesi tarih olarak 2015 ile sınırlamamda etkili olmuştur. Bu sınırlama ile beraber temel sorunun yanına yeni sorular eklenmiştir.

Bu amaçla tez üç kısma ayrılmış ve bu üç kısımda farklı sorulara cevaplar aranmıştır. İlk bölümde kavramsal ve teorik tartışmalar yapılmış bu amaçla şu sorulara cevap aranmıştır: Güvenlik nedir? Güvenlik ontolojik ve epistemolojik olarak bir dönüşüme uğramış mıdır? Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramının yeri nedir? Pozitivist ve post-pozitivist uluslararası ilişkiler teorileri nelerdir ve bunların güvenlik yaklaşımı nedir? Kopenhag Okulu ve bu okulun güvenlik yaklaşımı nedir? Güvenlikleştirme ve söz edimi nedir? Güvenlikleştirme alanları nelerdir? Bu sorular doğrultusunda cevaplar verilmeye çalışılmıştır. Bu sorular yardımı ile teorik kısmın anlaşılması kolaylaşmıştır.

Sorulan sorulara cevap verilmesi açısından birinci bölüm üç bölüme ayrılmış; ilkinde ontoloji, epistemoloji, güvenlik ve konu ile ilişkilerinden dolayı ulusal güvenlik ve güvenlik ikilemi gibi kavramlar açıklanmıştır. İkincisinde uluslararası ilişkiler teorileri pozitivist ve post-pozitivist tartışmasına değinerek bu iki yaklaşım açıklanmıştır. Pozitivist teorilerin güvenlik yaklaşımları ele alınırken realizm ve neo-realizm, liberalizm ve neo-liberalizm ayrımlarına gidilmiş bu yapılırken teorilerin öncüleri ve teorilerin güvenlik yaklaşımları aktarılmıştır. Post- pozitivist teorilerde ise Frankfurt Okulu ve Eleştirel teori ile Feminizmin öncüleri ve güvenliğe yaklaşımı aktarılmıştır.

Birinci bölümün üçüncü kısmında ise temel teori detayları ile anlatılmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken Kopenhag Okulunun ortaya çıkışı ve yaklaşımları ele alınmıştır. Güvenlikleştirme ve söz edimi aynı başlık altında incelenmiş, Suriye'de güvenlikleştirme alanlarından toplumsal, askeri ve siyasal güvenlikleştirme alanları daha detaylı incelenirken ekonomik ve ekolojik güvenlikleştirme tek başlık altında aktarılmış ve özet olarak geçilmiştir.

Ancak sorulan temel soruya sadece teorik kısım ile 2011 sonrası ilişkilere bakmak sorulan soruya verilecek cevabı noksan kılmaktadır. Bu nedenle ikinci bölümde Suriye'nin tarihsel ve demografik yapısı incelenmiştir. Bunun yanı sıra Suriye'de uzun bir dönemdir başta olan Esad rejiminin başa geldiğinden beri Suriye siyaseti üzerindeki etkisini incelenmiştir. Esad ailesinin Suriye'de sosyal ve siyasal hayata etkisi incelenmiştir. Ayrıca Suriye dış politikasının ele aldığı bu bölümde Türkiye Suriye ilişkileri detaylı olarak incelenmiştir. Bu bölümde cevap vermeye çalışılan sorular şunlardır: Suriye'nin tarihsel süreçleri nasıl olmuştur? Suriye'nin demografik ve yapısı ve bu yapının dağılımı nasıldır? Türkiye Suriye ilişkilerinde sorunlar nelerdir? Türkiye Suriye arasında ortaklıklar var mı, varsa bu ortaklıklar ilişkilere nasıl yansımıştır? Türkiye Suriye ilişkilerinde politika yapıcılarının rolü nedir? Arap Baharı nasıl başlamıştır? Arap Baharı Suriye'de ne zaman ve nasıl sıçramıştır? Sorularına cevap vermeye çalışılmıştır.

İkinci bölüm 2011 yılına kadarki süreçte Suriye'nin tarihsel ve demografik yapısının incelenmesidir. Bu inceleme üç alt başlık altında aktarılmıştır. İlk başlıkta demografik yapı ve demografik yapının dağılışı ile birlikte Esad ailesinin başa geçtiği tarihsel anlatılmaya çalışılmıştır. Demografik yapının incelemesinde Suriye'de isyandan iç savaşa giden sürecin nedenleri üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Suriye'nin etnik ve dini farklılıkları iç savaş şekillenmesinde bu durumun etkisi açıkça görülebilmektedir. Bu nedenle demografik yapının incelenmesine dikkat edilmiştir.

Suriye iç savaşı ve sonrası gelişen olayları incelerken Suriye tarihinde benzerliklerin varlığı ayrıca dikkat edilmesi gereken bir konu olmuştur. Bu nedenle Hafız Esad başa geçene kadarki tarihsel süreç daha az incelenirken, Hafız Esad ve daha sonra onu yerine geçen oğul Beşşar Esad dönemleri daha dikkatli bir tarihsel aktarım yapılmış ve incelenmiştir. Bu ikinci bölümün ikinci alt başlığını oluşturmuştur. Burada Türkiye ile ilişkileri de bu doğrultuda incelenmiş Hafız Esad ve oğul Esad'ın Türkiye ile geliştirdiği ilişkiler ayrı ayrı aktarılmıştır. Bu incelemeler yapılırken dünya siyasetindeki dönüşümün Suriye Dış Politikasının şekillenmesindeki etkisi göz ardı edilmemiştir. Özellikle dış politikada güvenlik algısının dönüşümü Suriye dış politikasının şekillenmesinde etkili olurken, bu etkinin ilişkilere yansımalarının nasıl olduğu sorusuna cevap vermeye çalışılmıştır.

Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkileri üçüncü alt başlık altında incelerken bunu ikili ilişkilerde sorunlar ve ortaklıklara dikkat çekerek aktarmaya çalıştım. Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkileri incelerken sadece Suriye'deki yönetici sınıf üzerinden okumak yanlış olacağından Türkiye'deki yönetici sınıfların politika üzerinde etkisi aktarılmaya çalışılmış bu bağlamda Türkiye'nin dış politikası ve güvenlik dönüşümü bir başlık altında aktarılmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra iki ülkenin güvenlik algısı aktarılmış ve Arap Baharı ile başlayan sürecin Suriye'ye ilk yansıması ikinci bölümde verilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde asıl soruya cevap verilmeye çalışılmıştır. Bu bölüm Arap Baharı sonrası Türkiye Suriye ilişkilerinin güvenlikleştirme teorisi üzerinden okunması şeklindedir. Burada Türkiye'nin Suriye 'ye yönelik dış politikasının nasıl dönüştüğü ilk olarak aktarılmış bu yapılırken politika yapıcılarının söylemleri üzerinden okunmuştur. Türkiye'de Başbakan olan ve daha sonra Cumhurbaşkanı olan Recep Tayyip Erdoğan ile 2011'de Dış İşleri Bakanı olan ve daha sonra Başbakan olan Ahmet Davutoğlu'nun söylem okuması yapılırken Suriye'den ise Beşşar Esad'ın söylemleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde Türkiye'nin neden Suriye Politikasını güvenlikleştirdiği, Türkiye'nin Suriye iç savaşı sonrasında hangi gruplar ile politika güttüğü ve Türkiye'nin hangi alanlarda ve kimleri güvenlikleştirdiği sorularına cevap verilmeye çalışılmıştır. Bu sorulara cevap verilirken Suriye'de iç savaş ile beraber ortaya çıkan grupların birbirlerini neden güvenlikleştirdiği ve bir birlerine yönelik hangi alanlarda güvenlikleştirme politikası uygulamışlardır gibi sorulara da cevap verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu grupların Türkiye'ye yönelik herhangi bir güvenlikleştirme politikası olup olmadığı da bu bölümde cevaplanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde aktörler arasındaki güvenlikleştirme politikalarının yanı sıra Suriye'de hangi aktörlerin var olduğuna dair cevaplarda barındırmaktadır.

Bu tezde temel olarak sorulan Türkiye Suriye İlişkilerinin 2011 ve 2015 yılları arasında incelenebilir mi sorusuna, sonuç bölümde evet olarak cevap verilmiş ve bu doğrultuda güvenlikleştirme teorisinin argümanları üzerinden üçüncü bölümü kapsayıcı bir şekilde sonuca bağlanmıştır. Sonuç bölümünde birinci, ikinci ve üçüncü bölümlerde sorulan soruların cevaplarından yola çıkarak Kopenhag Okulunun

geliştirdiği güvenikleştirme kavramının bölgedeki gelişmeleri açıklamakta yeterli olup olmadığı sorusunun cevabı da verilmiştir.

Bu tez birinci bölümündeki teorik kısımdan dolayı siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler öğrencileri, ikinci kısımdaki tarihi ve demografik yapının incelenmesi bakımından tarih ve sosyoloji öğrencileri ve üçüncü bölümden dolayı konuya biraz meraklı olan herkes için öğretici bir metin olma özelliği taşımaktadır. Ayrıca bu tez hazırlanırken bu amaç da güdülmüş bu nedenle bir ve ikinci bölüm açıklayıcı, üçüncü bölüm açıklayıcı ve yorumlayıcı özellik taşımaktadır.

Bu tezin konusu güncel bir konu olduğundan ve özellikle kullanılan kaynaklar üçüncü bölümde gazetelerden oluşmaktadır. Gazetelerin yöneticilerin söylemlerini aktarmaları nedeniye gazetelerin web sayfaları taranmıştır. Bunun dışında temel teorik ve tarihsel bölümleri açıklamak için kullanılan kaynaklar kitaplar ve makaleler olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMASAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1.GÜVENLİĞİN DEĞİŞEN ONTOLOJİSİ VE KAVRAMSAL TANIMLAMALAR

Güvenliğin değişen ontolojisinin iyice ifade edilmesi için kavramsal tanımlamaları yapmak doğru olacaktır. Bu kavramsal tanımlamalar özellikle bu tezde baskın olarak kullanılan güvenlik ile ilgili kavramlardır. Ancak güvenlik ile ilgili kavramları açıklamadan önce felsefi bir yaklaşımla ontoloji ve epistemoloji kavramlarının kökleri ve felsefe literatüründeki yerine bakmakta fayda vardır.

1.1.1. Ontoloji

TDK sözlüğünde ontoloji Fransızca ontologie'den gelen varlık bilimi olarak tanımlanan bir kavramdır (<http://www.tdk.gov.tr>. Erişim tarihi: 01. 11. 2018). Ontoloji, genel olarak var olmanın felsefi çalışması ya da her şeyin gerçekte ve doğal halinin ne olduğunu anlamak için başvurulan kavramdır. Aristoteles tarafından yazılan dördüncü kitap olan Metafizik'te "ilk felsefe" olarak adlandırılmıştır. Latince bir terim olan Ontologia (ontoloji= varlık bilimi) doğru bir şekilde kullanan Alman filozof Jacob Lorhard'tır. İlk olarak 1606'da "Ogdoas Scholastica" adlı eserinin birinci basımında görülmüştür. Christian Wolff'un Latince yazılarında görülmesi ile beraber kavram dolaşıma girmiş. Özellikle de Philosophia Prima Sive Ontologia (1730; "First Philosophy or Ontology (İlk felsefe ve Ontoloji) kitabı kavramın popülerliğini arttırmış ve uluslararası literatürde kullanılan bir kavrama dönüşmüştür

"Antik dönem Yunan felsefesinde, özellikle de Aristoteles felsefesinde felsefi sorgulama iki önemli soruyla başlar "ti esti?" ve "ti esti to?" (Aktaran; Özcan,

2009:s 114-131). “Aristoteles’e göre bir filozof önce “Ti esti?”, “Ne(ler) vardır?” sorusunu yanıtlamalı, var olanların neler olduğunu ortaya koymalı ancak bundan sonra ikinci soruya “Ti esti to?” yani “Bu var olan nedir?” sorusuna yanıt aramalı, var olana ilişkin bilgi ortaya koymalıdır. Kuçuradi’nin de belirttiği gibi bu tür bir ayırmadan hareket etmek felsefenin ontolojik temelli olmasını sağlar ve bunu yapan kişi ontolojiyi ilk felsefe olarak kabul etmiş demektir” (Özcan, 2009:s 114-131).

Varlık sorunsalını ele alırken Descartes’i aktarmamak yanlış olacaktır. Kendi varlığı üzerine düşünen ve varlığının kabulünü mantıksal olarak kavrayan ve bireyin varlığını ön plana çıkarmasına neden olduğundan Descartes önemlidir. Üstüne düşünülen varlığın var olduğu düşüncesi ve bu varlık üzerine bilgi üretimi şüpheden arınma hissini bize aşıladığı için de bu önem artmaktadır.

Bir şeyin varlığının var olup olmadığı tartışması, metafizik ve fizik arasındaki bağı burada aktarmak oldukça uzun bir tez konusu olacağından bize verili olarak gelen güvenlik kavramının ontolojisi üzerinde durmak faydalı olacaktır. Bir varlığın yok edilmesi ya da bir parçasının işlevsiz hale getirilmesi o varlığın güvenliğinin sağlanmaması ile ilişkilidir. Bu varlık uluslararası ilişkilerde bir aktör ise o aktörün varlık süreci inşası uzun bir süreç işi olduğundan varlığın güvenildiğinin sağlanması önemli hele gelir. Güvenliğin ontolojik yapısı, bunun bilimsel açıklanması ve sosyal bilimlerle ilişkisi önemlidir. Bunun içindir ki burada epistemoloji kavramına da değinmek lazım. Aslında tartışmanın sorusunu sorarak devam etmek doğru olacaktır: Bilgi mi varlığı var eder? Varlık mı bilgiyi var eder? Bu soru yumurta tavuk olayı gibidir. Bilgi ve varlık etkileşim içindedir. Ancak akıl ikisi arasındaki ilişkiyi kullanarak onları var eder.

Varlığa yönelik bilginin varlığı anlamlı kıldığı, yeni kavramların elde edilmesi yeni bilgilerin türetilmesi için önemlidir. Bilginin ne olduğu nasıl doğdu çok eskiden beri tartışılan felsefi bir uğraştır. Platon ve Aristoteles’in çalışmalarının büyük bir çoğunluğu bilginin ne olduğu, bilginin kaynağı ve bilginin varlığı konuları üzerinde toplanmıştı. “Örneğin, Platon’a göre bu dünyada bildiğimiz ve gördüğümüz her şey aslında başka bir dünyadan yansımadır. Gerçek bilgi veya nesnel idealer dünyasındadır, bizler o dünyanın duvara vuran gölgeleriyizdir. Dolayısıyla bilginin gerçekliliği ve varlığının bu kadar sorgulandığı bir dönemde bilgiye bakış açısının çok üst düzey olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bilgi bölümlere ayrılmamış,

topluma inmemiş, bir bütün, değerli bir varlık halindedir. Dönemin düşünürleri sadece felsefeyle değil aynı zamanda matematik geometri, tıp ve sanatla da yakından ilgilenmiştir. Bilim uğraşmak bazı grupların veya kişilerin tekelinde olmamıştır. Birçok filozofun kendine ait okulları olmuş ve halk çocuklarını bu okullara göndererek biraz olsun onların bilgiye yaklaşmasını sağlamaya çalışmıştır”(Aktaran; Palo, 2013:s. 75-84). Özellikle epistemoloji olarak bildiği bilgi felsefesini açıklamak doğru olacaktır çünkü ontoloji ile epistemoloji arasında bir bağ bulunmaktadır.

1.1.2. Epistemoloji

Epistemolojinin İngilizcesi epistemology (Yun. episteme = bilim; logos = öğreti) Bilim öğretisi. (Fransızca da sözcüğün kök anlamına uygun olarak kullanılır.) Bilimlerin koyduğu sorunları inceleyen felsefe dalı. Bilim felsefesi ile eşanlamlı. Ancak bilim felsefesi bilimlerin tarihini felsefe açısından inceler, Epistemoloji ise çeşitli bilimlerin ilkelerini, varsayımlarını ve sonuçlarını eleştirerek inceler, onların mantıksal kökenini (ruhbilimsel değil), nesnel değerini belirlemeye çalışır. (Almancada da epistemoloji, bilgi öğretisi, bilim öğretisi anlamına, gelir, ancak az kullanılan bir terimdir.) Bilgi kuramı. (İngilizce konuşan ülkelerde bu anlamda kullanılır. Oysa Fransızca da bilgi kuramının teknik terimi, Yunanca gnosis'ten türetilmiş olan gnoséologie'dir.

“Bilgi kuramında bilgi ile ilgili yöneltilen üç soruya yanıt arar: birincisi; bilgi nedir? Bilginin gerekli ve yeterli koşulları, bilginin belirleyici özellikleri nelerdir? İkincisi; bilginin imkan ve sınırları nelerdir? Bir şeyi gerçekten bilebilir miyiz? Eğer biliyorsak neyi bilebiliriz neyi bilemeyiz? Üçüncüsü ise, bilginin kaynakları nelerdir? Duygu, bellek, sezgi, akıl veya iman bilginin kaynağı mı ve bunlar güvenilir kaynaklar mıdır?” (Flew, 2015: s. 171) Görüldüğü üzere epistemolojinin temel konusu bilimdir. Epistemoloji ile beraber bilimin belirli başlıklara ayırt edilmesi kolaylaşmıştır. Zaten sorulara cevaplar verilecekse bu daha belirli metotlarla verilmesi doğru olacaktır. Buda bilimsel metotların kullanılmasına neden olacaktır.

Epistemoloji bilimsel kavram ve teorilerin yapılarını ve teşekkül süreçlerini incelemektedir. Epistemoloji aynı zamanda bilim adamları tarafından benimsenen yöntem ve metotlar üzerine de eğilmektedir. “Daha net ve kapsamlı olmak gerekirse denilebilir ki epistemoloji, aslında sınırları belirlenmiş dört analiz ve düşünme alanı

sunmaktadır: 1. Bilimsel teori ve kavramların yapısı ve niteliği. Buna bazen teorilerin sentaksı da denmektedir; 2. Bilimsel teori ve kavramların kapsamı ve konusu. Buna benzer şekilde teorilerin semantiği de denmektedir; 3. Bilimsel metot; 4. Bilimsel teşebbüsün değeri ve sınırları” (Simard, 2003: s. 13-21). Epistemoloji bilginin kaynağını sorguladığı gibi bilimsel verilerin değerlendirmesinde kategorize etmekte de bizlere yardımcı olmaktadır. Uluslararası ilişkilere epistemolojik yaklaşımda bulunmak özellikle konumuz olan güvenliğin ontolojik ve epistemolojik yapısının bilinmesi elzemdir. Bilimsel olarak güvenlik kavramının dönüşümü ilk hali ile günümüzde anlaşılan anlamı arasındaki farklılık bilimsel olarak da değişime uğramıştır. Yani güvenlik kavramının dönüşümü hem epistemolojik hem ontolojik niteliktedir.

1.1.3. Güvenliğin Ontolojik ve Epistemolojik Dönüşümü

“Uluslararası ilişkilerde güvenlik konusu 1990’lardan itibaren popüler bir çalışma alanı hâline gelmiştir. Bu çalışmalar içerisinde ontolojik güvenlik nispeten yeni bir kavram niteliğindedir. Güvenlik çalışmalarının çoğunda da görülebileceği üzere, devletler çoğunlukla bekalarının fiziksel güvenliklerini sağlamalarından geçtiği kanısındadırlar. Ontolojik güvenlik ise, fiziksel güvenliğin aksine, devletlerin bekası yerine varoluş biçimlerindeki istikrar ve devamlılığa odaklanır. Son dönemlerde güvenlik çalışmalarında psikolojiden de faydalanılmaktadır. Buna göre genellikle fiziksel güvenlik korku, ontolojik güvenlik ise endişe/kaygı duygusunu açığa çıkarır. Endişe bilinmezlikten/belirsizlikten ileri gelir. Bireyler endişelerini kontrol etmek için bunları korkuya çevirirler. Aynı şekilde devletler de ontolojik kaygılarını kontrol edebilmek için fiziksel korkulara dönüştürürler” (Rumeli, 2013:s.2). Güvenlik kavramı bir dönüşüm yaşamaya başlamıştır. Bu dönüşüm uluslararası ilişkilerde devlet merkezli bir güvenlik anlayışının bireyci bir evreye dönüşümüdür. Bu dönüşüm güvenliliğin yeniden okunmasını sağlarken, yeni güvenlik yaklaşımlarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Güvenlik kavramının ontolojik yapısını anlamak için kavramın anlamına ve kullanım şekline bakmakta fayda var. “Güvenlik” terimi batı geleneğinde zihnin felsefi ve psikolojik durumunu ifade eden anlamında ilk olarak Cicero ve Lucretius

tarafından “securitas” olarak yaratılmış ve Birinci yüzyıldan itibaren de “Pax Romana” bağlamında temel bir siyasi kavram olarak kullanılmıştır. Ancak, güvenliğin Thomas Hobbes (1651) ile başlayan ve “güvenlik” kavramını otoriter “süper devletin doğuşu” (Hobbes’un iç savaşın önlenmesine adanmış Leviathan’ı) ile bağlantılı olarak ele alan Thucydides’den etkilenmiş diğer bir kökeni de vardır. “Arends “bu yüzden çağdaş ‘güvenlik’ kavramı a) Antik Atinalıların imparatorluklarının yıkılmasını önleme niyetleri, b) Roma ‘securitas’ının dini çağrışımları ve c) Hobbesçu iç savaş önleme amacının hayali bir birleşimidir diye iddia etmiştir” (Günter Brauch, 2008: s. 1-45). Modern güvenlik kavramı çoğu zaman devlet temelli bir düşüncenin varlığını göstermektedir. Özellikle modern devletlerin ortaya çıkması güvenliğin kavramsal dönüşümler yaşamasına neden olmuştur. Ulus devletlerin ortaya çıkması 20. Yüzyılın yıkıcı etkisi, sanayi devrimi ile beraber ve zamanla devleşen kentler uluslararası ilişkilerin dönüşen yapısı dünyanın bloklaşıp çözülmesi vb. birçok etken güvenlik kavramının dönüşüm yaşamasına neden olmuştur.

“Geleneksel olarak, birçok yazar güvenliğin tartışmalı bir kavram olduğu konusunda hemfikirdir. Bu yazarlardan birçoğu güvenliğin temel değerlere (hem bireyler hem de gruplar için) yönelik tehditlerden özgür olunması anlamına geldiği konusunda uzlaşmalar da analizlerin temel odağının “bireysel”, “ulusal” ya da “uluslararası” güvenlik mi olması gerektiği konusunda farklılaşmaktadırlar” (Baylis, 2008: s. 69-85). Bu tartışmalı kavramı açıklamak oldukça zor bir durumdur. Bunun nedeni kavramın sürekli bir değişim ve dönüşüm halinde olmasıdır. TDK sözlüğünde toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, olarak tanımlanmıştır (<http://www.tdk.gov.tr>. Erişim tarihi: 01. 11. 2018). Bu emniyette olma halinin sürekliliği önemlidir. Aslında güvenlik kavramı düşünülürken kimin güvenliği sorusu hemen hemen herkesin aklına gelmektedir. Çoğu zaman akla ilk gelen devlet güvenliği olmakta ya da cevap veren kişinin ideolojik yapısı eğitim durumu verilen cevabı belirlemektedir. Birey güvenliği, ulus güvenliği veya toplum güvenliği gibi birçok güvenlik alanı ile karşılaşmaktayız. Bu da kavram olarak güvenliğin net bir çerçeveye konulmamasından kaynaklanmaktadır.

Güvenlik kavramının tanımı için Barry Buzan’ın yaptığı gibi birçok yazarın görüşünü aktarmak faydalı olacaktır. Özellikle Arnold Wolfers ve Ole Weaver’ın

yaptığı tanımlamalar bu tanımlamayı yaparken atıfta bulunduğu kavramlar dikkat çekicidir. Bu atıflar güvenlik kavramının dönüşümü hakkında bizi yönlendirmektedir.

Arnold Wolfers'ın tanımına göre; "Güvenlik, nesnel anlamda kazanılmış değerlere yönelik tehditlerin yokluğudur. Öznel anlamda da bu değerlere herhangi bir saldırının olması korkularının yokluğunun ölçüsüdür" (Aktaran. Karabulut, 2009: s 1-11). Arnold atıf yaptığı tehdit aslında güvenlik olgusunun var olma sebebi olarak görülmüştür. Tehdit ise, devlet toplum ya da bireyin yaşamına ya da sahip olduğu değerlere yönelik olumsuz sonuçlar doğurma potansiyeli olan olay veya olgulardır (Buzan, 1997: s. 5-28). Ayrıca Wolfers Güvenlik kavramının muğlaklığını dile getiren ilk isimdir (Sancak, 2013:s 124-132). Bu muğlaklık tanımında da kendisini göstermektedir.

Ian Bellany ise güvenliğin göreceli olarak savaştan muafiyet durumu ile birlikte oluşması gereken herhangi bir savaş sonucunda mağlubiyet alınmaması yönündeki yüksek beklentidir (Aktaran. Buzan. 2015: s. 36). Savaşmak ya da savaşıldığı takdirde savaştan galip olarak ayrılmak gibi bir sonuç çıkarılsa da bu tanımdan savaşın güvenliği ötelelediği açıkça bellidir.

Ole Weaver: Güvenlik dil teorisinde olduğu gibi söz eylemi olarak görülebilir ve güvenlik bir eylem (acte) olarak kendisinin bir ifadesidir. Güvenlik diyerek bir devlet temsilcisi özel bir durumu belirli alana aktarmaktadır. Bu gelişmeyi engellemek için gerekli olan araçları kullanmak için özel bir hak ilan eder (Aktaran. Buzan. 2015: s. 36). Weaver özellikle Kopenhag Okulunun kullandığı ve Austin'in geliştirdiği söz edimi kavramına vurgu yapmaktadır. Güvenlik ve söylem arasında bağ kuran Weaver söylemin güvenlik kavramının oluşması ve nasıl kullanıldığına dikkat çeker. Bu oluşturulan kavramı söylem etkisi ile politikaya dönüşümünü bize gösterir.

Güvenlik kavramını tanımlamaktan çekinse de Barry Buzan'ın tanımlamasını en son olarak sunacağım. Barry Buzan özellikle 1980'lere kadar güvenliği az gelişmiş bir kavram olarak görmüş bunun nedenlerini sıralamıştır. Güvenliği kavramsal olarak zayıf, siyasal olarak güçlü olarak görmüş ulusal güvenliğin güvenlik yaklaşımlarını etkilediği vurgusu yoğundur.(Buzan. 2015: s. 28) Buzan, 1980'lere kadar güvenliği az gelişmiş bir kavram olarak görme sebebi olarak beş

neden saymaktadır. İlk olarak, bu düşüncenin analizcileri kavramı karmaşık gördükleri için daha işlenebilir kavramlar lehine güvenliği ihmal etmişlerdir. İkincisi, güç kavramının tarihsel olarak güvenlik kavramının yerine kullanılması güvenliğin askeri gücün yan ürünü olarak görülmesinin sonucu olarak düşünülmektedir. Üçüncü neden olarak Realist Teoriye başkaldırının olmayışı ya da tek başkaldırı sayılabilecek İdealizmin güvenlik yerine barış kavramını ön plana çıkarmasıdır. Dördüncüsü olarak askeri politik üretici konumunda olan stratejik çalışmaların çabuk ve sonuca dayalı olması ve Anglo-Amerikan düşüncesinin bu alana hakim olması durumu öne sürülmüştür. Beşinci ve son neden ve kalıcı neden olarak gördüğü devlet politika uygulayıcılarının kavramın muğlak olmasından faydalanması ve bir konu hakkında ulusal güvenlik kavramı söylemini kullanarak çıkar elde etmeleri durumu vurgulanmıştır (Buzan. 2015: s. 28 -32).Bu son neden daha sonra gelişen uluslararası ilişkiler teorilerinde “Güvenikleştirme” teorisi olarak bilinecek olan ve bu tezin temelini oluşturan tezin savunucuları tarafından sıklıkla vurgulayacağı bir durum olacaktır.

Güvenliği beş ana temelde inceleyen Buzan bunları: siyasi, askeri, ekonomik, toplumsal ve çevresel olarak ayırmıştır.(Buzan 2015: s. 38) Bu beş sektör özellikle 1990’lı yıllardan sonra gelişen güvenlik çalışmalarını etkilemiş Kopenhag Okulu bu sektörleri derinlemesine incelemiş çatışma güvenlik konularını bu beş temel sektörü ele almıştır. Weaver’ın geliştirdiği güvenikleştirme (Securitization) kavramı uluslararası ilişkiler teorilerine büyük katkı sağlamıştır. Bu tezin temel konusu olan güvenikleştirme ve Kopenhag Okulu ileri sayfalarda daha detaylı incelenecektir.

Buzan her ne kadar güvenlik kavramının 1980’lere kadar az gelişmiş bir kavram olduğunu söylese de özellikle güvenlik kavramı ile ilgili çalışmalar Neo Realizmin gelişmesinin seksen öncesine dayanması güvenlik tartışmalarının o dönemde alevlendiğinin göstergesidir. Aslında yazdığı kitabın seksenlerde çıkması buna delalettir.

Klasik güvenlik çalışmalarına belki de en fazla katkı sağlayan teorik yaklaşım, güvenliğe odaklanan ve doğrudan bir güvenlik kuramı oluşturan Neo-Realizmdir. Stephen M. Walt’un disiplinde Neo-Realist tezin ortaya çıktığı 1970’li yılları “Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı” olarak betimlemesi, Neo-Realizmin klasik güvenlik literatüründeki önemli rolünü göstermektedir. Walt, The Renaissance of

Security Studies (Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı) (Walt, 1991: s 211-239) Adlı makalesinde güvenlik çalışmalarının II. Dünya Savaşı ile başladığını belirterek, bu dönemi güvenlik alanındaki “Altın Çağ’ın” ilk basamağı olarak nitelendirmekte ve güvenlik literatürünün gelişimini üç döneme ayırmaktadır. Bu dönemleri Walt, 1955-1965 arası yılları “Altın Çağ”, 1960’ların ortasından 1970’lerin ortasına kadar olan dönemi “Altın Çağ’ın sona ermesi” ve 1970’lerin sonlarından itibaren devam eden süreci de “Rönesans dönemi” olarak kavramsallaştırmaktadır (Walt, 1991: s 211-239). Walt bu dönemleri kavramsallaştırırken aslında 21. Yüzyıla yönelik bir güvenliği üzerinden okuma yapmıştır. İnsanoğlunun ortaya çıkması ile beraber güvenlik hep öncelik verilen bir kavram olmuştur. Devlet anlayışındaki dönüşümler güvenlik anlayışındaki dönüşümleri de doğrudan etkilemiştir.

Devletlerin yaşadığı dönüşüm ve bu dönüşüm sonucu ulus devletlerin ortaya çıkışı, 30 yıl süren savaş sonrası çıkan Westphalia Barışı bir düzen oluşturmuştur. Bu dönemde her devletin kendi sınırları içindeki egemenliğinin tartışmasız olduğu savı diğer devletlerin de aynı hakka sahip olduğunun tanınmasını içeriyordu ve böylece gelişmekte olan devlet egemenliği söylemi de devletler-arası ilişkiler sürecinin kurucu ögesi idi (Keyman. 2006: s. 1-20) Ulus devletlerin ortaya çıkışını Westphalia barışına bağlamak barış öncesi ekonomik ve sosyal durumu yok saymak olacaktır. Ulus devletlerin ortaya çıkışı 1450 yılından başlayarak okunmalıdır”. 15 ile 17 yy arasındaki dönemde birçok Avrupa ülkesinde merkezileşme oldu; bu genelde bir kralın veya prenslerin yönetiminde oluşmuş merkezileşme ile beraber devletin vergi toplama, bürokratik gelişme ile ulus ordular feodal asker toplama yöntemleri ile oluşmuştur (Kennedy, 2010: s. 10). Bu dönemde gelişen ekonomi ile beraber ticari etkileşim artmış coğrafi keşifler ile kültürler arası farklılıklar toplum tarafından fark edilmeye başlanmıştır. Barışın ulus devlet oluşumunda önemli etkisi olarak dini kurumların siyaset üzerinde etkisinin azalması olarak okunabilir. Ayrıca bu dönemde matbaanın gelişimi ve yerel dillerin önem kazanması ve Latince’nin gerilemesi de önemlidir. Bunun dışında uzun süreli savaşlar sonucu artık toplumda yaşayan halk kendilerini yöneten Habsburg hanedanlığından nefret duymuş buda ulus bilicinin oluşmasında etkili olmuştur. Bu uzun tarihsel gelişimi burada aktarmak gerekmediği için kısaca Westphalia sonrası süreç özellikle Hobbes ve Locke gibilerinin katkıları ile ve uzun bir tarihsel süreç sonrası oluşan ulus devlet yapısı güvenliği sürekli beka meselesi olarak görülmüş varlığın devamı da güce bağlı kılınmıştır. Güvenlik ulus

devletlerin ortaya çıkması ile beraber ulus devletlerin güvenliği olarak algılanmaya başlanmıştır. Güvenliğin sağlanması ise gücün artırımı ile doğru ilişkilendirilmiş ve güvenlik ve güce aynı perspektifle bakılmaya başlanmıştır. Bu perspektif güvenlik ile ilgili farklı okumaları zorlaştırdığı gibi farklı kavramların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Uluslararası ilişkilere sürekli güç lensleri ile bakılması sonucu güç dengesi vb. birçok kavram ortaya çıktığını söyleyen Buzan (People, States and Fear) kitabında güvenlik algısal lensleri ile çevreye bakıldığında güvenlik kavramların artacağını dile getirmiştir (Buzan, 2015: s. 39). Nitekim 1980'den bu yana uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı daha öncülen bir kavram haline gelmiş ve birçok yan kavramlar türetilmiştir. Bu kavramlar, güvenlik ve güç arasında sürekli bir ilişkinin varlığı üzerinde durmuşlardır.

Güvenlik kavramı ile ulus devlet arasındaki bağ, ulus devletlerin uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı nedeniyle devletlerin güvenlik sağlama amacı ve ulusal varlığını devam ettirme duygusu, politik yapıcılarının güvenlik kavramını kullanmalarına ve kendi çıkarlarını sağlamaya çalışmalarına neden olmaktadır.

Güvenliği ağırlıklı olarak askeri unsurlarla ilgili bir konu olarak ele alan realist görüşe göre, uluslararası politikanın gündemini ulusal güvenlik konuları oluşturmaktadır. Ulusal güvenlik konuları ise askeri ve siyasi konulardan meydana gelmekte ve realistler tarafından bu konulara “yüksek politika” adı verilmektedir. Buna ilave olarak devletin ilgi alanında olan ekonomi, sağlık, çevre ve benzeri diğer konular “Alçak Politika” olarak adlandırılarak ikinci planda değerlendirilmektedirler (Aktaran: Sancak, 2013: s. 124-132).

Buzan'a göre uluslararası ilişkilerde anarşik ortama dair yapılan realist vurgu güvenlik sorunlarının öne çıkmasına neden olmaktadır. Bu anarşi vurgusu güvenlik üzerinde dayatmalar doğurmaktadır. Bu dayatmalar devletlerin güvenliğin birinci ve temel referans noktası olarak ele almasıdır. Bu da ulusal güvenlikle ilgili baskın görüşün varlığını açıklamaktadır. Bir diğer temel referans nesnesi olarak devletin görülmesi devletlerarası ilişkileri normal kılar ve bu iletişimin durumu uluslararası güvenlik fikrini dayatır bu durumda devletler uluslararası sistemin işlevselliğini doğurur. Son olarak anarşinin varlığı ve sürekliliği benzer bir güvenlik kavramı yaratmaktadır ancak anarşinin yokluğu halinde yeni bir güvenlik tanımı zorunlu

gelecektir (Buzan. 2015: s. 39). Anarşinin olmadığı bir ortamda güvenliğin epistolojik algılanması farklılaşmaktadır.

Devletin güvenliğin temel referans nesnesi olması durumu, birey güvenliğinin nasıl okunacağı sorunsalını doğurur. Burada devletin olmadığı bir anarşi durumu nasıl tahayyül edilir? Buzan şu soruları sormaktadır; Eğer bireylerin güvenliği döndürülemez bir biçimde devlete bağımlı ise bu durum güvenlikleri ayırt edilmez hale getirmez mi? Bu yalnızca devletin iç (toplumsal güven) ve dış (grup savunması) işlevlerini yerine getirdiği bir elverişlilik ya da yoksunluk sorunu değildir. Bu aynı zamanda devletin kendisinin başlıca mücadele ve tehdit kaynağı haline gelme konusudur. Eğer devlet vatandaşlarına karşı başlıca tehdit kaynağı olursa varlığının ana gerekçesinin altını oymuş olmaz mı? (Buzan, 2015: s. 52). Birey ve devlet arasındaki belirsiz çizgi, devletin politik yapıcılarının rolünü ve devletin yapısını önemli hale getirir. Bu durumda Buzan minimal devlet ile maksimal devlet ayrımı yapar. Minimal devlet anlayışında devleti oluşturan bireyler ile devletin çatışma durumunun daha az olabileceği hatta bazı durumlar da ortadan kalkabileceği görüşlerine yer verir. Maksimal devlet anlayışında ise devlet fark edilenden daha belirgindir. Burada Marksist teorilerin eleştirisi dikkat çekicidir. Bu eleştiri devleti kendi çıkarları için kullanan üst sınıfların çıkarları olarak yorumlasalar da daha çok realist teorinin güvenli bir toplum için devleti olmazsa olmaz olarak görülmesi tezi vurgulanır.

Devletsiz anarşi örnekleri çoğu zaman devlette egemen sınıfın yaptığı baskıların bireyler tarafından tepkisizce karşılanmasına neden olduğu gibi çoğu zaman verilecek tepkinin sonucu düşünülerek sessizliğe bürünen bir toplum inşasına dönüşür. Burada birey sürekli bir tehdittin varlığından haberdardır ancak oluşacak anarşi durumunun direk bir güvensizlik ortamı yaratacağı ve bunun sonucun korkunç olacağı düşüncesi bireyler ile politika yapıcılar arasında gizli bir sözleşme doğurur, bu sözleşme bireylerin politika yapıcılara karşı sessizliğin bir teminatı niteliğindedir. Özellikle Arap Baharı ile beraber bu sözleşmeyi bozan birçok Arap ülkesi çatışmaların sürekli olduğu yerler haline gelmiştir. Bu düşünce özellikle çatışma halindeki ülkelere bakıldığında gerek muhalif gerek iktidar yanlısı olsun birçok kişi çatışma öncesi durumu tercih eder hale getirir. Bu durum yöneticinin despotluğunun derecesinin önemsiz hale getirir. Çatışma öncesi durumun çatışmalarla başlayan durumdan daha iyi olduğunu Buzan, benzer tarihsel örnekler vererek göstermiştir.

Örneğin, 1905 Rusya'sı, 1980'lerin El Salvador ve Güney Amerika'sı. Bunun temel sebebi olarak da maksimal devleti öne çıkarmıştır (Buzan, 2015: s. 53). Arap Baharı ile maksimal devlet anlayışının benimsendiği ülkelerde başlayan isyan dalgası Suriye, Libya ve Yemen'de büyük yıkımlara neden olmuştur. Bu yıkımlar bölgedeki diğer maksimal devletlerde çıkabilecek isyanları ötelirken, toplumun devlete bağlılığını arttırmaktadır.

Maksimal devletlerde baskı unsuru olarak birçok grup vardır. Bunlar arasında, askeri güç, polis gücü, iktidar yanlıları tarafından kurulan gruplar, bürokratik elitler ile klasik ve sosyal medya bulunmaktadır. Bu baskıların devletin içinde yaşayan bireyler tarafından sessizce karşılanması için bu baskıların çoğu zaman gizli bazı zamanda örnek teşkil etmesi için açık bir şekildedir. Burada devlet içinde anarşi ortamının doğmaması halkın yöneticilere başkaldırmamasının, muhaliflerin susması için birçok neden vardır. Yani ikinci sözleşme akdine bağlı kalınması için şartlar önemlidir. Bu şartların en önemlisi iç savaş içindeki ülke örneğidir. Çünkü bu örnek iç baskı altındaki toplulukların minimum düzeyde de olsa kendilerini güvende olma hissini kaybetmemeye çalışacaklardır. Bu ikincil sözleşmeler İki kutuplu dünya düzeninin dağılması ile daha belirgin hale gelmiştir. Çünkü kendi kutuplarında bulunan bir yapının iktidar değişikliği bu yapının bu kutuptan ayrılması anlamına geldiğinden mevcut sistem korunmaya çalışılmaktadır. Suriye'deki iktidarın korunması için Rusya böyle bir politik tutum sergilemiştir. Bu politik yaklaşım Suriye'de Esad iktidarını korumaya çalışırken temelde Rus çıkarlarının güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ikili ilişkilerin iktidar ve güvenlik ilişkisine iyi bir örnek olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik alanındaki dönüşüm hızlı bir şekilde yaşanmıştır. Bu dönüşümler güvenlik kavramının yeniden okunması ve yeni bir güvenlik anlayışı üzerinden değerlendirme yapmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Uluslararası ilişkilerin merkezindeki teorilerin güvenlik kavramına yaklaşımı farklı olsa da bu kavramı kullanan aktörler veya kullanım yöntemleri değişmektedir.

Uluslararası ilişkilerin teorik yaklaşımlarında güvenlik sürekli ön planda tutulmuştur. Bu teorilerin hepsini buraya almaktansa daha çok pozitivist ve post-pozitivist tartışmasını ele alıp uluslararası ilişkiler pozitivist ve post-pozitivist teorilerinin güvenlik yaklaşımlarını ele almak doğru olacaktır. Ancak önce özellikle

sürekli vurgusu yapılacak olan ulusal güvenlik ve güvenlik ikilemi kavramının açıklanması doğru olacaktır. Bu iki kavram açıklandıktan sonra pozitivist ve post-pozitivist ayırımına gitmeyi tercih edeceğim. Aslında pozitivist teorilerin yaklaşımından sonra da açıklanabilirken önce açıklamaya çalışmamın tek nedeni epistemolojik bir düzeni sağlamaya çalışmaktan kaynaklanmaktadır.

1.1.4. Ulusal Güvenlik

Ulusal güvenlik olgusu 20. yüzyılda ön plana çıkmış olmasına rağmen tarihsel kökenleri çok eskiye dayanmaktadır. Ulus devletlerin varlığının devam etmesi için güvenliğinin sağlanması olarak düşündüğümüzde ulus devletlerin varlığı ile paralel bir tarihe sahip bir kavramdır. “Ulusal güvenlik” kavramı 2. Dünya Savaşı döneminde “Amerika’nın dünyanın geri kalanıyla ilişkisini açıklamak için” (ABD’de) ortaya atılmıştır (Aktaran; Brauch, 2008: s. 1-48). “İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD Başkanı Herry S. Truman döneminde kongre tarafından çıkartılan “National Security Act” (Ulusal Güvenlik Yasası, 18 Ekim 1947) ile üne kavuşmuştur”(Aktaran; Birdişli. 2011: s. 149-169). “Salt bir kavramdan çok politikaya atıf yapmaktadır. Bu tarihten sonra ulusal güvenlik kavramıyla birlikte ulusal güvenlik politikaları konuşulmaya ve belirlenmeye başlanmıştır” (Aktaran; Birdişli. 2011: s. 149-169). Bu tarihten sonra güvenlik atıfları sürekli bu kavram üzerinden olmuştur.

Ulusal güvenlik kavramı ülkenin sosyal, siyasal, askeri ve ekonomik bekası ile ilgilidir. Ulusal güvenlikte tehdit kaynağına bakış önemlidir. Tehdit kaynağının belirsiz olması devletlerin iç işleyişinin nasıl olduğu ile bağlantılıdır. Devletler güvenlik kaygılarını ikinci plana atabilir ve daha bireysel yaklaşabilir. Ya da güvenlik kaygısını ön plana atabilir ve bunun için iç işlerinde baskı kurabilir ve hayatın çoğu alanına müdahale edebilir. Yukarıda belirtilmiş olan, minimal devlet anlayışı ile maksimal devlet anlayışı bu iki açıklamaya denk gelebilir. Minimal devlette devlet daha az müdahalecidir, bu bazı durumlarda tehdit unsuru teşkil etmektedir. Örneğin, 1929 ekonomik buhranı ABD’nin minimal düzeyde müdahaleci olmasından kaynaklanmaktadır. Daha sonraki dönemde J. M. Keynes’in müdahaleci ekonomik yaklaşımından yola çıkılarak daha müdahaleci bir ekonomik yaklaşım

benimsenmiştir. Maksimal devlette ise güvenlik sebep gösterilerek devletin bütün politikaları meşru görülmeye çalışılmaktadır. Nitekim bu tür devletler demokrasiden uzaktır. Buna birçok Ortadoğu ülkesi örnek gösterilebilir. Demokratik gibi görünen ABD gibi ülkelerde 11 Eylül saldırısı sonrası dönemde ulusal güvenlik vurgusu yapılarak birçok müdahaleci politika izlenmiştir.

Ulusal güvenliğin sağlanması için en önemli öge tehdittir. Tehdidin varlığı ve tehdit olarak algılanan ya da vurgulanan olgu, uygulanacak olan politikayı belirlemektedir. SSCB döneminde ideoloji, ABD için tehdit olarak algılanmıştır. 11 Eylül sonrası dönemde ise tehdit, ABD'nin radikal İslamcı ilan ettiği gruplar ve devletler olmuştur. Benzer durum SSCB için geçerli olmuş günümüzde ise İran gibi ülkeler ABD'yi tehdit unsuru olarak görmektedir. Güvenliğin sağlanması devletlerin bekası ile doğru orantılı olduğundan, uluslararası ilişkilerde devlet merkezli teoriler ulusal güvenliğin sağlanması için devletlerin nasıl politikalar izlenmesi gerektiğini açıklamışlardır. Özellikle realist teori Hobbes'tan Waltz'a kadar temel amaç devletin bekası olmuş ve bu bekanın sağlanması güçlü olmakla ilişkilendirilmiştir. Liberalizmde de devletin bekası amaç olmuş ancak ulusal güvenliğin diğer ülkeler arasındaki işbirliği ve ticaret gibi yöntemlerle uluslararası barışın sağlanması ile olabileceği görüşü hakim olmuştur. Ulusal güvenliğin sağlanması pozitivist teorilerin hepsinde temel amaç iken post-pozitivist teorilerin yaklaşımı bunun eleştirisini yapmış bazıları ulusal güvenliğin sağlanması güvenliğin sağlanması için önemli olduğunu dile getirirken bazı teoriler ulusal güvenlik söyleminin eleştirisinde bulunmaktadır.

1.1.5. Güvenlik İkilemi

Uluslararası alanın anarşik olduğu kabulü ve bu anarşinin sürekli bir güçlü olma durumun doğurması Soğuk Savaş döneminin en belirgin tezidir. Bu durumu literatürde en çok başvurulan kavramlardan biri olmuştur. "Güvenlik ikilemi" kavramının unsurlarının izleri Kant'ın Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme'sinde (1795) bulunabilir. Terim John Herz tarafından iki kutuplu Soğuk Savaş'ta korku ve silahlanma arasındaki bağlantıyı yorumlamak için yaratılmıştır (Brauch, 2008: s. 1-48). 1951 yılında Butterfield, savaşların politik yapıcılarının bir kararı olduğunu ancak

savaş alanında bu karardan habersiz bireylerin savaştığını dile getirirken Hobbes'çu düşüncenin eleştirisinde bulunur. Herz bu dönemde ürettiği güvenlik ikilemi kavramı tartışmanın yönünü belirlemiştir.

“Herz güvenlik ikilemini şöyle tanımlar: “öldür ya da yok ol, ya önce saldır ya da yok olma riskini göze al” (Aktaran; Bilgiç, 2011: s. 123-142). “Bu anlayış yakından incelendiğinde, ortada bir ikilemin olmadığı ortaya çıkar çünkü herhangi bir birimin yok olma riskini bir seçenek olarak görmesi olası değildir. “Güvenlik ikilemi” daha çok anarşik sistemde birbirlerinin niyetleri hakkında her zaman en kötüsünü farz etmek zorunda olan birimlerin güç yarışı durumunu tanımlamak için kullanılmıştır” (Bilgiç, 2011: s. 123-142). “Alan Collins “güvenlik ikileminin dört özelliği: niyetlerin belirsizliği, uygun politikaların olmaması, diğerlerinin güvenliğinin azalması ve herkesin güvenliğinin azalmasına işaret etmiştir. Jervis’e göre, “savunma amaçlı olarak görülen eylemlerin amaçlanmayan ve istenmeyen sonuçları güvenlik ikilemini oluşturmaktadır” (Aktaran; Brauch, 2008: s. 1-48). Ulusal güvenliğin sağlanması için sürekli bir güç artırımının sebebi olan güvensizlik, sürekli hale gelerek bir güvenlik sorununa dönüşmektedir.

Realist teorinin güç mücadelesi olarak gördüğü güç yarışının kavramsal yaklaşımı olarak tanımlanabilir güvenlik ikilemi. Özellikle Soğuk Savaş döneminde sıklıkla başvurulan bir kavram olmuştur. Ancak kavram Soğuk Savaş sonrası dönemde de kullanılmaya devam edilmiştir. Burada kavramın zaman içinde dönüşüme uğramasının etkisi çok olsa da kavram ile ilgili çalışmaların çok olması ve karşı kavramların türetilmesi kavramın Uİ’de kavramı süreklileştirmiş ve zenginleştirmiştir.

1.2. Pozitivist Ve Post-pozitivist Teorilerin güvenlik yaklaşımı

Uluslararası ilişkiler disiplininin ortaya çıkışından günümüze kadar disiplinde üç temel paradigma tartışması yapıldığı söylenebilir. Bunlardan ilki disiplinin doğuşunda yaşanan idealizm ile realizm arasında gerçekleştirilen tartışma; ikincisi 1960’lı yıllarda yaşanan ve gelenekselcilik-davranışsalcılık olarak adlandırılan

tartışma; üçüncüsü ise 1990'larda başlayan ve günümüzde artarak devam eden pozitivism ve post-pozitivism ekseninde yapılan tartışmadır (Emeklier, 2011:s. 184). Buna ek olarak birçok yazara göre bu tartışma uluslararası ilişkilerin dördüncü tartışmasıdır. Çünkü bundan önce gelen bir Neo-realizm ve Neo-liberalizm tartışması mevcuttur. Bu tartışmalar uluslararası ilişkiler literatürüne önemli katkılar sağladığı muhakkaktır ancak tartışmaların bazılarının radikalleşmesi sonucunda olumsuzlar sonuçlar doğması kısır döngüye dönüşmesi gibi etkileri de vardır. Özellikle pozitivism ve post-pozitivism tartışması uluslararası ilişkilerde ontoloji, epistemoloji ve metodoloji tartışmasıdır. Bu tartışmada uluslararası ilişkiler teorilerinin incelenmesi ve yeni yaklaşımların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Pozitivist- post-pozitivist tartışması sosyal bilimlerin bir alt dalı olan uluslararası ilişkilerin bilimsel yöntemlerle ele alınıp alınmayacağı tartışmasıdır. Pozitivism bilimsel bir yöntemle işaret etmek amacı ile ve bu yöntemin felsefeye uygulanması anlamında ilk defa Saint Simon tarafından kullanılmıştır. Daha sonra Auguste Comte ile birlikte pozitivism bir felsefi hareketin adı haline gelmiştir (Arı, 2010:s. 51). Pozitivist felsefe, ontolojik olarak bizim dışımızda bir dünyanın var olduğunu ileri sürmekle birlikte, pozitivist bilim anlayışı bu dünya hakkında gözlem ve deney yöntemiyle evrensel geçerliliği olan bir bilginin elde edilebileceği ve öngörüler yapılabileceği düşüncesine dayanır (Aktaran: Yalvaç.2010: s, 3-32). Pozitivist felsefenin uluslararası ilişkiler kuramı açısından en önemli sonucu ontolojik olarak devletlerin temel analiz birimleri olarak alınması olmuştur. Bu anlayışa göre önemli olan devletlerin davranışlarında belli düzenliliklerin tespit edilmesi ve bu temelde öngörüler yapılmasıdır. Pozitivism bu düzenlilikleri ortaya çıkaran yapılar ve nedensel mekanizmalardan ziyade devlet davranışlarındaki görünen bu düzenlilikleri belirlemeye çalışır (Yalvaç.2010: s, 3-32). Pozitivizme göre insan bilgisinin kaynağı veridir; veri ise algılanabilir gözlemlenebilir olan şey, yani olgudur. Veri yalnız duygusal izlenimlerin sonucu olarak vardır ve bize belirli kurallar demeti içinde açıktır (Arı, 2010:s. 51). Nesnel bilginin varlığına inanan sosyal bilimcinin olguları, tarihsel derinliğinden ziyade nedensellik ilişkileri içinde incelemesini getirmiştir. Yani nedenselliği anlamak için pek çok örneği birbiriyle karşılaştırmak ve referans olarak da tarihsel süreçleri değil, değişkenlerin gözlem noktalarındaki değişimini almak geleneği oluşmuştur. Burada sosyal bilimci için hedef, evrensel kanunlara ulaşmak olmasa da mümkün olduğunca genellenebilir ve

nesnel bilgiye ulaşmaktır. Öyle ki, bilgi oradadır, tek yapılması gereken ona ampirik yöntemler kullanarak ulaşmaktır (Şatana, 2015: s. 11-33). Aslında uluslararası ilişkiler alanına ampirik bir yaklaşım sunmaktadır.

Pozitivist- post-pozitivist tartışması uluslararası ilişkilerin bilimsel yollarla araştırılacağı ve bir kategorize edilip edilmeyeceği tartışmasıdır. Bilimsel metodun ön plana çıktığı 1960'lar uluslararası siyasetin bilimsel bir şekilde ele alınamayacağını idea eden Hadley Bull gibi düşünürler bu tartışmayı körüklemişlerdir. Örneğin radikal bir düşünür olan Noam Chomsky uluslararası ilişkilerde tarihi şartların değişken ve karmaşık bir şekilde olması nedeniyle teori olarak adlandırılan tek bir çerçevenin mümkün olmadığını idea etmektedir (Burchill vd. 2013: s. 12). Bu gibi düşünürlerin doğa bilimleri gibi deney ve gözleme dayalı bir uluslararası ilişkiler birimini tahayyül etmemektedirler. Bu görüşe Post-pozitivist yaklaşım denilmektedir. Post-pozitivist felsefeye göre, öncelikle Uluslararası İlişkiler kendi yöntemlerini mi yaratmalı, yoksa doğa bilimleri ve sosyal bilimlerin yöntemlerinden mi faydalanmalı sorusunun yanıtlanması kaçınılmazdır. Metodoloji ve epistemoloji açısından önemli başka sorular da cevaplanmayı beklemektedir: Sosyal bilimlerde çalışılan devlet, toplum, ekonomi, ideoloji ya da demokrasi gibi nesnelere gerçekte var mı; yoksa bunlar insanların var olduğuna inandığı kendi yaratımları mı? Çalışılanlar laboratuvarında gözlemlenebilir nesnelere değilse bunları anlamak için kullanılacak yöntemler aynı olabilir mi? (Şatana 2015: s. 11-33). Uluslararası ilişkiler literatüründe sıklıkla kullanılan kavramlar nasıl var olmuşlardır? Ulus devlet, cumhuriyet ve demokrasi gibi kavramlar post-pozitivistler tarafından sorgulanmaktadır. Aslında en önemli sorgulama, uluslararası ilişkilerde özne-nesne ayrımının bilinmeyeceği tezinin öne sürülmesidir. Burada araştırmacı özne araştırılanın nesne konumunda olup olunmadığı ya da kesin bir ayrıma tabi tutulmayacağını tezini öne sürerler. Post-pozitivistlerin üzerinde durduğu ve eleştirdiği bir diğer konu ise uluslararası ilişkiler teorilerinin Amerika merkezli olmasıdır. Bu sürekli Amerika merkezli olma durumu, uluslararası ilişkileri güç merkezli devletlerin çıkarlarını sağlayan bir yapıya dönüştürmektedir. Bu yüzden tek merkezli bir uluslararası ilişkiler olgusu ortaya çıkmaktadır.

Pozitivist araştırma prensiplerini benimsemiş olan araştırmacılar, bilişsel (cognitivist) ve yorumsamacı (interpretive) araştırma yapan eleştirel veya post-pozitivist akademisyenleri “hayal dünyasında yaşamak” ve “keyfe keder örnek olay

seçmek” ile itham vermektedirler. Post-pozitivist gelenekten gelenler ise pozitivistleri “sayılarla uğraşanlar” (number cruncher) ya da “istatistiklerle yalan söyleyenler” olarak değerlendirebilmektedirler (Şantana, 2015: s. 11-33). Görüldüğü üzere iki görüş arasındaki sert tutum çoğu zaman literatüre sağlanacak katkının önüne geçebilecek seviyeye ulaşabilir. Daha çok metodolojik bir tartışma gibi görünen bu durum epistemolojik bir tartışma teşkil etmektedir.

Aslında bu tartışmanın temeli uluslararası ilişkiler teorilerinin varlığının bir tartışması şeklindedir. Bu yüzden bu tartışma uluslararası ilişkilerin varlığını sorguladığından ontolojik bir tartışma niteliği taşımaktadır. Ancak aynı zamanda uluslararası ilişkilerin bilimselliği üzerine bir tartışma olduğu içinde epistemolojik bir tartışma olarak da incelenebilmektedir. Uluslararası ilişkiler teorilerinin ilki ve devlet merkezli bir yaklaşımı benimseyen realizm gibi klasik sayılabilecek uluslararası ilişkiler teorileri pozitivist teori kapsamına girmektedir. Eleştirel ve inşacı teorileri ise, post-pozitivist teoriler olarak adlandırılmaktadırlar.

Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramına yaklaşımda bu iki tartışma taraftarlarının güvenliğe yaklaşımını sorular sorularak anlamaya çalışacağım bu soruların en önemlisi, kimin güvenlik sağlayıcı pozisyonda olduğu ve güvenliğinin öncelikle sağlanması gereken unsurunun ne olduğu üzerinedir. Bu tartışma güvenliğin ontolojik ya da epistemolojik bir dönüşüme uğramasında nasıl bir katkı sağlamıştır? Özellikle pozitivist yaklaşımda özne-nesne ayrımı yapılmış olduğu için araştırmacılara göre güvenlik nasıl sağlanmalı ya da pozitivistlerin güvenliğe bakışı nedir gibi sorulara cevap bulunmaya çalışılacaktır.

1.2.1. Pozitivist teorilerde güvenlik:

Günümüz toplum bilimlerinde birçok araştırmacı ister kendilerini açıkça tanımlasınlar ister tanımlamasınlar, birçoğu pozitivist metodolojiyi benimsemiştir (Arı 2010:s 61). Birçok uluslararası ilişkiler teorisi pozitivist yöntem kullanmaktadır. Bunları eleştirisinde bulunan Frankfurt Okulu, feminist ve bazı eleştiriyle teoriler pozitivist metodolojiyi eleştirmiş ve pozitivistimin yeniden düşünülmesine neden olmuştur. Bu alt başlıkta pozitivist metodolojiyi benimseyen teorilerin güvenlik anlayışını aktarmaya çalışacağım.

Pozitivist metodolojiyi benimseyen teorilerin ortak noktası devletin temel aktör olmasıdır. Bu yüzden güvenlik her zaman devletler, kurumlar ve uluslararası sistem için önemli bir konu olmuştur. Özellikle devletlerin ortaya çıktığından bu yana kendi varlıklarını sürdürmek devletlerin temel amaçları olmuştur. Bunun sağlanabilmesi için kendi güvenliklerini sağlayacak güce erişmelerinden kaynaklanmaktadır. Peloponez savaşlarında Atina'nın güçlü olması ve kendilerine çıkar sağlamaya çalışması Spartalıların Atinalılardan çekinmesi ve kendileri koruma düşüncesi savaş sonrası barışın gelmesi bir güç mücadelesi örneğidir. Milattan önce 400'lü yıllarda yaşanan savaşın Tucidides'in aktarımı ile günümüze gelmesi uluslararası ilişkilerin güç ve güvenlik atıflarında sıklıkla kullanılan bir olaydır. Realist teorinin devletin güvenliğinin bu verilere dayanarak sürekli güç inşasına ve güç siyaseti üzerine kurması olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda farklı teorilerde güvenliği sağlayıcı unsurlar barındırmaktadır. Liberalizm ya da idealizm güveniğin güç mücadelesi dışında karşılıklı ticaret ve uzlaşa ile sağlanabileceği görüşünü benimserler. Bu görüşler Neo-realizm ve Neo-liberalizm gibi kendini yenilemiş şekilde tekrar uluslararası ilişkilerde gözde teoriler olmuşlardır. Zamansal olarak farklı dönemde birbirleri ile farklı fikriyatlar barındırsalar da temel aldıkları ortak noktalar mevcuttur. Bu ortak noktalar arasında, uluslararası sistemin devlet merkezli olması ve ilişkilerin anarşik bir düzene sahip olması gibi hususlar yer almaktadır.

1.2.2. Realizm ve Neo-realizm

Realizmin güvenlik anlayışında devlet temel aktör olarak yerini almakta ve devletin temel amacı bekasının sağlanması, çıkarının yerine getirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Temel analiz birimi olan devletin bekasının sağlanmasındaki araç ise güç unsurudur. Realizmin güvenlik anlayışı devletlerin sahip oldukları güç unsurları ve bu unsurların uluslararası ilişkileri "güç mücadelesi" üzerinden şekillendirmesine dayanmaktadır (Küçüksolak, 2012: s. 202-208). Realist teoride güvenliği sağlanması gereken varlık devlettir, söz konusu güvenliği sağlayıcı unsur ise güçtür. Burada güçten anlaşılan ise askeri güç olarak belirtilmektedir. Bireyler ve devleti oluşturan diğer unsurların güvenliği, devletin güvende olması ile doğru orantılıdır. Uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı devletin sürekli güçlü olma durumunu mecbur kılar. Dünya tarihinde uluslararası ilişkiler doğrusunu yazmak

gerekirse devletlerarası sistem hep devlette egemen sınıfların ilişkisi ve klasik güç ilişkilerine dayanmıştır. İster kral olsun ister halife isterse prens olsun gücü elinde bulunduran egemen sınıf devletlerarası ilişkilerin yönünü belirleme noktasında etkili olmuştur. 30 yıl savaşları sonrası dönemde Westphalia Barışı ile oluşmaya başlayan ulusal devletlerin arasındaki ilişkiler uluslararası ilişkilerin bilimsel gelişimini sağlamıştır. Klasik realizm Hobbes, Niccolò Machiavelli gibi düşünürlerin devletlerin güvenliği ile ilgili yazıları ile gelişmiş bir teoridir. Devlet ve egemenlik ilişkisinin insanın doğası ile bağdaştıran Hobbes insan doğası gereği birbiri ile rekabet halinde olan bir varlık olarak görmüştür. Rekabet halindeki varlıklar çatışma hainedirler, Hobbes'un deyimi ile insanın birbirinin kurdu olma durumu ve insanlar arası anarşinin ortadan kaldırılması için toplum sözleşmesi ile devletin üst egemen olması gerekmektedir. Devletlerin doğası ile insanların doğasının bezer olması devletler arasındaki rekabet ve anarşinin göstergesidir. Ancak devletlerarasında bir toplum sözleşmesine benzer bir sözleşme olmadığı için uluslararası düzenin anarşik halinin devamı devletleri varlığının sürdürebilmesi için devletleri güçlü olmayı zorunlu kılar. Devletlerin tek yapabileceği, devletlerden birinin tam bir hegemonya elde etmesini önlemek için, diğerlerinin gücünü dengelemeye çalışmaktır. Bu, ikinci Dünya Savaşı sonunda realist (veya Klasik Realist) düşünce ekolünü geliştiren Edward H. Carr ve Hans Morgenthau gibi yazarlarca paylaşılan bir görüştür (Baylis, 2008: s. 69-85) Hans J. Morgenthau'nun Uluslararası Siyaset (Politics Among Nations) kitabı disiplinin gelişmesinde ve şekillenmesinde temel başvuru kaynağı haline gelmiştir. Klasik realizmin öncülerinden olan Morgenthau'ya göre uluslararası ilişkiler bir "güç mücadelesidir" (Aktaran: Bozdağlıoğlu ve Özen, 2004:s, 59-79). Bu güç mücadelesi uluslararası ilişkilerin temelini oluşturduğu ideası baskındır.

Realist düşüncenin belki de en önemli iddiası varsayımların evrenselliğidir. Bireyler, doğuştan getirdikleri özellikleriyle her yerde aynıdırlar ve diğerlerinin önünde olma arzusu ile diğerleri tarafından kontrol edilmekten kaçınma dürtüsü evrenseldir. Önde ve yönlendiren olma arzularıyla insanlar ilişkilerinde -uluslararası ilişkiler dahil sürekli rekabet içindedirler ve diğerlerine karşı avantaj üstünlük elde etme gayretindedirler (Aydın , 2004: s, 33-60) Bu düşünceden hareketle devleti uluslararası ilişkilerin bireyi gibi düşündüğümüzde devletin bekası için elzem görülen ve ulusal güvenliği oluşturan askeri-stratejik konular birincil politikayı;

ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel konular ise ikincil politikayı meydana getirmektedir (Sandıklı ve Emeklier, 2011: s. 8). Bu durum devletlerin birincil politikaları benimsemesinin yanı sıra birincil politikaların sürekli gündemde olmasına neden olmaktadır. Bu yönetici sınıfın da arzuladığı bir olgudur. Bu çoğu zaman bir döngüye dönüşür ve ikincil politikalar göz ardı edilmesine neden olur.

Literatürde Hobbes'çu ya da klasik realizm olarak bilinen realizm özellikle Birinci Dünya savaşı sonrası dönemde oluşan idealist havanın İkinci Dünya savaşını çıkmamasının teori çerçevesinde önleyici bir pratik oluşturulmaması sonucu uluslararası ilişkilere hakim olmuştur. Bu hakimiyet özellikle soğuk savaş döneminde büyük bir çatışmanın yaşanmaması açısından başarılı bir teori olarak görülmüştür. Özellikle soğuk savaş döneminde karşılıklı askeri güçlerin yoğun şekilde varlığı bu varlığın bir çatışmaya dönüşmemesi bakımından önemlidir. Ayrıca soğuk savaş döneminde iki kutuplu dünya sisteminin oluşması bu iki ülkenin de nükleer silahlarının¹ olması iki gücün birbirine karşı bu silahların kullanılmasını engellemiştir. Buda klasik güç merkezli realist bakışın pratikte başarısını göstermektedir. Aslında caydırıcılık teorisi de denilen bu iki benzer güce sahip devletin gücü kullanmaktan çekinmesi anlamına gelmektedir.

1970'li yıllara kadar dünyada yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasal krizler klasik realist teorinin eleştirilmesine neden olmuştur. Dönemin egemen yaklaşımı realizm hemen her yönüyle eleştiri bombardımanına tutulmuş, özellikle, devlet-dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerdeki artan önemini; devletin iç ve dış siyaseti arasındaki farazi ayrımı giderek ortadan kalkmasına sömürgecilik karşıtı müdahale sonunda özellikle üçüncü Dünya'da sayılan hızla artan egemen devletlerin çeşitli yönleriyle geleneksel ulus-devletten farklılaşmaya başladıklarını; askeri-stratejik konuların yanı sıra özellikle ekonominin uluslararası ilişkilerde belirleyici hale geldiğini ve Vietnam Savaşı'nın açıkça ortaya koyduğu gibi askeri gücün her zaman sonucu belirleyen unsur olmadığını görememekle suçlanmıştır (Aydın, 2003: s. 33-60). Bu suçlamalar yeni teorik yaklaşımların doğmasına neden olduğu var olan klasik teoriler kendilerini yenilemiş, uluslararası ilişkilere farklı bakış açısı sunmuşlardır. Ancak bu yaklaşımların güvenlik algısı devlet merkezli olmaktan kendilerini kurtaramamışlardır.

¹ Bu duruma Buzan Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi adlı makalesinde nükleer silahların güvenikleştirilmesi olarak bakar

İlk başlarda Morton Kaplan ve David Singer klasik realizmin bilimsel yönetime değil sağduyu temelli olduğu ve devlet mekanizmasındaki karar vericilerin muhakemeleri doğrultusunda bir yaklaşım olduğunu savunarak eleştiride bulunmuşlardır. Bir diğer eleştiri bürokratik siyaset yaklaşımından gelmiş olup, realizmde devletin vermiş olduğu kararlar ve yürütülen politikalar rasyonel olmadığı için uluslararası konularda krizlere yol açabileceğidir (Bakan ve Şahin, 2018: s. 135-152). Bu dönemde realizme yönelik eleştiriler artmış olsa da tek bir ses altında bir araya gelmesi ya da yeni bir teorik yaklaşımın bir isim altında ortaya çıkması daha da geç olmuştur. 1970’li yılların sonunda Neo-realizme öncülük eden düşünürlerden Kenneth Waltz “Theory of Internatioanal Politics” aslı eserinde ve Hedley Bull, The Anarchical Society eserinde Neo-realizmin temel kavramlarına değinmişlerdir. Uluslararası ilişkilerde devletin dışında diğer aktörlerin varlığını kabul ederken, ekonomik sürecin ve güvenliğin sağlanmasında büyük devletlerin gücüne ihtiyaç olduğuna vurgu yapmışlardır (Aktaran: Bakan ve Şahin, 2018: s. 135-152). Bu yeni yaklaşıma Neo-realizm ya da yapısalcı realizm de denilmektedir. Waltz’çı realizm gibi kullanımı olsa da yeni yaklaşım klasik Realizmden birçok yönden ayrılmaktadır. Ancak bu yaklaşım uluslararası düzenin anarşi durumun ve temel aktör olarak devleti görmeyi devam etmiş olsa da devlet dışında yeni aktörlerin varlığını ileri sürmüştür.

Waltz’a göre siyasal yapılar, düzenleyici ilke (birimler birbiri ile nasıl ilişkilidir?), işlevlerin farklılaşması (siyasal işlevler nasıl tahsis edilir?) ve kapasite dağılımı (güç nasıl dağıtılır?) kim tarafından tanımlanır? Gibi soruların cevapları yeni yaklaşımın temelini oluşturmuştur (Burchill vd. 2013: s. 56). Ayrıca Waltz anarşinin işlevsel farklılaşmayı büyük ölçüde ortadan kaldırdığını söyler devletler arasındaki farkların güç ve yeteneklerle ilgili olduğunu ekler (Aktaran: Burchill vd. 2013: s. 56). Waltz uluslararası düzenin anarşik olduğu gibi hiyerarşik olduğunu da söyler. Ayrıca uluslararası ilişkilerde gücü denge unsuru olarak ele almaktadır. Tek kutupluluk, çift kutupluluk ve çok kutupluluk gibi dünya düzeni sistemlerinde gücün dengeleyici özelliği önemlidir. Göreceli kazanç sağlamak adına işbirliğini mümkün olduğu kanısı olsa da karşılıklı güvensizlik devletleri rasyonel davranmaya iter burada tutuklular ikilemi örneklenmesi yapılırken karşılıklı anlaşma ile en iyi çıkar sağlanabilirken güvensizlik ve rasyonalite farklı kararlar verilmesine neden olur. Mearsheimer gibi Neo-realist yazarlar için, uluslararası politika, savaşın ortaya çıkmasının, yağmurun yağması gibi her zaman olası olduğu acımasız bir rekabet

sürecini içermektedir. Devletlerarasında işbirliğinin olabileceği ve olduğu kabul edilebilir. Fakat işbirliğinin sınırları vardır ve bu sınırlar “herhangi bir seviyedeki işbirliğinin yok edemeyeceği hâkim güvenlik rekabeti mantığına dayanır (Aktaran: Bakan ve Şahin, 2018: s. 135-152).

Neo-realist yazarlara göre güvenlik veya güvensizlik, büyük ölçüde uluslararası sistemin yapısının sonucudur. Anarşik yapının büyük ölçüde sürekli olduğu kabul edilmiştir. Bunun anlamıysa, uluslararası politikanın gelecekte de geçmişteki gibi şiddete eğilimli olacaktır (Baylis, 2008: s. 69-85). Neo-realist yaklaşım sisteme yeni aktörler sokmuştur. Klasik realist anlayışta askeri gücün güvenliği sağlayıcı etkenken yeni anlayış ekonomik gücü güvenlik üzerinde etkisini de vurgulamıştır. Bunun dönemin uluslararası olaylarında görmek mümkündür. Özellikle 1973 petrol krizi ekonomik gücün ön plana çıkmasında etkili olmuştur.

Realizm ve Neo-realizmin güvenliğe bakışını kısaca değerlendirecek olursak iki yaklaşım pozitivist epistemolojiyi kullanarak devleti uluslararası aktör olarak görmekte veri olarak devletin güvenliğinin sağlanması ile beraber devletin iç unsurlarının güvenliğinin sağlanacağı kanısı mevcuttur. Bu bunu genel bir bilgi olarak okumamızı söyler. Uluslararası ilişkilerin anarşik durumu işbirliğini zorlaştırıcı etken olarak görür. Bu çerçevede çatışma düzenin azalması için uluslararası ilişkiler güç artırımına gidildiğinde karşılıklı güç varlığı caydırıcı bir etki yaratacağından çatışma ortamı doğmayacaktır. Realist teoride sadece askeri gücün önemi varken Neo-realist teori bunun yanına ekonomik gücü ekler. Realist teorinin uluslararası düzenin anarşik yapısına Neo-realistler uluslararası ilişkilerin hiyerarşik de olabileceği vurgusu vardır. Bu durum güvenliğın sağlanması için bağlı olduğu devletler sistemi ile ilişkilendirir. Realist teori işbirliğinin imkansız olduğu söylemine karşı Neo-realistler imkansız olmadığı ama zor olduğu vurgusunda bulunurlar. Ayrıca Neo-realistlerin dengeleme politikaları ile güvenlik arasında bir bağ kurarlar uluslararası aktörlerin birbirinin gücünü dengeleyerek olası bir çatışma durumundan kaçınılır.

Realist ve Neo-realist teorinin kimlik güvenliği, birey güvenliği ya da çevre güvenliğini çalışmalarında görmek zordur. Çünkü realist ve Neo-realistlere göre devletler güvenliğini sağladığı zaman devletin içinde yaşadığı bireylerin güvenliğini de sağlamış olacaktır. Ayıca devlet dış güvenliği sağladığı gibi iç güvenliğin

sağlayıcı unsurdur. Buda devletin yapı içinde mutlak egemen olmasından kaynaklanmaktadır.

1.2.3. Liberalizm ve Neo-liberalizm

Liberalizm, Avrupa Aydınlanmasından neşet eden kalıcı ve felsefi gelenektir. Bilimsel rasyonalizmin, özgürlüğün ve insanoğlunun kaçınılmaz ilerlemesinin savunuculuğunu yapan bir teoridir. İnsan haklarına, anayasacılığa, demokrasiye ve devletlerin gücünü sınırlandırılmasına vurgu yapan bir kamu yönetim teorisidir. Aynı zamanda piyasa kapitalizminin en etkin biçimde kıt kaynakları toplum içinde taksim ederek, herkesin refahını en iyi şekilde yükselttiğini savunan bir iktisat teorisidir (Burchill vd. 2013: s. 81). Burchill'in yaptığı tanımlamanın dışında liberalizm ayrıca pozitivist bir uluslararası ilişkiler teorisidir. Önde gelen düşünürleri John Locke (1632-1704), Jean Jacques Rousseau (1712-1778) ve John Stuart Mill (1806-1873) kabul edilmektedir. Aslında Antik Yunandan, Rönesans'a kadar birçok düşünürün fikirleri arasında liberal düşünceye ait bir şeyler bulmak mümkündür (Birdiqli, 2011: s. 149-169). Birçok kişi liberalizmin Adam Smith ile ortaya çıktığını düşünse de sosyal bilimlerde Locke insan doğası üzerine düşüncelerinde insan doğasının iyi olduğu tezini öne sürer ancak insanlar iktisadi bir varlık olarak tüketmeye ve bir şeylere sahip olma isteği ve bu şeylerin sınırlı olması insanlar arasında bir çatışmaya dönüşebilir. Locke otoritenin olmadığı ortamlarda bile akıl (reason) sahibi insanoğlunun kendi refahı için sosyal akit yapma yetisine sahip olacağını iddia etmiştir (Aktaran: Yanık, 2015: s. 35-55). Aslında toplum sözleşmesi olarak bilinen bu yapının devleti oluşturduğu ve devletin toplum içindeki anarşiyi sonlandırdığıdır. Diğer pozitivist uluslararası ilişkiler teorileri gibi liberalizmde de devletler temel aktörlerdir.

Liberalizm ve güvenlik kavramı arasındaki ilişki insanlar arasındaki ilişkiye benzetilmektedir ve insanlar kendi aralarında bir sözleşme ile anarşinin ortadan kaldırdığı gibi devletlerin de bunu yapabileceği düşüncesindedirler. 1795'te kaleme aldığı Perpetual Peace: A Philosophical Sketch (Ebedi Barış: Felsefi Bir Taslak) isimli eserinde, Kant uluslararası toplumda sağlanacak uyumun, yani "Ebedi

Barış'ında² bu düşünceyi savunur. Oluşacak devletler üstü bir yapı bu barışı sağlayabilir. Birinci dünya savaşı sonrası esen idealist hava sonucu Milletler Cemiyetinin kurulması bir nevi ebedi barışı sağlama çabasıdır. Ancak ikinci dünya savaşının vuku bulması uluslararası ilişkilerde barışa olan güveni azaltmıştır.

Liberaller için barış anormal bir şey değildir. Kantın dediği gibi barış ebedi olabilir. Doğa kanunları insanlar arası işbirliği ve uyuma dikkat etmektedir. Savaş bu nedenle doğal ve rasyonel değildir. Savaş suni bir mekanizmadır (Burchill vd. 2013: s. 85). Rousseau, Kant, Cobden, Schumpeter ve Doyle'ye göre savaşların militarist ve demokratik olmayan hükümetler tarafından kendi çıkarları için çıkarıldığı yönündedir (Burchill vd. 2013: s. 85). Savaş güvenliğin ortadan kalktığı ve tehditlerin her an yüzleşilecek bir durum olduğundan hükümetler çıkarları için güvenliği arka plana atabilir. Liberalizmde anayasal devletlerin varlığı önemlidir. Anayasal devletlerde yöneticiler anayasa hukukunun şahsi çıkarlarının sınırlayıcılığının farkındadırlar. Özellikle uluslararası ilişkilerde devletin temel aktör olduğu düşüncesine sahip olsalar da liberaller devletin minimal devlet düzenini benimsemesi, demokrasi ve serbest ticaret ile uluslararası barışın sağlanabileceği tezini ileri sürerler. Burada içten dışa bir siyasi görüş mevcut bu görüşte demokratik iktidarlar kendi varlığını devam ettirmek istiyorsa barışçıl bir uluslararası ilişkiler yöntemi benimsemeli aksi taktirde savaşı temel alırsa insanlar demokratik yollarla iktidarı değiştirebilirler çünkü insanlar doğaları gereği barışçıldır.

Birey merkezli bir kuram olan liberalizm, bireyin güvenliğinin ve özgürlüğünün sağlanması ve korunmasında temel aktör olarak devleti görmekte; uluslararası kurumlar, çokuluslu şirketler, sivil toplum kuruluşları ve bireyler gibi devlet-dışı aktörleri de analiz birimi olarak incelemektedir. Liberalizm, realizmin devletlerarası güç politikalarına odaklanan yaklaşımının tersine politikanın düşüncenin bir ürünü olduğu savına dayanmaktadır (Sandıklı ve Emeklier: 2011 s. 13). Liberalizmde bireyin önemi ticari ilişkiler ve ekonomik hayatla doğru orantılıdır. İnsanın ekonomik bir varlık olduğunu söyleyen Adam Smith bu noktayı işaret etmekteydi. Ticaretin önündeki yapay engeller bireyler arasındaki ilişkileri bozarak, uluslararası ilişkilerin gerilemesine neden olmaktadır. Serbest ticaret

² Immanuel Kant, Toward Perpetual Peace: A Philosophical Sketch, (Erişim tarihi:: 11Aralık 2019) <http://www.earlymoderntexts.com/pdfs/kant1795.pdf> , s.1-4 Kant ebedi barışın sağlanmasını iki şarta bağlar bunlardan ilki tam bağımsız devletlerin olması ve bu devletlerin cumhuriyet yönetimi ile birbirine bağlanması.

toplumlar arasındaki ilişkileri artırmakta ve toplumsal barış ve hoşgörünün oluşmasını sağlamaktadır (Burchill vd. 2013: s. 82).

Neo-liberalizm: Ekonomik liberalizme ait düşünceleri taşımasıyla birlikte II. Dünya Savaşı sonrası dönemde özellikle 1980 sonrası yaygınlaşan aşırı kapitalist bir akımdır. Devletin ekonomiye müdahalesini en aza indirgeyerek ekonomik ve siyasal hayatta sadece düzenleyici bir organ olmasını savunur (Birdişli, 2011: s. 149-169). Bu nedenle kamusal mülkiyetin özelleştirilmesi, devlet dışı organların politik karar sürecinde etkinliğinin artırılması gibi uygulamaları, güçlü sermaye gruplarının yönetim üzerinde etkinliği artarken zayıf ve marjinal kesimlerin dışlandığı itirazıyla eleştirilir (Aktaran; Birdişli, 2011: s. 149-169). Bu nedenle kimi yazarlar tarafından neo-liberalizm, şirket liberalizmi olarak adlandırılır. Benzer noktalarda aynı şeyleri savunan neo-liberalistler ticareti politika belirleyici bir olguya dönüştürürler. Piyasa güçlerinin serbest hareket etmesini ve devletin iktisadi hayata asgari düzeyde rol almasını savunan Neo-liberaller, İkinci Dünya Savaşı sonrası birçok Batı toplumunda meydana çıkan sosyal-demokratik uzlaşmaya meydan okuma sürecinde, refah devletlerine geri adım attırmaya çalışmıştır (Burchill vd. 2013: s. 103). Neoliberalist teorinin öncüleri Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye olarak kabul edilmektedir. Bu yazarların görüşleri doğrultusunda şekillenen neo-liberalizm güvenliği, ticaretin ve ekonomik döngünün devamlılığı ile ilişkilendirirler. Burada devlet bu döngünün sağlanması için var olan bir aktör olarak görülür.

1990'lı yılların başında SSCB'nin dağılması sonrası dönemde uluslararası alanda yeni tezler ortaya atılmaya başlandı. Bu tezler arasında özellikle Fukuyama'nın "Tarihin Sonu Tezi" önemlidir. Fukuyama 1990'ların başında Sovyetlerin dağılması ile beraber liberal demokrasinin ciddi bir rakibinin kalmadığı göstergesi olduğunu söylüyor. Buna göre liberal demokrasi insanlığın ideolojik evriminin son noktası ve siyasi yönetim biçimlerinin en gelişmiş hali olarak sunuluyordu (Aktaran; Burchill vd. 2013: s. 82). Soğuk Savaş döneminde hakim olan iki kutuplu dünya güç dengesi bakımından tek kutuplu dünya ile karşılaştırıldığında iki kutuplu dünyada güçsüz olan üçüncü dünya devletleri bu iki devlet arasında ki güç mücadelesinden faydalanmaya çalışmışlardır ve buda bir denge düzeni oluşturmuştur. SSCB'nin çöküşü bu düzenin sonu olmuştur. Özellikle 11 Eylül 2001 yılına kadar olan süreçte uluslararası hukukun geçerli olacağı düşüncesi BM ve UAD'nin daha etkin rol oynadığı Kosova insani müdahalesi gibi

insan haklarının korunacağı, insan hakları konusunda olumlu çalışmaların olacağı ve insan haklarının korunduğu bir küresel düzenin olacağı düşüncesi (Pax Amerikanizm) olarak tanımlana bu düzenin temel teorik yaklaşımı liberalizmdir.

Liberal değerlerin epistemolojik olarak tekrar ele alındığı 1990'lı yıllarda özellikle Kantçı görüşler ön plana çıkmış ve uluslararası ticari sözleşmeler yoğunlaşmıştır. Soğuk Savaş'ın sonunda niceliksel yöntemi sıklıkla kullanan Demokratik Barış Araştırmalarıdır (DBA). Soğuk Savaş sonrasında DBA'nın ivme kazanmasında, Sovyet Birliği'nin dağılmasının ardından, komünist rejimin yerini hızlıca liberal demokratik rejimlere yerini bırakacağına dair iyimser beklenti ve gerçekçiliğin Soğuk Savaş'ın sonunu öngörememesinden dolayı geçerliliğinin sorgulanmasının büyük payı vardır. DBA savlarını Immanuel Kant'ın görüşleri üzerine inşa etmiştir (Yanık, 2015: s. 35-55). Burada devletlerin ticari ilişkilerinde karşılıklı çıkar baktığını göreceli olarak kazanç sağlayan devletler bunları kurumları üzerinden sağlayabilirler ayrıca bu çıkar ilişkilerini uluslararası hukuk gibi denetleyici normların varlığı ve işlevi durumu kolaylaştırıcaktır. Üst normların varlığı düzenleyici rol oynamalarının yanı sıra güvenlik inşa edici bir yapıdadırlar.

21. yüzyılda liberal değerler özellikle küreselleşme ile beraber artmıştır. Ancak gelişen uluslararası olaylar ulus devletlerin güvenliği ön plana tutmasına neden olmuştur. Özellikle 11 Eylül 2001 bir ikiz kule saldırıları liberal değerlerin tekrara düşünülmesine ve güvenlik sağlamda ulus devletlerin kendi güvenliğini sağlama çabası etkili olmuştur.

Kısaca Liberalizm teorisine göre uluslararası barışın ve güvenliğin güç merkezli bir yaklaşımla sağlanmayacağı düşüncesi taşımaktadır. Bu teoriye göre uluslararası güvenliğin uluslararası şirketler, küresel pazarlar, uluslararası örgütler gibi birçok değişken devlet dışında güvenliği etkileyen faktörlerdir ve bunların varlığı barışın ve güvenliğin sağlanmasında etkilidir. Günümüz dünyasında liberal teori ile ilgili küresel sistemin okunması güvenlik ve egemenlik kavramalarının iyi irdelenmesi ve olumlu etkisinin yanında olumsuz etkilerinin varlığı gözden kaçmamalı. Bu olumsuz etki sermaye sahiplerini güçlü kılarken, diğer grupların yoksulluk sınırında yaşamasına neden olmaktadır. Aynı durum devletler için geçerli hale gelmekte güçlü ve zengin devletler daha da güçlenip zenginleşirken, fakir ülkeler daha da fakirleşmekte buda bu ülkelerin güvenliğini tehdit etmekle beraber

küresel sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sorunlar göç, terörizm ve yoksulluktur.

Uluslararası ilişkiler teorilerinin güvenlik anlayışının farklı olması teorilerin dünya düzeni okumalarındaki farklılığın sonucudur. Liberalizmin ticari sonucu olan küreselleşen dünyada artık sadece devlet merkezli teoriler güvenlik okumalarında önemini yitirmiş durumda. Ulrich Beck, 11 Eylül sonrası dönemi savaşın bireyselleşmesi olarak görürken bireysel güvenliğe vurgu yapmaktadır. İki kutuplu dünyada silahlanma yarışı küresel bir güvenlik korkusu da doğurmuştur. Çünkü silahların yıkıcı etkisi dünyayı yok edebilecek kuvvettedirler (Peker, 2012: s. 96). Ayrıca dünyada çatışma ortamlarının fazla olması ve insanların bu çatışma ortamlarından kaçması yeni küresel sorunların doğmasının yanı sıra bu bireylerin bireysel güvenliğinin sağlanmasındaki zorluk, güvenlik anlayışlarının tekrar düşünülmesine neden olmaktadır. Liberal bakış açısı bunun kısıtlanan ticaretlere ve insanlar arası ilişkilerin fazla gelişmemesine bağlamaktadır.

Pozitivist uluslararası ilişkiler teorilerinin kısa bir güvenlik karşılaştırması yaparak post-positivist teorilerinin bazılarının güvenlik anlayışlarını aktarmaya çalışacağım. Özellikle Neo-realistlerin liberallere yönelik eleştirileri oldukça fazladır. Özellikle neo-neo karşılaştırılması yapmak daha çok mantık çerçevesi dahilinde olacaktır. Tartışmanın güncelliğe yakın olması etkilidir.

Waltz, anarşik uluslararası yapıda devletler sadece hayatta kalma güdüsüyle hareket edeceklerinden gücün (askeri gücün) maksimizasyonunun bu amaca yönelik temel politika olacağını savunurken, işbirliğinin ancak hegemonyanın söz konusu olduğu durumlarda mümkün olacağını iddia etmekteydi. Buna karşı Neo-liberal karşı iddialar gecikmedi ve Robert Keohane 1984'te kaleme aldığı "After Hegemony" adlı kitabında 1970'lerde başlayan ve giderek azalan Amerikan hegemonyasına karşılık işbirliğinin genişleyerek devam ettiğini açıklamaktaydı. Neo-liberallere göre, anarşi söz konusu olsa da uluslararası işbirliği üzerinde temel bir belirleyici değildi (Arı, 2019: s 10). Neo-realistler ve Neo-liberaller devletin kendi çıkarlarını nasıl algıladıkları konusunda uzlaşmamaktadırlar. Neo-realistlere göre kim fazla kazanacak sorusu sorulduğunda biri diğerinden fazla kazanırsa bu kabul edilemez iken Neo-liberaller kendi çıkarlarına bakarlar (Burchill vd. 2013: s. 93). Bu durumda Neo-liberaller karşılıklı anlaşmayı olası görürken Neo-realistler zor görmektedirler.

Günümüzde bu tartışma yerini başka tartışmalara bırakmış olsa da tartışmanın uluslararası olaylarda tekrar gündeme gelmesi durumu vardır.

1.3. Post-Pozitivist Teorilerde Güvenlik:

Post-pozitivist teoriler olarak almamız gereken aslında eleştiriyle teorilerdir. Aslında eleştirel teori kavramı bazen oldukça geniş anlamda kullanılarak tüm pozitivism karşıtı teoriler bu kavramla ifade edilmektedir (Arı, 2019: s 10). Bu çalışmanın temel konusundan sapmamak adına bütün eleştirel teorileri buraya almayacağım. Uluslararası ilişkilerdeki ideolojik yaklaşımları eleştiren Frankfurt Okulu ve Feminizmin güvenlik yaklaşımlarını ele alacağım zaten tezin temel konusu olan Kopenhag Okulunu detaylı bir şekilde inceleyeceğim. Özellikle pozitivist teorilere yapılan eleştiriler uluslararası ilişkiler biliminin tekrar düşünülmesine epistemolojik ve ontolojik olarak tekrar ele alınmasında eleştirel teoriler önemlidir. Teorilerin güvenlik yaklaşımının dönüşümü de eleştirel yaklaşımların katkısı ile sağlanmıştır.

1.3.1. Frankfurt Okulu ve Eleştirel Güvenlik Anlayışı

Frankfurt Okulu, 1923 yılında Almanya'da kurulan Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü'nde sosyoloji, siyaset bilimi, psikanaliz, tarih, estetik, felsefe ve müzikoloji gibi farklı disiplinlerden bir araya gelen akademisyenlerin aydınlanmaya, pozitivism ve modern topluma yönelik eleştirilerini neşrettikleri bir düşünce okuludur (Birdiqli, 2011: s. 149-169). "Enstitünün ilk kurucuları arasında Max Horkheimer, Theodor Adorno ve Herbert Marcuse bulunmaktaydı. Ayrıca Walter Benjamin, Herbert Marcuse, Erich Fromm ve Leo Lowenthal ve daha sonra bu okula katılan Jürgen Habermas okulun önde gelen yazarları arasında yer almaktadır" (Arı, 2019: s 10)

Frankfurt Okulunun ortaya çıktığı dönem özellikle kapitalist blok ve sosyalist bloğun yanı sıra faşist sosyalist blokların tümünün eleştirisinde bulunur. Bunun dışında yoğun bir Marksizm eleştirisini de içinde barındırmaktadır. Bu durum

Frankfurt Okulunun siyasal ve sosyal hayatın eleştirisi ile beraber bu alanları epistemolojik ve ontolojik olarak tekrar bir ele alma çabası içine girmiştir. Siyasal ve sosyal hayatın geçirdiği büyük krizler bunların sonucu olarak İtalya ve Almanya’da faşist hükümetlerin başa geçişi ve bununla beraber İkinci Dünya savaşının patlak vermesi ile oluşan büyük yıkım var olan düzenin eleştirisinin artmasına neden olmuştur. Eleştirel teorinin en önemli özeliği özgürleştirici olmasıdır. Özgürleştirici olma özeliği mevcut sistemlere yönelik eleştirisinden kaynaklanmaktadır. Frankfurt Okulu’nun çoğu Yahudi kökenli olan ilk düşünürleri, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Almanya’da baskı ve ayrımcılığa uğramış; bu aydınlardan Horkheimer, Pollock ve Adorno Amerika Birleşik Devletleri’ne (ABD) göç etmek zorunda kalmıştır. (Birdişli, 2011: s. 149-169). Burada çalışmalarını sürdürmüşlerdir.

Frankfurt Okulunun eleştirel teorisinin temelinde, tarihsel ve sosyal gelişimini anlayarak ve hâlihazırdaki çelişkilerin izini sürerek çağdaş toplumun ana özelliklerini kavrama amacı vardır. Bu şekilde çağdaş toplumu ve bu yapıya içkin patolojileri ve tahakküm biçimlerini aşma imkânının elde edilebileceğine inanılır. Eleştirel teori sadece herhangi bir istismarı ortadan kaldırmayı amaçlamaz aynı zamanda üstesinden gelme amacı ile bu istismarlara yol açan belirleyici sosyal yapıları çözümler (Burchill vd. 2013: s. 215). Teori tek bir noktaya odaklanmamaktadır. Birçok odak noktası bulunmaktadır. Bu odak noktalarından biri olan güvenliği ise devlet eleştirisinde bulunarak tanımlarlar. Devletler farklı niteliklere sahip olmaları ve güvensizlik sorununun çözümünden ziyade parçası olmaları sebebiyle, analizin temelinde yer almamalıdır. Devletler, kendi halkları için güvenlik de sağlayabilir, tehdit kaynağı da olabilir. Bu sebeple, devlet yerine bireye odaklanılmalıdır. Güvenlik, en iyi şekilde, bireyleri ve grupları normal koşullar altında yapabileceklerinden alıkoyan sosyal, fiziki, ekonomik, siyasi ve diğer kısıtlamalardan özgür kılmak olarak tanımlanan birey özgürleştirilmesiyle (human emancipation) sağlanabilir. Özgürleştirme, “ilerleme teorisi” ve “umut politikası” sağlamak amacıyla ve “direniş politikalarına” bir rehber olarak tasarlanmıştır (Baylis, 2008: s. 69-85).

Eleştirel güvenlik yaklaşımlarının genel güvenlik çalışmaları içindeki konumu sadece tepki ve yorumlara dayanmamaktadır. Örneğin klasik güvenlik yaklaşımları politik ve uluslararası ilişkiler teorilerine dayanırken; eleştirel yaklaşımlar sosyoloji, sosyal psikoloji, felsefe ve sosyal antropolojiden yoğun bir biçimde yararlanmıştır.

Ayrıca klasik güvenlik yaklaşımları genellikle ABD kaynaklı iken; eleştirel güvenlik yaklaşımları Avrupa kaynaklıdır ve metodolojisinde Alman romantizminin yoğun etkisi görülür (Birdişi, 2011: s. 149-169). Eleştirel güvenlik yaklaşımında egemenlik Westphalyan düzenin sonucu olan ulus devlet egemenliği tekrar sorgulanmakta bunun yanında ulusal güvenlik gibi güvenlik söylemlerinin eleştirisini içinde barındırmaktadır. Bu durum egemenliğin tekrar okunmasını sağlarken ulusal egemenliğin tamamen göz ardı etmemektedir.

Frankfurt Okulu var olan düzenin sorgusunu yapmış mevcut geleneksel teorilerin eleştirisinde bulunmuş, bu teorilerin güvenlik yaklaşımını eleştirmiştir. Ayrıca aktör ve referans nesnelere ilişkin değişebileceğinin önünü açmıştır. Güç, otorite gibi kavramları sorgular. Devletlerin birbirleri arasında girdiği rekabetin ya da devletler arasındaki çatışmaların topluluklara yansımaları sonucunun olumsuzluğunu dile getirir. Bunun yerine özellikle küreselleşme ile beraber toplumlar arası iletişimin bu gibi sorunları açacağı düşüncesini içinde barındırır. Bunun yanında sorun çözücü özelliği de vardır. Cox, Linklater ve Habermas gibi düşünürler, çözüm önerilerinde özellikle etiksel evrenselliği, başka bir ifadeyle Kantçı kozmopolitan bir dünya resmini yeniden gündeme taşımaktadır. Cox, küresel sistemin sağlıklı işleyebilmesi için ABD'nin milletler topluluğunun eşit bir üyesi haline gelmesi gerektiğine işaret ederek, insanlığın ihtiyaçlarını karşılayan bir küresel yönetişime ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir (Sandıklı ve Emekler: 2011 s. 30).

Sandıklı kısaca eleştirel güvenliği beş özellik altında toplamış. Bunları ise şöyle sıralamış: “i-güvenlik, subjektif bir olgudur ve realizmin yaptığı gibi tekil bir güvenlik anlayışından bahsedilemez, ii- realizmin etkisindeki klasik güvenlik anlayışı, devlet güvenliğiyle sınırlandırılmış; bu nedenle birey ve toplum güvenliği ihmal edilmiştir, iii- güvenlik, uluslararası ilişkiler disiplininin diğer kavramları gibi güç ve bilgi ilişkisi çerçevesinde şekillendirilmektedir, iv- küresel güvenlik konularına ilişkin politikalarda hegemon aktör(ler) belirleyici bir role sahiptir, v- küresel güvenliğin tesisi için etiksel evrenselliğin ve kozmopolitan dünya görüşünün hâkim kılınması gerekmektedir” (Sandıklı ve Emekler: 2011 s. 30).

1.3.2. Feminizmin Güvenlik Yaklaşımı

Klasik uluslararası ilişkiler alanına yönelik bir diğer eleştiride feminizmden gelmiştir. “Uluslararası ilişkiler alanında feminist yaklaşımların ortaya çıkmaya başladığı dönem, 1980’lerin sonu ve 1990’ların başıdır” (Aktaran; Tür ve Koyuncu: 2010, s. 3-24). Ancak feminizmin çok eskiye dayanan bir geçmişi vardır. “İlk defa 18. yüzyılın sonlarında İngiltere’de duyurmaya başladığı görülmektedir. Feminizm tarihindeki ilk önemli çalışma da bu dönemde Mary Wollstonecraft tarafından kaleme alınmıştır. 1792 yılında yayınlanan “A Vindication of the Rights of Woman” adlı eserinde Wollstonecraft, kadının köle olarak kalmasının nedenini, yetişmesine engel teşkil eden ve hayattaki gerçek amacının erkeğe hizmet etmek olduğunu öğreten toplumsallaşma sürecindeki bozukluk olarak belirtmişti” (Tür ve Koyuncu: 2010, s. 3-24). Özellikle 19. ve 20. Yüzyıllarda feminist hareketler artmış ve kadınlar lehine kazanımlar elde etmişlerdir. Ayrıca Ann Tickner, Sandra Harding, Cynthia Enloe ve Christine Sylvester gibi yazarlar uluslararası ilişkilerde bu alanın öncülüğünü yapmışlardır. Feminizmin en temel eleştirisi ise geleneksel uluslararası ilişkilerin erkek egemen söylemi benimsemesi ve uluslararası ilişkilerin devlet temelli olmasıdır. Birbirinden farklı düşünen ve farklı söylemler benimseyen feminist yaklaşımlar aynı zamanda feminist epistemolojinin gelişimini ve dönüşümünü sağladı. Bu durum uluslararası ilişkilerin ontolojik yapısının yeniden düşünülmesine neden oldu. Feminizm köken olarak çok eskiye dayanmakta toplumda kadın haklarının savunulması olarak düşünülmektedir. Doğru olan bu düşünce çok dardır.

Feminist yaklaşım sadece toplum içindeki kadın ve erkek ilişkilerinin ötesinde uluslararası ilişkilerin yapısındaki cinsiyetçi yaklaşımı da ele almaktadır. Hayatın her alanında olduğu gibi erkek hiyerarşisinin uluslararası ilişkilerde yansıdığını dile getirmektedir. İlk başlarda feminist yaklaşım toplumsal alanda kadın erkek eşitliği savunuculuğu yaparken bu zamanla uluslararası ilişkilerde kadınların söz sahibi olması ve savaş, güvenlik, güç ve ekonomi kavramların yeniden düşünülmesinde kadınların etkili olmasıdır. Burada ilk nesil feminist ve ikincil nesil feministler olarak ayrılmaktadır. Birincil feministler kadının toplum içinde bireysel haklarını savunmaya çalışmış kadının insan hakkının savunuculuğunu yapmışken, ikincil Feminist düşünce yapısı uluslararası ilişkilerde gerçeklik olarak bilinen bütün

kanıların karşısına çıkmaktadır. Bunu tarihsel süreç içinde eril egemen inşası olduğunu dile getiren feminist yaklaşım realizmin temel olarak ele aldığı uluslararası alanın anarşik olduğu ya da insan doğasının kötü olduğu savının reddi baskındır. Bu alanların tekrar okunmasının gerekliliği üzerinde duran feminizm yeni bir yapı sökümü üzerinde durur.

“Feminist düşünürler, güç ve güvenlik gibi temel uluslararası ilişkiler kavramlarının trafiğini ortaya koymak için toplumsal cinsiyet analizine başvururlar” (Burchill vd. 2013: s. 328). Feministler savaş durumlarda erkeklerin kadınlara yönelik işledikleri tecavüz gibi suçların yanı sıra erkeklerin sürekli savaşçı kadınların ise mağdur konumda olması bir egemen epistemolojik olguya dönüşmüş olmasına karşıdırlar. Ayrıca feminist yaklaşıma göre politika yapıcılarının genelde erkek olması çatışma ortamının artmasına neden olmaktadır. Kadınların politik alanda daha aktif hal alması halinde devletlerarası çatışmaların azalacağını ileri sürmektedirler. Bunu kadın ve erkekler arasındaki ilişkilerin eşitlik seviyesi ile paralel olması ile ilişkilendirmektedirler. Kadınların bireysel özgürlüklerinin fazla olduğu yerlerde çatışma alının azlığı, kadınların bireysel özgürlüğünün az olduğu yerlerde ise çatışma ortamının fazla olmasını örnek göstermektedirler. (Aktaran; Tür ve Koyuncu: 2010, s. 3-24). Bireyciliğin ön plana çıkması gerektiğini dile getiren feminist yaklaşım özellikle cinsiyet ve kimlik gibi bireysel değerlerin ön plana çıkarılması gerektiğini savunurlar, güvenliğin sadece askeri ve siyasal alan üzerinden değerlendirilmesinin yoğun şekilde eleştirisinde bulunur.

“Güvenlik çalışmalarının ağırlık merkezine şiddet olgusunu yerleştiren feminist kuramcılar, şiddeti “doğrudan şiddet” ve “yapısal şiddet” olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Bu tipolojiye göre doğrudan şiddet devletlere ve devletlerarası çatışmalara odaklanırken, yapısal şiddet ise sosyal grup ve bireylerin güvensizliği ile ekolojik tehditlerin yarattığı küresel güvensizliğe yoğunlaşmaktadır” (Sandıklı ve Emeklier: 2011 s. 38). Bu iki şiddet türü arasında ilişkinin varlığı üzerinde duran feminist görüş egemen eril bireyin körüklediği yapısal şiddet çoğu zaman doğrudan şiddete neden olduğunu iddia etmektedir. Feminist yaklaşıma göre toplum içinde zaten birçok şiddete maruz kalan kadınların, ister doğrudan şiddet olsun ister yapısal şiddet olsun iki durumda da en çok zarar gören konumda olduklarını dile getirirler.

Kısaca açıklanacak olursak feminist yaklaşım var olan siyasal, ekonomik, sosyal ve askeri alanların içinde bugüne kadar oluşan kavram ve olguların egemen erkek anlayışın bir ürünü olduğu ve bunun uluslararası alanda şiddetin sürekli körüklediğini ve bu yapının ancak kimlik güvenliğinin ön plana çıkarılması ile azalacağını dile getirmektedirler. Kadınların sadece çatışma ortamında tek zarar görmediğinin vurgusunun dışında özellikle kadının ekonomik ve siyasal alanda da ikinci planda tutulduğu ve zarara uğradığı düşüncesi hakimdir. Birey olarak kadının dünya siyaset sisteminde kendini var etmesi ile beraber güvenlik alanında olumlu ilerlemenin olabileceği mutlaklıdır.

Post-pozitivist yaklaşımın güvenlik üzerine genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa uluslararası ilişkilerin devleti merkeze koyduğu için eleştiren post-pozitivist yaklaşım benzer durumu güvenlik üzerinde de yapmaktadır. Devlet merkezli yaklaşımı sorgular, güvenliğin yeniden okunmasının önünü açmaya çalışır. Yerleşik kavramlara yaptığı eleştiri ile yeni yaklaşımların önünü açar bu durum sadece güvenliğe mahsus bir hal değildir. Uluslararası ilişkiler yaklaşımlarına daha özgürlükçü sorgulayıcı bakış açısı kazandırır. Aslında kavramların epistemolojik ve ontolojik yapısını sorgularken var olan metodolojik çerçevenin sorgulanmasını yapmaktadır.

1.4. Kopenhag Okulu ve Teorik Yaklaşım

Bu bölüme kadar kısımda güvenlikle ilgili ontolojik, epistemolojik ve teorik tartışmaları, kavramsal açıklamaları ve tarihsel dönüşümleri, kısaca aktarmaya çalıştım. Bu tezin temel teorik altyapısını oluşturan güvenlikleştirme kavramının doğuşunu, Kopenhag Okulunun ortaya çıkması ve gelişimi gibi konular aktarılacaktır. Bu teorik yaklaşımı iyice anlaşılması ve aktarılması Türkiye'nin Suriye ile 2011-2015 yılları arasındaki ilişkilerinin okunması bakımından elzemdir.

Kopenhag Okulu geleneksel güvenlik anlayışı üzerine yaptığı eleştiriler ve bu eleştirilerde yola çıkılarak yapılan çalışmalarla ön plana çıkmıştır. “Kopenhag Okulunun temeli 1985’te Kopenhag Üniversitesi bünyesinde kurulan “Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi’nde Avrupa Güvenliği çalışma grubunun “Avrupa

Güvenliği'nin Askeri-Olmayan Boyutları" başlıklı projesinin hayata geçirilmesi ile atılmıştır" (Açıkmeşe. 2011: s, 43-73). Geniş ve dar anlamda güvenlik yaklaşımının tartışıldığı bu çalışmada grup ne geniş ne de dar güvenlik anlayışını benimser. Grubun bu bakış açısı bir anlamda Avrupa güvenliği yaklaşımında ortaya çıkar. Onlara göre, Avrupa'nın güvenliği "askeri düzen kavramından daha geniş sosyal düzen kavramından daha dar" bir çerçevede incelenmelidir. Bu bağlamda, eğer "hayat sağlık, refah", gibi sorunlar Avrupa güvenliği için problem oluşturursa, yani askeri olmayan sorunlar askeri konularla bağlantısı çerçevesinde devletleri ilgilendirirse güvenlik sorunu olarak ele alınabilir (Açıkmeşe, 2008: 152-154).

"Ole Weaver Okul'un geçmişinin 1970'ler ve 1980'lerdeki siyaset ve güvenlik çalışmalarındaki geniş ve dar güvenlik kavramları tartışmasına dayandığını belirtir" (Aktaran; Miş. 2011: s, 345-381). Güvenlikle ilgili yaklaşımları farklılaştıran, temel kaynaklar haline gelen People, States and Fear kitabının yazarı Olan Barry Buzan Kopenhag Okulunun Ole Weaver ile beraber en bilinen temsilcisi olmuştur. Ayrıca Jaap de Wilde, Morten Kelstrup, Pierre Lemaitre and Elzbieta Tromer okulun diğer temsilcileridir. Okul değişmeye başlayan güvenlik yaklaşımlarına çok büyük katkılar sağlamıştır. Başlangıçta okulun temsilcileri bireysel çalışmalar ile tanınmışlardır. "Okulun belkemiği Barry Buzan ve Ole Wæver Kopenhag Okulunun özünü oluşturan üç ana yaklaşımı güvenlikleştirme, sektörel analiz ve bölgesel güvenlik kompleksleri ortaklaşa çalışmalarında geliştirmişlerdir" (Açıkmeşe. 2011: s, 43-73). Okul askeri olmayan tehditleri ve devlet merkezli güvenlik anlayışını sorgulayarak geniş güvenlik anlayışı içeren (toplumsal gruplar, bireyler, devlet, hatta tüm insanlık) yaklaşımı gündeme alması güvenlik çalışmalarında ana akım güvenlik yaklaşımının göz ardı ettiği, yeni güvenlik referans nesnelere odaklanmayı gerektirmiştir (Aktaran: Miş 2012: s. 29)

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Soğuk Savaş döneminin tanımlayıcı özelliklerinden ikisine son veren, toptan bir güvenliğin dışına çıkarma eylemiydi. Komünizmin çöküşü, ideolojik iki kutupluluğu sona erdirirken; Sovyetler Birliği'nin çöküşü, iki kutuplu güç yapısı üzerinde benzer bir etkide bulundu (Buzan. 2008: s, 107-123). Bu durum daha önce devletlerarası ilişkileri sadece askeri güç üzerinden okunduğu gibi okumayı zorlaştırdı. Özellikle soğuk savaş döneminde temel unsur haline gelen askeri sektör geri plana atıldı. Dönem özellikle yeni güvenlik yaklaşımlarının ortaya çıkması için küresel bir alana dönüştü. Kopenhag Okulunun

yeni sektörel analizlerini güvenlikleştirme kavramı üzerinden yaptılar. Ayrıca 1970’li yıllardan süre gelen güvenlik çalışmalarına yönelik eleştirilerin bir bölümü yeni yaklaşımda kendilerine yer buldular.

Kopenhag Okulu kavramsal ve teorik gelişmeyi Security A New Framework For Analysis bir üst seviyeye taşımış ve güvenlik çalışmalarında söz edimi kavramını politika inşa sürecinde merkeze koymuşlardır. “Okul daha önceki çalışmalarında güvenlik kavramının analizinde tehditlerin inşa edilmesini Wolfers’e (1952: 50) atıfla “kazanılmış değerlere tehdit” ve “bu değerlere saldırı olabileceği korkusu” (objektif-subjektif güvenlik algısı) temelinde “gerçek tehdit” ve “algılanan tehdit” çerçevesinde ele almıştı. Güvenlikleştirme yaklaşımında daha önceki “tehdit algılaması”na yönelik bakış açısı değişmiştir. Bu bağlamda, tehditlerin oluşumunda “algılama” yaklaşımından “söz edimi” yaklaşımına geçilmiştir. Ancak bu geçiş önceki yaklaşımların bir tarafa bırakıldığı anlamına gelmemektedir” (Aktaran: Miş 2012: s. 29).

Kopenhag Okulu Weaver’ın güvenlikleştirme olgusu dışında Buzan’ın güvenlik tanımlaması yaparken merkeze koyduğu beş temel sektör olan askeri, siyasi, sosyal, ekonomik ve çevresel sektörleri güvenlik alanının merkezine koymuşlardır. Ayrıca yine Buzan’ın bölgesel güvenlik üzerine yaptığı ayrımlar okulun atıfta bulunduğu olgular arasında olmuştur.

Beş temel sektörün tehdit unsurları ile doğrudan bağlantıları vardır. Bunu Buzan örnek devletler vererek açıklarken tehdit ve sektör arasında güç bağı kurmaktadır. Bütün sektörlerde belirli tehditlerin varlığı kaçınılmazdır. Bunun birçok nedeni olabilir. Bu tehditlerin devletleri etkileme şekli devletlerin güvenlik önceliklerini belirler. Bir tek sektörde güçlü olmak yeterli gelmemektedir. Bazen tek başına gelecek tehditlere karşı koymak neredeyse imkânsız hale gelebilir. Çevresel tehditler buna örnektir. Ekonomik tehditler gelişen piyasa ekonomisi ve küresel krizlere baktığımızda aynı statüde değerlendirilebilir. Bu beş temel sektörü Buzan ilk olarak İnsanlar, Devlet ve Korku kitabında sektörlerle göre tehdit türleri adı altında ayırmış ve bu sektörlerle yönelik tehditlerle ulusal güvenlik arasında ilişki kurmuştur. Temel beş sektörün güvenlik yönleri ve tehdit ilişkileri ve neye göre güvenlikleştirdiğine dair açıklamalar alt başlıkta incelenecektir. Bu incelemeler yapılırken özellikle 2011-2015 yılları arasında ekonomik ve çevresel alanlar geri

planda tutulmuş siyasal, askeri ve toplumsal alan ön plana alınmıştır. Bundan dolayı özellikle bu üç alanın açıklanması ve değerlendirilmesi önemlidir. Güvenlikleştirme alanlarının açıklanıp değerlendirmesi yapılmadan önce güvenlikleştirme ve söz edimi üzerinde durulacaktır.

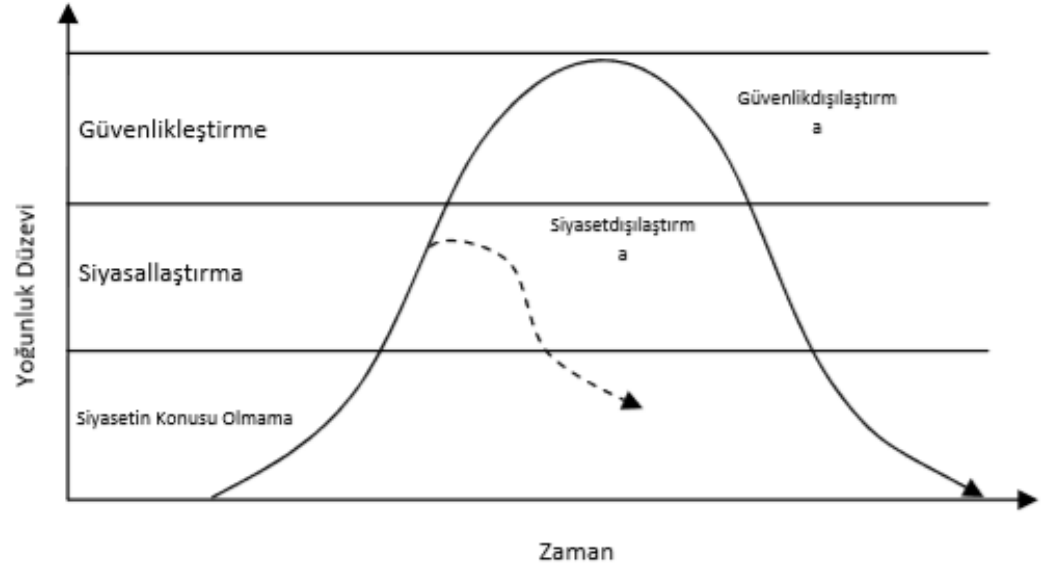
1.4.1 SÖZ EDİMİ, GÜVENLİKLEŞTİRME VE GÜVENLİK-DIŞILAŞTIRMA

Güvenlikleştirme (securitization) politikleşmenin aşırı versiyonu olarak tanımlanır (Buzan, vd. 1998: s. 23). Ole Weaver'ın geliştirdiği kavramı bir şeyin değerli kabul edilen bir öznenin varlığına yönelik bir tehdit olarak inşa edilmesi ve buna mukabil alınan istisnai tedbirleri desteklemek için kullanılmasıdır” diye açıklar Buzan (Buzan. 2008: s, 107-123). Buzan tehdit inşasına dikkat çekerken politik yapıcılarının nasıl bir politika benimsediği ile ilgilenir. Herhangi bir kamusal sorun siyasal alanın dışından (nonpoliticized), siyasal alana (politicized), oradan da güvenlik alanına (securitized) uzanan geniş bir spektruma yerleştirilebilir. Sorun siyasal alanın dışında iken devlet bu sorunla ilgili değildir ve bu sorun kamusal tartışmanın ve kararların konusu değildir. Sorunun siyasal alana dahil olması yani siyasallaşması kamu politikasının bir parçası haline gelmesiyle olur. Burada siyasallaşan sorunla ilgili hükümet bir seçim yapar ve bu seçimin sonucuna göre karar alır, soruna kaynak aktarır ve böylece sorun toplumsal kesimleri de ilgilendirir (Miş 2012: s. 29). Güvenlik alanına dahil edilen “sorunların acil ve istisnai/olağanüstü önlemler gerektiren olağan siyasi prosedürlerin sınırları dışındaki, filleri meşru kılan ve varoluşsal tehditmiş gibi sunulmasıyla” olur (Buzan, vd. 1998: s. 23-24). “Bu yaklaşım uyarınca, bir sorunun güvenlik tehdidi olabilmesi için bu tehdit karşısında önlem almaya yetkili aktörler tarafından o sorunun herhangi bir öznenin varlığına yöneltilen ve bu nedenle de söz konusu aktörler tarafından rutin siyasi süreçlerin dışına taşan acil ve meşruiyet kazanmış önlemler alınmasını öngören bir sorun olarak tanımlanması gerekir”. (Buzan, vd. 1998: s. 23-24). Bu tanımlamayı yapan hükümet, kral veya parlamento olsun konuyu ele alırken kendi

politik çıkarlarını ön plana tutmaya çalışmaktadır. Ayrıca bu seçkin grup politika yapıcı konumda oldukları için güvenlikleştirmenin aktörleridir. Güvenlikleştirme aktörleri sadece seçkin gruplar değildir. Toplumlar, aktivistler, dini liderler ve benzeri grup ya da kişiler olabilirler. Güvenlikleştirme hem iç hem dış unsurlara yönelik bir politikadır ve politik yapıcılara bu politikaların benimsenmesi ve uygulamaya geçirilmesinde başat rol oynarlar. Güvenlikleştirme girişimleri, yaygın başarı sağlayabilir ve sürekli olabilir (örneğin, 1947 sonrasında Batı'daki komünist/Sovyet tehdidi), sınırlı bir başarı sağlayabilir (ABD'nin Irak'ı tehditleştirmeye yönelik son girişimi) veya başarısızlığa uğrayabilir (ABD'de Vietnam Savaşı'na yönelik desteğin azalması) (Buzan. 2008: s, 107-123).

Güvenlikleştirme gibi güvenlik-dışlaştırma (desecuritization) da Kopenhag Okulunun bir diğer politik yaklaşımıdır. Asıl amaçlanan yaklaşımdır güvenlik dışlaştırma. Ancak bir varlığın (devlet, toplum vb.)varlığının mutlak tehlikede olduğu bir durumda güvenlikleştirme yapılmalıdır(Aktaran; Tüysüzoğlu. 2011: s. 40-87). Güvenlik dışlaştırma; daha önce güvenlikleştirilmiş bir olgunun ya da bir durumun güvenlikleştirmenin dışına çıkarılmasıdır (Weaver, 1995: s. 56). Güvenlik dışlaştırma, güvenlikleştirme işleminin ters yönde işlemesidir. Güvenleştirilen bir durumun güvenlikleştirmenin dışına çıkarılmasıdır. Yani bir sorunun varoluşsal bir tehdit olup olmadığı tartışmasının yapılabilir olduğu bir süreçtir. Bu durum siyaset alanının genişlemesi anlamına gelmekte, bireylerin politik sürece daha fazla dahil olması anlamına geldiğinden demokratikleşme durumudur. Güvenlik dışlaştırma ile demokratikleşme arasında sembiyotik bir bağ vardır (Kaliber, 2005: 31-60). Güvenleştirilmiş sorunlar, siyasal alana dahil edilmeden, yani güvenlikleştirmenin dışına çıkarılmadan önce belirli bir süre bekletilebilir (Buzan, vd. 1998: s.27).

Güvenleştirme bir politik süreçtir. Devletin bekası için tehdit olarak ortaya çıkan bir sorunun ya da var olan bir durumun sorun olarak kabul edilmesi ile beraber siyasal olmayan alandan siyasallaşması ile beraber sorunun tehdit olup olmadığı tartışılması yapılır. Sorun güvenlik tehditti olarak algılanması halinde soruna yönelik olağanüstü politikaların devreye girmesi ile sonuçlanır. Bu sorunun güvenlikleştirilmesi demektir. Ya da daha önce güvenlikleştirilmiş bir konunun tartışma alanına dahil edilmesi ile beraber eğer sorun tehdit olma özelliğini kaybetmiş ya da mevcut durumda tehdit olmaktan çıkmışsa sorun güvenlik dışlaştırılır. (Miş. 2011: s, 345-381).

Şekil: Sorunların Güvenlikleştirme Süreci (Atland ve Bruusgaard, 2009: 336)

Tablo³ bize güvenlikleştirme ve güvenlik dışılaştırma hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca sorun olarak ele alınan her olgunun güvenlikleştirilmemektedir. Güvenlikleştirilmiş bir sorunun siyasal alana taşınması ile beraber güvenlik dışılatırılacağı anlamına gelememektedir. Sorunun tehdit olma özelliğine karar verilebilir ve tekrar güvenlikleştirilebilir. Bu durumu güvenlikleştirme aktörleri belirler.

Kopenhag Okulu, güvenlik kavramına olumlu yaklaşmaz, güvenlikleştirme yaklaşımını uzak durulması gereken bir politika olarak tanımlar. çünkü güvenlikleştirme politikaları ile beraber özgürlüklerin alanı daralır, otorite algısı güçlendirilir ve toplumsal/siyasal şiddet kendini meşrulaştırır. Siyasi seçkinler güvenlik hakkında konuşma, karar alma gibi yetkinliklere sahip olduklarından güvenliğe ilişkin farklı metinlerin/algıların ortaya çıkmasına da engel olur. Bu yaklaşımlarının ardında yatan temel unsur ise, farklı güvenlik yaklaşımlarının belirmesi ile siyasetin işleyişi bağlamında kontrolü kaybetme ve gücü yitirme endişesidir (Bilgin. 2007: s. 555–571).

“Güvenlik kendinden daha gerçek olan bir şeye ait bir gösterge (sign) değildir; telaffuz etmek eylemin kendisidir. Eylem söylemek yolu ile gerçekleşir (bahse

³ Tablo Nebi Miş’in Siyasal Alanın Güvenlikleştirilmesi makalesinden alınmıştır.

girmek, söz vermek ya da bir gemiye isim vermek gibi). Devlet yetkilisi güvenlik kelimesini telaffuz ettiği anda belirli bir gelişmeyi özel bir alana kaydırır ve bu gelişmeyi engellemek için her yöntemi kullanma hakkını talep eder.” (Weaver,1995: s 55) Weaver’ın bu yaklaşımı ile söz söylemek ile politika yapmak arasında ilişkiyi göstermeye çalışmaktadır.

Söylemin politika yapıcılığı üzerinde duran güvenikleştirme teorisi bu durumda J.L Austin’in 1955 yılında Harvard Üniversitesinde verdiği 12 dersin ve bazı seminerlerin derlemesi olan How to Do Things with Words⁴ kitabının dilsel felsefesi incelemesi olan SÖZ EDİMİ(speech act) kuramı üzerinden yapmışlardır. Austin’e göre bir şeyler söylemek bir şeyler yapmaktır. Austin dünya hakkında bildirimlerde bulunmanın, betimlemeler yapmanın dili tanımlayan ana işlev olduğunun bir yanığı olduğunu söyler. Ona göre bildirimde bulunmak ve betimlemek dilin sadece bir işlevidir. Bu işleve saptayıcı diyen Austin bunun karşısına dilin edimsel işlevini koyar. Kullanılan sözlerin sadece betimlemeler yapmadığını sözlerle beraber bir şeyler yaptığımızı dile getirir. Evlilik masasında hakimin yada düğünü gerçekleştiren kişinin sorduğu ‘bu kişiyi eşin olarak kabul ediyor musun’ sorusuna evet dediğimizde bir harekette bulunduğumuzu söyler (Austin. 2017: s 14).

Austin söz edimini beş grupta toplar bunlar: 1) Bir şeyler yaparken bir takım kararlar veririz; örneğin jürilerin hakemlerin yaptığı gibi. 2) Bir gücü bir hakkı kullanırız; örneğin atamalar yapmak öneride bulunmak gibi. 3) Yükümlülükler altına gireriz; örneğin söz vermek gibi. 4) Tutum ve davranış sergileriz; örneğin özür dilemek, teşekkür etmek gibi. 5) Konuşma sırasında yaptıklarımızı da sayan Austin bunları da yanıt vermek gibi örneklerle açıklar (Austin. 2017: s 14). Bu beş temel şey söz söylemenin bir edim olduğuna dair Austin’in örnekleridir. Örneklerde görüldüğü gibi söz ediminde bulunan kişiler belirli bir sistemin parçalarıdır. Söylenen bir sözün yerinde ve isabetli olması gerekir. Söz edimleri sözcelemelerden⁵ oluşur. Austin söcelemelerin yerinde ve isabetli olabilme durumunu iki öbek halinde altı başlıkta toplar ve bunları A 1- A 2, B1- B2, C1- C2 hainde sıralar

⁴ R. Levent Aysever tarafından Türkçeye Söylemek ve Yapmak olarak çevrilen kitap metis yayınlarından çıkmıştır. Bu tezde söz edimi kavramı ile ilgili bilgiler buradan aktarılmaktadır.

⁵ Örneğin, bir geminin denize indirilmesi töreninde gemiye ad vermek için bir şampanya şişesi geminin pruvasına vurulup bu gemiye “Queen Elizabeth” adını veriyorum sözcelemesi ile gemiye ad verilmektedir. Dolayısıyla bir gerçeklik yaratılmış olmaktadır.

“A1 Belirli bir işlem olmalıdır. Bu işlem belirli kişilerce belirli koşullarda ve belirli sözlerin söylenmesi işlemidir.

A2 İşlemler için uygun kişi ve koşulların varlığı elzemdir.

B1 İşlemin taraftarlarının işlemi doğru bir şekilde yerine getirmiş olmalıdırlar.

B2 işlem eksiksizce taraflar tarafından yapılmalıdır

K1 İşlemin tarafları İşlemin belirttiği yönelim ve hislere sahip olmalıdır.

K2 İşlem tarafları yapma eğilimli oldukları şeyleri yapmalıdırlar.

Bu kurallardan birkaçı eksik yada yapılmasa söz edimi başarılı bir şekilde gerçekleşmiş olmaz” (Austin. 2017: s 14). Uluslararası ilişkilerin politik yapıcılarının söylemlerinden grupsal incelemesi ve yerinde mi ve isabetli mi değerlendirmesi 2011- 2015 Türkiye Suriye ilişkileri değerlendirilirken yapılacaktır.

Güvenlikleştirme teorisinin Austin’in bu kuramını kullanarak yönetici elitleri uluslararası ilişkilerin aktörlerinden biri haline getirmişlerdir. Pierre Bourdieu’nun söz ediminin sadece lengüistikle ilgili olmadığı ideası söz ediminin sosyal kültürel etkisine dair yeni bir alan açmıştır (Buzan, vd. 1998: s. 46-47). Söz ediminin Kopenhag Okulu tarafından kullanılması söz ediminin daha geniş alanlarda kendine yer bulmasına neden olmuştur.

Austin’in söz edimi kuramına 1970’li yıllarda çok sayıda eleştiriler gelmiştir. Özellikle Güvenlikleştirme teorisi üzerinde etkisi olan Derrida’nın reel dünyanın metinler gibi inşa edildiğini söylemesi ve gerçekçilik ile metinselliği ilişkilendirmesinin yanı sıra Austin’e hakkını vermekle beraber söz ediminin konuşmadan öte metinselliğe vurgusunu yapar ve yazının ikinci plana atılmasını eleştirir (Aktaran; Açıkmeşe. 2011: s, 43-73). Bir post yapısalcı olan Derrida metinselliğin güç siyasetinin etkileşimi olarak tanımlar (Burchill vd. 2013: s. 255) ve bundan dolayı metinselliği söz ediminin önüne koyar. Kopenhag okulunun yapısalcı özeliğinden dolayı Derrida’dan etkilenmiş ve güvenlikleştirme teorisinde Derrida etkisi görülmektedir.

Söz edimi güvenlikleştirme teorisinde sözün politika yapıcılığı vurgusuna dikkat çekerken söz söyleyenleri de uluslararası aktör yapar. Söz edimi yaklaşımında

üç ayrım dikkat çeker; 1) Referans nesnesi” (tehdit edildiği düşünülen ve yaşamak zorunda olduğu iddia edilen şey, örneğin devlet, kimlik, çevre vb. 2) Güvenlikleştirilen aktör”belli bir referans nesnesine yönelik varoluşsal tehdit olduğunu iddia eden -konuşma eylemi- ve böylece çoğunlukla aktör tarafından gerçekleştirilen olağanüstü önlemleri meşrulaştıran taraf (siyasi liderler, bürokratlar, hükümet üyeleri, lobiler, baskı grupları ve bunlar adına konuşma edimini gerçekleştirecek aktörler). 3) “Fonksiyonel aktörler” Fonksiyonel aktör, güvenlikleştirici aktörün kararlarına önemli derecede etki eden aktörlerdir (Buzan, vd. 1998: s. 46-47). Aslında bu üç temel unsur söz ediminin gerçekleşmesi için bulunması gerekenlerdir.

Siyasal seçkinlerin yani güvenlikleştirici aktörlerin bir şeyi varoluşsal tehdit olarak algılayıp o şeyi güvenlikleştirdik demesi ile güvenlikleştirme gerçekleşmiş olur mu? “Güvenlikleştirme, güvenlikleştirici aktör ile alımlayıcı kitle (audience) arasında söz edimi (speech act) yoluyla gerçekleşen ilişkinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ancak referans nesnesi (referent object-güvenliği tehdit edilen obje) için bir şeyin varoluşsal tehdit olarak sunulması söylemin güvenlikleştirilmesi için yeterli değildir” (Miş. 2011: s, 345-381). Güvenlikleştirmenin tam olarak olabilmesi için alımlayıcı kitlenin sunulan tehditti varoluşsal bir tehdit olduğu kanısını kabul etmesi gerekir ve bu kabul edişten sonra tehdit hakkında oğlan üstü önlemler alınabilir (Buzan, vd. 1998: s. 25). Bir sorunun güvenlikleştirilmesi ile beraber sorunla mücadele için kaynakların kanalize edilmesidir. Burada devletlerin yapısal siyasi özellikleri ön plana çıkmaktadır. Çünkü demokratik olmayan bir ülkede kitlenin ikna edilmesi kolay olduğu gibi fazla önemsenmez. Alımlayıcı kitlenin ikna edilmesi demokratik ülkelerde önem taşır. Bu durumda medyanın önemi siyasi seçkinler için hayati önem taşır. Çünkü kamuoyunun ikna edilmesi medya ile daha kolay hale gelir. Burada maksimal devlet ile minimal devletin ayrımı daha ön plana çıkmaktadır. Maksimal devletlerde güvenlikleştirme politikalarının hayata geçirilmesi kolayken, minimal devletlerde daha zordur.

Kısaca dile getirirsek güvenlikleştirme söz ediminde yönetici ya da seçkinlerin bir sorunun varoluşsal bir tehdit olarak algılanması ve sunması ile başlar ardından bunun varoluşsal bir tehdit olduğu ve bunun üzerine önlemler alınması gerekliliği dile getirilir alımlayıcı kitlenin ikna edilmesi süreci başlar ve bu süreç sonucunda

iknanın başarılı olması ile başarılı bir güvenlikleştirme gerçekleşmiş olur(Buzan, vd. 1998: s. 21, 25, 26).

Görüldüğü üzere, bir sorunun varlığı önce dile getiriliyor ve bu sorun tebaaya gösteriliyor. Yönetici seçkin kesimler sorunu söz edimi kuramı ile siyasal bir hale getiriyor ve tebaa, bu soruna karşı bir tepki verilmesi gerektirdiğine inandırılıyor. Daha sonra yapılan istisnai önlemler olağan olarak görülüyor. Söz edimi kuramının başarısını yukarıda sıraladık ve ayrıca sorunu güvenlikleştirmeye çalışan seçkinlerin toplumdaki yeri dinleyicilerin siyaset yapıcıya olan bağlılığını siyaset yapıcının karizması ve toplumun kendisine güveni, bir sorunun güvenlikleştirilmesinde büyük rol oynar. Ayrıca aynı sorunun tarihsel alt yapısı devletin demokratik geleneği ve siyaset yapıcılarının ideolojik yaklaşımı da sorunun güvenlikleştirilip güvenlikleştirilmemenin dışında tutulacağını etkiler.

Waever'e göre güvenlikleştirme, seçkin sınıfın bilinçli olarak yaptığı bir tercihtir. Güvenikleştirme yaklaşımı, toplumsal/siyasal seçkinler tarafından, belli hedeflere ulaşabilmek, belli değerleri, ideolojileri meşru kılabilmek ve izlenmek istenen politikaları topluma kabul ettirebilmek için kullanılır" (Aktaran; Tüysüzöğlü. 2011: s. 40-87) Politik yapıcılar söz edimini kullanarak bunu gerçekleştirmeye çalışır. Bunun için politika yapıcılarının söylem analizi üzerinde durmakta fayda vardır. Politik yapıcılar bu durumda, devlet ilişkileri, iç kaynaklar bireyler ve vergiler, devletin doğal ve potansiyel kaynaklarının bir amaca yönlendirme, toplumsal ve bireysel hakları sınırlandırılması gibi politikalar acil ve olağanüstü bir kararın sonucudur. Bu durumda güvenlikleştirme, "tam bir tanım ve kriteri önemli yeterli derecede siyasi etkiye sahip varoluşsal tehdidin özneler arası yaratılmasıyla" meydana gelir. Bundan dolayı varoluşsal bir tehdidin bulunmasından öte bir sorunun varoluşsal bir tehdit gibi sunulduğu için sorun güvenlik sorunu haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında güvenlikleştirme, sorunların "olağanüstü önlemler gerektiren, olağan siyasi prosedürlerin sınırları dışındaki eylemleri meşrulaştıran ve varoluşsal tehditlermiş gibi sunulan" bir mekanizmadır (Buzan, vd.1998: s. 249).

Dünyanın farklı bölgelerinde, farklı devletlerin ortak benimsedikleri güvenlik problemlerine karşı ortak bir güvenlikleştirme politikaları gelişebilir. Örneğin, Uluslararası teröre karşı ortak güvenlikleştirme politikası ya da bölgesel alanda bölge devletleri ortak bir güvenlikleştirme politikası belirleyebilir. Avrupa'nın göçü

güvenlikleştirilmesi gibi. Ama genelde güvenlikleştirme politikaları, devlet eksensidir ve bazen uluslararası güvenlikleştirme politikalarından ayrı bir güvenlikleştirme politikası benimseyebilirler. Devletler genelde sınır ve sınır bölgesinin güvenlikleştirilmesi, toplumsal güvenlikleştirme, bölgesel güvenlikleştirme ve askeri güvenlikleştirme gibi birçok alanda güvenlikleştirme politikaları geliştirilebilir.

Türkiye'nin güvenlik anlayışı yıllarca aynı eğilimler göstermiş özellikle dış politikada "statükocu ve savunması bir real politika izlemiştir. İç politikada, daima bir Sevr korkusu yaşayan Türkiye, bu korkunun verdiği güvenlikleştirme politikası benimsemiştir. Son dönemlerde Türkiye'nin iç ve dış politikada dönüşümler meydana gelmektedir. Bu dönüşümlerin yaşanmasında iktidar değişiminin etkisi görülmüştür. Yeni siyasi seçkinler yerlerini dengeledikten sonra, bu politik dönüşümlere gerek iç gerek dış politikada etkin olmaya başlamışlardır. Ayrıca, Türkiye'nin güvenlikleştirme politikalarına bakıldığı zaman Türkiye'nin tarihsel arka planını ve jeostratejik konumunu göz ardı etmemek gerekir. Türkiye'deki siyasi seçkinlerin kullandığı dil ve uyguladıkları politika bu iki arka plan referans verilerek oluşur. Bu iki arka plan, Türkiye'nin dış politikasında sürekli tetikte olan bir ülke olmasına neden olmaktadır. Bu yaklaşımla ileriki bölümlerde Türkiye'nin dış politika incelemesi yapılırken Türkiye'nin 2010 sonrası dönemde ne tür güvenlikleştirme politikası izlediğine dair bilgiler verilecektir.

1.4.1.1. Askeri Güvenlikleştirme

Askeri güvenlik devlet merkezli uluslararası ilişkilerde güçle doğru orantılı olarak ele alınmaktadır. Var olan güç devletlerin askeri kapasiteleri ile ölçülmekte bu kapasite ülkeler arasındaki ilişkilerde temel rol oynamaktaydı. Dönüşen güvenlik anlayışı ve yeni güvenlik yaklaşımları ile beraber askeri güvenliğin yanı sıra yeni güvenlik alanları da ön plana çıkmıştır ancak askeri güvenlik devletler tarafından hala en önemli güvenlik alanıdır. 2011-2015 yılları arasında Türkiye ile Suriye arasındaki askeri alanda birçok hareketlenmeler olsa da bölgede Türkiye'nin doğrudan müdahalesi görülmemiştir. Askeri çatışmalar güvenlikleştirilmiştir.

Tarihsel olarak baktığımızda devletlerarasındaki ilişkilerde temel referans nesnesi güç mücadelesi olmuş bu mücadele büyük Birinci ve İkinci Dünya savaşını hazırlamıştır. Klasik ulus devlet anlayışına sahip olan Batılı devletler bu güç mücadelesini askeri güç olarak okumuş ve askeri potansiyellerini arttırmaya çalışmışlardır. Karşılıklı askeri güç askeri tehdit oluşturmuştur. Askeri tehditler diğer bütün sektörlerin yüzyıllarca birikimlerini yok etme potansiyeline sahiptirler. Bu nedenle askeri tehditler ulusal güvenliğin en önemsenen alanı olagelmiştir (.Buzan, 2015: s. 108). Bu tehditler belirli alanların güvenikleştirilmesine neden olmuştur. Fransız Devrimi sonrası dönem ittifaklar ve Viyana düzeni Devrimin getirdiklerini güvenikleştirmeye tabi tutarken Birinci Dünya savaşı sonrası yükselen faşizan militarist anlayış güvenikleştirilmiştir. Bunu takip eden süreç Soğuk Savaş dönemi tamamı ile ikili bir güç mücadelesine sahip olmuş iki kutuplu dünya düzeni karşı ideolojilerinin güvenikleştirmeye tabi tutmaya çalışmıştır. Soğuk Savaş döneminde evrensel güvenikleştirme türü görülmektedir. Evrensel güvenikleştirme, büyük güçler dengesinin belirli çıkarlara mahsus konumlarını ve yerel direnişi aşmayı (oldukça başarılı bir şekilde) amaçlar ve bunun yerine tüm dünyayı insanlığın geleceğine yönelik oynanan sıfır toplamlı oyunda taraf seçmeye davet eden (bir anlamda zorlayan) ideolojik olarak tanımlanmış güvenikleştirmeleri dayatır (Buzan, 2008: s, 107-123). Evrensel güvenikleştirme çalışmaları günümüzde bölgesel güvenikleştirme çalışmalarına dönüşmüştür.

Soğuk Savaşta karşılıklı askeri tehditlerin varlığı karşılıklı güç potansiyellerinin artırımına gitmiş bu güç artırımını iki şeyin güvenikleştirilmesine neden olmuştur. İlki özellikle nükleer silahların ve iki süper güç mücadelesinin bünyesinde barındırdığı savaş tehlikesinin güvenikleştirilmesiydi. Bu güvenikleştirme, uçak ve zehirli gazlarla yapılacak bir diğer dünya savaşının Avrupa medeniyetini yok edeceği korkusundan doğmuştur. Bu tehlike ikincisi olan nükleer silahların güvenikleştirilmesine neden olmuştur (Buzan, 2008: s, 107-123). Savaşlar her ne kadar güvenikleştirilmiş olsa da bu sadece iki süper güç arasındaki savaşın güvenikleştirilmesidir. Bu dönemde ABD-Vietnam, Arap-İsrail ve Rusya-Afganistan savaşları gibi savaşlar yapılmıştır. İki kutup dışında devletler ulusal bağımsızlıkları için mücadeleler vermişlerdir. Üçüncü Dünya devletlerinin başını çektiği sömürgeciliğin güvenikleştirmesi de güç ve güvenlik ilişkilerine yansımıştır. Her ne kadar sömürgecilik güvenikleştirilmiş olsa da Yugoslavya ve SSCB'nin

dağılması ile beraber bağımsız olmayan özerk yapılar bağımsız hale gelmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde “Batı, eski Yugoslavya Cumhuriyeti’ne ve Irak’ın Kuveyt’i işgaline karşı önemli askeri müdahalelerde bulunmuşsa da, bu müdahaleler, sadece büyük güç rekabetinin büyük ölçüde ortadan kaldırılmış olması dışında eskiye benzeyen, belirli çıkarlara ait yerel güvenlikleştirmeleri temsil etmiştir” (Buzan, 2008: s, 107-123).

Bu dönemde yeni öteki bulma çalışmaları askeri olarak kimlerin güvenlikleştirilmesi gerektiği tartışmaları 11 Eylül 2011 yılındaki İkiz kule saldırıları sonrasına kendisine cevap bulmuştur.” Başkan Bush, Kongre’de yaptığı tarihi konuşmada tüm dünyaya seslenerek, "Bundan böyle ya bizimlesiniz, ya da teröristlerle" (<http://www.milliyet.com.tr/2001/09/22/guncel/agun.html> (Erişim tarihi: 12. 02. 2019) söylemi ötekinin artık tanımlandığının göstergesiydi. Bu tanımla ile beraber Soğuk Savaş sonrası dönemdeki belirsizlik sona ermiştir. Artık askeri alanda güvenlikleştirilmesi gereken Batının Radikal İslamcı dediği gruplara destek veren devletler ve örgütler güvenlikleştirilmesi gerekenler haline geldi. 11 Eylül, Soğuk Savaş sırasında görülen evrenselleştirici eğilimleri yeniden açığa çıkardı (Buzan, 2008: s, 107-123). Burada tek taraflı bir evrensel güvenlikleştirme politikası güdüldü. Batı (ABD) evrenselciliği. “Tarihe karşı sorumluluğumuz çoktan belli olmuştur: Bu saldırılara cevap vermek ve dünyayı şeytandan kurtarmak” (<http://www.whitehouse.gov./nsc/nssall.html> Erişim tarihi: 12.02. 2019). Bush’un bu söylemi ABD evrenselciliğinin bir göstergesidir. ABD insanlığın adına bütün değerleri barındırdığına dair söylem geliştirmiş ve bu söylemde kendisine karşı olanın güvenlikleştirilmesi politikası gütmüştür. Aynı söylemi geniş çapta bir güvenlik problemine dönüştürmeye çalışan Bush “Ulusun Durumu” konuşmasında, Kuzey Kore, İran ve Irak’ı “Şer Ekseni” olarak tanımladı (<http://arsiv.ntv.com.tr/news/134221.asp> Erişim tarihi: 12.02.2019).

ABD 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan’a müdahalede bulunmuş bir ayı geçen bir askeri müdahale sonucu 12 Kasım 2001’de Taliban rejimini yönetimden uzaklaştırmıştır (Korkmaz, 2016: s. 25-52) Hemen akabinde koalisyon güçleri ile beraber Mart 2003’ te Irak işgali ABD’nin artık politik duruşunu ortaya koymuştur. Özellikle 11Eylül saldırıları sonucu yaşamını yitiren insanlar ABD kamuoyunda askeri güvenlikleştirme politikaları için yapılan söylemler destek bulmuştur. Bu güvenlikleştirme aşmasında en önemli öge olan kamuoyunun ikna edilmesi durumu

ABD politik yapıcılarını için kolaylaştırmıştır. ABD sadece kendi kamuoyunun desteklemesinin yetmeyeceğinin farkındadır. Uluslararası bir kamuoyu yaratmış evrensel güvenlikleştirmeye politikasını devam ettirmiştir. Bu politikalar çerçevesinde Afganistan'a El Kaide Irak'a nükleer silah barındırma tehditlerini barındırdığı için müdahale etmiştir. Bunu uluslararası bir koalisyon ile beraber yapmıştır. ABD'nin yaptığı bu güvenlikleştirme politikası sadece askeri alanda tek olmamış aynı zamanda sosyal alanda da kendini göstermiştir. Birçok insan İslami terör örgütlerine üye oldukları suçlaması ile suçsuz yere işkence görmüştür. ABD'nin kolay bir şekilde güvenlikleştirme politikası gütmemesinin en büyük sebebi ABD'nin dünyada en büyük güç olarak tek kalmasından kaynaklanmaktadır. Bir ikincisi ise ABD'ye karşı çıkacak bölgesel güçlerin Soğuk Savaş dönemi politikalarını tam olarak vazgeçmemiş olmaları son olarak da Rusya'nın yakın dönemde çeçen mücahitlerle savaşıyor olmaları ve İslami örgütleri bundan dolayı terör örgütü olarak görmek ve Çeçenistan vb. müdahaleleri meşru göstermek ve Rusya'nın eski gücünde olmayışı.

2003 sonrası dönemde dünyada askeri güvenlikleştirmeler bölgesel olmuştur. Rusya, 2008'de 5 gün süren Gürcistan-Rusya Savaşı'nın ardından Abhazya'yı ve Güney Osetya'yı almış (ORSAM. 2018: s 3) bunu yaparken uluslararası kamuoyunu ikna etmeye çalışmamıştır. Rusya'ya karşı tepkiler olsa da bu önemli bir sonuç olmamıştır.

Arap Baharı sonrası dönemde Ortadoğu merkezli çatışma alanları çoğalmıştır. Koalisyon güçlerinin Libya'ya müdahalesi yine Koalisyon güçlerinin IŞİD'e karşı müdahalesi evrensel güvenlikleştirme adı altında değerlendirilebilir. Özellikler bu tezin ileriki sayfalarında bunun üzerinde daha fazla durulacaktır. Bu güvenlikleştirme yapılırken kamuoyunun ikna edilmesi için Kaddafi Rejiminin baskısı ve IŞİD'in vahşet videoları etkili olmuştur. Ayrıca söylemler geliştirilirken sivil insanların demokratik hak talebine karşı başvurulan şiddetin ortadan kaldırılması söylem inşasını oluşturmuştur.

Buzan askeri güvenliği Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi adlı makalesinde dört temel askeri güvenlikleştirme politikaları üzerinde durmuştur. Bunları şöyle sıralamıştır.

Devlet Devlete Karşı; Devletin devlete karşı durumu klasik devletlerarası savaşları örnek olarak gösterebiliriz. Ancak bu modern dünyada azalmış olmasına

karşın ABD'nin Irak müdahalesi ve Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna'ya müdahalesi bu kapsamda değerlendirilebilir. Burada güçler arasındaki dengeye göre topyekûn bir askeri güvenlikleştirme olup olmayacağı belli olmuştur. Irak için topyekun iken ABD sadece askeri alanı daha ön plana çıkarmıştır.

Devlet Sivil Olmayan Topluma Karşı; Devlet, hukuki bir çerçeve çizerek ve savaş alanları, teröristler, organize suçlar gibi barışa zarar vermeye ve vatandaşlara karşı güç kullanmaya çalışan sivil olmayan her türlü unsura karşı meşru şiddet tekeliyi uygulayarak vatandaşları birbirine karşı korur. Bu modern dünyada daha sık gördüğümüz bir durum olarak görülmektedir. Özellikle Arap Baharı ve sonrası dönemde bu görülmüştür. Bu tezin ileriki sayfalarında bunun üzerinde durulacaktır.

Devlet Ve Sivil Toplum Karşı Karşıya; Bu durumu yakın zamanda oldukça sık gördük. Özellikle yönetimde bulunan kişilerin kendi çıkarlarını devlet adı altında sağlamaya çalışması için polis veya asker devletlerine dönüşmüş anti demokratik ülkelerde sıklıkla görülür. Arap Baharı döneminde Libya ve Suriye'de karşımıza çıkmıştır. Bu tezin temel konusu olduğundan ileriki sayfalarda daha da irdelenecektir.

Sivil Ve Sivil Olmayan Toplum Karşı Karşıya; Bu durumu Suriye'de görebilmekteyiz. Devletin nerdeyse ortadan kalktığı durumlarda görülmektedir. Bazı belirli alanlarda denetim kurmuş silahlı örgütler ile sivil bireylerin çatışma içinde olduğu bir durumdur. Burada örgütler sivil bireylerin silahlı olanlarına yönelik güvenlikleştirme uygularken güvenli bir alandan bahsetmek oldukça zordur (Buzan. 2008: s, 107-123).

Yukarıda bahsedilen askeri alanın güvenlikleştirilmesi durumu çatışma ortamının oluşturulması ile doğrudan ilişkilidir. Çatışma ortamının olduğu bir yerde güvenlikten bahsedilemez. Askeri alanın güvenlikleştirilmesi ile güç ilişkileri arasındaki bağlantı ve bu bağlantının ekonomik, siyasi ve sosyal alanla ilişkisi dikkat çekmektedir. Tüm bu alanlarda belirli bir gelişmişliğe ulaşması dahilinde kendisin güvenlikleştirilen aktörden çok güvenlikleştiren aktör konumunda olması beklenir. Askeri alanların güvenileştirmesi ile iç siyasetin doğrudan ilişkisi vardır bunun temel nedeni askeri alanın güvenlikleştirilmesi en son uygulanacak politikadır ve sonucu geri döndürülemez noktalara ulaşabilir. Askeri güvenlikleştirme yapılırken

devletleri iç siyasi durumu önem arz etmektedir. Siyaset yapıcılarının ülke içindeki durumu bunda belirli rol oynar.

1.4.1.2. Toplumsal Güvenikleştirme

Biz devletlerarası ilişkileri daha çok uluslararası ilişkiler başlığı altında işlemekteyiz ancak ulus devletlerdeki ulusu oluşturan toplumları inceleyen çok az sosyal bilimci var. Bundan dolayı ulusal güvenlik ön planda tutulurken toplumsal güvenlik daha ikinci planda tutulmaktadır. Tehdit ve güvenlik ilişkisini düşündüğümüzde Buzan'ın sektörlere göre tehdit türlerinde toplumsal tehditti daha geniş olan siyasi ve askeri bir bölümü olarak görür (Buzan, 2015: s. 111). Güvenikleştirme sektörlerinden biri olarak görülen toplumsal güvenikleştirme, toplumsal güvenliğin siyasal güvenlikten farklı düşünmemizi sağlamaktadır. Weaver ayrımını şu şekilde yapar. "Siyasi güvenlikle kastedilen; devletlerin örgütsel istikrarı, hükümet sistemleri ve hükümetlere ve devletlere meşruiyet kazandıran ideolojilerdir. Toplumsal güvenlik ise bir kimliğin algılanan bir tehdide karşı savunulmasıdır ya da daha açık söylemek gerekirse, bir topluluğun kimliğine yönelik algılanan bir tehdide karşı savunulması olarak tanımlanmaktadır" (Weaver 2008: s. 151-178). Yani devletin ulusunu oluşturan topluluklar bunlar dini topluluklar, etnik topluluklar veya cinsiyet temelli topluluklar olabilir ve bu topluluklar daha çoğaltılabilir. Hepimizin sahip olduğu farklı kimlikler bulunmaktadır. Bu kimliklere yönelik bir saldırı olduğunda korumaya çalıştığımız gibi bizim o kimliğimizi tehdit eden şeyi güvenikleştirebiliriz. Tehdit ulusa yapıldığı zaman devlet zaten belirli önlemleri askeri veya siyasi yollar ile alır ve tehdit unsurunu güvenikleştirir. Ancak Devletlerin sınırlarıyla toplumların sınırları çok nadir olarak birbiriyle uyuşmaktadır. Çoğu zaman tehditlerin devletlerden gelmesi toplumsal güvenliği ulusal güvenlik içinde değerlendirilmesini engeller(Buzan, 2015: s. 112). Bunlara çok fazla örnek verilebilir. Irak'ın Kürtleri katletmesi, Bulgaristan'ın zamanında Türklere ve Çin'in Uygurlu Müslümanlara yaptığı gibi.

Güvenliği sadece devlet güvenliği adı altında incelemenin yanlışlığı Kopenhag Okulu temsilcilerinde görülmektedir. Çünkü dünyada devletsiz birçok halk

mevcuttur. Toplumsal güvenlikleştirmede bu daha ön plana çıkar. Weaver bunu dört şekilde sıralar ilki topluluklar ile devlet sınırlarının aynı olmayışı. İkincisi “aynı halkların” devleti ve toplumu bile iki farklı şeydir. Örnek olarak vermemiz gerekirse Suriye iç savaşı sonrası birçok bölgede birçok topluluk kendi güvenliğini korumak için çalışmıştır bunlar; İslami gruplar, Kürtler, Arap muhalifler, Türkmenler ve Esat taraftarları olarak sıralanabilir. Sadece Esat taraftarı grupların rejim tarafından korunmaya çalışıldığı ve diğer grupların bunu başka yollarla yapmaya çalıştığını görebiliriz. Ama azınlıklar dışında Kürtler ve Türkmenler dışında %85’i Arap olan bir ülke Suriye sadece tek benzerlik önemli olmayabilir. Üçüncüsü “uluslara veya ulus benzeri topluluklara benzemeyen diğer kimliğe dayalı gruplar –çok kültürlü bir devlette yaşayan ırka dayalı azınlıklar ve yaşam stili açısından tanımlanan alt kültürler gibi– varlıklarını sürdürmelerine yönelik tehditler olduğunu iddia etmekte ve buna göre hareket etmektedir.” Dördüncü olarak, kimlik grupları, başlangıçta başka şekilde oluşturulan güvenlik endişelerinin bir türevi olarak oluşabilir”(Weaver. 2008: s. 151-178).

Toplumsal sektörde temel kavram kimliktir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan çatışmalar toplumsal güvenliğin çalışılmasına neden olmuştur. Herhangi bir topluluk bir gelişmeyi veya potansiyel bir durumu, kendi varlığına yönelik bir tehdit olarak tanımlarsa toplumsal güvensizlik oluşmuş demektir (Weaver. 2008: s. 151-178). Toplumlar kendi içinde belirli karakterize özellikleri olan ve özellikleri devam ettirebilme potansiyeline sahip bireyler topluluğudur. Bu karakterize özellik din, dil, kültür ve ideoloji gibi farklı olabilir. Bu değerlere yönelik bir tehdit varlığı toplulukları bu değerleri korumak için kanalize eder. Tehditlerin birçoğu ulus kimliği oluşturmaya çalışan ulusal devletlerden gelmektedir ya da ulus olmaya çalışan topluluklar kendi içindeki dinsel veya ırksal farklılıkları asimile etmeye çalışır. Bu durum toplumların değerlerini ortadan kaldırma tehdidinde dönüşebilir. Ulusal devletler ortak eğitim, medya, nüfus hareketlenmeleri, ekonomi ve bazen zor kullanarak bunu yapmaya çalışırken ulus olmaya çalışan topluluklar daha çok güç kullanma, katliamlar ve çoğu zaman göçe zorlama yolu ile yapmaya çalışır. Bazen ulus devletlerde katliamlara başvurabilir. 1930’lu yıllarda Türkiye’nin 1990’lı yıllarda Irak’ın Kürtlere yaptığı gibi ya da yakın zamanda Arakanlı Müslümanlara Myanmar’ın yaptığı gibi.

Toplumsal güvenlik, sosyal güvenlik aynı şeyler değildir. Sosyal güvenlik bireylerle ilgilidir ve büyük ölçüde ekonomiktir. Toplumsal güvenlik ise kolektif yapılar ve onların kimlikleriyle ilgilidir (Buzan, vd. 1998: s. 120). Bunu vermemdeki amaç bazı durumlarda iki kavramın karıştırılıyor olmasındandır. Ayrıca toplumsal güvenlik farklı aktör, farklı zaman ve farklı bölgeler tarafından etkilenmektedir. Toplumsal güvenliğe tehdit olarak görülen en yaygın konular Weaver şöyle sıralamaktadır (Buzan, vd. 1998: s. 120).

“1. Göç – X halkı, Y halkı tarafından istila edilmekte veya o halk yüzünden özelliklerini kaybetmektedir; X topluluğu eskisi gibi var olmayacaktır, çünkü nüfusu diğerleri oluşturacaktır. X kimliği, nüfusun yapısındaki değişim nedeniyle (Çinlilerin Tibet’e, Rusların Letonya’ya göçü gibi) farklılaşmaktadır.

2. Yatay rekabet – Orada hâlâ X halkı yaşamaya devam etse de komşu kültür Y’nin öne çıkan kültürel ve dil açısından etkileri yüzünden yaşam şekilleri değişecektir (Örneğin Kanada’nın Amerikanlaşmaktan korkması gibi).

3. Dikey rekabet – şansları kendilerini X olarak görmeyi bırakacaktır, çünkü ya bir entegrasyon projesi (örneğin Yugoslavya, AB) vardır veya ayrılıkçı “bölgeselci” bir proje (Örneğin, Quebec, Katalon, Kürt) vardır. Bu projeler onları daha geniş veya daha dar kimliklere doğru çekmektedir. Bu projelerden biri merkezci, diğeri merkezkaç olsa da, her ikisi de dikey rekabet örnekleridir. Mücadele, dairelerin hangi genişlikte çizileceğinde –çünkü her zaman çok sayıda ortak merkezli kimlik daireleri olmaktadır– veya hangisine daha fazla önem verileceğinde yatmaktadır

4. Veba, savaş, açlık, doğal felaket veya yok etme politikaları nedeniyle nüfusun azalmasıdır “(Weaver. 2008: s. 151-178).

Yatay ve dikey hareketliliğin ayrıt edilmesinin zor olduğunu söyler Weaver küreselleşmenin Batı evrenselliğini sunarak yatay/dikey meselesini bizlere sunmaktadır. Ayrıca nüfuz sebeplerden dolayı azalması veri olan toplumların yok olmasına neden olmaktadır. Özellikle Suriye savaşında çok küçük etnik ve toplumlar bu duruma maruz kalmıştır. Örneğin Türkmenler, Çerkezler ve Ermeniler bu durumdan yoğun şekilde etkilenmişlerdir.

Security A New Framework For Analysis kitabında yedi bölgede incelenen toplumsal güvenlik bölgeleri şu şekilde sıralamaktadır. Afrika Latin Amerika, Kuzey Amerika, Ortadoğu, Güney Asya, Güneydoğu Asya ve SSCB bölgesi gibi ayırmaktadır. Bu bölgelerin her birini farklı farklı incelenmesi yapılmaktadır. Bazen bölgeler daha alt bölgelere ayrılarak yapılmaktadır Örneğin Afrika üç bölgeye ayrılmaktadır. Bölgesel çalışmanın toplum güvenliği çalışmalarında katkı sağladığı kaçınılmaz bir gerçektir. Bu durum toplumsal güvenikleştirmenin Aktör ve referans nesnelere irdelemesi açısından örnek olmaktadır. Bu tezde kısmi olarak bölgesel bir toplumsal güvenikleştirme çalışması yapılacaktır. Özellikle Ortadoğu merkezli bu çalışma Ortadoğu'nun birçok bileşenini içinde barındıracaktır. Bunlar devletsiz uluslar, dinsel topluluklar milliyetçi yaklaşımlar, Anti-Batıcı düşünceler ve ulusal toplulukları içinde barındıracaktır.. Toplumsal sektördeki referans nesnelere, büyük grupların öznelerinin sadakatlerini ve bağlılıklarını sağlayarak “biz”in tehdit edildiği yönünde sosyal olarak güçlü bir argüman yaratabilmektedir. Toplumsal sektörde bu “biz” kimliği açısından tehdit ediliyor olarak görülmek zorundadır (Weaver. 2008: s. 151-178) Özellikle çatışma alanlarında bireyin kimlikten sonra geldiğini düşündüğümüzde bireyin kimliğini korumak amaçlı kendi canından vazgeçmesi toplum güvenliğinin önemini göstermektedir

Bölgelerin teker teker analiz edilmesi bu tezin oldukça uzun bir tez konusu olacağından toplumsal güvenikleştirmenin tanımı ve çerçevesi üzerinde durmakta fayda vardır. Toplumsal güvenlik doğum oranı, alınan eğitim, yemek alışkanlığı ve yemek kültürü ve göç gibi sıradan gelen birçok farklı olguyu tehdit olarak görebilir. Bazı durumlarda tehdit unsuru olmaksızın bazı kültürler, diller yok olabilmektedir. Bu durum hem bölgesel nedenlere bağlı olabilir hem küresel nedenlerden kaynaklanabilir. Bu durumun farkında olmayan toplumlar korumaya çalışmaya çalışmayacaklardır ya da farkında oldukları halde bu durumu önemsemeyebilirler. Bu ekonomik ve sosyal sebeplerden kaynaklanabilir.

Mevcut dünya sisteminde toplumsal sektördeki en önemli referans nesnelere kabileler, klanlar, uluslar (ve diğerlerinin azınlık dediği ulus benzeri etnik birimler ile diasporaların etrafındaki bitişik olmayan (non-contiguous) (etnik politika), medeniyetler, dinler ve ırktır (Weaver, 2008: s. 151-178). Bu aktörler kendilerine yönelik tehditleri güvenikleştirmektedirler. Ulus devletler özellikle azınlıklar yönelik tehdit unsuru politikalar gütmektedirler. Bunun önüne geçilemek adına bazı

etnik ve dini topluluklar daha muhafazakâr davranmakta ve kendi aralarında cemaat örgüt vb. gruplaşmalarla kendilerini savunmaya çalışmaktadırlar.

Soğuk Savaş sonrası dönem ve yaşanan çatışmalar, 11 Eylül saldırısı sonrası Afganistan ve Irak müdahalesi, Afrika'daki yoksulluk ve Arap baharı sonrasındaki çatışma ortamı büyük nüfus hareketlenmelerine neden olmuştur. Bu nüfus hareketlenmeleri bazı toplumlar için tehdit niteliği taşımaktadır. Özellikle Avrupa'ya yapılan göçler bu göç edenlere karşı güvenlikleştirme politikaların armasına neden olmuştur. "AB'nin iç sınırların ortadan kaldırılmasıyla ilgili 1985 tarihli Schengen Anlaşması'nı uygulamaya geçiren 1990 Konvansiyonu göç konusunu uluslararası suç ve terörizm ile ilişkilendirmiş ve bu eksene dahil etmiştir" (Çetinkaya. 2018: s. 82). Göç edenlerin güvenlikleştirildiği politikalar birçok ülke tarafından benimsendiği gibi göçün kendisi güvenlikleştirme politikalarının merkezinde olmaya başlamıştır.(ABD'nin Meksika sınırına duvar inşası ve AB ile Türkiye arasında imzalanan geri kabul anlaşması gibi.)

Göç gibi toplumsal güvenliğin merkezinde olan iki konuda toplumsal cinsiyet ve dindir. Weaver güvenlikleştirmenin beş temel sektör dışında eklenmesi gereken sektörleri "toplumsal cinsiyet, din ve "işlevsel güvenlik" (functional security) olarak nitelendirir. Özellikle din ve toplumsal cinsiyet toplumsal güvenlikleştirme altında incelenebilir olduğunu söyleyen Weaver bu iki alanın kendine özgü özelliklerinin olduğunu da söyler (Weaver, 2008: s. 151-178). Bu iki alanın incelenmesi toplumsal güvenlik bakımında olduğu gibi Suriye iç savaşında dini grupların varlığı ve silahlı olmaları incelenmeye değerdir. Aynı şekilde yeni savaş alanında ortaya çıkan Kürt kadın savaşçıların militarist bir örgütlenmeye bürünmesi cinsiyet temeli toplumsal yaklaşımlara yeni soluk getirmiştir. Buda ileriki sayfalarda irdelenecektir. Bunu için kısada olsa cinsiyet temelli ve dini temelli güvenlikleştirmeyi bu başlık altında inceleyeceğim.

Dini topluluklar, toplumsal güvenlik için referans nesnesi olabilirler, çünkü kendi kendini devam ettiren önemli biz-kimlikleri, topluluklar ve gruplardır. Din dini topluluklar için hayatın temel kurallarını belirlediği bir inanç sistemi olduğu için din için güvenlik eylemi gerçekleştirildiğinde, tehdit, ilk etapta toplumun varlığını değil de, inancın varlığını tehlikeye sokuyormuş gibi sunulmaktadır (Weaver, 2008: s. 151-178). Dini temelli bir dünya düzeninden ulus temelli bir dünya düzenine

geçtiğimiz için tarihte din savaşlarının varlığı hala devam etmekte birçok kişi devletlerarasındaki ilişkileri din temelli olarak okumaktadır. Bu durumda modern insanın dini bir tarafa bıraktığı olgusu yanlış bir düşüncedir. Köktencilik olarak düşünülse dahi dini tehdit eden unsurlar toplumlar tarafından güvenlikleştirmektedir. İster Hristiyan olsun İster Müslüman kendi inancına gelecek tehditlere yönelik tepki vermektedir. Çünkü din kişilere bir kimlik katmaktadır. Birçoğumuza ait alt kimlikler vardır, dindar bir kişinin kimliğini oluşturan temel kanıt dindir ve diğer bütün kimlikler alt kimlik olarak görür. Bu kişi dini sorumluluklarını yerine getirmeye çalışır. Yugoslavya'nın dağılması sonrasında etnik çatışmaların yanı sıra dini çatışmalar da mevcut olmuştur. Aynı durum Suriye iç savaşında da gözlenmektedir. Bu örnekler genişletilebilir.

Toplumsal cinsiyetin toplumsal güvenlik olarak bu halde kaydedilebilmesi için, cinsiyet kavramlarıyla tanımlanan “biz”in savunulması için eyleme geçilmelidir. Bu yapılagelen bir şeydir, ancak bazı nedenlerden dolayı çok sık gerçekleşmemektedir (Weaver, 2008: s. 151-178). Bunun temel nedeni erkek ve kadın ilişkilerinde sürekli bir çatışma halinin olmayışıdır. İkincisi bir toplumsal aktör olarak kadınların güvenlikleştirici tutumlarının çoğu kadın tarafından benimsenmemiş olmasıdır. Daha çok feminist görüşün benimsediği toplumsal cinsiyetçi güvenlikleştirme ayrıca homoseksüellere yönelik toplumsal güvenlikleştirme çabaları vardır. Bunun nedeni olarak da homoseksüellerin toplumların çoğunda namusa, inanca veya doğaya tehdit olarak görülmesidir. Savaş alanlarında, toplumsal sınıflanmaların olduğu yerlerde cinsiyete dayalı tehditler sıklıkla karşılanmaktadır. Bu savaşlarda tecavüz ve benzeri iken toplumsal katmanlı sınıflarda daha yoğunluklu olarak hor görme ve aşağılanma olarak görülmektedir. Aktif kadın topluluklar bu tehditleri güvenlikleştirebilir ve daha güvenli bir toplum yaratabilirler.

Sonuç olarak tehdit kaynağı; ulus devlet, baskın toplumsal cinsiyet, din, ya da küreselleşme ile beraber oluşan evrensel kültür olması toplumların bu tehdit kaynaklarına yönelik kendi değerlerinin varlıklarını devam ettirmek için tehditleri güvenlikleştirirler. Bu toplumsal güvenileştirmenin merkezinde olan kimlikle ilişkilidir ve bireyler kimliklerini korumaya çalışırlar.

1.4.1.3. Siyasal Güvenikleştirme

Siyasal alanda gelecek tehditlerin güvenikleştirilmesi ile ilgilidir. Siyasi tehditler devletlerin örgütsel istikrarlarını hedef alır. Devletlerin askeri saldırılardan önce zayıflatmak ya da devletin sahip olduğu ideolojiyi değiştirmek hedef olabilir (Buzan, 2015: s. 109). Siyasi tehditler fikirler, gelenekler ve ideolojiler arasındaki keskin farklardan kaynaklanmaktadır. Tarihten buyana siyasi tehditler varlığını gösterirken bazıları içten gelmekte ve ayrılıkçı özellikler barındırmaktadır. Bazıları ise dış devletler tarafından desteklenmektedir. Özellikle SSCB'nin sol partileri desteklemesi gibi. Yönetici elitler bunların muhalif olma ile tehdit olma ayrımını yapmaktadır.

Yapısal siyasi tehditler iki devletin örgütlenme ilkelerinin birbiri ile çeliştiği ve her iki devletin de birbirlerinin varlıklarını görmezden gelemez olduğu dönemde ortaya çıkar. Bu devletlerin siyasi sitemleri sıfır toplamı oyun oynar (Buzan, 2015: s. 110). İster ideolojik olsun ister dini olsun bu tehditler devlet sistemlerinin çöküşüne neden olabilir. SSCB'nin yıkılması, İran'da İslam devriminin yaşanması gibi. Buzan Hindistan ve Pakistan arasındaki ilişki örneğini verir biri laik diğeri İslami değerlerin ön plana çıktığı iki farklı yönetimde Hindistan'da Müslüman nüfusun varlığı Hindistan siyasi siteminin Pakistan sitemine benzemesi durumu Hindistan için tehdit iken Pakistan için ise laik bir yönetim şekli tehdit olabilir. Burada bu tehditler güvenikleştirilmektedir.

Siyasal güvenlik iki yönden ilgilidir. Bunlar devlet dışında askeri olmayan siyasi tehditler ve bu birleşenlerin ötesinde uluslararası toplum uluslararası hukukla ilgilidir. Bunlar insan hakları vb. olguları içerirler. Ayrıca siyasal güvenlik paradoksal olarak en geniş güvenlik alanıdır (Buzan, vd. 1998: s. 141). Çünkü diğer bütün güvenikleştirme alanları siyasal alan tarafından hareket ettirilir. Ve siyasal alan bütün güvenlik alanları ile doğrudan ilişkilidir. "Güvenliğin gerçek anlamı politik toplumsal güvenlik, politik ekonomik güvenlik ve diğerleri" (Buzan, vd. 1998: s. 141). Bütün alanların siyasal alanla doğrudan ilişkisi olduğundan bu alanı daha kısa tutacağım çünkü özellikle güvenikleştirme anlatılmaya çalışırken fazlaca üstünde durdum.

Kopenhag Okul'unun güvenlikleştirme kuramı, genelde liberal demokratik siyasetin işlediği yerlerde (Buzan, vd. 1998: 24) tercih edilen politiklardır. Otoriter sistemlerde normal siyaset argümanlarının eksikliği muhalefetin baskı altında olması, ordunun siyaset üzerinde etkili olması gibi nedenlerden sorunlu olduğu için çoğu zaman güvenlikleştirici aktörlerin belirlenmesi ve güvenlikleştirmenin ampirik olarak başarısı bilinmemektedir. Ancak, güvenlikleştirme yoluyla meşruiyet alanlarının nasıl oluştuğu, resmi programların analizi, hukuk ve yönetmeliklerin incelenmesi ve analiz edilmesi yoluyla belirlenebilir (Akatran; Miş, 2012: s. 60). Bu durumu özellikle Ortadoğu'da görmekteyiz. Arap Baharı bu duruma isyanın bir sonucudur. Halkın demokratik talepleri ve aş özgürlük taleplerinin dile gelmiş şeklidir. Ancak anti demokratik yönetimler kendilerine karşı gelecek toplulukları güvenlikleştirdiği için yıllarca bu politikalar sonuç vermiştir. Ancak Arap Baharının domino etkisi yaratması toplumun bu politikalara karşı çıkışını kolaylaştırmıştır. Nitekim bu isyanlar Suriyede Esat rejimi tarafından güvenlikleştirilmiştir. Kopenhag Okulu güvenlik anlayışı “devlet egemen” güvenlik anlayışından daha çok “devlet merkezli” bir güvenlik yaklaşımına sahiptir. Çünkü devletin güvenliği kadar toplumların da güvenliğini de güvenlik konusu yapmışlardır. Onlara göre “güvenlik rekabet halindeki aktörlerin alanıdır”. Ancak, tehdit edilen aktör bağlamında devletin ayrıcalıklı bir yeri vardır (Açıkmeşe, 2008: 198). Okul, bununla birlikte, devletin yanında toplumun, bireyin de güvenliği tehdit edilen objeler olarak ele almış hatta “güvenlikleştirici aktörler tehdit edilen obje olarak her şeyi inşa edebilirler” yaklaşımını benimsemiştir. Okul ilke düzeyinde her şeyin güvenliğinin tehdit edilebileceğini belirtmiş, ancak pratikte ise başarılı güvenlikleştirilen aktörlerin çoğunun sınırlı topluluklar (limited collectivities) ve devletler olduğuna işaret etmiştir (Buzan, vd.1998: 36-37).

Diğer güvenlikleştirme alanlarında olduğu gibi siyasal alanın güvenlikleştirilmesinde Söz edimi kullanılmaktadır. Ancak siyasal alan ile yönetici seçkinlerin ilişkisi daha fazla olduğu için yönetici elitlerin söylem yolu ile bir durumu kamusal bir sorun haline getirip o olgunun siyasallaşmasını sağlaması ve daha sonraki dönemde olgunun güvenlikleştirmesine neden olabilirler. Burada söylemlerin politik yapıcılığı ortaya çıkar. Bu politik yapıcılık özellikle siyasal

alandaki kendini söylem üzerinden kurduğu için siyasal alanın güvenlikleştirilmesinde söz ediminin işlevi etkilidir.

1.4.1.4. Ekonomik ve Ekolojik (çevresel) Güvenlikleştirme

Bu iki bölümü beraber almamanın sebebi tezin ileriki bölümlerinde bu iki güvenlikleştirme alanlarına atıfta bulunmayacağımdan kaynaklanmaktadır. Bu iki alanın ekonomik kısmı tezin içeriğinde biraz değinecektir ancak çok kısa yer alacağından bu alanda ekonomik güvenlikleştirme biraz daha fazla aktarılacaktır.

Ekonomi kavramı, en genel anlamıyla, mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımını, mübadelesi ve tüketimiyle ilgili insan faaliyetlerini tümünü ifade eder. Bu bağlamda, “ekonomik” kavramı, bu faaliyetlerin herhangi birine işaret edebilir. Güvenliğin tehdit ile ilişkisi göz önüne aldığımızda, ekonomik güvenliğin insan eylemlerinde ve bunların yer aldığı bağlamlarda ortaya çıkan tehdit durumlarını kapsadığı sonucuna varılabilir(Mesjasz, 2008: s. 125-150). Buzan ekonomi ile askeri bağ arasındaki ilişkiye vurgu yaparken, güçlü bir askeri varlığı dışa bağımsız askeri malzemenin varlığı ve tedarik edilmesinin önemini vurgular. İkinci olarak da ekonomik gücün devletin gücü arasında paralel ilişkinin olduğunu söyler bu iki durumun tehditte dönüşebileceğini ekler (Buzan. 2015: s. 114-115)

Buzan, Waever ve de Wilde, iktisadi meselelerin, ekonomi siyasalarının liberal ve milliyetçi yaklaşımlar arasındaki daha geniş siyasi çekişme açısından güvenlikleştirilmesinin zor olduğuna dair bir gözlemde bulunmaktadır. (Buzan vd. 1998: s. 99). Ülkelerin ekonomik olarak birbirlerine yönelik geliştirdiği politikalar birbirlerine yönelik tehdit unsuru olabilme potansiyeli taşır. Bu tehdit olma potansiyeli ülkelerin belirli ekonomik alanlarda güvenlikleştirme politikalarına başvurmasına neden olmaktadır. Bunu birçok farklı politika aracı ile yapabilirler.

Bunlar ekonomik ambargolar, gümrük vergilerinin artırımını, diplomatik sorunların yaşatılması gibi çoğaltılabilir.

Ekolojik tehditler ise sadece belirli bir devleti tehdit etmekten çok küresel bir etkiye sahiptirler. Bundan dolayı bu tehditle baş etmenin tek bir devletin yapabileceği bir durum değildir. Bu tehditler ile başa etmenin yöntemi bu tehditleri minimize etmekten geçer. Buda küresel bazda bu tehditlerin güvenlikleştirmesi ile olmaktadır. Bu tehditler ekolojik bozulma ile olan tehditlerdir. Bunlar deniz seviyelerindeki artış, bazı canlı türlerinin yok olması, zamansız avlanma vb. tehditlerdir. Bu tehditler ile mücadele edilmesi için kurulan uluslararası örgütler var olmasına rağmen bu tehditlerin güvenlikleştirilmesi için yeteri güce sahip değillerdir. Bu tehditlerin güvenlikleştirilmesi ancak bütün dünya devletlerinin beraber hareketi ile olabilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

İLİŞKİLERİN TARİHSEL OKUMASI

2.1. SURİYE VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE TARİHSEL BAKIŞ

Güvenikleştirme kapsamında Türkiye ve Suriye ilişkilerini, bölgede yaşanan çatışma ortamını anlamak için Suriye'nin tarihine, Türkiye Suriye ilişkilerine, Arap Bahar'ının ruhuna ve Suriye'nin iç dinamiklerine bakmak gerekir bunu uzun uzadıya yazmaktan ise daha kısa aktarıp sonraki bölümde güvenikleştirme ilişkisi üzerinde değerlendireceğim.

Arap Baharı" rüzgarının ilk estiği ülke Tunus'ta, 17 Aralık 2010'da Muhammed el-Buazizi adlı üniversite mezunu gencin, seyyar satıcılık yaptığı arabasına el konulması üzerine kendini yakması, devrimin fitilini ateşlemiştir. Devrim, 14 Ocak'ta Cumhurbaşkanı Zeynelabidin Bin Ali'nin görevi bırakarak, ülkeyi terk etmesiyle sonuçlanmıştı (<http://www.aljazeera.com.tr/haber/essid-gencligi-kullaniyorlar> Erişim tarihi: 03.03. 2019). Bu durum daha sonra Mısır'da Mübarek rejiminin devrilmesine neden olmuş ve Ortadoğu da domino etkisi yapmış ve diğer Arap ülkelerine yansımıştır. Ancak özellikle Suriye de insanların sokağa dökülmesi ve rejimin gitmesi yönündeki talepleri boşa çıkmış Esad rejimi gitmemiş ve uzun süren bir iç savaşa dönüşmüştür.

15 Mart 2011 yılında ilk gösteriler ülkenin güney ucu, Ürdün sınırındaki Dera (Kale) antik kentinde başladı. Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad karşıtı göstericilere güvenlik güçleri ateş açtı. 4 göstericinin ölümüyle sonuçlanan ilk gerginlik, Suriye'nin "Kale"sini bir anda Şam rejimine karşı ayaklanmanın kalesine çevirdi (<https://www.ntv.com.tr/dunya/suriye-ic-savasinda-6-yilda-neler-yaşandı> Erişim tarihi: 03.03 2019). Suriye'de isyanın Dara şehrinde başlamasının nedeni olarak bölgede yaşanan son yıllardaki kuraklık ve Beşşar Esad ile beraber büyüyen liberal politikalar yüzünden ithal edilen tarım ürünleri nedeniyle bölgenin fakirleşmesi

ayrıca devletin tarımsal desteği kesmesi ve kuraklığın önemsenmemesi de fakirleşen halkın isyan etmesine neden olmuştur (Taştekin, 2015: s. 61-62). Bu isyanlar zamanla bütün ülkeye yayılmış toplumsal ve askeri çatışmalara dönüşmesine rağmen hala tam bir sonuca ulaşamamıştır. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'ne göre 7 yılda 511 bin insan ölmüş. İç savaşı yakından izleyen kuruluş, ölenlerden 350 binden fazlasının kimliğini belirledi. Gözlemevi 511 bin kişinin yüzde 85'inin Esad rejimi ve müttefikleri tarafından öldürülen siviller olduğunu duyurdu. Yedi yılda ülkenin savaştan önceki nüfusunun yarısından fazlası da evini terk etmek zorunda kalmıştır (<https://www.ntv.com.tr/dunya/suriye-ic-savasinda-7-yilda-511-bin-insan-oldu> Erişim tarihi: 02.02. 2019).12 Mart 2018 tarihli bu rapordan sonra şimdiye kadar ölenlerin sayısı artmaktadır. Çünkü Esad rejimi Doğu Gutta da ki muhalifleri yoğun bombardımana maruz bırakmaktadır. Tezin konusu 2015' e kadar olsa da belirli verileri aktarırken 2018 Mart ayına kadar almakta fayda gördüm.

Çoğunluğu Türkiye'de olmak üzere dünyanın birçok yerinde sayısızca Suriyeli mülteci bulunmakta birçok kişi de ülkedeki durum nedeniyle göç etme ihtimali durumunda ve bu mültecilerin bir daha kendi ülkelerine geri dönme düşüncesi gittikçe zorlaşmaktadır. Avrupa bu göçleri güvelik sorunu olarak ele aldı ve göçü güvenlikleştirdi. Görüldüğü üzere ülkede stabil bir güvenlik anlayışından bahsetmek çok zordur bu güvensizlik ortamını yaratan ülkede toplumsal grupların birbirlerine yönelik güvenlikleştirme politikalarının hem nedeni hem sonucu olmuştur. Bunun iyi analizi için Suriye'nin tarihine ve demografik yapısına bakmakta fayda vardır.

Bu iç savaş özellikle AK partinin Türkiye'de iktidar olması ile beraber gelişen Suriye ilişkilerini de olumsuz etkilemiştir. Bu ilişkiler tarihinde iki ülkenin sosyal, siyasal ve askeri alanda en iyi zamanını yaşadığı döneme denk gelmesi ile ilişkilerin tamamı ile siyasal alanın dışına taşması yani güvenlikleştirilmesi sonucunu doğurmuştur. Uzun süredir ilişkiler bu yönde devam etmektedir. Bu dönemin en önemli özelliği ülkeler arasındaki ilişkilerin geleceği için referans oluşturacağıdır.

2.1.2. Suriye'nin Tarihine ve Demografik Yapısına Kısa Bir Bakış

Suriye geçmişten bu yana birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Akdeniz'in doğu sahilinde yer alan bölgedir. Bu bölge tarihsel değişimler yaşamıştır. Osmanlı döneminde Suriye geniş bir alanı tanımlarken sonrası dönemde bu alan daralmıştır. Özellikle Lübnan Ürdün gibi devletlerin ayrılması ve daha sonra İsrail'e kaybedilen topraklar modern Suriye'nin sınırlarını oluşturmaktadır. Hem konumu hem bu tarihsel değişimler bölgenin etnik, sosyal, kültürel yapısını etkilemiştir.

İnsanların ilk yerleşim yerlerinden biri olan Ortadoğu'nun merkezinde bulunan Suriye'deki ilk kalıntılar MÖ 5000 yılına kadar dayanmaktadır (Thomas, 1988: s. 4) Mısırlılar ile Hititliler arasında savaş alanı olan günümüz Suriye'si Akadlar, Sümerliler, İskender'in bölgeyi ele geçirmesi sonrası Makedonların, Romalılar ve Persliler gibi birçok devletin egemenliği altında kalmış daha sonra İslam'ın bölgede hakim olması sonucu İslam devletlerinin egemenliği altına girmiştir.

Uzun zaman Emevi egemenliğine giren bu topraklar sonraları Abbasi egemenliği atına girmiş Kudüs gibi kutsal bir şehre yakın olan Suriye o dönemde din Haçlı orduları ile İslam ordularının çatışma alanı olmuştur. 1516 yılına kadar Memlük egemenliğinde olan Suriye Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim döneminde yapılan Merc-i Dabık savaşını kazanarak (İnancık, 2010: s. 142) günümüz Suriye topraklarını Osmanlı egemenliğine sokmuştur.

Uzun dönem Osmanlı egemenliğinde olan Suriye Osmanlı güç kaybedene kadar daha az çatışmanın olduğu bir alan haline gelmiştir. Ayrıca ticaretin merkezi konumundaki Halep, Şam ve Beyrut gibi şehirlerle zengin bir yapıya sahip olmuştur. Suriye topraklarına yaklaşık dört yüz yıl egemen olan Osmanlı devleti, Halep ve Şam'ın uluslararası ticaret sistemindeki yeri ve tarımsal üretim gücü gibi ekonomik faktörlerden dolayı denetim altında tutmak istemiştir. Bu bölgeden elde edilen vergi gelirleri Osmanlı maliyesinde önemli pay sahibi olmuştur. Suriye topraklarının bir kısmını oluşturduğu Halep, Şam, Beyrut ve Trablus Şam gibi eyaletlerden elde edilen mukataa gelirleri Osmanlı devletinin 1706–7 bütçesi içinde yaklaşık %35'lik bir paya sahipti (Tabakoğlu, 1985: s. 170).

Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşında cephesini açmıştır. Bu bölgede uzun süre çatışma alanı olsa da Birinci Dünya Savaşı yenilgisi sonrası dönemde Suriye Fransa ve İngilizlerin egemenliklerinin paylaşım alanı olmuştur. Bu paylaşım savaş bitmeden başlamıştır. Sykes-Picot bu paylaşım anlaşmasıdır. Suriye, Irak, Lübnan ve Filistin'i kapsamaktadır. 1916 Antlaşması'na göre 5 yönetim birimi oluşturulacaktı: Kuveyt'i de içine alacak şekilde Bağdat'tan Körfez'in batısını, bugünkü Irak'ın kuzey yarısını, Ürdün'ü, Negev Çölü'nü ve Sina Yarımadası'nı kapsayan bölge İngiltere'nin etki alanı altında olacaktı. Suriye ve Lübnan, Fransa kontrollüne verilirken Filistin toprakları için de uluslararası rejimde karar kılınmıştı (Gürseler, 2016: s. 80) Anlaşma ile sınırlar kısmi olarak belirlenmiştir. Ayrıca Osmanlı devletinin savaşta başarılı olmaması içinde Arap Milliyetçiliği yaygınlaştırılmaya çalışılmış Şerif Hüseyin ve ailesinin bölgede etkinliği artırılmaya çalışılmıştır. Birinci Dünya Savaşı Osmanlı yenilmiş İngiltere ve Fransa bölgeyi şekillendirmeye başlamışlardır. 1920'li yıllara gelindiğinde ise İngiltere ve Fransa San Remo Konferansı'nı toplamışlar ve Sykes Picot'u hayata geçirmişlerdir. Suriye Fransız egemenliğinde uzun bir süre kalmış Suriye kralı olmak isteyen Faysal Irak kralı olmuştur. Buda İngiltere ve Fransa'nın yönetimi belirlerken iç faktörleri çok az göz önünde bulundurduğunun göstergesidir.

Suriye'de artık Fransa hakim olmuştur. Filistin, Suriye, Irak, Ürdün mandaları Temmuz 1922'de Milletler Cemiyeti Meclisi tarafından onayladılar ve 1923 Eylül'de faal hale getirdiler (Mansfield, 2012: s. 268). Suriye son Fransız askerlerinin ülkeyi terk ettiği 1946 yılına kadar, birçok kez bağımsızlık arayışındaki isyanlara sahne oldu (<http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil/suriye> Erişim tarihi:01.02.2019). Bağımsızlıktan sonra da ülkede istikrarsızlık devam etti, seçim denemeleri olmakla birlikte, birbiri ardına askeri darbeler yaşandı, anayasa birçok kez yeniden yazıldı. Bu darbeler Suriye'de sürekli bir istikrarsız bir durum doğurmuştur.

Suriye, Şubat 1958'de, Arap milliyetçiliğinin öncülüğünü yapan Cemal Abdul Nasır yönetimindeki Mısır ile birleşti. Ancak Nasır'ın, Suriye'deki siyasal partileri lağvetmesi ve Suriye ordusunu da Mısır'dan yönetmeye çalışması üzerine, Suriyeli bir grup subayın 1961 yılında yönetime el koymasıyla birlik dağıldı (Cleveland, 2008: s. 360)

“1963'te kendisine bağı askerlerin yaptığı bir darbeden sonra, ülkede Arap Sosyalist Baas Partisi yönetime egemen oldu. Ama yönetimde görüş ayrılıkları bitmedi. 1966'da Baas Partisi içinde Araplar arasında birliği savunanlara karşı, Suriye'yi ön planda tutmayı hedefleyen Baas destekçileri darbeye yönetimi ele geçirdiler” (<http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-suriye> Erişim tarihi: 01.02.2019). Bu istikrasız durum bazı kişilerin ön plana çıkmasına neden oldu. Hafız Esat bu kişilerden biri olmuş uzun dönem ülkeyi yönetmiş öldükten sonrada Oğul Esat yönetimi devralmıştır. Hafız Esat dönemini biraz daha detaylı inceleyeceğim için demografik yapıdan sonra tekrar devam edeceğim.

2.1.2. Demografik Yapının Tarihi

Ortadoğu'nun merkezinde olduğu gibi Suriye dinlerin merkezi olmuştur. Yahudilerin, Hıristiyanların ve Müslümanların kutsal mekanlarını barındırdığı gibi bu dinlerin yayıldığı yerlerden biri olmuştur. farklı inançlar da Suriye'de görülmektedir. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Suriye içinde de birçok etnik köken barındırmıştır. Osmanlı döneminde Müslüm gayrimüslim olarak ayrılan tebaa milliyetçilik akımının gelişmesi ve Birinci Dünya savaşı sonrası Osmanlı'nın yıkılması ile daha etnik kimlik esaslı devletlerin yeni ulus devletlerin kurulması ile din esaslı millet anlayışından ulus esaslı millet anlayışına geçmişlerdir.

Bu bölgenin Arap, Kürt, Ermeni ve Türkmen gibi birçok asli etnik unsuru bulunmaktadır. Osmanlı döneminde de bölgede bu etnik çeşitlilik vardı. 16. Yüzyılda Suriye'deki bazı şehirlerin nüfusu bu şehirlerin büyüklüğünü göstermektedir. Halep 1520 yılı öncesi 67.344, 1520-1530 yılları arası 56811 ve 16 yüzyılın sonlarına doğru 46369 olmuştur. Şam 1520-1530 yılları 57364 16.yüzyılın sonlarına doğru ise 42788 sayılarına gerilese de bölgedeki merkez olma özeliği kaybolmamıştır. 16.yüzyılın başında İstanbul'un 100000 olan nüfusu yüzyılın sonuna doğru 700000'lere ulaşmıştır (Aktaran; Elibol, 2007: s. 135-160).1831 yılında ilk nüfus sayımı yapılmış ancak detaylı olmadığı için 1844 yılında tekrar yapılan sayımlar bütün bölgeleri kapsamaktadır. Ancak erkek nüfus sayıldığı için detaylı bilgi almak zordur (Elibol, 2007: s. 135-160).

Anadolu 10.700.000, Suriye, Mezopotamya ve Kürdistan nüfus toplamı 4.450.000 olarak aktarılmaktadır. Arabistan 900.000, Afrika 3.800.000 ve Avrupa 15.500.000 olarak aktarılmıştır. Asya'da yaşayan Arap nüfus 900000, Yahudi 80.000 Ermeni 2.000.000, Kürt 1.000.000, Süryani-Keldani 350.000, Türkmen 85.000 ve Durzi 30.000 olarak hesaplanmıştır (Elibol, 2007: s. 135-160). Ancak bu sayılar Suriye nüfusu hakkında bize detaylı bilgi vermese de aslında genel bilgilere ulaştırabilir. Daha çok Anadolu'da yaşayan Ermeniler 1915 yılı Osmanlı iskan politikası sonucu Suriye'ye yerleşmişlerse de bu sayı Ermeni nüfusun tamamı değildir. Ve gelen nüfusun çoğu buradan göç etmiştir.

20. Yüzyılın ilk çeyreği Osmanlı gibi Suriye için de yıkım yılları olmuştur Büyük Suriye vilayetleri 1. Dünya Savaşı'nda çok acı çekmişti. Açlık ve hastalık sivil nüfusu kırmış, binlerce yerel asker uzak Osmanlı cephelerinden geri dönmemişti. Son zamanlarda yapılan bir araştırmaya göre, 1915'ten 1918'e kadar Büyük Suriye halkından 600 binden fazla kişi ölmüştür ki, bu rakam, savaş öncesi nüfusun yaklaşık yüzde 18'ini oluşturmaktadır. Maddi sıkıntı, nüfus kaybı ve sosyal travmaya bir de Fransız imparatorluk yönetimi ve onunla birlikte savaş öncesi hayat tarzının tamamen altüst olması eklenebilir (Cleveland, 2008: s. 244-245) Bu referanstan yola çıkarsak Suriye nüfusu 3 ile 3,5 milyon arasındadır. Ancak bunların yapısı hakkında fazla bir bilgi yoktur. Fransa'nın getirdiği ilk siyasal bölünme 1920'de Büyük Lübnan'ın yaratılması oldu. Fransa eski Lübnan Dağı mutasarrıflığına Trablus, Sayda, Sidon ve Beyrut kıyı şehirlerini ekledi, verimli Bekaa Vadisi'ni Suriye'den alıp, genişletilen Lübnan sınırları içine koydu. Bu durumdan yararlananlar, yeni Lübnan'da en büyük dini topluluk olan Maruni Hıristiyanlar oldu. Fransız politikası mezhep çatışmaları çıkması ihtimalini arttırmıştı. Beyrut dışında Lübnan'a eklenen bölgelerin nüfusu ezici çoğunlukla Müslümandı ve bunlar da Hıristiyan hakimiyetinde bir devlete sokulmaya itiraz ediyorlardı (Cleveland, 2008: s. 244-245) Dürzilerle Alevileri milli politikadan çıkarmış ve Suriye siyasal hayatının mülk sahibi ve muhafazakar şehirli Sünni Müslümanların hakimiyetinde olmasını güvence altına almıştı (Cleveland, 2008: s. 244-245) Görüldüğü üzere Lübnan'ın büyütülmesi Suriye'yi demografik olarak etkilemiştir. Ancak Lübnan bundan daha fazla etkilenmiştir.

Belirli dönemlerde farklı etnik ve dini gruplar öne çıkmışlardır. Örneğin 1925'te Suriye ve Lübnan nüfusunun yüzde 6 -8 arasındadır ancak bu askeriyede yüzde 23

oranındadır (Buğra, 2015: s. 5). Bu dönem ve sonrası için resmi nüfus sayımı yapılmamış ve yeterince bilgi edinmemektedir. 1960'daki ilk nüfus sayımına göre, Suriye'de 4,565 milyon nüfusu vardı. 1970 nüfus sayımına göre Suriye'nin nüfusu yaklaşık 6,305 milyona yükselmiştir. 1981 nüfus sayımına göre, Suriye nüfusu yaklaşık 9,046 milyona yükselmiştir. 1994 nüfus sayımına göre, nüfus yaklaşık 13.782 milyona yükseldi. 2004 nüfus sayımına göre, nüfus 17.921 milyona yükseldi göstermiştir (Suriye Başbakanlık İstatistik Kurumu (SBİK), 2015: s. 3) Suriye'de nüfus dağılımını etnik ve Arap Baharı'ndan önce dini ilişkiler. Sünni Müslümanlar (dahil olmak üzere) Araplar, Türkmenler ve Kürtler, yüzde 79 Nüfus (sırasıyla % 62.2, % 6.8, % 10), yüzde 11,5 oranında. Dünya Bankası Suriye nüfusunu tahmin ediyor 2010 yılında 21 milyon nüfusa ulaşan nüfus böyle dağılım göstermiştir (SBİK, 2015: s. 3)

2.1.3. Demografik Yapının Coğrafik Dağılışı Ve Değişimi

Suriye'nin etnik ve dini yapısı tarihsel olarak değişiklikler göstermiştir. Bu değişiklikler yönetimdeki sınıflarla bağlantılı olduğu gibi ülkenin coğrafik değişimlerini de oldukça etkilemiştir. Özellikle ülkenin demografisindeki hızlı değişim ilk kuruluşundan bugüne doğum oranlarının fazla olması ülkedeki bazı etnik ve dini yapılarının nüfus artış oranının farklı olması 2011 yılındaki mevcut demografik yapısının oransal olarak farklı olmasına neden olmuştur. Ülkedeki Alevi nüfus Lazkiye'nin kırsal kesimlerinde yoğunlaşırken bu durum Esat ailesinin başa gelmesi sonrası dönemde daha şehir merkezlerine Şam gibi yine Lazkiye gibi yerlerde şehrin lüks yerlerinde yaşamaya başlamışlardır. Ülkedeki Kürt nüfus ülkenin kuzeyinde ve kuzeydoğusunda yoğunluktadırlar. Özellikle Irak ve Türkiye sınırında yoğunlaşan Kürt nüfus Irak ve Türkiye'deki Kürtlere yönelik sert politikalarından dolayı Suriye'ye göç etmişlerdir. Buda özellikle ülkenin kuzeyindeki Kürt nüfus ilk kuruluşundan bugüne kadarki oransal değişim Kürtler lehine olmuştur. Suriye'nin kuzeyinde Afrin, Kobani gibi ilçe merkezleri ve çevresinde yine Kürt nüfus yoğunluktadır. Afrin'in nüfus yapısında değişimler olmuştur. Şehirde çatışmalar olmadığı için çatışmalardan kaçanlar buraya sığınmıştır ve buradaki nüfus yapısı çatışmalar öncesi Suriye gibi olmuştur.

Türkiye kurulduktan sonra sonra Kürdistan parçalara bölündü özellikle 1925 yılında başlayan Kürt ayaklanmaları sonrası Türkiye’den çok sayıda kişi Suriye’ye göç etti ayrıca yine ıraktan Suriye’ye göç eden Kürtler olmuştur bu durumda Suriye’ye yoğun Kürt göçü sonrası dönemde 1962 tarihinde Suriye devleti Kürt bölgesinde ani bir sayım yaptı ve son dönemde Suriye’ye göç eden Kürtlerin kimlik kartları iptal edildi. Bu Kürtlerin Suriye’de yasmaına izin verildi ama bunlara kimlik verilmediği için bütün sosyal haklardan mahrum kaldılar. Suriye Kürtlerinin en büyük sorunu olarak algılanan bu sorunu yaşayan insan sayısı bazılarına göre 300 bin iken bazıları 50 bin olarak hesaplamaktadırlar. Bu Kürtlerin kimlik sorunu 2011yılına kadar devam etmiştir Suriye’de olayların başlaması sonrası dönemde 7 Nisan 2011 yılında acil çıkarılan kanunla 40 bin civarında kişiye kimlik verilmiştir (Mahali, 2011: s. 261-262) Bu rakam Taştekin’e göre 120 bindir. 2011 yılındaki 40 ya da 120 bin sayısı aslında uzun dönemde çok fazla rakamın varlığını kanıttır. Bunu şöyle açıklamakta fayda var. 1962 sonrası dönemde kimliksiz kalan kişilerin çoğu Suriye’den ayrılmıştır ve şuan Avrupa’nın farklı ülkelerinde binlerce bu sebepten dolayı göç etmiş Kürt var. Ayrıca bu kimliksiz kişiler çocuklarının kimlik sahibi olması için başka kişilerin üzerine kayıt ederek kimlik edinmelerini sağlamaktadırlar. Görüldüğü üzere 1962 yıllı sonrası dönemde tam bir sayı verilmese de yarım milyona yakın Kürt kimliksiz kalmıştır. Bu yapılan nüfus sayımlarına yansımıştır.

Arap baharı sonrası çatışma ortamının olması demografik yapının değişmesinde etkili olmuştur. çatışmaların yaşandığı yerlerin çoğunda halk bölgeden ayrılmıştır. Bazı yerler çatışma ortamı bittikten sonrada kendi yerlerine dönmemişlerdir. Özellikle PYD’nin hakim olduğu yerlerde ve tekrara Rejimin hakim olduğu yerlerde güvenlik sağlansa bile dönüşler olmamıştır.

2.2. Hafız Esat Dönemi

1967 İsrail ve Arap devletleri arasındaki savaş Arap dünyasında değişimlere neden oldu ve yeni kişiler siyaset alanında kendine yer buldu. Bunlar 1968 yılında Irak'ta Saddam 1979 başkan olup 2003'e kadar Irak'ı yönetti, Suriye'de ise Hafız Esad 1970'de iktidarı ele geçirdi ve 2000'de ölene değin cumhurbaşkanı olarak ülkeyi yönetti (Cleveland, 2008: s. 440).

Cleveland iki yöneticinin ve yönetimin benzerliklerini şöyle aktarır; "İkisi de ülkelerini Nasır'ın Mısır'ı yönettiğinden daha uzun süre yönettiler. İkisi de birbirlerine güvenmezlerdi ve 1970'lerde bölgesel hakimiyet uğruna ateşli bir rekabete girmişlerdi. Ancak dış politika üzerindeki çatışmalarına rağmen iki rejimin pek çok ortak yanı bulunuyordu. Her iki devlet, Esad ve Hüseyin'in kişilikleri ve rejimlerinde kırsal kökenli yeni seçkinlerin yükselişini temsil etmekteydi. Her iki rejim de otoriteryandı, güçlerini ordudan ve Baas Partisi'nden alıyorlardı. Her ikisinde de tek kişinin mutlak gücü hakimdi ve her iki lider de kişisel kült nesnesi olmuştu. Her iki rejim de sosyalist ekonomik politikaları benimsemişlerdi ve eşitlikçi reformlardan yanaydılar. Ancak milli servet bakımından iki devlet arasında bir tezat göze çarpıyordu. Suriye, sonunda Esad döneminde petrol ihraç eden bir ülke olduysa da, petrol gelirleri Irak'ınkiler yanında çok azdı. Irak'ın petrol üretimi bütün Basra Körfezi'nin petrol üreten ülkeleri içinde Suudi Arabistan'dan sonra ikinci geliyordu" (Cleveland, 2008: s. 441). İki liderin de askeri harcamalara verdiği önem oldukça fazla idi Suriye İsrail'i öteki ilan ederken Irak hem İran hem İsrail'i öteki ilan etmişti. Nitekim İran –Irak savaşı bunun bir sonucu gibidir bunda en büyük etken İran'daki İslami devrimdir. Bu iki Arap milliyetçisi lider artık Pan-Arap anlayışının terk edildiğinin ve birbirlerine karşı nefretin bir kanıtı olarak Irak-İran savaşında Suriye İran'ı desteklemiştir(Gürson, 2017: s. 57)

Esad, 1930'da kuzeybatı Suriye'nin yoksul ve ücra Alevi bölgesinde doğdu. Başarılı bir öğrencilik hayatı olan Esad Baas partisinin milli canlanma ve sosyal

reform doktrinini cazip bulmuştu. On altı yaşında partiye girdi ve aktif bir öğrenci politikacı, Baas örgütleyicisi oldu ve liseden sonra maddi durumu elvermediği için üniversite yerine askeri okula başladı 1950 yılında girdiği askeri okula 1950lerin sonunda SSCB’de pilotluk eğitimi almış parti teşkilatlanmasını da yapan bir subay olmuştu(Cleveland, 2008: s. 442). BAC döneminde sıkıntılar yaşayan Hafız Esat 1961 yılında BAC dağıldıktan sonra 1963 Yılında bir grup arkadaşı ile darbe yapıp devlet başkanlığına Emin el-Hafız geçirmede etkili olan üç Alevi subaydan biri olmuştur. Daha sonra yapılan reformlarla 100 şirketi millileştirmiş ve toprak reformu yapmasında etkili olmuştur. Esad'ın genç subaylar grubu 1966'da bir iç darbeye Emin el-Hafız'ı devirdiler ve rejimi Baas'ın ilk destekçilerinin çoğundan temizlediler. Baas partisinin kurucuları Eflak ve El-Bitar da bu dönemde çıkartılanlar arasındadır. Darbeden sonra savunma bakanı olan Esat 1967 yılındaki yenilgiyi arkadaşlarını suçlayarak onları 1970’te bazı Baas yöneticileri ile beraber tutuklayarak Ülkenin başına geçmiştir(Cleveland, 2008: s. 443-445).

Birçok araştırmacının Esad'ı tedbirli, hesapçı ve faydacı bir siyasetçi olarak tanımladığını söyler Cleveland(Cleveland, 2008: s. 444). Bu tedbirli ve hesapçı kişiliği halkı siyasal alanın içine dâhil ederek yönetimini daha da perçinleştirmiştir. Hükümet 1973'te Halk Konseyi denen seçilmiş bir meclisi sağlayan yeni bir anayasa getirdi(Cleveland, 2008: s. 444). Bu daha önce bir şey verilmemiş halka birden bir çok şey veren konumuna soktu Esat’ı ancak bütün yetkileri Cumhurbaşkanıya yani kendisinde toplamıştır. Mecliste sadece demokrasinin varlığının bir sembolüdür (Cleveland, 2008: s. 444). Esad kendi gücünü anayasaya da maddeleştirmiştir. Anayasanın 8. maddesine göre, Baas Partisi, devletin, toplumun ve ulusal ilerici cephenin yönetiminden sorumlu olan ve tüm gücünü Arap milletinin amaçları doğrultusunda yönlendiren bir güç olarak tanımlanmıştır (Gürson, 2017: s. 58-59). Ancak Esad Baas partisinin negatif olan toplumsal algısını değiştirmiş buda kendisine olumlu bir politik kazanç sağlamıştır. 4 yılda bir yapılan seçimlerde Baas Partisi meclisin %60’ını elinde bulundurur kalanı diğer bağımsız vb. kişiler arasında bölüşülür. Başkan başbakan ve bakanları seçer ve yürütme yetkisi bunlara aittir (Gürson, 2017: s. 59). Yani aslında yürütme yetkisi başkana aittir. Bu durum başkanı siyasal elitin merkezine koyken başkana yakın kişiler bundan faydalanmaktadır.

Gürson’a göre ‘‘Suriye devleti ikili bir yönetim sistemi ile idare edilmektedir. Dışarıdan bakıldığında normal bir hükümet ve iyi işleyen devlet kurumları görülür.

Bunların çoğu Esad zamanında oluşturulmuştur. Her bir kurum, anayasa ile (ya da partinin tüzüğü ile) hiyerarşik olarak yapılandırılmıştır. Bunların başında, devlet başkanlığı, meclis ve hükümet gelmektedir. Parti kendi içerisinde kendi kurumlarına ve ayrı bir hiyerarşik düzene sahiptir. Ayrıca halk organizasyonları toplumun değişik kesimlerini içine almıştır. Bunlar arasında ticaret odaları, meslek odaları, çiftçi ve öğrenci birlikleri vardır” (Gürson, 2017: s. 58) Taştekin ise Esad’ın Aleviler gibi inanıp Sünniler gibi yaşadığı ve böylece mezhepsel bütünlüğünü sağlamaya çalıştığını dile getirirken yönetiminde de Sünni ağırlıklı kişilerin varlığına dikkat çeker(Taştekin, 2015: s. 30-60). Ayrıca Esad her bir muharip birimin ona kanla bağlı bir alevi subayın kontrolü altında olduğunu ve bunu yazılı bir kuralmış gibi işlendiğidir(Aktaran; Taştekin, 2015: s. 50). Bunu Cleveland şöyle aktarır; ‘Esad kendi rejimine sadakati, iktidar hiyerarşisine akrabalarını ve güvenilir yardımcılarını getirerek sağlıyordu (Cleveland, 2008: s. 444). Buda Esad’ın iyi bir teşkilatlanma ile Suriye’de yönetimin tüm alanlarını denetleyen kişi olduğunu gösterir nitelikte 1980’lerin başında Müslüman Kardeşler ile girdiği mücadelede keskin ve sert önlemler alması ve yönetimi tehdit eden herhangi bir olayı güvenleştirmesi buna örnek verilebilir.

Esad’ın göre dış politika konularının bütünü üstünde İsrail’le çatışma durumudur. (Cleveland, 2008: s. 447).Bu durum sadece Esad’ın değil bütün Suriyelilerin ortak düşüncesi idi ve Esad ile bir bütündü bu düşünce ve dış politikanın ana argümanı idi bu durum oğul Esad döneminde de sürmüştür. Dış politikada Hafız Esad dönemini üç bölümde inceleyen Gürson bunları ‘1- Mısır eksenli dış politikanın izlendiği dönem (1970–1978) 2- İsrail ile stratejik eşitlik sağlanmaya çalışılan dönem (1979–1988) 3-Batıya yönelik politikaların arttığı dönem’’ (1989–2000) (Gürson, 2017: s. 69). Bu üç dönemde de temel düşmanın İsrail olmasından kaynaklanan ve Arap devletleri arasında hakim olma çabası görülmektedir. Bunun için 1967’de kaybedilen Golan tepelerinin alınması Esad’ın ana amacı olmuştur. Bu amaçla müttefik arayışına giren Esad Mısır Lideri Sedat’ı bulmuş Ekim 1973’te beraber İsrail’e karşı savaş başlatmışlardır Savaş öncesi dönemde SSCB’nin yardımı ile askeri kapasitesini artıran Esad rejimi Suriye silahlı kuvvetlerinin mevcudu 1967’de 50 binden 1973’te 225 bine ve 1980’lerin başında 400 binin üzerine çıkarmıştır(Cleveland, 2008: s. 448). 1973 yılındaki savaş istenilen başarıyı Esad’a vermemiştir sadece ateşkes karşılığında Kuneytra’yı almış(Taştekin,

2015: s. 30) bu durum Golan tepelerinin alınacağı umudunu yeşertmiştir. Esad rejimi kendilerince bunu zafer kabul edip Arap davasının temsilcisi olmaya çalışmışlardır.

1979 yılında İsrail ile Mısır'ın anlaşması ile Arap İsrail savaşları dediğimiz savaşların bittiğinin bir göstergesi idi İsrail'e karşı Arap halklarının bayraktarlığını yapan Mısır'ın geri plana atılması ile Beraber Arap davasının bayraktarlığını yapacak aktörlerin yarışı ortaya çıktı. Bu yarışta yer alan ülkelerden biri de Suriye'dir. 1975 yılında Beyrut'taki Aziz Maruni Kilisesi önünde 13 Nisan 1975'te Filistinli mültecileri Tel ez-Zater Kampı'na taşıyan otobüse, Hristiyan Falanjist milisler tarafından düzenlenen silahlı saldırıda kadınlar ve çocukların da aralarında bulunduğu 27 Filistinlinin hayatını kaybetmesi ile başlayan iç savaş (Akman, 2017: web) Suriye de bu iç savaşa dahil olmuştur. Bu durum Arap milliyetçilerini kızdırsa da Suriye İran-Irak savaşında İran'ı destekleyerek bu kızgınlığa kayıtsızlığını göstermiştir (Cleveland, 2008: s. 449). Esad'ın Lübnan politikasını Erdemol şöyle açıklar “Esad Lübnan'ı bir anlamda ülkesinin arka bahçesi haline getirmesi Ortadoğu coğrafyasında “destursuz bağa” girme konusundaki cesaretini gösterir. Lübnan'da yıllarca süren iç savaşı 1976'da Lübnan'a yönelik bir askeri müdahaleyle bitirdiğine inanılır. Hizbullah lideri Nasrallah “İsrail Lübnan'ı perişan etti, Suriye yıkımdan kurtardı” derken haklıdır, bu açıdan. Ancak birçok çevre, Esad'ın Lübnan'a aslında Filistin Kurtuluş Örgütü'nü ortadan kaldırmak için gittiğine de inanır. Tam altı yıl bu ülkenin büyük bir bölümünde varlığını sürdürdü Esad'ın Suriyesi. Ancak, İsrail 1982 yılında Lübnan'a girince Suriye etkinliğini büyük oranda kaybetmiştir (Erdemol, 2013: s. 26). Lübnan iç savaşına Suriye'nin müdahalesi neden olursa olsun Suriye bölgede Sünni radikalleri güvenleştirmeye çalışmıştır. bu müdahale ile beraber Hizbullah ile yakın ilişkiler kurmuş ve İsrail'e karşı bir müttefik edinmiştir.

Dış Politikada SSCB'nin mutlak müttefikliğini yapan Esat rejimi özellikle ordunun güçlenmesinde SSCB'nin desteğini güvenmiş ve askeri yarımaları bu yönde olmuştur. Bu durum Suriye'yi Rusya tarafına bağlarken askeri alana yapılan aşırı harcamalar yatırımların azalmasına ve ekonomik sıkıntıların baş göstermesine neden oldu. 980'lerin başında Suriye gayrisafi milli hasılasının yüzde 20'den fazlasını orduya harcıyordu. Bu rakam durumun göstergesi gibiydi(Cleveland, 2008: s. 449). 1980lerde Esad rejiminin mücadele ettiği tek şey ekonomik sıkıntılar değildi aynı zaman ülke içinde mücadele Esad'ın Alevi kimliğini ön plana çıkararak isyan eden Müslüman Kardeşlerdir. El Ezher Üniversitesinde hukuk okuyup orada Hasan El

Benna ile tanışıp Suriye’de Müslüman Kardeşlerin gelişmesini sağlayan Mustafa Sibai olmuştur(Taştekin, 2015: s. 32). Suriye tarihinde zaman zaman kendilerini gösteren Müslüman kardeşler 1980’de belirli aralıklarla isyan etmişlerdir. İhvan liderleri 1980’de ‘Suriye’de Devrim ve Devrim Şartları’ adlı bir bildiri yayınlamış ve şiddet bununla beraber artmıştır.1981 yılında da benzer bir bildiri yayınlamış İnanlar ve dinden sapanlar ayrımı vurgulanmıştır(Taştekin, 2015: s. 38). Burada dinden sapanlar rejim ve Aleviler olarak tanımlandığını söyler Taştekin. Bu durum isyan dönüştü ve bu isyanı Cleveland şöyle aktarıyor “ Rejim karşıtı güçler en büyük zaferlerini 1982 Şubat ayında Hama kentinin bazı kısımlarını ele geçirip, bütün Suriyelileri hükumete karşı cihada çağırdıkları zaman elde ettiler. Esad, Hama ayaklanmasına acımasız bir sertlikle karşılık verdi. Küçük kardeşi Rıfat Esad'ın komutasındaki Suriye ordusu, kente ve sivil halkına karşı öldürücü bir saldırı başlattı. İsyancıların saklandığı eski kent ağır topçu ateşine tutuldu, tanklar yıkıntılar arasından geçerek ayakta kalan her şeyi ezdiler. Kiliseler, camiler ve evler yıkıldı, mahalleler dümdüz edildi. İki hafta sonra askeri operasyon durdurulduğunda Esad rejimi kendini kurtarmış ve ayaklanmayı bastırmıştı, ama bunun maliyeti çok büyük olmuştu. Hama kentinin büyük kısmı yıkıntıya dönüşmüş, en az 10 bin kişi kendi hükümetlerinin ordusu tarafından öldürülmüştü. Hama'daki olaylar Suriye toplumunu korkudan ürpertmişti. Hafız Esad diğer muhtemel muhaliflerine, rejiminin iktidarda kalmak için elindeki bütün gücü ne pahasına olursa olsun kullanacağını göstermişti” (Cleveland, 2008: s. 451). 10 bin sayısı çok tartışılan bir sayı oldu resmi rakamlar 5 bin olarak dile getirirse de muhaliflere göre 20 bin kişinin ölümünden bahsetmektedirler (Taştekin, 2015: s. 38).

Sayı kaç olursa olsun Hama olayı Suriyelileri korku ve telaşa sürüklerken Esad’a mutlak güç kazandırdı. Bunun dışında 1983 ve 1984’te Esad bir kalp krizi geçirdikten yönetimde hareketlenmeler oldu. Bu dönemde seçkin Savunma Bölükleri'nin komutanı olan kardeşi Rıfat iktidarı ele geçirmek istedi ancak Esad’a sadık bazı generaller bazı bölüklerini Şam’a doğru yönlendirdi. Bu dönemde Esad’ın kızı akıllı bir manevra ile çatışmayı önledi ve daha sonra Rıfat ülkeyi terk etti(Cleveland, 2008: s. 451). Bu gelişmeler Esad’ daha güçlü kıldı. “Bu iki krizin sonrasında rejim baskısını arttırdı, halktan biraz daha uzaklaştı ve Esad daha önce olmadığı kadar 'toplu hayranlık nesnesi' oldu (Aktaran; Cleveland, 2008: s. 451). Esad siyasal olarak bir konuyu güvenlikleştirmek istediğinde bunun kolayca

olabildiğini gördü. Baştaki sayfalarda dile getirdiğim ikinci bir anlaşmanın ortaya çıkmasında bu sert müdahalenin etkisi kaçınılmaz olmuştur. Birçok Müslüman Kardeşler üyesi Suriye’den kaçtı bunların çoğu Türkiye Ürdün ve Sudi Arabistan’a kaçtı muhalif gruplar sessizliğe büründü ya da yurt dışına gitti. Bu durum Esad’ın yönetimde daha denetleyici bir politika izlemesine neden olurken halkın Esad yönetimine karşı sessizliğini artırdı ve Esad politika üretirken daha rahat karar almaya başladı. İnsanlar yönetimin yaptıklarını sineye çekmekten başka bir şey yapamadı. Bunun temel nedeni ise korku oldu.

Hama olayı kimilerine göre Esad ailesinin kara bir lekesi idi kimileri ise bu olayın yaşanması ile beraber Suriye’nin Lübnan gibi iç savaşa sürüklenmesini engellediğini dile getirdi bazıları ise seküler bir ulus devletinin yıkımını isteyenler karşı modernizm yanlısı bir devlet adamının doğal tepkisi olduğunu söylediler(Taştekin, 2015: s. 35-42). Hama olayı ne amaçla yapılmış olursa olsun 2011 yılında başlayan ve hala devam eden Suriye iç savaşının uzun yıllar önce çekilmiş bir fragmanı gibidir. Sadece iç savaş daha geniş çaplı olduğu için iç savaşın aktörleri fazla oldu ayrıca oğul Esad’ın çarpışma alanı geniş iken halkın istekleri de Hama olaylarından çeşitlilik gösteriyordu. Bu dönemde uluslararası toplumun müdahalesi düşünülemezdi İki kutuplu Dünya Düzeni bu müdahaleye sıcak bakmazdı ayrıca Lübnan iç savaşında buradaki yıkımın çok daha büyüğüne sahne olmuştu.

Baas rejimin başa geçmesi ve sonrasında Esad’ın iktidarı tek başına ele alması durumu ile beraber Suriye ile SSCB arasındaki ikil ilişkiler artı bu durum SSCB dağılana kadar devam etti. SSCB’nin dağılması ile uluslararası destekten yoksun kalan Esad rejimi batı ile ilişkileri geliştirmek için fırsatlar aradı.” Bu anlamda Irak’ın Kuveyt’i işgali ve ABD’nin Irak’a müdahalesi Suriye için vazgeçilmez bir fırsat doğurmuştur. Esad’ın bu stratejik kararı Suriye’nin içinde bulunduğu ekonomik bunalımdan kurtuluş umudu olmuştur. Esad’ın bu konudaki gözden kaçan diğer bir başarısı da kendi halkını Arap olmayan Batılı bir gücün Arap ülkesi olan Irak’a müdahalesinde Suriye’nin Batı devleti yanında yer almasına ikna edebilmesi olmuştur”(Gürson, 2017: s. 67) . Batı ile yaklaşımı Esad ölene kadar devam etmiştir. Bu dönemde özellikle Ortadoğu’da bir barış olması için çabalanan bir süreç olarak okunabilir bu süreç 11 Eylül 2001’e kadar devam etmiştir. Burada Mısır gibi Suriye’nin de İsrail ile anlaşması amaçlanmıştır ancak Suriye bu anlaşmaya hiç yaklaşmamıştır.

Hafız Esad dış politikada pragmatist bir yaklaşım benimsediği gibi iç politikada da bu yaklaşımı sürdürmüştür bu pragmatik yaklaşım dışta İsrail'e karşı Arap davasının Bayraktarlığını yapmak iken içte de kendi gücünü artırmaya yönelik olmuştur. Bu iki politikada Suriye'nin hâkimiyetini Lübnan'a taşıması dış politika başarısı olduğu söylenebilir. İç politikada bütün muhalifleri bastırması ve egemenliği kendisine toplaması olarak sıralanabilir.

Esad'ın başarısız olduğu iç ve dış politikasını da askeri harcamalara yüzünden oluşan ekonomik sıkıntılar ve Hama olayları yüzünden kendisinin kötü anılması dış politikada bölgesel güç olma çabasının başarısız olması.

Hafız Esad genel politik söylem oluşturmada başarılı bir profil çizmiştir çoğu üçüncü dünya devlet adamı gibi iç güvenliğin sağlanması için dış faktörleri kullanmıştır. Hama olaylarında İhvanı suçlarken onları Bağdat'ın uşağı olarak nitelendirmiştir (Aktaran; Taştekin, 2015: s. 45). Bu tutumu çoğu zaman FKÖ vb. örgütler içinde kullanmış siyasal söylem oluştururken Suriyeli ve Arap kimliğini ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Ötekileştirirken Siyonizm'e ve diğer Arap devlet liderlerinin oyunu olarak dillendirmiştir.

“10. 06. 2000 yılında 70 yaşında kalp ve şeker hastası olan Esad'ın ölüm nedeni hakkında fazla bilgi edinemeyen medya organları Fransız haber ajansı AFP'yi kaynak göstererek Hafız Esad'ın TSİ ile 11.00'de kalp krizinden öldüğünü duyurdu” (<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/sam-aslani-oldu-39160555> Erişim tarihi: 02.03.2019) Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın cenaze törenine 40 ülkeden devlet adamı katıldı (<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/suriye-devlet-baskani-hafiz-esad-in-cenaze-torenine-40-ulkeden-devlet-adami-katildi-39161011> Erişim tarihi: 02.03.2019). Katılanlar arasında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer de bulundu. Hafız Esad'ın ölümü kimilerinin sevinci iken kimileri için üzüntü nedeni oldu onun yerine oğlu Beşşar Esad başa geçti.

2.3. 2011 Yılına Kadar Beşşar Esad Dönemi

Babasının ölümü sonrasında Beşşar Baas Partisinin tek adayı olarak girdiği seçimde %97 oy alarak devletin başına geçti. Bu dönemde başkan olabilme yaşı

40'tan 34' indirildi. Londra'da tıp eğitimi alıp göz doktoru olan Başşar Sünni bir diplomatın kızı olan Esmâ ile evlenmiş ülkenin başına geçmeden Suriye Bilgisayar Derneği'nin başına geçmiş internetin Suriye'ye gelmesinde öncülük etmiştir (Taştekin, 2015: s. 45). İnternetin ülkeye getirilmesi sadece bir başlangıç olduğu ve Beşşar'ın başta olduğu yıllarda reformlar getireceğinin bir kanıtı gibiydi.

Hafız Esad'ın kafasında Beşşar Esad'dan daha karizmatik ve politikaya daha yatkın olan büyük oğlu Basil Esad'ı devletin başına getirmek vardı. Ancak Basil'in 1994 yılında bir trafik kazası sonucu ölünce Beşşar Esad yurt dışındaki eğitimini yarıda bırakıp Suriye'nin başına getirilmesi için hazırlanmıştır. İlk askerlik deneyimi almaya başlayan Başşar zırhlı birlikler okulunda kurmay binbaşı olmuştur. 1996 yılında yarbay rütbesine yükseldikten sonra 1997 yılından itibaren dış politika ile ilgilenmiştir. 1999 yılında albaylığa yükselen Beşşar, kısa bir süre sonra ise daha evvel Basil'in komutanlığını yaptığı Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'nın komutanlığını üstlenmiştir. Böylece askeri ve siyasi deneyimim birlikte almıştır. Lübnan dosyasını başına geçmiş. Babası ölünce ülkenin başına geçmiştir Beşşar Esad topluma yolsuzlukla mücadele eden, reformcu, liberal, açık görüşlü, biri olarak sunulmuştur (Gürson, 2017: s. 243).

İlkin ekonomik olarak liberal açılımlar yapan Başşar daha sonra rejimin işkence hanesi olarak bilinen Mezze hapisanesini kapatmıştır. Siyasi tutukluların dörtte üçünü bırakan Esad sivil toplum örgütlerine özgür tartışma alanı oluşturmuştur. Bu dönemde solcu ve İslamcıların 2005 yılında yayınladıkları Şam Deklarasyonu daha fazla reform talebi içermekteydiler. Bu sürecin Şam Baharı olarak adlandırdığını söyleyen Taştekin Beşşar'ın bu reformlarının bile Bass'ın siyaset ve toplumdaki tekelinin kırılmadığını söylemektedir(Taştekin, 2015: s. 45). Gürson Beşşar'ın başkan seçildikten sonra üç önemli konuya ağırlık verdiğini söyler bunları; Yolsuzlukla mücadele, ekonomik reform ve modernleşme diye sıralar(Gürson, 2017: s. 236). Bu reform hareketi “Leverett'a göre Beşşar'ın öngördüğü reform girişimlerinin uygulanmasının zor olduğunu, bunun sebeplerinin de kapasite eksikliği, yapısal engeller ve en çok da Hafız Esad döneminden kalma aşırı yolsuzluk olduğunu iddia etmektedir” (Aktran; Gürson, 2017: s. 236).

Beşşar toplumu oluşturan etnik ve mezhepsel gruplara yönelik reformlar yapmaya çalışmıştır. Kürtlerin kitap, kaset ve dil kurslarına müsaade etti Kürt

partilerinin oluşturduğu Kürt Demokratik İttifakı ile iletişime geçti ve bir Kürt şehri olan Haseke'ye ziyarette bulunan ilk başkan oldu. 2005 yılındaki Baas kongresinde 42 yıllık olağanüstü hal yasası yumuşatıldı ve kimliksiz Kürtlere kimlik verileceğinin sinyalini verdi (Taştekin, 2015: s. 46-47).

Beşşar'ın başa gelmesi kendisi ile beraber gelen reformlar 2005 yılı ile beraber yavaşlamaya başlamıştır. Bunda birçok iç ve dış nedenler etkili olmuştur devraldığı Rejimin merkez kadrolarındaki yaşlı ve yeniliğe kapalı olmasının yanı sıra gelişen olaylar Beşşar Esad'ın reform yanlısı iken babası gibi olmasına neden olmuştur. Bunları Taştekin şöyle sıralar; ABD'nin Irak işgali, Bush yönetiminin Büyük Ortadoğu projesinin mutlak gerçeğe dönüşeceği söylemi, ABD'nin tehditleri, 2004 yılında kamışlıda bir futbol maçında Kürtlerin başkaldırması 2005 yılındaki Refik el Hariri suikastı sonrası Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesi, 2006 yılında İsrail ve Lübnan arasındaki 33 gün savaşı ve 2008 yılındaki İsrail'in Gazze saldırısı(Taştekin, 2015: s. 48). Bu nedenler Beşşar Esad'ı daha otoriter yaparken reformları yavaşlatmıştır. Ancak Beşşar Esad kendisini sürekli bir reformcu olduğunu dile getirmeye çalışmıştır. Wall Street Journal'ın 31 Ocak 2011 tarihi Beşşar Esad röportajında kendisinin reformcu kişiliğine dem vürmüş ve Suriye'yi diğer Arap ülkelerinden ayrı tutmuştur. Ayrıca yapılacak reformların günü kurtarmak adına değil içten ve geleceği kurtarmak adına olması gerektiği vurgusu ile beraber Suriye'de yeni reformların yapacağını da vurgusu görülür röportajda (<https://www.voltairenet.org/article168333.html> Erişim tarihi: 02.03.2019)

Ülke nüfusunun hızlı artışı beraberinde iş gücüne katılımın artmasına neden olmakta bu durum Suriye'nin yıllık %6 oranında büyümesine denk gelmektedir. Ancak dış borçlanmanın artması, yabancı yatırımın azlığı ve petrol gelirlerinin azlığı bu oranı ancak % 2'lerde olmasına neden olmuştur. Bu durum Esad'ı ekonomi reforma sürüklemiş uyguladığı liberal politikalar yeterince başarı getirmemiştir. Ayrıca askeri harcamalar da ekonomiyi olumsuz etkileyen faktör olmuştur (Gürson, 2017: s. 236).

Beşşar'ın ülkenin başına geçtiği 2000 yılı sonrası dünyada gelişen olaylar 11 Eylül saldırısı, ABD'nin Afganistan ve Irak müdahalesi, İsrail'in Lübnan'dan çekilmesi gibi bölgeyi ve dünyayı etkileyen olaylar Beşşar Esad'ın dış politikadaki

tutumunu belirledi. Babası gibi bütün konularda en büyük söz hakkının kendisinde olduğu gibi dış politikada da temel politik yapıcı Beşşar Esad olmuştur.

Beşşar Esad dış politikada babasının izini takip etmiştir. 8 Ekim 1980 SSCB ile varılan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması ile ilişkiler artmış Suriye'nin kriz veya işgal durumunda SSCB'nin koruması altında olduğu dile getirilmiş, Gorbaçov 1987 'de Suriye'ye desteğin süreceğini açıklamış, 1999 Hafız Esad'ı Moskova'da ağırlayan Yeltsin Suriye ile ilişkilerinin baki olduğunu dile getirir. Bu minvalde oğul Esad'da 2005 yılında Moskova'yı ziyaret etmiş Vladimir Putin'den Suriye'ye SSCB döneminde verilen ayrıcalıkların devamı sağlanmıştır. 2008 Rusya'nın Gürcistan müdahalesinde Rusya'yı destekleyen Esad 2009'da Tarsus'ta bulunan üssün yenilenmesi için çalışmaya başlanmasının sağlanmasıdır.2010 yılında Putin Suriye'yi ziyaret ederek Suriye'de doğalgaz ve petrol tesislerinin inşası için yardım edeceğini söyledi (Taştekin, 2015: s. 55-56). Bu yakın ilişkiler Suriye'nin dış politikasında temel oluşturmuştur. Arap Baharı sonrası BM daimi beş üyeden biri olan Rusya sürekli Esad lehine tavır takınmıştır.

İran ile iyi ilişkileri 1979 İslami devrim ile beraber ortak ötekilere sahip olmak ile yakınlaşmıştır. Bu ötekiler ABD, İsrail ve Saddam olmuştur. Esad ailesinin Alevi olması ilişkilerin iyi olması arasında bağın varlığı genelde düşünülmemiştir. Ayrıca benzer Lübnan politikası ve Hizbullah ile iyi ilişkiler bu iki ülke arasında ilişkilerin iyi olmasına neden olmuştur (<http://blog.milliyet.com.tr/iran-ve-suriye-nin-cikar-iliskileri/Blog/?BlogNo=377115> Erişim tarihi: 02.03.2019). 2006 yılında Şam ve Tahran arasında Ortak Savunma Anlaşması imzalamış iç savaş esnasında Suriye ile ilişkilerini bu anlaşmaya dayandırmıştır.

“1991 yılından 2000 yılına kadar Amerikalı yönetimler Arap-İsrail barış sürecinde Suriye ile görüşmelere özel önem vermişlerdir. Ancak beklenen olumlu gelişmeler bir türlü sağlanamamıştır. Bunun da ötesinde 2000 yılı içerisindeki altı aylık bir zaman diliminde yaşanan gelişmeler, ABD'nin Suriye politikalarını derinden etkilemiştir. İlk olarak mart ayında Geneva'daki Clinton-Esad görüşmelerinden sonra barış görüşmeleri sona ermiştir. Ardından mayıs ayında İsrail kuvvetleri Güney Lübnan'dan çekilmişler, bir ay sonra da Hafız Esad'ın ölümü üzerine yerine oğlu Beşar Esad geçmiştir. Eylül ayında ise El Aksa intifadısı başlamıştır”(Gürson, 2017: s. 165). Kötü bir ABD ilişkisini oğluna miras bırakan

Baba Esad daha sonra iç savaşta Beşşar'ın devrilmesi için ABD'nin istekli olmasında etkili olmuştur. Alında ABD'nin isteği rejimin devrilmesinden çok Suriye'nin Hizbullah ve Hamas ile bağının koparılmasıydı (Taştekin, 2015: s. 57). Nitekim ABD'nin Ortadoğu'da en büyük müttefikleri diktatörler olmuştur. Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri, 14 Şubat 2005 günü Beyrut'ta düzenlenen bombalı bir suikast sonucu öldürüldü. Suriye ve Lübnan'da Cihad ve Zafer Örgütü'nün üslendiği bu olaydan hemen sonra “ABD, İsrail, Fransa üçlüsü suikasti kınayan açıklamaların ardından Suriye'nin Lübnan'daki askeri varlığının sona erdirilmesi gerektiğini belirttiler” ABD'nin Suriye'deki büyükelçisi Margaret Scobey'i geri çekmesiyle iki ülke arasındaki ilişkiler kısmi olarak güvenleleştirildi (http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/148/refik_hariri_suikasti_ve_suriye erişim tarihi 06.03.2019) . ABD Suriye ilişkilerinin gerginliği 16 Ocak 2011 yılında ABD Suriye büyükelçiliğine Robert Ford ataması ile son bulmuş gibi görünse de atamanın devrim ile gelmesi ve atanın kişinin kimliği artık diyalog değil devrimi kodlamıştır(Taştekin, 2015: s. 57). Aslında birçok yazara göre Suriye ile ABD arasındaki ilişkilerin sorunlu olmasının yukardaki nedenler dışında ABD'nin benimsediği Medeniyetler Çatışması Tezi,11 Eylül ve Irak müdahalesi de sayılmaktadır.

İç savaşta etkin rol alan iki ülke ile Suriye'nin iç savaş öncesi ilişkilerine kısaca değinmekte fayda vardır bu ülkeler Suudi Arabistan ve Katardır. Özellikle İran ile giriştiği güç mücadelesi ile Suudi Arabistan ve Suriye ilişkilerinin olumsuz olmasına neden olmuştur. İki ülkenin Arap Birliğinin aynı çatısı altında olması dışında ortaklıkları çok azdı özellikle Arap Baharı ile beraber başlayan yönetim değişikliğini bazılarına karşı olan Suudi yönetimi devrimin negatif sonuçlarını ortadan kaldırmak için Suriye'deki bir iktidar değişikliğini istemek doğal bir dış politika hamlesi olarak görülebilir. Rejim değişikliği sayesinde İran'ın bir müttefiki azalırken muhalifleri destekleyerek gelecek yönetimi kendi tarafına çekmeye çalışmıştır.

Katar ise özellikle El Cezire'nin Arap baharındaki etkisi ile beraber Arap baharında en çok adından söz eden ülke haline gelmesi ile bölgede etkili olmuştur. ABD ile iyi ilişkileri olan Katar aynı zamanda İran ile iyi ilişkileri geliştiren ülke olmuştur, “ İsrail düşmanlarını hem de İsrail'i finanse etti” Taştekin'in Katar için söylediği bu söz Katar'ın dış politikasının bir göstergesi haline gelmiştir. Türkiye ile

iyi ilişkiler kuran Katar yönetimi Suriye iç savaşında ABD ve Türkiye lehine politika gütmüştür(Taştekin, 2015: s. 59)

2.4. Türkiye Suriye İlişkileri Sorunlar ve Ortaklıklar

Türkiye 910 kilometrelik en uzun kara sınırını Suriye ile paylaşıyor. Bu uzun sınır hattı ile beraber Türkiye’de ve Suriye’de benzer etnik kökenden toplulukların varlığı, iki ülkeyi oluşturan çoğunluğun aynı din ve mezhebe ait olması, iki ülkenin tarihsel geçmişinin ortak olması ve iki ülke vatandaşları arasındaki akrabalık ilişkisi iki ülkenin ilişkilerini oldukça etkilemiştir. Ancak bu ortaklıklar iki ülke arasındaki ilişkilerin her zaman iyi olmasına yardımcı olmamıştır.

Toplumsal ve siyasal konuların dışında Türkiye Suriye’yi besleyen iki büyük su yatağının doğduğu yerdir. Bu iki su yatağı iki ülke ilişkilerini de etkileyen unsur haline gelmiştir. Fırat ve Dicle nehirlerinin varlığı Suriye için hayat kaynağı iken Türkiye de bu iki nehrin daha verimli bir şekilde kullanmaya çalışmış bu durum Suriye’ye daha az su akmasına neden olmuş ve bir sorunsala dönüşmüştür.

Kısaca iki ülkenin 2009 yılında Ahmet Davutoğlu’nun dediği gibi “ortak kader ortak tarih ortak gelecek”⁶ söylemi üzerinden bakarken coğrafyanın etkisine de bakmakta fayda vardır. Egemenlikler, sınırlar ve güç ilişkileri devletlerarasında yaşanırken insanların akrabalık ilişkileri devam etmiştir. Özellikle bölgede sınırlar ile beraber parçalanmış aşiretlerin varlığı bunun gerçek hayattaki yansımasıdır.

Ortak kadere rağmen ikili ilişkiler hep olumlu gelişmemiştir. Bunun birçok nedeni vardır. Uluslararası sistem özellikle Soğuk Savaş döneminde farklı kutuplarda olmaları gibi. Diğer bir neden ise iki ülkenin birbirlerini algılayış biçimi ile ilgilidir. Bu algılayış biçimi ülkeler arasındaki ilişkileri negatif yapmışlardır. Bunları yüksek lisans tezinde Mehmet Telli Bulut şu şekilde sıralamıştır. Suriye’nin Türkiye’yi

⁶ Türkiye-Suriye Yüksek Düzeyli İstişare Konseyi Bakanlar Birinci Toplantısı'nın Suriye'nin Halep kentinde gerçekleştirilen ilk bölümü sonrasında dönemin dış işleri bakanı Ahmet Davutoğlu'nun bu söylemi iki ülkenin sadece gelecekte değil geçmişte aynı kaderi paylaşmasından kaynaklanan bir durumun ilişkilerin iyileşmesi ile beraber yansımasını gösterir. Bu yıllardır ilişkilerin neden kötü olduğunun bir sorgulaması gibidir. İkili ilişkilerin güvenlik vb. nedenlerle ertelenmesi sonrası bu ortaklıkların çabucak artması bu ortak kader ile ilişkilidir. Haberin tamamı için bkz: <https://www.haberler.com/turkiye-ve-suriye-ortak-kader-ortak-tarih-ve-ortak-haberi/> Erişim 07.03.2019

algılayışı, (Suriye dahil Arap toplumlarında oluşan Osmanlı döneminin sömürgecilik dönemi olduğu anlayışı) Hatay sorunu, Türkiye İsrail ilişkileri, Türkiye'nin batıya dönük dış politikası, Türkiye'nin Suriye'ye yönelik anlayış ise şunlardır: Türkiye'de oluşan Suriye, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı/Türkleri arkadan vurmuştur algısı. Türkiye ile üçüncü bir ülke arasındaki ilişkilerde Suriye'nin üçüncü ülkeleri destekleyeceği algısı Yunanistan vb. örnek verilebilir (Bulut. 2008: s. 3). Buna ek olarak Kürt ayrılıkçı hareketin Suriye rejimini ile ilişkileri eklenebilir. Bu algılayışalar ilişkilerin olumsuz dönemlerinde daha baskın iken ilişkilerin iyiye doğru evrilmesi bu algılayışaları ortadan kalkmıştır.

Tarihsel olarak ilişkilere bakarken güvenlik sorunsalı ve dünya düzeni ikili ilişkilerin uzun bir dönem güvenleştirilmesine neden olmuştur. Bu sorunların giderilmesi dünya sisteminin dönüşümü ve ortaklıklar ile mümkün olmuştur. Alt başlığın oluşması bu iki temelle doğrudan ilişkilidir.

2.4.1. Türkiye Suriye Arasındaki Sorunlar

Türkiye ile Suriye arasındaki sorunları sıralanacağı bu başlıkta sorunların tümüne detaylı olarak bakılmayacaktır. Bunun yanı sıra bazı sorunlar alt başlıklar altında incelenecek ve daha detaylı anlatılmaya çalışılacaktır. Bu sorunlar şu şekilde sıralanabilir. Su Sorunu, Kürt Ayrılıkçı Hareketlerinin Suriye tarafından kullanılması sorunu, ülkelerin birbirini algılayış sorunu, Hatay sorunu ve iki ülkenin farklı uluslararası kutuplarda olması ile beraber Türkiye İsrail ilişkilerinin iyi olması iki ülkenin ilişkilerini olumsuz etkilemiştir.

“Türkiye, 1923’de Cumhuriyet kurmayı başarırken, Suriye Fransız mandasına teslim oldu ve 1946’ya kadar da bağımsızlığını elde edemedi. Fransız yönetiminin İskenderun Sancağı adı altında yönettiği Hatay’ın Milletler Cemiyeti gözetiminde 1938’de bağımsızlığını ilan etmesi, bir yıl sonra da Türkiye’ye katılması, Arap milliyetçiliğinin kalbi Suriye’nin kabullenmekte güçlük çektiği bir mesele oldu. Hatay’ın, Suriye yönetiminin haritalarına dahil edilmesi ise ilişkileri hep zedeledi” (<http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-ve-cikislar> Erişim tarihi: 07.03.2019). Hatay sorununa güvenlik bazlı bakılmaktan öte söylemsel bazlı bakmak daha doğru olacaktır. Bu bir amaçtan öte bir siyasi söylem oluşturmuştur.

Özellikle Suriye'deki siyasi seçkinler bu söylemi kullanarak daha önce kendilerine ait olduklarını düşündükleri bir yeri söylem haline getirerek hem siyasal kazanç elde etmeye çalışmış hem de ulusal kimliği canlı tutmaya çalışırken ötekiyi oluşturanı suçlayacak bir edim bulmuşlardır. Suriye'deki bazı haritalarda Hatay'ın Suriye sınırlarında gösterilmesi bunun bir kanıtı gibidir.

1946 yılından sonra Soğuk Savaş şartları uluslararası ilişkileri oldukça etkilemiştir bu dönemde özellikle Demokrat partinin başa geçmesi ile beraber daha Türkiye dış politikası ABD etkisinde kalmıştır. Bu dönemi Baskın Oran "Soğuk Savaş'ın meydana getirdiği değişiklikleri algılayan ve kendisine tanıdığı tüm olanakları fazlasıyla kullanmak isteyen Türkiye, "Batı'nın sözcüsü" olarak Orta Doğu devletleriyle ilişki kurarken savaş sonrası meydana gelen ikinci önemli değişikliği ve sonuçlarını, yani sömürgelerin self determinasyon hakkına dayanarak bağımsızlıklarını ilan etmelerini ve iki kutuplu uluslararası sistemde kendi değerleriyle üçüncü bir kutup oluşturma çabalarını gözardı etmeyi yeğledi" diye tanımlar (Oran, 2009: s. 615). Ancak bu dönemde Türkiye Suriye arasında olumlu sayılabilecek Bununla birlikte, 1947'de Filistin konusu BM'ye getirildiğinde Türkiye Arap ülkeleri ile aynı politikayı gütmüş 30 Kasım'da Filistin'in taksimi aleyhine oy kullanmıştır. Bu politikadan dolayı Suriye Cumhurbaşkanı Şükrü el Kuvvetli tarafından Ankara'ya gönderilen teşekkür mektubu gönderilmiştir(Oran, 2009: s. 617). 1948 Yılındaki Arap İsrail savaşı ve sonrasında meydana gelen Suveyş Krizi yaşanmış İngiltere ve Fransa'nın tutumu ABD'nin SSCB'yi kuşatmak için kurduktuğu Bağdat Paktını endişelendirmiş ve Bağdat Paktı üyeleri ABD'nin Pakta girmesini istemişlerdir sonrasında ABD Paktın askeri kanadına katılmıştır. Bu Pakta Suriye üye değildir. Arap ülkelerinden sadece Irak üyedir. SSCB'nin Suriye ve Mısır ile arası iyidir ve bölgedeki varlığını bu iki ülke üzerinden devam ettirmeye çalışmaktadır. Buda Türkiye ile farklı saflarda olmasına neden olmuştur.

Türkiye ile Suriye'nin farklı safta olması 6 Ağustos 1957'de Suriye ile SSCB arasında ekonomik ve teknik yardım antlaşması imzalandı. Bunun akabinde bazı ABD askerleri darbe planladıkları nedeniyle Suriye'den uzaklaştırılmış ABD ile Suriye ilişkileri olumsuz etkilenmiştir. SSCB'nin Suriye'de askeri varlığı Türkiye ile ilişkilerin güvenlik endişesine dönüşmesine neden olmuş, "Türk askeri yetkilileri de Türkiye'nin endişesinin sadece kuzeyden gelen Sovyet tehdidi değil, ayrıca Sovyet güçlenince Türkiye'ye yapılacak iki cepheli bir saldırı için uygun koşullar hazırlayan

Suriye'deki uğursuz Sovyet mühimmat stoku olduğunu" (Oran, 2009: s. 617) bildiren beyanlarda bulunmuşlar ve sınıra askeri yığılma yapmıştır. Bunun temel sebebi ABD'nin olası bir Suriye Müdahalesidir. Görüldüğü üzere Soğuk Savaş dönemi güvenlik algısı iki merkez ülke olan ABD ve SSCB'nin politikaları ile doğrudan ilişkilidir. Bu ilişkiler Soğuk Savaş boyunca benzer özellik taşımıştır. İki ülke arasında doğrudan ilişkilerde bir sorun bulunmasa da ilişkilerin güvenleştirilmesinde dönemin şartları etkili olmuştur. Bunun temel nedeni iki ülkenin farklı kutuplarda olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca özellikle Suriye olmak üzere siyasal istikrarsızlık ve yükselen Arap milliyetçiliği iki ülke ilişkilerinin negatif eğilimli olmasında etkili olmuştur.

Suriye'nin BAC'a dahil olup çıkması, Baas rejiminin Suriye'nin başına geçmesi, 1967 ve 1973 Arap İsrail Savaşları, 1973 ve 1978 Petrol krizleri ve Türkiye'de 1960 darbesi, Türkiye'nin Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde inşa ettiği barajlar ve Türkiye'de Kürt ayrılıkçı hareketinin ortaya çıkması ile beraber bunların Suriye yönetimince desteklenmesi iki ülkenin ilişkilerin seyrini belirlemiştir.

Baas rejiminin başa geçmesi ve sonrasında iktidarın Hafız Esad'a geçmesi ile beraber Suriye'de siyasal politikayı belirleyen kişi Esad olmuştur. Türkiye'de ise bir politik elitin çerçevesini çizmek oldukça zordur 1960 darbesi sonrasında gelen, 12 Mart 1971 muhtırası ve sonrasında 1980 darbesi (<https://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-darbeler-tarihi?page=9> Erişim tarihi: 05.03.2019). Bunun dışında Türkiye darbeler sonrasında iktidarların politika yapıcı konumundayken baskı altında olması Türkiye'de bir siyasi elit karmaşasına neden olmuştur. Bu karmaşa siyasal söylemin kim tarafından oluşturduğu karmaşasıdır. Bu söylemin oluşturmasında ordu ve siyasi partiler etkili rol oynarken olayların okunuşu güvenlik üzerinden yapılmaktadır. Bu dönemde iki ülkede de bazı siyasal düşünceler güvenleştirilmiştir. Bu güvenleştirilmiş siyasal düşünce Kürt siyasal varlığı ve İslami değerleri olan siyasal düşüncelerdir. Ancak bu iki ortak iç siyasal güvenleştirmeler dış politikada iki ülkeyi ilişkilerine yansımamıştır.

2.4.1.1. Su Sorunu

Ortadoğu'nun en önemli havzalarından biri olan Fırat-Dicle Havzası su kaynakları, bu su kaynakları Suriye için hayati önem taşımaktadır. Bundan dolayı bu su kaynaklarının azalması Suriye için bir tehdit unsurudur. Gerek ekolojik olsun gerek Türkiye'nin sular üzerinde yaptığı projelerden dolayı olsun sulardaki azalma Suriye'yi olumsuz etkilemektedir. Su seviyesinin azalması doğal sebeplerden ise iki ülkenin ortak hareket etmesi ve uluslararası ekolojik dönüşümlerin dile getirilmesi gerekmektedir. Yani bir ekolojik güvenlikleştirme politikası izlenmelidir. Bu iki devletin uluslararası alanda politika yapıcı rolünün ve ortak çalışma ihtimalinin az olmasından bir çevreyle ilgili güvenlikleştirme politikasından bahsetmek tarihsel olarak zordur. İkinci durumda Türkiye'nin nehirler üzerindeki tasarrufları Suriye için sorun oluşturmuş ve Suriye bunu uluslararası alana taşımaya çalışmıştır.

Fırat ve Dicle nehirlerinden akan suların paylaşılma sorunu 1960'lardan beri Türkiye ile Irak ve Suriye ilişkilerinde hep bir gündem oluşturmuştur. Baskın Orana göre bu durum "1980'lerde sorun haline geldi ve teknik boyutunu aşarak siyasal içerik kazandı"(Oran, 2010: s. 140). Su sorunu sadece Türkiye ve Suriye arasında ilişkilere yansımamış aynı zamanda Irak'ta bu sorunda bir taraf olmuştur. aslında Fırat ve Dicle Türkiye'den doğup Suriye'ye akarken Lübnan'da doğup Suriye üzerinden Türkiye'den denize dökülmektedir. Türkiye ise bu kozu kullanmaya çalışmıştır.

Su sorunu ikili ilişkilerde Türkiye'nin elini güçlü kılan en büyük unsurlardan biridir. Bölgesel rekabetin olduğu ve bunun ikili ilişkilere yansıdığı düşünüldüğünde Türkiye karşı tarafın petrol üstünlüğüne karşı su üstünlüğü kurmaya çalışmıştır. Bu durum rekabet halinde olan Suriye ve Irak'ı aynı politika gütmesine neden olmuştur (Akbaş, 2015: s. 93-116). Bu durum su sorunun güç ilişkilerinde etkisini gösterirken bunun için bir çatışmadan söz etmek mümkün değildir.

Türkiye ve Suriye arasında su sorunu ile ilgili anlaşmalar yapmıştır. Bu anlaşmaları Baskın Oran'ın aktarımını aktaracağım: "Türkiye ile Suriye'nin mandater devleti olarak Fransa arasında imzalanan iki anlaşma akarsulara ilişkin

hüküm içermektedir. 1921 Ankara Anlaşmasının 12. Maddesi "Kuveik suyu, Halep kenti ile kuzeyde Türk kalan bölge arasında, hak gözetilerek, iki tarafı tatmin edecek biçimde bölüşülecektir. Halep kenti, bölgenin gereksinimini karşılamak üzere, kendi yapacağı harcamalarla, Türk tarafı üzerinde Fırat'tan da su alabilecektir" diyerek hakkaniyet ilkesini göz önünde tutmuştur. 30 Mayıs 1926 tarihli Dostluk ve iyi Komşuluk ilişkileri Sözleşmesinin 13. Maddesi ise, suların kullanımında verimi artırmak amacıyla yapılacak çalışmalarda iki ülkenin işbirliğini öngörmektedir “ (Oran, 2010: s. 142).

1965 yıllarında Türkiye Keban barajını yaptığında Suriye ve Irak bunu istememiş ancak belirli bir toplantı olmazken Türkiye belirli bir miktar su bırakacağını dile getirmiştir. Bu miktarlar ilk önce 350 metreküp/saniye iken daha sonra 400 ve 450 ye çıkarıldı. Baraj dolumu esnasında oran düşünce tekrar bir görüşmeler yapıldı ama Türkiye barajın dolana kadar su miktarının az olacağını dile getirmesi ilişkileri normalleştirmemiş bu dönemde Irak Türkiye'ye var olan borcu nedeniyle petrolü kesmiştir. Bunun temel nedeni sudur(Oran, 2010: s. 142).

Keban ve Karakaya barajlarının varlığı ile beraber Türkiye GAP projesine başlayacağını 1983 yılında duyurmuş bu durum Suriye tarafını endişelendirmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 9 ilde (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak) uygulanmakta olan, çok sektörlü entegre bir bölgesel kalkınma projesi olan GAP bölgede bulunan akarsuların suyundan sulama ve enerji üretiminden faydalanmak amacı taşımaktadır. 14'ü Fırat toplamda 22 baraj ve 11'i Fırat toplamda 19 hidroelektrik santral, ayrıca 30'u sulama şebekesinde inşa edilecek ara depolama, 1'i yükleme havuzu olmak üzere 47 depolama tesisi ve sulama tesisleri için gerekli 86 pompa istasyonunun yapımını amaçlayan proje etkili ve su kullanımını artırmayı da amaçlamaktadır (<http://www.gap.gov.tr/gap> erişim 10.03.2019). Bu etkili su kullanımı Fırat ve Dicle nehirlerinden beslenen Irak ve Suriye için büyük sorun teşkil etmiştir. Bu ülkeler için hayatın ve tarımın temel kaynağı olan sudan mahrumiyetin neden olabilmektedir. Bu Suriye için güvenlik sorunu olabilecek büyüklükte bir problemdir. Bunu için Türkiye'nin Dünya bankasına başvurduğu kredinin onaylanması bu iki ülkenin kabulüne dayanmış bu Suriye ve Irak buna onay vermemiştir. Bu sorunu çözmek için “1983'te Suriye'nin de katıldığı bu protokole uygun olarak bölgesel sulara ilişkin

görüş alışverişinde bulunmak üzere Ortak Teknik Komite kurularak çalışmalara başladı” (Oran, 2010: s. 143).

1986 yılında Suriye yeni ekonomik atılım içine girmesi su sorunun tekrar gündeme gelmesine neden olmuştur. Bunun için Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi amacı ile yeni komiteler kurulmuştur. Bu dönemde Türkiye’de yapılan her baraj iki ülke arasında ilişkileri olumsuz etkilemektedir Suriye ise buna karşılık'nin eylemlerini desteklemekte ve lehine politikalar geliştirmeyi amaçlamıştır. 1987 yılında Karakaya Barajının tamamlanması yeni bir problemi doğurmuştur.

Karakaya barajının bitmesi, Atatürk barajlarının yapımı ve PKK eylemlerinin fazlaşması sonucunda Suriye'yle gerginleşen ilişkileri düzeltmek üzere 17 Temmuz 1987'de Başbakan Özal Şam'ı gitmiştir. Burada iki ülke arasında Güvenlik Protokolünü ile beraber Ekonomik İşbirliği Protokolü imzalandı. Protokolün 6. Maddesinde, "Atatürk Barajı rezervuarının doldurulması sırasında ve Fırat sularının üç ülke arasında nihai tahsisine kadar Türk tarafı, Türkiye-Suriye sınırından yıllık ortalama olarak 500 m³/sn'den fazla su bırakmayı taahhüt eder. Aylık akışın 500 m³/sn altına düştüğü durumlarda farkın gelecek ay kapatılmasını kabul eder" olarak yer almıştır Irak ve Suriye, Türkiye'nin taahhütünün "Atatürk barajının doldurulması sırasında ve Fırat sularının nihai tahsisine kadar" bu konu 1990 da tekrar gündeme gelmiş 1987 protokolünün yerine yeni bir üçlü anlaşma yapmayı önermeye ve 700 m³/sn talep etmişlerdir (Oran, 2010: s. 144). 1996 yılında yapılmaya başlanan Birecik barajı da benzer sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Akbaş, 2015: s. 93-116).

Özellikle bu dönemde iki ülkenin de liberal politikalar geliştirmesi yeni projelerin oluşturmasına neden olmuştur bunlardan bir tanesi de Barış Suyu Projesidir. Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin arta kalan sularının Arap Coğrafyasına taşınma projesi bu proje Arap ülkelerinin maliyeti fazla bulması nedeni ile iptal edilmiştir (Oran, 2010: s. 144).

Baskın Oran Türkiye ile Irak ve Suriye'nin tezleri arasındaki farkları üç temel noktada özetlenebileceğimizi dile getirir:

“1- Türkiye Fırat ve Dicle'yi sınırı aşan, Irak ve Suriye ise uluslararası sular olarak nitelemektedirler.

2- Türkiye bu akarsuların ilgili ülkeler arasında hakkaniyete dayalı tahsisini öngörürken, Irak ve Suriye paylaşma ilkesini savunmaktadırlar.

3- Türkiye bu akarsuların kendi topraklarındaki bölümünün egemenliğinin kendisine ait olduğunu ileri sürerek, suların paylaşılması konusunda üçlü bir anlaşmanın hukuksal değil, siyasi bir tavır olacağını ileri sürmekte ve reddetmektedir. Oysa Irak ve Suriye uluslararası sular olarak niteledikleri Fırat ve Dicle sularının paylaşılması konusunda üçlü bir anlaşma yapmak istemektedirler”(Oran, 2010: s. 144 -145).

1990'ların başı özellikle uluslararası dönüşümlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. bu dönemde SSCB'nin dağılması ile Suriye daha Batı merkezli bir politika izlemeye çalışırken Irak'ın Kuveyt müdahalesi sonrasında Batı ile beraber hareket etmiştir. Bu durum iki ülkenin yakınlaşmasına neden olmuştur.

Bu dönem PKK'nin güç kazandığı bir dönem olmuş Türkiye güvenlik sorunları yaşamaya başlamıştır. Bu yüzden Türkiye 2000 yılına kadar güvenlik merkezli iç ve dış politika izlerken Türk siyasi seçkinleri bunu söylemsel haline getirmişlerdir.

Eylül 1992'de Suriye, Irak ve Türkiye'den oluşan üçlü teknik komite Şam'da · toplanmış Fırat ile Dicle'nin suları üzerinde görüşmeler yapılmış ama herhangi bir anlaşmaya varılamamıştır. 19 Kasım 1992'de Türkiye dış işleri bakanı Hikmet Çetin Suriye'nin ‘terörü suya karşı kullandığını, Türkiye'nin kendi başına terör sorununu çözebileceğini ama Suriye'nin su sorununu Türkiye'siz çözemeyeceğini söyleyerek Suriye'nin bu konuda daha duyarlı olması gerektiğini belirtmiş” benzer bir uyarı Dönemin başbakanından da gelmiştir. Suriye Türk yetkililerinin bu söylemlerine karşı Arap Birliğine gitmiş ve Türkiye aleyhine politikaların uluslararası alana taşımaya çalışmıştır(Oran, 2010: s. 556). Su ve terör sorunu sürekli bir iç içe geçmişliği sembolize etmiştir. Türkiye terörü bir güvenli problemi olarak görürken Suriye daha çok suyun ülkesine az gelmesinin bir güvenlik sorunu olduğu ileri sürmüştür.

1993'te Türkiye ile Suriye arasında Su konusunda yaşanan olumsuz gelişmeler olsa da bu durum iki ülke arasında yeni bir güvenlik protokolü imzalanmasını engellemedi. “Güvenlik Konularında Ortak Memorandum” adlı belgede Suriye ilk kez PKK'yı terörist bir örgüt olarak tanımlamıştır. Bunun ile beraber 5 Şubat 1994'te

Su ile ilgili bir toplantı gerçekleşmiştir. Suriye PKK ile ilgili adımlar atacağını söylerken Türkiye'den ise su konusunda ikili görüşme yapma talebinde bulunmuş ancak Türkiye Suriye'nin PKK konusunda yeteri adım atmadığını dile getirmiş ve ret etmiştir (Oran, 2010: s. 558). İki ülke arasındaki su konusu Adana Mutabıkında kadar bir döngüye dönüşmüş ve Adana

2.4.1.1. Kürt Sorunu

Tarihsel adı Kürdistan adı olan bölgenin Osmanlı devleti dağıldıktan sonra parçalanması ile beraber bölgede yaşayan Kürtlerde farklı ülkelerde yaşamaya başladılar özellikle İran Irak savaşında Kürtler kendi bölgelerini savunmaya çalışırken Irak'ta var olan KYB ve KDP gibi Kürt partileri bölge ülke liderleri ve uluslararası liderlerle iletişim halinde oldular. Bu dönemde Arap liderliği için İran'ı destekleyen Esad Kürtlerle ilişkiler geliştirmiş ve bu vasıta ile Türkiye'nin terör örgütü olarak gördüğü PKK ile ilişkileri olmuştur. Buna karşı Türkiye ise Irak'ı destekler hale gelirken Suriye'yle ilişkilerde gerilim yaşanmaktaydı. 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında Türkiye'den kaçan Türk ve Kürtlerin Ermenilerle birlikte Suriye'de faaliyet göstermeye başlamış ve bu durum iki ülkenin ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. (Oran, 2010: s. 131).

Diyarbakır'ın Lice ilçesinde 27 Kasım 1978' liderliğinin Abdullah Öcalan'ının yaptığı örgüt temel amacının bağımsız bir Kürdistan olduğunu söylemsel haline getirmiş ve Türkiye Cumhuriyeti devletine karşı gerilla mücadelesinde bulunmuştur. Bundan sonraki dönemde bölgede çatışmalar yaşanmış 1978 Maraş Olaylarından sonra bölgede sıkıyönetim ilan edilmesi ile beraber yurt dışına kaçmış çoğunluğu Suriye'ye gitmiştir. Şam yönetimi bunu Türkiye'ye karşı bir koz olarak kullanmıştır(Şener, 2016: s. 390)

12 Eylül sonrası dönemde Türkiye Suriye arasında temel sorun darben kaçanların Suriye sığınması ve Türkiye'nin bunlara yönelik terörist söylemini geliştirmiş Suriye is ülkesinde teröristlerin olmadığı söylemi geliştirmiştir. Suriye PKK ile ilişkiler geliştirmiş 15-26 Temmuz 1981'de örgüt Lübnan-Suriye sınırındaki kampında ilk defa bir konferans düzenlemiştir. "Orta Doğu, Türkiye, ve PKK'nın deyimiyile "Türkiye Kürdistanı"ndaki durumun tartışıldığı konferansta, Suriye denetimindeki bölgelerde eğitim faaliyetlerine hız verilmesi, Irak'taki Kürt

hareketleri başta olmak üzere bölgedeki üst düzey güçlerle ilişki kurulması ve "ülkeye dönme ve bu amaçla siyasi ve askeri hazırlıkları tamamlama" gibi kararlar almıştır (Oran, 2010: s. 132). Bu özellikle gelecekte Türkiye'nin güvenlikleştirdiği Kürt hareketinin Suriye'de kendine yer bulması ve destek sağladığı için Türkiye bunu bir güvenlik sorunu olarak ele alındı ve bu durum uzun dönem ikili ilişkilere yansdı.

Bu dönemde Türkiye Suriye ilişkilerinde en önemli unsurlardan biri de su sorunu oldu bu iki ülke arasındaki bir sorun diğerini doğrudan ilgilendirdiği için Suriye masada güçlü olabilmek adına Kürt ayrılıkçı hareketi desteklemeye çalışıyor ve bunu kullanıyordu. "PKK'yla mücadele Türkiye'yi ve Suriye'yi karşı karşıya getirmiştir. 1 Ekim 1989'da Özal yaptığı açıklamada Suriye'yi eleştirmiştir. 1987 de yapılan protokole uyulmadığını bu nedenle Türkiye su kozunu ortaya sürmüştür 'Eğer Suriye imzaladığı protokole uygun davranmaz ve PKK'ya destek vermeyi sürdürürse, Türkiye de 1987'de imzalanan ikinci protokole uymayabilir ve Suriye'ye saniyede 500 metreküp su vermekten vazgeçebilirdi" (Oran, 2010: s. 139).

İki ülke arasındaki ilişkilerin sarmala dönüştüğünün en güzel örneği olan bu durum Suriye iç savaşı sonrasında tekrar gündeme gelmiş ve Türkiye'deki siyasi elit oğul Esad'ın babası gibi Kürtler üzerinden tehdit ettiği söylemi yaratılmıştır. Bunun tarihsel söyleme dönüşmesi iki ülkenin tehdit merkezli bir dış politika izlemesinden kaynaklanmaktadır.

1990'lı yılların başında Türkiye'nin Güneydoğusunda ortaya çıkan çatışmaların artması ile beraber Türkiye yoğun bir şekilde güvenlikleştirici politikalar geliştirmeye başlayan bir ülkeye dönüşmüştür. PKK'nin ve devletin baskısı bölge halkının güvensizliğine neden olmuştur. Ancak bölgede bir toplumsal güvenlikleştirmeden bahsetmenin zor olduğu söylenebilir. Özellikle Türkiye'nin yasakçı bir iç politika geliştirmesi ülkede yaşayan Kürtlerin ötekiyi oluşturması bölge halkının PKK'ye destek vermesine neden olurken bu baskıdan kaçanlar Suriye veya Irak gibi ülkelere kaçmıştır. Türkiye bunları terör örgütü mensubu olarak tanımlamış ve iadesini isterken Suriye yönetimi buna karşı çıkmış bunu su politikasının araçsalı haline getirmiştir. Buda ülkeler arası ilişkileri etkilediği gibi toplumsal ilişkileri de olumsuz etkilemiştir.

İkili ilişkiler 1993 yılındaki imzalanan 'Güvenlik Konularında Ortak Memorandum'' adlı belge ile iyiye doğru evrilmiş ise de yeteri kadar gelişim kat etmemiştir. Suriye tarafından Türkiye'ye geçip eylem yapan militanlar iki ülke ilişkilerinin olumsuz etkilemiştir. 1998 yılına gelindiğinde Türkiye daha sert önlemlerin alınacağını sinyali verdi. 16 Eylül 1998'de Hatay sınırında Orgeneral Atilla Ateş'in "Bazı komşularımız bizim iyi niyetimizi, gösterdiğimiz yakınlığı yanlış değerlendirmişlerdir. Apo denilen eşkiyayı kendi ülkelerinde barındırıp, onu destekleyerek Türkiye'yi terör belasına bulaştırmışlardır. Türk Milleti artık bu konuda göstereceği sabrın sonuna gelmiştir. Sabrımız tükenmek üzeredir. Sabrımızı taşırmazınlar!" (<https://www.stratejikortak.com/2019/01/adana-mutabakati-maddeleri.html> Erişim tarihi: 11.03.2019) söylemi ile beraber Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu açıklamalar yapmış Suriye'yi zorlayıcı diplomasi uygulaması başlatan Türkiye, 1998'in Eylül ayındaki Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında, Suriye'nin PKK'ya verdiği desteği çekmemesi halinde askeri müdahalede bulunulacağı mesajını vermiştir. Bu çerçevede Suriye sınırı boyunca Türk ordusu konuşlandırılmıştır (Şener, 2016: s. 395) Bu tehditlerden sonra Abdullah Öcalan Suriye'den çıkmış Yunanistan'dan sonra ülkeler değiştirmiş ve Kenya'da yakalanmış ve Türkiye'ye getirilmiştir (https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/abdullah_ocalanin_yakalanisi/7 Erişim tarihi: 12. 03.2019)

Türkiye'nin tehditlerini bir güvenlik sorunu olarak ele alan Suriye 20 Ekim 1998 tarihinde Adana'ya heyet göndermiş ve Türkiye ile Suriye arasında Adana Mutabakatı taraflarca imzalanmıştır. Maddeleri şu şekildedir:

"Suriye tarafının kısa vadede yerine getireceği taahhütlerin yanı sıra iki ülkenin uzun vadeli terörle mücadele çerçevesini de çiziyor:

Suriye kendi topraklarından Türkiye'nin güvenlik ve istikrarını tehlikeye atacak eylemlere izin vermeyecek. Suriye, PKK'nın silah, lojistik ve mali destek sağlamasına ve propaganda faaliyetlerine izin vermeyecek.

Suriye, PKK'yı terörist örgüt olarak ilan etmiştir. Suriye, diğer terör örgütlerinin yanı sıra PKK ve uzantılarının topraklarındaki faaliyetlerini yasaklamıştır.

Suriye, PKK'nın topraklarında eğitim kampı kurmasını ve ticari faaliyetlerde bulunmasını yasaklamıştır.

Suriye, PKK üyelerinin transit yollarla üçüncü ülkelere gitmesine izin vermeyecektir.

Suriye, PKK liderlerinin topraklarına girmesini engelleyecek ve gümrük yetkililerine bunun için talimat verecektir”(https://www.aksam.com.tr/siyaset/adana-mutabakati 16849 erişim 11.03.2019).

Bu mutabakatla beraber ikili ilişkiler gelişmiş, Hafız Esad'ın ölümü sonrası ABD'nin karşı çıkmasına rağmen Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer cenazeye katılmış ikili ilişkiler olumlu ilerlemeye başlamıştır (Aydın, 2007: web). Özellikle 2002 Türkiye seçimleri sonrasında AK parti iktidarının başa geçmesi ile beraber ilişkiler daha da ilerlemiştir.

Genel olarak ülke ilişkilerinin kötü olduğu dönemde ülkelerin birbirlerini algılayışları direk yukarıda sorunları aktarmadan önceki paragrafta verilmiştir. Bu algılayışlar ülkeler arasındaki ilişkilerin olumsuz olmasına neden olurken kalıplaşmış söz edimlerine dönüşmüşlerdir. Bu politik yapıcı özeliği kazanan söylemlerin dönüşümü yeni iktidarlara beraber olmuştur. Hafız Esad'ın ölümü sonrası başa geçen oğul Beşşar'ın reformcu kişiliği önemli bir etken olmuştur. Aynı dönemde Türkiye'de liberal değerler sahip AK partinin başa geçmesi ve sonrasında dış politikada geliştirdiği komşularla sıfır sorun politikası ikili ilişkileri olumlu etkilemiştir ayrıca Türkiye'de dış politika okuması yeniden yapılmış var olan politik dönüşümlerin etkili olmasında AK partinin tek başına iktidarda olması etkili olmuştur.

İlişkilerin iyiye gitmesi ve ortaklıklar alt başlığına geçmeden önce iki ülkedeki iktidar dönüşümünün ülkelere yansımaları yazmak doğru olacaktır. Suriye'deki iktidar dönüşümünü önceki sayfalarda detaylı olarak incelediğim için burada Türkiye'nin iktidar dönüşümü ile güvenlik anlayışı arasındaki ilişkiyi kısaca aktarmaya çalışacağım.

2.4.2. Türkiye'nin Güvenlik Anlayışının Dönüşümü

Türkiye geleneksel ve neredeyse hiç sorgulanmayan bir güvenlik anlayışına sahiptir. Bu anlayışın oluşması, Türk dış politikasında kimlik ve güvenlik olgularının yönlendirilmesiyle oluştu. Türkiye dış politikasında Batıcılık ve statükoculuk olarak adlandırılan bu olgular Osmanlı'nın son dönemi ile Türkiye Cumhuriyetinin geleneksel bir dış politikası olmuştur (Özev, 2009: web). Bu dış politika algısını oluşturan temel etmen de toprak kaybı ve dağılma korkusu olarak algılanabilir. Buna Sevr korkusu da denilmektedir. Bu korku 2000'lerin başında dönüşümler yaşasa da hala devam etmektedir. İç politikada ise, Türkiye toplumsal güvenikleştirmeye tabi tutuldu. Seçkin sınıfın oluşturmaya çalıştığı öz-kimlik inşası bir toplumu oluşturulmaya çalışma çabası oldu. Öncelik olarak bu toplum oluşturma çabası siyasallaştı ve güvenikleştirildi. Öz-kimlik oluşturma çabası ülke içinde sorunlar yaşanmasına ve belirsiz bir kimlik oluşmasına neden oldu. Bu güvenikleştirilmiş toplumun ve genel güvensizlik hissiyatının oluşmasında uygun ortamı hazırladı.

Kamuoyu ve yönetici elitlere hakim olan bu güvensizlik algısı tıpkı dış politikada olduğu gibi ulusal güvenlik ve savunma politikalarında 'milli' olduğu ya da siyasal alanın üstünde bir mahiyet arz ettiği yönünde değerlendirilmesine neden oldu ve bu da bir çok konunun sorgulanmadan kabul görmesini sağladı. Türkiye'de dış politikada siyasal ötesi bir alan olarak değerlendirildi. Bir nevi sürekli güvenikleştirildi. Bu güvenikleştirmeyi yapan sivil askeri bürokratik elit oldu ve bu Türkiye'de güvenikleştirme politikasında 2003'lü yıllara kadar etkili olan aktör ordu oldu. Ordu olmasının temel nedenlerinden biri, Osmanlı'dan gelen Jön Türklerin etkisi ve Türkiye'de aralıklarla yaşanan ordu darbeleri oldu. Türkiye'deki Kürt ayrılıkçı hareketle sürekli çatışma halinde bulunan Türkiye'deki İslami düşüncelerle düşüncesel yönden çatışan ordu. Bu iki alanı sürekli güvenikleştirme politikasının içine soktu ve yönetici seçkinlerle siyasi çıkarlarını bunlara göre dizayn edip hem ordu tarafından desteklendi hem de orduya destek verdi. Tabii bu sürekli olmadı

2000lerin ilk yıllarında AB'nin Türkiye'deki reform sürecini teşvik eden 1999 yılındaki kararının ardından Türkiye'deki ulusal güvenlik tanımı hakkında

kamuoyunda tartışmalar ortaya çıkmaya başladı. Reform sürecinin hızlanması ile birlikte siyasal alanın sınırlarının daha sivil ve demokratik ölçütler uyarında belirlendiği siyasal alanın sivil toplum lehine genişlediği ve devletin güvenlikleştirme politikalarının kısmen de olsa kamusal tartışmalara açıldığı bir döneme girildi.” Soğuk savaş sonrası ortaya çıkan geleneksel olmayan tehditlere karşı geleneksel orduların yetersiz kalması sivil siyasetin önemini arttırdı ve son olarak iktidara güçlü tek bir partinin geçmesi de sivil siyasetin güçlenmesinde etkili oldu (Aktaş, 2011: s. 7-47).

Yukarıda saydığım özelliklerin etkisiyle Türkiye’de güvenlikleştirme politikasında etki alanı, askeri alandan siyasal alana doğru kaydı ve AKP hükümeti, askeri alanı yaptığı değişikliklerle bu politikanın daha da uzağında kalmasını sağladı. Ayrıca Türkiye’nin güvenlik anlayışında da değişimler meydana geldi. İç ve dış politikada geleneksel kodlar terk edilmeye başlandı.

2000li yıllardan itibaren Türkiye’deki güvenlik anlayışının dönüşümünü hızlandıran önemli gelişmelerden biri de AKP iktidarının yeni dış politika vizyonu oldu. Ahmet Davutoğlu, dış politikanın oluşumunda etkili oldu. Türkiye’nin yeni güvenlik anlayışını göre coğrafya ve tarihsel miras bir sorun değil bir avantaj olarak ele alınmalıydı ve komşularla politikaların gelişmesine önem verildi. Komşular ile sıfır sorun politikası benimsendi. Bu tarihsel miras Arap ülkelerine karşı oluşan algıyı dönüştürdü. Türkiye ayrıca topluma güvenlikleştirme politikalarını gevşetti ve kamuoyunda tartışmalara açtı. Dış politikadaki güvenlikleştirilmiş sorunlarda tartışmaya yol açıldı. Yani, geleneksel olarak güvenlikleştirilmiş bütün politikalar bir tartışmaya açıldı. Bazıları güvenlikleştirilmeye devam edildi bazıları ise güvenlikleştirmenin dışına çıkarıldı. Bazı sorunlar kısa vadede siyasallaştı ve tekrar güvenlikleştirmenin içine dahil oldu. Türkiye bu politik dönüşümleri hala yaşamakta ancak özellikle Arap Baharı ile başlayan birçok ülkede etkili olan bir halk hareketi, Türkiye’nin Ortadoğu’daki ülkelerde politik olarak bazı politikalarının terk edilmesini bazı güvenlikleştirilmiş yeni alanlar ortaya çıkardı. Özellikle, Suriye’deki iç savaş Türkiye’nin komşusu olan bu ülkeye karşı sürekli politikalar değişmesine neden olmaktadır.

Türkiye’nin yönetici sınıfı, kendisini Ortadoğu’da politika belirleyen bir devlet olduğu söylemini geliştirdi. Özellikle Arap halklarının Erdoğan’a olan desteği ve

“one minute” çıkışı kendisinin Ortadoğu’nun karizmatik lideri söylemlerini kuvvetlendirdi. Bu söylem, Davutoğlu eksenli gelişen dış politikada ağabey rolünü üstlendi.

Geliştirilen söylemin politika yapıcılığı Suriye iç savaşında kendisini yoğun bir şekilde gösterdi bu iki ülke ilişkilerinin çabucak güvenlikleştirilmesine neden oldu. Bunun temel nedeni Türkiye’deki yönetici sınıfın kendisini Türkiye’yi Ortadoğu ülkelerinin abisi olarak görürken, kendilerini de bölge halkının abisi rolünde görmelerinden kaynaklanmaktadır. Çatışma durumunda iki rolden biri olanın seçiminde AK partinin dış politikasının oluşturan toplulukların güvenini kazanma isteği Suriye’deki mevcut siyasal seçkinler ile ilişkilerin gerilmesine ve nihayetinde kopmasına neden olmuştur. Bu ikili ilişkilerin siyasal alanda güvenlikleştirilmesi anlamına gelmiştir.

2.4.3. Ortaklıklar İkili İlişkilerin Gelişmesi

Türkiye ve Suriye’de yaşanan dönüşümler ile beraber gelişen ilişkiler Türk cumhurbaşkanının Suriye’yi ziyareti, Türkiye’de yaşanan iktidar dönüşümü, yeni iktidarın Türk dış politikasını farklı okuması ve toplumsal tabanın İslami hassasiyeti ön planda tutan kişilerce destek görmesi Arap coğrafyası ile ilişkilerin olumlu yöne evirileceğini göstermiştir. Bunda temel nokta ülkeler arasındaki ortak paydaların varlığı olmuştur. Bu paydalar şu şekilde sıralanabilir: coğrafya, tarihsel ortaklık, kültürel ortaklık, dinsel ortaklık ve ortak sorunlar gibi sıralanabilir. Bu ortaklıklar iki ülke arasındaki ilişkilere bu iki ülkenin birbirini algılayışındaki değişimle ortaklık haline gelmişlerdir. Örneğin tarihsel ortaklık bazlı baktığımızda Suriye tarafının Osmanlı dönemini bir sömürge dönemi gibi söylemleştirmesi negatif olarak bir ilişki ağını doğururken Osmanlı’yı bir İslam egemenliği olarak okumak ilişkileri iyileştirilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu durum Türkiye içinde geçerlidir. Türkiye Birinci Dünya Savaşı’nda Arapların hain olduğu kanısının dönüşümü ilişkilerin iyi olmasına katkı sağlayacaktır.

İlişkilerin iyiye doğru dönüşüm yaşamasında var olan problemlerin üstünün örtülmesi dile getirilmemesi sonucu ilişkilerin iyi olmasında etkili olmuştur. Buna su

sorunu örnek verilebilir. 2000’li yılları takip eden yıllarda su sorunu gündemden uzak bırakılmıştır.

İlişkilerin yöneticilerin karşılıklı ülke ziyaretleri ile beraber iyiye gitmiştir. 2000 ve 2005 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer Suriye’yi ziyaret etmiştir (Duran, 2011: s. 500-5018). İlk ziyaretler sonrası Esad 2004 yılında Türkiye’yi ziyaret etmiş ikili ilişkiler kısa zaman içinde hiç düşünülmeyen oranda çabuk gelişmiştir. “Aralık 2004’te Suriye’ye ziyarette bulunan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan da konuyla ilgili olarak, "Uzak olan ilişkilerin nasıl yakınlaştığının göstergesidir” ifadesini kullandı. Suriye Başbakanı Naci Otri ise, “İlişkilerimiz gelecekte her alanda daha da gelişecektir” dedi(<http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-ve-cikislar> erişim 05.04.2019). Karşılıklı ziyaretler 2011’e kadar hızlanarak devam etmiştir.

1 Ocak 2007 tarihinde Türkiye ile Suriye arasında Serbest Ticaret Anlaşması yapılmış bu anlaşma ile beraber iki ülke arasındaki ticaret hacmi 2006’da 796 milyon dolardan 2010 yılında 2.5 milyar dolara yükselmiş Türk şirketleri Suriye’de yatırımlar yapmaya başlamışlardır(Duran, 2011: s. 500-5018). Bu ekonomik veriler iki ülke toplumları arasındaki ilişkilerinde armasına neden olmuştur.

13 Ekim 2009 yılında toplan on bakanın katıldığı Halep ve Gaziantep’te Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi birinci bakanlar kurulu toplantısı yapılmıştır. Karşılıklı vize kaldırma anlaşması imzalanmıştır. Toplantı sonrası Bakan Davutoğlu; “ ortak kader ortak tarih ortak gelecek ilan etti” İkili ilişkilerin ortak bakanlar kurulu toplantısı yapacak düzeyde gelişmesi ile beraber askeri alanda da ortaklıkların yapılması için ortak askeri tatbikat planlaması yapıldı.

Şubat 2011’de Asi Nehri üzerinde kurulacak olan Türkiye- Suriye Dostluk Barajının temel atma töreninde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, “ Bizler tarihin bizi birbirimize kardeş kıldığı ve eylediği milletleriz. Tarih boyunca bizim kaderimiz hep ortak oldu, hep yüreğimiz birlikte attı”(<http://www.radikal.com.tr> ID=1039156erişim 05.04.2019) demiştir. Fakat Mart 2011’de başlayan rejim karşıtı gösteriler Türkiye ile Beşar Esad arasındaki ilişkilerde ikilem oluşturmuş ve Türkiye-Suriye ilişkileri gerilemeye başlamıştır.

İkili ilişkilerde ülkeleri yöneten siyasi seçkinlerin etkisini Türkiye Suriye ilişkilerini incelerken daha da dikkat çekici olduğunu görmekteyiz. İki ülke ilişkilerinde yönetici sınıfın görüşleri ülkeler arasında ilişkileri belirlerken seçkin sınıfın söylemleri ve dış politika yapıcılığının söylem üzerinden okunması önemlidir. Bu söylem gücü söylem ile politika arasında kurulacak paralel ilişki siyasal seçkinlerin söylemlerinin doğrudan politika yapıcı hale gelmesine neden olabilir.

2.4.4. Suriye’de Arap Baharının Başlaması

“Halk, düzenin yıkılmasını istiyor”⁷. Bir okul duvarına yazılan bu yazı Suriye’de uzun sürecek olan bir iç savaşın ilk söylemsel halidir. Bu söylemin doğurduğu sonuçlar Suriye için yıkım olmuşken Türkiye için ise güvenleştirilmiş ikili ilişkiler, güvenleştirilmiş sınırlar ve mücadele etmesi gereken daha fazla devlet dışı aktörlerin varlığı anlamına gelmiştir.

Duvar yazısını yazan çocukların hapisaneye atılması ve bazı işkencelere maruz kalması bölge aşiretlerinin tepkisini çekmiştir. Bölgede güçlü Aşiretlerin varlığı ve aşiret reislerinin küçük çocukların salınması talebi olumsuz sonuçlanmış ve buda isyana neden olmuştur(Çelik, 2013: web) İsyanın neden Dara şehrinde başladığını önceki sayfalarda dile getirmiş olmakla beraber Dara şehrinin isyanı aslında ile ilk Arap Baharı isyanları benzeşmektedir. Halkın yaşadığı ekonomik sıkıntılar ve yoksulluk en büyük etken olarak görülmektedir.

Başkaldırı nedenleri olarak birçok sebep görülebilir bunlar; ekonomik sebepler ki Arap Baharının temel çıkış noktasıdır. Suriye’de kişi başına düşen milli gelir 3000

⁷Bu duvar yazısı Suriyeli birkaç çocuk tarafından yazılmıştır. Arap Baharının yaşandığı bir dönemde yazılmış olması hem halkın isyanının ilk dışı vurumu özelliği taşıırken, iktidar sahiplerinin bu duvar yazısını yazanlara karşı benimsediği tutum iktidarın korkusunun göstergesidir. “Ortadoğu’da Mısır’sız savaş Suriye’siz barış olmaz” cümlesi Arap Baharı başlarında Mısır’daki iktidar değişikliği barışçıl yollarla olmuş ancak Suriye’de bu sözün gerçekliğini kanıtlarcasına uzun süreli bir iç savaş yaşanmıştır. (<https://surmansethaber.net/manset/cocuklarin-ulkesi-neresi/> Erişim tarihi: 21.03.2019) Birçok kişi Suriye’de Arap Baharını bu duvar yazı sonrası gelişen olaylar olarak tanımlasa da devlete karşı isyanları daha erken dönemde olduğu ve bu dönem atıfta bulunmanın doğru olacağını söylemişleridir. 2004 Yılı Kamışlo Olayı ve sonrasında gelişen Kürt hareketleri sonrası durumda Suriye’nin Kürt etnik nüfusunun ağırlıklı olduğu Haseke bölgesinde “26 Ocak 2011’de Hasan Ali Akleh, rejimi protesto etmek amacıyla kendisini yakarak intihar etmiş” (<http://www.milliyet.com.tr/2-yillik-ic-savasin-kronolojisi/dunya/haberdetay/07.01.2013/1652039/default.htm> Erişim tarihi:: 20.03.2019) bu intihar tarihi Suriye’deki isyanın başlangıcı olduğu dile getirilmektedir.

Amerikan dolarının altında olup, gelir dağılımı da oldukça adaletsizdir. Artan nüfus ile beraber fakirliğin artması ile beraber ülkenin buna çözüm bulamaması isyanın temel nedenlerindedir. İkincisi ise demokrasi talebi ile beraber uzun süredir devam eden Baas rejimi ve Esad yönetimine karşı oluşan tepki. Toplumun farklı kesimlerden oluşması ve her kesimin iktidarın değişimi sonrasında kendisinin isteklerinin olacağı düşüncesi(Yılmaz, 2011: s. 15-23). Yılmaz'ın yukarıda gösterdiği nedenlere ek olarak Beşşar Esad yolsuzluk ve adam kayırmaya karşı mücadele etse de ülkede oluşan yolsuzluk ve adam kayırma. Hama katliamı sonrasında bazı kesimlerde oluşan tarihsel düşmanlık. ABD'nin Irak müdahalesi sonrasında Irak Kürdistan'ında esen bağımsızlık havası ile beraber Suriye'deki Kürt hareketinin artması. Gibi nedenler toplumda isyana katılımı artırmıştır. Bu nedenler kısmi olarak daha da artırılabilir. Ancak isyana katılan veya katılmayan herkes bunun iç savaşa dönüşeceğini düşünmemekle beraber oluşacak bir iç savaşın bu kadar uzun süreceği düşünülmemiştir.

Diğer Arap devletlerinde meydana gelen Bahar havası Suriye'ye geç gelmiş bunun temel nedenlerini Miş'e göre "Suriye'nin etnik ve sekteryen bir toplumsal ve siyasal yapıya sahip olması, ikinci önemli unsur ise, Beşşar Esad'ın iktidara gelmesinden bu yana kendi istediği bir yönetim yapısını oluşturmaktan daha çok, eski rejimin aktörleri tarafından kuşatılan ve zannedildiğinin aksine rejim üzerinde yeterli bir otoritesi olmayan "güçsüz" bir lider olması, üçüncü neden Ortadoğu'daki birçok ülkenin aksine Suriye'nin dış politikada Rusya, İran ve Çin gibi ülkelerle geliştirmiş olduğu uzun dönemli siyasi ve ticari ilişkilerin var olmasıdır"(Miş, 2011: s. 260-300). Bu nedenler aslında Arap Baharının Suriye'ye geç gelme nedeni olduğu gibi Suriye'nin iç savaşa sürüklenme nedeni de olmuştur.

Tunus'ta başlayan ve yayılan Arap Baharını değerlendirdiği röportajında Arap Baharının nedenlerini "içsel" ve "dışsal" olarak nitelendiren Esad içsel nedenleri olarak Arap liderleri suçlarken Dışsal neden olarak ABD ve İsrail'in bölgedeki amaçları için bunu körüklediğini söylemektedir. Ayrıca Arap Baharının Suriye üzerinde herhangi bir etkisinin olmayacağını da dile getirmiştir (<https://www.voltairenet.org/article168333.html> Erişim tarihi: 02.03.2019). Bu söylem Suriye iç savaşında Esad'ın sürekli referansta bulunduğu bir söylem olmuştur. Kendisini reformcu olarak tanıırken kendisine karşı gelenleri ABD ve İsrail'in casusları olarak nitelendirmiştir ya da terörist demiştir.

Suriye'deki olayların kronolojik sırasını ilk üç ay içinde vermek doğru olacaktır bu üç aylık kronolojiyi Milliyet⁸ gazetesin aldığı gibi almak doğru olacaktır.

* 6 Mart 2011: Deraa kentinde duvara "Halk rejimi devirmek istiyor" yazan gençler tutuklandı.

* 15 Mart 2011: "Gazap Günü": Olayların başlangıcından beri, yapılan gösteri ve katılan gösterici sayısı olarak bir dönüm noktası gerçekleşti. Bu tarih, Suriye'deki olayların başlangıcı olarak kabul ediliyor.

* 19 Mart 2011: İlk kuşatma: Deraa, Suriye rejimi tarafından ablukaya alındı.

* 25 Mart 2011: Muhalif gruplar tarafından "Onur Cuması" ilan edilen bugün, Cuma namazı sonrasında Deraa başta olmak üzere Şam, Halep, Sanamin ve Larnaka'nın yanı sıra Müslüman Kardeşler'in güçlü olduğu Hama ve Humus ile Kürt nüfusunun yoğun olduğu Kamışlı ve Haseke'de çatışma yaşandı.

* 29 Mart 2011: Esad, hükümeti feshettiğini açıkladı.

* 30 Mart 2011: Olaylar başladıktan sonraki ilk halka sesleniş konuşmasında Esad'ın olayları dış mihrakların çıkarttığını söylemesi ve reformlardan bahsetmemesi kamuoyu tepkisine sebep oldu.

* 2 Nisan 2011: Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, gazetecilere verdiği demeçte, reform yapması için Esad'a baskı yapacağını söyledi.

* 7 Nisan 2011: Esad, sayısı yüz binleri bulan Kürtlere vatandaşlık sözü verdi.

* 8 Nisan 2011: Protestolar Suriye'nin en büyük ikinci şehri olan Halep'e sıçradı.

* 19 Nisan 2011: Hükümet, sivil özgürlükleri artırma yolunda 48 yıllık olağanüstü hali kaldırdı. Göstericiler, Esad'ın görevi bırakmasını talep etmeye başladı.

* 25 Nisan 2011: Tanklar, ilk defa Deraa'da kullanılmaya başlandı.

* 10 Mayıs 2011: AB, silah ambargosu ve Suriye yönetimindeki 13 kişinin malvarlıklarının dondurulması dahil bir yaptırım paketi açıkladı.

* 13 Mayıs 2011: Beşar Esad, göstericilere ateş açılmaması emrini verdi.

* 18 Mayıs 2011: Esad, yaptığı açıklama da güvenlik güçlerinin protestoları bastırırken "hata" yaptığını ve bu hatanın tekrarlanmayacağını ifade etti".

⁸ <http://www.milliyet.com.tr/2-yillik-ic-savasin-kronolojisi/dunya/haberdetay/07.01.2013/1652039/default.htm> (erşim: 21.03.2019) Daha detaylı bir kronolojiye bakmak için <http://aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-suriyede-isyandan-ic-savasa-bakilabilir>.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2011-2015 ARASI İKİLİ İLİŞKİLERİN GÜVENLİKLEŞTİRME KAPSAMINDA OKUNMASI

3.1. Arap baharı Sonrası Türkiye Suriye ilişkilerini Güvenlikleştirme Üzerinden Okunması

Türkiye ile Suriye ilişkileri Arap Baharından önce çok önemli gelişmeler kat etmiş, ortaklıklar kastedilerek iki ülke ve tarihin kardeş kıldığı iki millet söylemi ile ilişkilerdeki yakınlığın söylemsel hali olmuştur. Ancak bu söylem Arap Baharı sonrası gelişen olaylarla seyrini değiştirmiş tam tersi boyutlara ulaşmıştır.

2011’de başlayan ve hale devam eden Suriye iç savaşı Türkiye’nin farklı dönemlerde farklı dış politikalar benimsemesine neden olmuştur ancak Türkiye dış politikası nasıl değişiklik gösterirse gösterebilir Suriye’den gelen mültecilere yönelik olumlu, yardımsever, misafirane politikası uluslararası alanda görülmemiş düzeydedir. Bu tutum Suriye’deki savaştan kaçmak zorunda olan insanların ikinci ülkesi haline gelen Türkiye kardeşlik vazifesini yerine getirmiştir. Bu söylemin pratikte vücut bulmasıdır. Uluslararası alanda göçün güvenleleştirilmesi için çaba gösteren ve insani duyguları yok sayan politikalar geliştirilmesine rağmen Türkiye her yıl artarak gelen Suriyeli mültecilere yönelik yardımsever tutumu uluslararası pragmatist politikaların her durumda işe yaramadığının göstergesi olmuştur.

Türkiye’nin mültecilere yönelik bu tutumu ülke ekonomisine yük oluşturmuş olsa da Suriye’den gelen göçün güvenleleştirilmemesi ve gelen göçmenlere yapılan yardımlar ülke içinde iktidarda olan AKP’nin eleştirilmesine neden olmuştur. Devlet politikası olarak herhangi bir güvenleştirmeye tabi tutulmayan Suriyeli göçmenler Türk toplumu tarafından toplumsal güvenleştirmeye tabi tutulmuşlardır. Bunu

‘‘SURIYELİ’’ kavramı toplumsal güvenlikleştirmenin söylemsel halini oluşturmaktadır.

21 Eylül 2011 tarihinde ABD’de Obama ile görüşen Başbakan Erdoğan ‘‘Suriye yönetimiyle görüşmelerimizi kesmiş durumdayız. Bu noktaya gelmek istemezdik ama Suriye yönetimi bizi böyle bir karar alma noktasına getirdi’’⁹ bu söylem ikili ilişkilerin siyasal olarak güvenlikleştirildiğinin bir kanıtıdır. Bu güvenlikleştirme Baas rejimine yönelik bir güvenlikleştirme politikasıdır.

Türkiye rejimle ilişkilerine keserken Suriye’de muhalif gruplarla ilişkilerini geliştirmiş ve muhaliflere yardım etmiştir. Suriye ile ilgili gelecek planlarında Baas rejiminden kurtulmuş bir yönetim inşası düşünen Türkiye dış politikada buna yönelik politikalar geliştirmeye başlamıştır.

Arap Baharı sonrasında seçimlerle başa gelecek yöneticilerle iyi ilişkiler kurmaya çalışan Türkiye, Mısır ve Tunus’ta aktif politikalar gütmüştür. Baharla beraber kısa sürede yönetimlerin değişmesi Türkiye’nin Suriye’de de değişikliğe gideceği algısı oluşturmuştur. Libya’ya yapılan müdahale is Türkiye’nin Suriye’ye yönelik uluslararası müdahalede geliştirdiği politikalarla aktif rol alması planlanmıştır. Ortadoğu’da değişen yönetimler Türkiye için bölge hakimiyeti için önemli bir fırsat olarak görülmüştür.

Suriye’ye 2011-2015 yılları arasında herhangi bir askeri müdahalede bulunmayan Türkiye askeri alanı güvenlikleştirmiştir. 22 Haziran 2012 ‘de ‘‘Türk Hava Kuvvetleri’ne ait bir F-4 tipi savaş uçağı, Malatya’dan havalandıktan sonra Akdeniz üzerinde düştü. Uçakla ilgili uluslararası ajanslar ‘‘Suriye düşürdü’’ haberini geçti. Başbakan Erdoğan başkanlığında yapılan güvenlik zirvesinde sonrası yapılan açıklamada da uçağın Suriye tarafından düşürüldüğü doğrulandı’’ (<http://www.gazetevatan.com/suriye--turk-savas-ucagini-dusurdu--459720-gundem> Erişim tarihi: 10.04.2019) . Türk uçağının düşürülmesine rağmen herhangi bir askeri müdahalede bulunmamıştır. Bu durum Türkiye’nin askeri alanın güvenlikleştirdiğinin bir kanıtı niteliğindedir.

⁹(<http://haber.sol.org.tr/dunyadan/obamadan-erdogana-arap-bahari-tesekkuru-haberi-46603> Erişim tarihi:: 10.04.2019) Obama ile Görüşen Başbakan Tayip Erdoğan’ın bu söylemi ilişkilerin siyasal olarak güvenlikleştirdiğinin göstergesidir. Birçok araştırmacıya göre bu erken alınan bir karar olarak değerlendirmiştir. Bu karar ile beraber ikil ilişkilerin siyasal alanın dışına çıkması ile beraber özellikle Türkiye bölgedeki diğer Aktörlerle geliştirdiği ilişkilerini artırmaya başlamıştır.

Askeri alanın güvenikleştirilmesinin en büyük etkisi savaş teriminin güvenikleştirilmesinden geçmektedir. Ülkeler olası savaş politikalarını güvenikleştirdiği için daha farklı politikalar geliştirmektedir. Bunun için uluslararası koalisyon ile beraber çalışmaya başlamış ve koalisyonla beraber hareket etmeye çalışmıştır. Türkiye, Suriye politikalarında bunu devreye sokmaya çalışmış ve BM ile beraber hareket etmiştir. Suriye’de IŞİD gibi terör gruplarının meydana çıkması Türkiye’nin Esed rejimine karşı kurduğu koalisyonun özellikle ABD’nin 11 Eylül saldırısı sonrası Bush deklarasyonu dediğimiz ya bizdensiniz ya da teröristlerlesiniz söyleminin etkisiyle bu koalisyonun IŞİD’e karşı hareket etmesine neden olmuş Türkiye’nin Esed rejiminin gönderilmesi için geliştirdiği politikaların yön değişikliği yüzünden istediği başarıya ulaşmamıştır

En uzun kara sınırın Suriye ile olması sınır güvenliği sorununu doğurmuştur. Çatışmalardan kaçan mültecilerin kontrolü ve denetimi sınır güvenliğinin önemini arttırmıştır. Bunun dışında özellikle sınırdan geçip ve Türkiye’de patlamalara neden olmaları Türkiye’yi sınırın güvenikleştirilmesi için politikalar üretmiştir. Bunlardan bir tanesi de sınıra duvar örülmesidir. Çin Seddi ve ABD’nin Meksika sınırına yaptığı duvar dışında Dünyanın ez uzun duvar olma özelliği olan bu duvar sınırın güvenikleştirmesinin somut bir sonucudur (<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201609281025033888-suriye-turkiye-sinir-duvar/> Erşim tarihi: 11.04.2019).

Suriye iç savaşı birçok devlet dışı aktörlerin meydana çıkmasına neden olmuştur. Bu aktörler farklı ideoloji, farklı mezhep ve farklı etnik grupların oluşturduğu aktörlerdir. Bu aktörler rejimin devrilmesi için çalışırken kendi aralarında güç mücadelesi vermişleridir. Bu aktörlerin bazıları Türkiye tarafından desteklenirken bazıları ise terör listesine alınarak güvenikleştirmiştir.

Güvenikleştirme yapılırken siyasal elitin kararları politika belirlemede oldukça etkilidir. Siyaset yapıcıları bir konun güvenikleştirilmesi ya da güvenlik dışılaştırması yaparken kamuoyunu ikna etmeye çalışmıştır. Kamuoyunun ikna edilmesi güvenikleştirmenin yapılabilmesi en temel unsurdur. Türkiye Suriye ile ilişkilerini güvenikleştirirken kamuoyunu ikna etmek için klasik medya araçlarından oldukça faydalanmıştır. Özellikle Suriye’de ilk olayların başladığı günden itibaren Türk medyası konunun sıkı takipçisi olurken, meydana gelen can kayıpları ya da

meydana gelen herhangi bir olay çoğu zaman rejim tarafından yapıldı diye lanse edilmesi kamuoyunun ikna edilmesinde önemli rol oynamıştır. Cisir El Şuğur olayı buna örnek olarak verilebilir. Burada rejime bağlı 123 güvenlik görevlisi göstericiler tarafından öldürülmüş bu olay dünya ve Türkiye medyasına halka ateş etmek istemeyen güvenlik güçlerinin rejim tarafından öldürüldüğü idea edilmiştir (Taştekin, 2015: s. 86-90, <https://gazetemanifesto.com/2015/cisir-es-sugur-katliami-12094/> Erişim tarihi: 14.04.2019). Bu sayı Fisk'e göre 89'dır. Cisir el Şuğur dışında çok sayıda askerin öldüğünü dile getiren Fisk Lazkiye'de 1900 Tartus'ta 1500 Askerin öldüğünü dile getiriyor (<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/they-may-be-fighting-for-syria-not-assad-they-may-also-be-winning-robert-fisk-reports-from> Erişim tarihi: 14. 05.2019). Cisir el Şuğur olayı medyada lanse edilenle gerçek arasında zıt bir ilişki olduğunu gösterse de lanse edilen toplum tarafından benimsenmiştir. Güvenikleştirme yapılırken bu halkını katleden bir iktidara karşı yapılan politikanın meşruluğu üzerinedir.

Türkiye ile Suriye arasındaki sınır ve ortaklıklar bir ülkede yaşanan ayaklanmaların diğer ülkeye yansması gayet normal karşılanacak bir durumdu Arap Baharı dalgalar halinde gelmiş Türkiye'nin sınırında durmuştu. Bunda 2002'de iktidara gelen AKP'nin başarılı iç politikasının mı etkisi vardı, yoksa demokratik bir hareket olan Arap Baharı zaten demokrasi olan Türkiye'yi ilgilendirmiyor muydu? Bu iki soruya da evet cevabı verilebilir. 2002 de iktidara gelen AKP' yıllardır güvenikleştirilmeye tabi tutulan İslamcılar ve Kürtlerin desteği ile başa gelmiş sağ liberal bir parti. İlk 10 yılında demokratik tutumu ve yaptığı ekonomik ve sosyal reformlar ülkede büyük destek topladı. Türkiye'de güvenikleştirilmiş Kürt sorunun çözümüne yönelik önemli adımlar atıldı. Kürt sorunu siyasal alanda tartışılmaya açıldı. Tartışmalar Kürt sorunun tekrar siyasal alanda alan bulmasını sağladı 2009'dan başlayarak 2015'in ortasına kadar devam etti bu durum ülkede barış havasının esmesini sağlarken dış politikada daha sağlam adımların atılmasını sağladı. Türkiye ve Suriye'de aynı etnik yapıların varlığı Türkiye'nin Suriye'ye yönelik dış politikasını belirlerken daha dikkatli olması gerekliliği doğurdu.

Siyasi elitin Suriye'deki devlet dışı aktörlerle yapacağı iç siyasetti de etkileyeceği için politika üretiminde zorlanmıştır. Bunun temel nedeni Suriye'de güçlü bir aktör olan Kürt grupları ile ilişki geliştirip geliştiremeyeceği ikilemi olmuştur. Özellikle İŞİD'in ortaya çıkması ile beraber koalisyon güçlerinin desteğini kazanan Kürt

aktörler Suriye ve Irak'ta etkili aktörler olmuşlardır. Bu durum AKP'nin Suriye politikalarında manevra alanın azalmasına neden olmuştur.

3.2. İkili İlişkilerin Dostluktan Düşmanlığa Giden Sürecin İnşası

Suriye'de iç savaş başlamadan önce Türkiye ve Suriye ilişkileri devletlerarası ilişkilerin iyiye gittiği gibi devletleri yöneten seçkin sınıflar arasında da iyi ilişkilerin geliştiği bir dönem olmuştur. Özellikle Suriye lideri Beşşar ile Türkiye Başbakanı Tayip Erdoğan arasında ilişkiler söylemlere yansımıştır. 15 Ağustos 2010 tarihinde Başbakan Erdoğan Gaziantep'te yaptığı mitingde ikili ilişkilerin gelişmesi ile beraber bölge halkının kazançlı çıktığını dile getirmiştir. Başbakan Erdoğan "Türkiye ile Suriye daha yedi buçuk yıl öncesine kadar bir birine husumetle bakıyordu, sürekli gerginlikler yaşanıyor ve zaman zaman savaşın eşiğine geliyordu. Biz geldik Esad kardeşim ile oturduk iki ülke arasındaki meseleleri konuştuk, istişare ettik, müzakere ettik. Suriye ve Türkiye'yi iki kardeş iki dost ülke haline getirdik. Her alanda işbirliğine gittik"¹⁰ bunun dışına iki ülke arasındaki işbirliği alanlarını sıralayan Başbakan Erdoğan işbirliğinin Faydası üzerinde durmuştur. Bu söylem ikili ilişkilerin geldiği yeri göstermektedir. Suriye'nin Türkiye için tehdit unsuru olmaktan çıkıp iyi bir işbirlikçi olmuştur.

İlişkiler karşılıklı ziyaretler dışında ikili bakanlar kurulu toplantılarının yapılması ve ülke liderlerinin bir birlerini sıklıkla ziyaretleri ile artmıştır. 3 Ekim 2010, Lazkiye Türkiye-Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi İkinci Bakanlar Toplantısı basın toplantısında "İki ülkenin çıkarı gerektiriyorsa, iki halkın yararı gerektiriyorsa, anlaşmalara dercedilsin veya dercedilmesin, o alanlarda işbirliğine açgözü ve iki kardeş ülkenin liderleri olarak mutlak surette görüş birliği, irade ve arzu ortaklığı içindeyiz. Biz işbirliğimizle birlikte sadece iki ülke sınırları içinde değil, üzerinde yaşadığımız Ortadoğu bölgesinde arzu ettiğimiz güvenlik, istikrar ve barışı gerçekleştirmeye gayret ediyoruz. Gerçekten iki kardeş ülke örnek olarak alınabilecek bir kardeşlik stratejik işbirliğini uygulamaya koymuşlardır ve çok sayıda

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=To6AK3R9p00> Erşim tarihi: 11.04.2019 konuşmanın tamamında ülkeler arasındaki ilişkilerin barışçıl yollarla çözüme kavuşturulmasının daha kazançlı bir yol olduğunu dile getirmiştir. İyi ilişkilerin gelişmesi ile beraber ekonomik gelişmenin paralel olması ilişkilerin neden iyi soruların cevabı niteliğindedir.

ülke bizim bu uygulamamızı kopyalamak istemekte, örnek almak istemektedir” (<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-yukse-duceyli-stratejik-isbirligi-konseyi-ikinci-bakanlar-toplantisi-basin-toplantisi.tr.mfa> Erişim tarihi: 11.04.2019). İlişkilerin diğer ülkelere örnek gösterilebilecek seviyeye gelmesinden Arap Baharı sonrasında kısa süre içinde bozulması nedeni ikili ilişkiler tarihinin kısa olmasının da etkisi olmuştur.

Beşşar Esad ve ailesi ilk tatilini Türkiye’de yapmış ve Başbakan Erdoğan İle buluşmuştur bu durum Esad ailesinin Türkiye’ye güveninin bir kanıtıdır (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/hem-tatil-hem-siyaset-icin-bodrumda-9588900> Erişim tarihi:14.04.2019). Bu durum iki ülke yöneticilerinin karşılıklı diyalogun geldiği yeri gösterirken karşılıklı güvenin tam olduğunun da kanıtıdır.

Arap Baharının başlaması ve Suriye’ye sığraması sonrası gelişen olaylar iki ülke arasındaki ilişkilerin dönüşmesine neden oldu. Bu dönüşümün çok farklı okunması yapılabilir. AKP iktidara gelmesi ile beraber dış politikada komşularla sıfır sorun politikasını benimseyen Türkiye Arap Baharı ve sonrasında birçok sorunlar yaşamaya başlamıştır. Mevcut iktidarlara yönelik Tunus ve Mısırda halkın isteklerine kulak verilmesini dile getiren Türkiyeli yönetici elitler halkın taleplerine kulak verilmesi gerektiği ikazını sıklıkla yenilemiştir. Başbakan Erdoğan 2 Şubat 2011’de Mübarek’i “bizler insanız, faniyiz. Baki olan saygıyla anılmaktır. Halkın insani taleplerine kulak verin seninle beraber sadece kefenin gidecek” diye uyarmıştır (<https://www.haberturk.com/dunya/haber/597069-basbakan-erdogan-mubareke-seslendi> Erişim tarihi:14.04.2019). Bu uyarı Arap Baharında Türkiye’nin tutunacağı tutumun bir göstergesi şeklinde olmuştur. Arap Baharında Türkiye dış politikasını yönetimi istemeyen halka destek vereceğini göstermiştir. NATO’nun Libya müdahalesine ilk başlarda karşı çıkan Türkiye Başbakanı Erdoğan “NATO Libya’ya müdahale etmeli midir? Böyle bir saçmalık olur mu yahu? NATO'nun ne işi var Libya'da?”(<https://www.ntv.com.tr/turkiye/natonun-libyada-ne-isi-var,6VO1xU5PmkGhAGJtyRD3qA> Erişim tarihi:14.04.2019) diyerek müdahaleye karşı çıkmıştır. Bu dönemde isyanların olduğu ülkelerde ülkelerin iç işleri olduğu için müdahale etmekten uzak durulmasını isteyen ve bunu söylem haline getiren Türk siyasal karar vericiler Libya’daki artan şiddet olayları Türkiye’nin pozisyonunu değiştirmesine neden olmuş müdahale edecek koalisyona deniz ve hava gücü ile

destek vermiştir. Politikadaki bu dönüşüm gelecekteki belirlenecek politikaları etkilemiştir. Özellikle Suriye politikalarının geleceğine etkisi vardır.

Mısır ve Tunus'taki değişimler Türk dış politikasının doğru yolda olduğunu gösterdi. İktidar değişmiş ve halk seçimlere giderken Türkiye'nin desteklediği tarafın kazanması ve destekleme sebebi Türkiye'yi bölgedeki halkların savunucusu olarak ortaya çıkarmıştır. Ancak Arap Baharının geçirdiği dönüşüm Türkiye için beklenin tersine dönmesine neden olmuştur.

Suriye'deki olaylar alevlenmeden önce Türkiye, Irak, İran ve Suriye arasında ortak vize uygulaması Şamgen için 7 mart 2011'de anlaşma sağlanmış vizenin adının Erdoğan tarafından verildiği dile getirilmiştir (<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/samgende-anlasma-saglandi-17203196> Erişim tarihi:14.04.2015). Bu anlaşma gösteriyor ki uzun vadeli dış politika planlamasında Suriye'de herhangi bir iktidar değişiminin öngörülmediğidir.

15 Martta Dara'da başlayan gösterilerden sonra Esad rejimi “Sözcü hükümetin işçi ücretlerini artıracığını, sağlık sisteminde reforma gideceğini, seçimlere Baas partisi dışındaki partilerin katılmasına izin verileceğini, basına uygulanan sınırlamaların kaldırılacağını ve yolsuzlukla mücadele için yeni bir mekanizma kurulacağını söyledi” (<https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/03/110324> Erişim tarihi: 14.04.2019). Reform açıklaması sonrası Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Suriye Cumhurbaşkanı Beşşar Esad'ı telefonla arayarak, Şam yönetiminin aldığı reform kararlarını övdüğü belirtildi (<http://www.haber7.com/siyaset/haber/726658> Erişim tarihi: 14.04.2019). İlk reform kararına verilen destek bazı kesimlerce Esad'ı yeni reformlar için cesaretlenmek için olduğunu söylerken bazıları tarafından Esad'a desteğinin göstergesi niteliğindedir. Hangi amaçla yapılmış olursa olsun Türkiye Suriye ilişkilerinde Esad ile ilişkilerin davamı ve karşılıklı ilişkilerin sürekliliğini göstermektedir.

Başbakan Erdoğan Sürekli iletişim halinde olduğunu “Esad ile üç gün içinde iki kez görüştüm, görüşlerimizi aktardım. Suriye yönetimi ile yakın temas içerisindeyiz. Sayın Esad'dan halkın sesine kulak vermesi çağrımıza hayır yanıtı almadık”(https://www.takvim.com.tr/siyaset/2011/03/28/basbakandan_onemli_aciklamalar_374394748252 Erişim tarihi: 14.04.2019). Diye açıklamalarda bulunmuştur.

Bu söylemler Suriye ile Türkiye arasında sürekli bir iletişimin varlığından söz edebiliriz.

Türkiye Arap Baharı ile başlayan süreçte rol model ülke olmaya çalışırken uluslararası diplomasiyi etkili kullanmıştır. ABD ile ortak hareket eden Türkiye birden çok seçeneği masaya koyup bu seçeneklerin ilk seçtiklerinden farklı olup olmamasına bakmadan farklı politikalar geliştirmiştir. Libya ile ilgili politikası buna örnek verilebilir. Bu değişken politikanın oluşmasında ABD'nin etkisi görülmektedir. Ortak hareket eden iki ülke ilişkilerinde karşılıklı görüşmeler önemli bir yer tutmuştur. Bunlardan özellikle 26 Nisandaki ziyareti Suriye ile ilişkilerin dönüşümünün işareti olmuştur. ‘‘ ABD Merkezi Haber alma Teşkilatı'nın (CIA) Başkanı Panetta ile Ankara'daki görüşmelerde, "Suriye'nin kritik eşikte olduğu" değerlendirmesi yapıldı’’ (Bostan, 2011: web) bu kritik eşik Türkiye ile Suriye ilişkilerin evrileceği yer olmuştur. Bunda ABD'nin rolü büyüktür nitekim Erdoğan'ın Esad yönetimi ile ilişkilerin koparıldığı söyleminin yapıldığı yer ABD olması bunun kanıtı niteliğindedir.

MİT'in hazırladığı Arap ülkelerindeki liderlerin durumu, gücü. İsyanın dağılımı, katılım oranı isyan çıkan ülkedeki Türklerin varlığı "Askeri Operasyon" ve "insani yardım" gerekliliği durumu gibi başlıklar altında değerlendirilmiş ve Türkiye'nin politikaları belirlenirken bu dört madde ön planda tutulmaya çalışılmıştır. Taştekin'e göre 28 Nisan 2011'deki MGK toplantısında Suriye'de bir iktidar değişikliği beklenmemesi halinde yine de Esad rejimi ile ilişkiler koparılmıştır(Taştekin, 2015: s. 99)

Türkiye'de özellikle Ahmet Davutoğlu ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın politik yapıcı konumda olması ilişkilerin okunmasında onların söylemleri üzerinden okumak doğru olacaktır. 6 Nisanda Davutoğlu'nun Şam ziyareti ilişkilerin hangi koşullarda devam edileceğini göstermiştir. Bu koşullar:

‘‘ Başta olağanüstü hal olmak üzere reform sürecinde adım atmayı ertelemeyin. Muhaliflerle görüşme siyasi istikrarı getirir.

Eşinizin Sünni olmasından kaynaklı Sünnilere yaklaşımınızın olumlu yönlerini topluma anlatın.

Reform sürecinde Türkiye olarak destek vermeye hazırız’’.

Sadece Mısır-Tunus değil, bölgede yaşanan örnekler ortada. Suriye'deki bir dönüşüm, tüm Orta Doğu'yu etkileyecektir” (https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/04/07/esada-4-mesaj_37080996689?pagi Erişim tarihi: 20.04.2019). Bu görüşme Beşşar Esad ve Dış İşleri bakanı Velid Muallimle yapılmıştır. Bu şartların yerine getirilmesinin ikili ilişkilerin devamı için önemli olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda reformlar için desteğini yenilemiştir. Daha sonraları reformların desteklenmesi için bir heyet Suriye'ye gönderilmiştir.

Nisan 2011 sonlarına doğru BM görüşülen ve Suriye'yi kınanması için hazırlanan metin Çin, Rusya ve Lübnan tarafından red edilmiş diğer ülkeler kendi aralarında bir metin yayınlamışlardır. Bu dönemde Türkiye Erdoğan “Suriye’de parçalanmanın mezhep çatışmasının doğmasına yönelik korkularımız var” derken başka bir yerde yine Erdoğan muhaliflerin parti kurma çabalarının Beşşar tarafından dikkate alınmadığını ve bunun nedenini bilmediğini dile getirmektedir. Aynı dönemde 9 Haziran’da Davutoğlu “Esad bize söz verdi ama adım atmadı” söylemi ilişkilerin tekrar gözden geçirildiğini göstermiştir.¹¹

Suriye’den Türkiye’ye doğru göçlerin başlaması sonrasında sayının 3 binleri bulması (<https://www.haberturk.com/dunya/haber/638695-sinirda-3-bin-kisilik-cankasabasi#> Erişim tarihi:20.04.2019) Cisir el Şuğur katliamının medyaya yansıma biçimi ilişkilerin yürütülmesini zorlaştırmıştır. Bölgede yaşayan halk için ikinci bir Hama katliamı korkusu doğururken bu korku Türkiye’ye doğru göçlerin artmasına neden olmuştur.

11 Haziran 2011’de Başbakan Erdoğan “biz gelişmelere daha fazla sesiz kalamayız iyi ilişkiler ilelebet sürmez” (<https://www.haberturk.com/dunya/haber/638822-800-bin-suriyeliye-haziriz> Erişim tarihi:20.04.2019) derken aslında yakın zamanda ilişkilerin bozulacağı sinyalini vermiştir. Özellikle Cisir el Şuğur olayının görüntüleri Erdoğan için dönün noktasını oluştururken Esad özel temsilcisi görüntülerin eski olduğu ideasına karşılık Erdoğan’ın “eski ya da yeni sonuçta vahşet var” uluslararası toplumda artık Esad rejimi için yapacağı bir şeylerinin kalmadığını söyledi (Taştekin, 2015: s. 104). Bu

¹¹ www.zaman.com.tr/politika_erdogan-siyaset-meydanin-sorularini-cevapladi_1128941.html, www.hurriyet.com.tr/planet/17648398.asp, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/06/11/davutoglu-esad-sozunu-tutmadi> Erişim tarihi: 20.04.2011 bu söylemlerin tam içerikleri linklerden bulunabilir.

durumun medyanın politik yapıcılarda uyandırdığı etkinin göstermektedir. Türkiye budan sonra ilişkileri sınırlandırmış ancak tam kesmemiştir.

9 Ağustos 2011’de Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Suriye devlet başkanı Beşşar Esad'la görüşmesi altı saat sürmüştür (<https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/08/110809> Erişim tarihi: 04.20.2019). Bu görüşme esnasında rejim güçleri Suriye'nin bazı bölgelerinde operasyonlar düzenlemiştir. Bu ikili görüşme uzun sürmüş ancak iki ülkenin gelecekteki ilişkilerine olumlu yansımamıştır. Bu durum yakın dönemde iyi ilişkiler kurduğu Suriye ile ilişkilerin bitme aşamasına geldiğinin göstergesidir. Bunun temel sebebi olarak Suriye'deki çatışmalar olarak görülse de ABD ile ortak politikalar benimseyen Türkiye'nin belirli politik başarıların gelmemesi ile beraber ABD'nin istediği bir politika benimsemiştir. Buda Esad rejimi ile ilişkilerin sonlanmasına neden açmıştır.

18 Ağustos 2011 yılında Barack Obama, Nicolas Sarkozy, Angela Merkel ve Cameron gibi liderler Esad'ın çekilmesi gerekliliği çağrısı yaparken gitmesi için ortak yaptırım kararı için koordine olunacağı açıklandı. Bu istifa istemi sonucunda Suriyeli insanların karar verici mercie gelmesi gerekliliği dile getirilmiştir (Wilson , Warrick 2011: web) Güçlü bir koalisyonun istemediği Esad rejimi ile ilişkilerin Türkiye ile bozulması da kaçınılmaz olmuştur. Fransa'nın Libya müdahalesinde öncülük ettiği bir durumun benzeri meydana gelmişti. Libya müdahalesine ilk başlarda karşı çıkan Türkiye sonra ise kararını değiştirmiştir. Bu ülke politikalarında tutarsızlığa işaret ederken Türkiye Suriye'de temel politik yapıcı konumda iken konumunu değiştirmekten kaçınmıştır. Esad'ın reform yapması için elinden gelen her şeyi yaptığını düşünen Türkiyeli siyasi yapıcılar Suriye'de meydana gelecek çatışma ortamının büyük bir güvenlik sorunsalına dönüşeceğinin farkına varıp güçlü gördüğü koalisyonla ortak hareket etmiştir.

Türkiye Esad ile ilişkileri devam ederken Türkiye'de Suriye'nin geleceği hakkında toplantılar düzenlenmiştir. Bu toplantılar İstanbul, Antalya gibi şehirlerde yapılmıştır. Toplantılarda “Suriye halkı, yıllardır diktatör bir rejimle yönetiliyor. Bunu artık kabul etmiyoruz. Suriye halkı kahramandır ve kahraman kalacaktır” (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeli-muhafifler-istanbulda-toplandi-18269088> Erişim tarihi:21.04.2019). Buna benzer söylemler sıklıkla görülmüştür. Bu söylemlerin Esad rejiminin Suriye'nin geleceğinde yerinin olmadığı ve Esad'ın

gitmesinin çözüm olduğuna yöneliktir. Bu dönemde Türkiyeli politika yapıcılarını ile Esad arasında görüşmelerin devam ettiği dikkate alındığında Esad ile ilişkiler yürütülse dahi muhaliflerin Türkiye’de toplantılar düzenlenmesine izin verilerek ileri dönemde destekleyeceği tarafını seçmiştir.

Bu dönemde özellikle Suriye’deki protestoların çatışmaya dönüşmesi ile beraber Arap Baharında örnek olayların gelişmesi iç savaşta doğru gitmesinde etkili olmuştur. Mısır’da Mübarek’in devrilmesi ile beraber Mübarek’in tutuklanması ve Libya’da ise Kaddafi’nin linç edilmesi ile beraber Esad’ın devrilmesi sonucunda akıbetini gözler önüne sermiştir. Bu Esad’ın çekilmeyeceğinin nedeni olmuşken muhaliflere yönelik tutumunda da değişikliklere gitmesine neden olmuştur. Libya’daki gelişmeler muhalifler içinde umut olmuş Esad’sız bir Suriye hayali artık daha da perçinlemiştir. Bu dönemde Türkiye ve Arap Birliği ile geliştirdiği müzakerelerde yapacağı reformları yapmaktan vazgeçmesine neden olmuştur. Arap birliği ile temas halinde olan Esad daha önce Erdoğan’a dediği gibi “Medyanın insanları yanlış yönlendirmesi ülkenin istikrarını ve güvenliğini bozuyor”(<http://www.aljazeera.com.tr/haber/esaddan-reform-sozu> Erişim tarihi: 21.04.2019). Reformların yapılacağını dile getirmiştir. Arap Birliğinin 26 Kasım 2011 tarihinde Suriye’nin üyeliğini askıya almıştır (https://www.ntv.com.tr/dunya/arap-birligi-suriyenin-uyeligini-askiya-aldi,7pN4_KWMM0G8Ik_PKSıBow Erişim tarihi: 21.04.2019). Üyeliği askıya alınan Suriye’nin Arap Birliği tarafından siyasal olarak güvenlikleştirilmiştir. Arap Birliğinin ikinci bir kararı ise 27 Kasımdaki Suriye’ye ekonomik ambargo uygulamasıdır. Bu ambargonun içinde “ Suriye devleti ile temel ürünlerde olan ticareti durdurmayı, rejimin üst düzey yetkililerinin mal varlıklarını dondurmaya ve onlara seyahat yasağı getirmeyi, Suriye’deki Arap yatırımlarını askıya almayı ve Suriye Merkez Bankası ile ilişkileri sonlandırmayı içermektedir”(Küçükkeleş, 2012: s. 8-9).

Bu dönemde Arap Birliği Suriye ile ilişkilerini güvenlikleştirirken Suriyeli muhalif gruplarla iletişim halinde olmuştur. SUK¹² ile kurulan ilişkiler muhalifleri cesaretlendirmiştir. Bu aynı zamanda rejimden kopmalara neden olmuştur.

¹² 23 Ağustos 2011 yılında İstanbul’da kurulan Suriye Ulusal Konseyi adını almış, amaçlarını da şu şekilde sıralamıştır.

- Bütün meşru vesileleri kullanarak Esed rejimi düşürmek.

Türkiye özellikle Davutoğlu'nun Şam ziyareti sonrası ilişkilerinde bozulma daha keskin bir şekilde görülmüştür. Bu görüşme 21 Eylül ABD'de düzenlenen BM toplantısı sonrası Başbakan Erdoğan "Son olarak Türkiye'ye yönelik kara propaganda başlatan Suriye yönetimine, daha önce de açıkladığım gibi, artık güvenimiz kalmamıştır. Suriye yönetimiyle görüşmelerimizi kesmiş durumdayız. Bu noktaya gelmek istemezdik ama Suriye yönetimi bizi böyle bir karar alma noktasına getirdi" (<https://www.evrensel.net/haber/14030/suriye-hedefte> Erişim tarihi: 21.04.2019). Bu söylemi ile iki ülke ilişkileri güvenleleştirilmiştir. Bu açıklama sonrası Türkiye'nin Suriye'ye yönelik temel politikası Esad Rejimini devirmek üzerine olmuştur. Türkiye'de daha önce faaliyet gösteren muhalif gruplarla yakın olan ilişkisini artıran Türkiye bundan sonraki süreçlerde siyasal muhattap olarak onları görmüş ve temel Suriye politikasını muhalifler üzerinden yapmaya çalışmıştır.

Türkiye Suriye ilişkileri Adana Mutabakatından sonra olumlu gelişmeler göstermiş bu olumlu gelişmeler 2010 yılına geldiğinde stratejik ortaklığa dönüşmüştür. Ancak Arap Baharının Suriye'ye sıçraması ile beraber ilişkiler dönüşüme uğramış 21 Eylül 2011 tarihinde ikili ilişkiler güvenleleştirilmiştir. Bu dönüşümü Esad'a 2012 'de değişimin nedeni sorulduğunda "Bunu anlamak için sorulması gereken şudur: Kim değişti? Ben mi, o mu? Bölgemizde yaşanan değişime bakarak bazı sonuçlar çıkarabilirsiniz. Örneğin çevremizdeki ülkelere bir bakın. Suriye'nin İran, Irak ve Lübnan ile ilişkilerinde bu süreçte hiçbir değişiklik olmadı. Şimdi bir de tersine bakın. Türkiye'nin İran, Irak, Lübnan ve Ürdün ile ilişkilerinin seyrine bakıp kendiniz bir sonuca varabilirsiniz. Tüm bu ülkelerle Ankara'nın arası kötüleşmiş durumda. Demek ki değişen Erdoğan" (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-ile-neden-bozustum-20911106> Erişim tarihi: 21.04.2019) diye cevap vermiştir. Aynı röportajda Türkiye'nin reform taleplerini iç işlerine müdahale olarak değerlendiren Esad aynı zamanda Türkiye'yi ABD'nin mesajcısı olarak da dillendirmektedir. Suriye ile ilişkilerin kopması ile beraber Suriye'deki muhalif grupların silahlanması ve Esad'a karşı askeri zafer sağlanması için silahlı bir yapı kurulmaya başlandı. Ya da var olan silahlı gruplar

-
- Suriye toplumun bütün bileşenleri kapsayacak biçimde Milli Birliği bağlılık(Araplar, Kürtler ve diğer bütün etnik gruplar ve dini ve mezhebi kesimleri içerecek biçimde).
 - Suriye devrimin barışçı özelliği ve ahlakiliğine riayet etmek.
 - Ulusal bağımsızlık ve milli egemenlik ilkesine bağlı olmak.

Konseyn sayfası <http://tr.etilaf.org/pekhat/suriye-ulusal-konseyi.html>, konsey üyelerinin seçimi için https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/09/110915_syria_opposition Erişim tarihi: 21.04.2019

desteklendi. Bu gruplardan en öne çıkan grup Özgür Suriye Ordusu adını alan (ÖSO) olmuştur.

ÖSO protestoların meydana geldiği ilk aylarda ortaya çıkan ve birkaç Suriye askeri tarafından kurulan ÖSO 2011-2015 yılları arasında ABD ve Türkiye tarafından desteklenen Riyal El Esad'ın liderliğinde bir silahlı örgüttür. " sistemi yıkmak için halkla birlikte çalışmak ve halkı sistemin silahlı ölüm makinelerine karşı korumak" olarak temel amaçlarını açıklamışlardır. Youtube deki yayınladıkları videoda " Suriye ordusunun tüm üyelerine kendilerine katılma ve tüm muhalif silahlı gruplara birleşme çağrısı yapan ÖSO, sivilleri hedef alan tüm güvenlik güçlerinin artık kendileri için meşru birer hedef haline geldiğini bildirdi." 2015 Yılına kadar Türkiye ve ABD tarafından eğit donat projesi kapsamında düşünülen ÖSO ABD tarafından yeteri kadar güçlü görülmemiş ve ABD projeden çekilmiştir. (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42862756> Erişim tarihi: 21.04.2019).

ÖSO'dan desteğini çeken ABD bölgede daha güçlü gördüğü Kürt oluşum olan PYD'ye destek vermiştir. Türkiye'nin PYD'yi bir terör örgütü olarak görmesi ve bu durumun iki ülke arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemesi ile beraber isim değişikliğine gidilmiş ve PYD daha fazla bileşenin bir araya geldiği Suriye Demokratik Güçleri (SDG) ismini almıştır. Bu durum Türkiye'yi ikna etmeye yetmemiş Türkiye büyük bir sınırı paylaştığı bu örgütü tehdit unsuru olarak değerlendirmiş ve güvenikleştirmeye çalışmıştır. Türkiye ile PYD arasındaki ilişki sürekli güvenlik sorununa dönüşmemiştir. Bu Türkiye iç siyaseti ile doğrudan ilişkilidir. Bu iç siyasal düzen dış ilişkilere yansımıştır. Bu dönemde PYD ile diyalog yolu ile ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla PYD lideri Salih Müslüm ile görüşmeler yapılmış ancak bu görüşmelerin yapılışı doğrudan olmamıştır (<https://www.haberturk.com/dunya/haber/996818-pyd-lideri-ankarada> Erişim tarihi: 21.04.2019). Türkiye'nin PYD ile dolaylı da olsa ilişki içinde olması Türkiye tarihi boyunca güvenikleştirdiği Kürtlerin güvenlik dışılaştırmaya çalışılması etkili olmuştur. 2009 siyasal alanda tartışılmaya başlanan ve bu tartışmaların odak noktasının Kürtlerin neden güvenikleştirildiğinin sorgulanması ile başlayan sürecin sonucunda başlayan Çözüm Süreci Türkiye dışında yaşayan Kürt hareketlerine yönelik politikalarının değişmesine neden olmuştur. bu dönüşüm Kuzey Irak'ta oluşan Kürt Özerk bölgesi ile müttefiklik doğururken PKK'nin kolu olan PYD ile ilişkileri daha mesafeli olmuş herhangi bir doğrudan ilişkiden kaçınılmıştır. Bu

doğrudan ilişkiden kaçınılması Türkiye'nin PYD'yi güvenlikleştirdiğinin bir kanıtıdır. Bu güvenlikleştirme 2015 sonrası dönemde kendisini yoğun bir şekilde göstermiştir.

3.3. Türkiye'nin Güvenlikleştirdiği Terör Örgütleri

Türkiye Esad ile ilişkilerini güvenlikleştirdikten sonra Suriyeli muhalif gruplarla olan ilişkisini arttırmıştır. Bu muhalif grupları gerek Türkiye'deki gerek Türkiye dışındaki toplantılarda etkin rol almaya çalışmıştır. Suriye'de gelecekte iktidara geçecek grupla iyi ilişkiler kurup herhangi bir tehdidin oluşmasını engellemek olmuştur. Bu doğrultuda politika geliştiren Türkiye kendisine yakın gördüğü iyi ilişkiler geliştirdiği örgütlere doğrudan ya da dolaylı yollardan destekler vermiştir. Bu örgütler dışında Türkiye'nin tehdit olarak algıladığı ve güvenlikleştirdiği örgütler olmuştur.

Türkiye'nin güvenlikleştirdiği örgütler özellikle sadece Türkiye'nin güvenlikleştirdiği örgütler olmamıştır. Özellikle IŞİD evrensel güvenlikleştirmeye tabi tutulmuş bu çerçevede uluslararası koalisyon kurulmuştur. Bunun dışında Türkiye'nin uzun yıllardır mücadele ettiği PKK terör örgütünün Suriye kolu olan PYD güvenlikleştirmeye tabi tutulmuştur. Türkiye PYD'ye karşı yaptığı güvenlikleştirme politikası bu örgüte karşı yapılan IŞİD saldırılarının püskürtülmesi amaçlı verilen desteğe izin vermiştir. Bu durum Türkiye'nin PYD'yi güvenlikleştirip güvenlikleştirmedeği tartışmalarına neden olmuştur.

Türkiye IŞİD ile beraber radikal örgütlerin birçoğunu güvenlikleştirmiştir. Bunlar El Kaideye bağlı olduğunu açıklayan El Nusra gibi silahlı örgütler olmuştur. Bu örgütlerin bazılarının zamanla geçirdiği dönüşüm ya da giriştiği eylemler uygulanacak politikada etkili olmuştur. ÖSO'ya bağlı bir grup olan El Nusra ÖSO'dan kopması sonrası Türkiye'nin güvenlikleştirdiği bir örgüt olmuştur (<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiye-el-nusra-yi-terror-listesine-aldi-2654432> Erişim tarihi: 25.04.2019). Dış politikada tehdit unsuru olarak gördüğü örgütlerin dışında kendi politik çizgisi ile uyuşmayan örgütlerin faaliyetleri Türkiye tarafından hoş karşılanmamakta bu faaliyetlerin artması sonucu bu örgütler güvenlikleştirilmiştir.

Türkiye Suriye politikasında temel eksen Esad ile ilişkiler koptuktan sonra Suriye'nin bütünlüğü korunarak yeni bir Suriye inşasıdır. Bu inşada ise ana amaç Suriye'de çoğunluğu oluşturan Sünni egemenliğidir. Uzun bir sınıra sahip olduğundan uzun sürecek sınır güvenliğinin sağlanması ve sürekli iyi ilişkilerin kurulabileceği bir iktidar. Bu amaçlar doğrultusunda politikalar güden Türkiye bu amaçların dışında Suriye'de hareket eden devlet dışı aktörleri güvenlikleştirmiştir. Suriye'de uzun sürecek bir yönetim inşa edilirken çoğunluğu oluşturan grubun hakimiyeti ile uzun sürecek bir barışın inşası amaçlanmıştır. Ayrıca Suriye'deki çoğunluğun Sünni olması ülkeler arasındaki ortak noktalar nedeniyle ikili ilişkilerin gelişmekte kolaylaşacağı düşüncesi ile beraber etkin olan Müslüman Kardeşler grubu ile Türk politik yapıcılarının iyi ilişkileri göz önüne alındığında Türkiye'nin ana amacı Suriye'de Müslüman Kardeşlerin desteklediği Sünni bir yönetim inşa etmektir. Türkiye bu doğrultuda politika gütmüştür.

Suriye'de yaşanan çatışma ortamı çok sayıda grubun ortaya çıkmasına neden oldu. Bu gruplar kendi güvenliklerini kendileri sağlamaya çalıştı. Bunlar toplumsal ve siyasal gruplar olmuştur. Bu gruplar kendilerine yönelik tehditleri ortadan kaldırmak veya kendi güvenliklerini sağlamak amacı ile tehdit unsurlarını güvenlikleştirmeye çalışmışlardır. Suriye'de karşılıklı grupların birbirine yönelik güvenlikleştirme çabaları Suriye'nin etnik, mezhepsel ve siyasal yapısı ile doğrudan ilişkilidir. Grupların birbirlerini güvenlikleştirmesi Türkiye'nin Suriye'de yürüttüğü politikaları etkilemiştir.

3.3.1. Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)

Güvenleştirici aktör olarak İŞİD ele alınırsa İŞİD kimdir ve kimleri neden güvenlikleştirmeye tabi tutuyor? Soruları sorulmalı. İkinci soru olarak Türkiye neden İŞİD'i güvenlikleştirmiştir.

Irak ve Şam İslam Devleti (Devlet'ul İslamiyye Fi'l Irak ve Şam) adı altında kurulan bu örgüt SSCB'nin Afganistan'ı işgali ile başlayan SSCB'ye karşı direnişin "cihat" anlayışı ile harmanlaması ve 2003 sonrası ABD'nin Irak işgali ile buraya kanalize olması ile güçlenen yapı Ebu Mus'ab ez-Zarkavi' nin başa geçmesi ile gücünü arttırmıştır. ABD'nin Irak'a yönelik politikaları ile zaman zaman gücünde

değişiklik olmuş ama El Kaide'ye bağlılığını sürdürmüştür. Irak'ta Saddam Hüseyin sonrası dönemde özellikle Irak Baas hareketinin desteğini alan ve Sünni mezhebinin Irak'taki savunuculuğunun destek bulması ile toplumda kendilerine önemli bir yer bulmuşlardır.

2003 ABD'nin Irak işgali sonrası baskı ve zulüm altında yaşayan Iraklı Sünniler Irak'ta 2003 sonrası oluşturulan rejimlerde kendilerine yer bulamamış sürekli bir tehdit altında yaşamışlardır. IŞİD bu tehditti fırsata çevirmiş binlerce elamanı bünyesi altına almıştır. 2004'ten 2010 yılına kadar birçok lideri ABD tarafından öldürülen örgüt isim olarak ta İki Nehir Arası El Kaide/Irak-Mezopotamya El Kaidesi (IEK) ve Irak İslam Devleti (İİD) gibi isimler almıştır.

2010 Yılında örgütün başına Ebu Bekir el-Bağdadi'nin geçmesi ile farklı bir yapıya bürünen ve Suriye'de İç Savaş'ın çıkması ile buraya örgüt üyelerinin gönderilmesi ile beraber örgüt gücünü arttırmıştır. 2011 yılında Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) ismini alarak güçlenmiştir (Acun, 2014: s. 1-6) 2011 ve 2014 Yılları arasında (özellikle) Suriye'de güçlü bir muhalefet olan ve birçok cihatçı grubun kendisine biat ettiği bir örgüte dönüşen IŞİD Suriye ve Irak'ın bir bölümü üzerinde egemenlik kuran terör örgütü olmuş, 29 Haziran 2014'te Musul'da halifelik ilan etmiştir (<https://tr.euronews.com/2016/10/17/isid-in-musul-u-iskalinin-kronolojisi> Erişim tarihi: 26.04.2019). Bununla beraber Suriye'de birçok kenti ele geçirmiş ve büyük bir egemenlik alanı oluşturmuştur. IŞİD'in en büyük destekçileri dünyanın birçok yerinden kendilerine katılan cihatçı militanlar olmuştur.

IŞİD ötekiyi oluştururken temel referans noktasını selefi anlayışına dayalı Sünni bir din anlayışı üzerinden yapmıştır. Bu anlayışın merkezinde kafire karşı verilen savaş ve kendi görüşünde olmayanın tekfir edildiği bir görüş hakimdir. Savaş ve çatışma ortamının yatacağı korkuyu ötekinin inşası için kullanan IŞİD medyayı bu amaçla kullanmıştır. 2003 ABD'nin Irak işgali sonrası baskı ve zulüm altında yaşayan Iraklı Sünniler Irak'ta 2003 sonrası oluşturulan rejimlerde kendilerine yer bulamamış sürekli bir tehdit altında yaşamışlardır. IŞİD bu tehditti fırsata çevirmiş binlerce elamanı bünyesi altına almıştır.

2014 yılı Musul'un IŞİD tarafından alındıktan sonra El Bağdadi'nin verdiği hutbede "Bana ağır bir sorumluluk ve yüce bir görev verildi. Ben tebaama kralların ya da liderlerin vadettiği refah ve bolluğu değil, Allah'ın mümin kullarına vadettiği

şeyi vadediyorum” (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isid-lideri-bagdadi-musulda-ohutbe-verdi/145100> Erişim tarihi: 26.04.2019) dedi. Bu söylem Selefi Cihat anlayışı ile doğrudan ilişkilidir. Vaat edilen bir cennet vardır. Ve bu cennet uğruna yapılan her şey cennete gitmek için bir araçtır. Hilafetin yeniden kurulması gerekliliği inancı IŞİD’in temel amacını ve politikasını belirlerken IŞİD’in kimleri neden güvenlikleştirdiği sorusuna da cevap vermektedir. Bu cevap hilafetin olmadığı ve Şerri hükümlerin geçmediği bütün yerleri işgal altında görmekte ve bu yerler hilafetin götürülmesi gereken yerlerdir. Bu amaç doğrultusunda Hilafetin olmadığı yerler güvenlikleştirilmiş bu alanlara askeri müdahale gerekmektedir. IŞİD 2014 yılında Musul şehrini ele geçirmiş, 31 Türk şoförü rehin almış ve sonraki günde Türkiye Başkonsolosluğu’nu basmış, Başkonsolos Öztürk Yılmaz ve iki çocuğun da aralarında bulunduğu 49 kişiyi rehin almıştır. Bu IŞİD’in sadece Irak ve Suriye İçin tehdit olmadığını Türkiye içinde mutlak bir tehdit olduğunu göstermiştir. Daha sonra bu rehinelere serbest bırakılmış olsa da IŞİD Türkiye için tehdit olmaktan çıkmamıştır.

IŞİD yazılı ve sözlü yayınlarında politikalarını açıklamıştır. “Asla ama asla demokrasi İslam’la bağdaşmamaktadır. Bunlar ayrı iki dindir. İslam’la hiçbir din ve ideoloji bağdaşmamaktadır. Müslüman’ın yanına başka hiçbir kelime ilave edilemez. Demokrat Müslüman, komünist Müslüman, sosyalist Müslüman, Yahudi Müslüman, Budist Müslüman, bunların hiçbiri olmaz’ denilerek İslam alemi demokrasiye karşı savaşa davet ediliyor”. 2015 yılında Türkçe yayınlanan Konstantiniyye Dergisinde geçen bu sözler dışında Bu güvenlikleştirme politikaları söylemlere de yansımıştır. “Sizin Roma'nızı fethedip haçlarınızı parçalayıp, kadınlarınızı köleleştireceğiz. Eğer bizler o günleri göremezsek, çocuklarımız ve torunlarımız, sizin çocuklarınızı esir pazarında köle olarak satacaklar”(Ulagay Taylan 2015 web) IŞİD sözcüsünün söylediği bu söylem IŞİD’in bütün siyasal ve toplumsal yapıları güvenlik tehdidi olarak gördüğünü ve toplu bir güvenlikleştirme politikası güttüğünün bir kanıtıdır.

IŞİD yaptığı videolarla beraber çıkarttığı dergilerle kimleri neden güvenlikleştirdiğini anlatmaktadır. 2013 yılında İngilizce yayınladığı Dabıq Dergisinde “Türkiye Haçlı NATO ittifakının üyesidir. Amerikalılar tarafından başlatılan ve onların öncülük yaptığı çeşitli Haçlı harekâtlarına katılmıştır. Türkiye'nin Ordusu Türk tağut ve Haçlı müttefiklerinin savunmasına hizmet etmektedir. Bu hükümet ve ordu bariz biçimde din döneğidir”

(https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150909_erdogan_obama_isid_dabiq
Erişim tarihi: 26.04.2019) diyerek Türkiye'nin kendilerine karşı tehdit unsuru olduğunu göstermiştir. 2015 yılında Türkçe yayınlanan Konstantiniyye Dergisinde temel amacın İstanbul'un Fethi olduğunu önsözde dile getirilmiştir(Hacaloğlu 2015: web). Bu durum Türkiye'ye açıkça bir tehdittir.

Türkiye IŞİD'in de aralarında bulunduğu birçok kişi ve kuruluşları terör faaliyetlerinden dolayı terör listesine almıştır. Bu 10 Ekim 2013'te yayınlanan Resmi Gazetede duyurulmuştur (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131010.pdf> Erişim tarihi: 27.04.2019). Bu örgütün terör listesine alınması, siyasal ve mali destekte bulunan kişilerin mal varlıklarına el konulması Türkiye'nin IŞİD'i güvenlikleştirdiğinin bir kanıtıdır. Ancak bu güvenlikleştirme politikası söylemleştirmekte gecikmiştir. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 'Eğer Irak'ta Sünni Araplar dışlanmamış olsaydı böyle bir öfke birikmesi olmazdı. Eğer Beşar Esad'a, 'Yüzde 12'lik bir etnik yapı ülkeyi yönetmesin bu ülke hepinizin' dediğimizde dinlenseydi bunlar yaşanmazdı. IŞİD öfkeyle büyüyen bir tehdit ama işin özünü unutmamak lazım''(<http://www.diken.com.tr/davutoglu-iside-yine-terorist-diyemedi-mesrulasirici-laflar-etti> Erişim tarihi: 27.04.2019) demiştir. Davutoğlu'nun söyleminin daha sert olması gerekliliği üzerinde durulsa da üretilen söylem sorunun kökeni ile doğru ilişki kurmanın yanı sıra Suriye ile ilişkilendirilerek Türkiye'nin Suriye politikasının haklılığı ön plana çıkarma çabası olarak görülebilir. Türkiye IŞİD'e yönelik güvenlikleştirme politikalarının merkezinde yer almaya çalışmıştır. IŞİD'in evrensel bir güvenlikleştirmeye tabi tutulduğu dönemde oluşan koalisyona Türkiye destek vermiştir.

Türkiye sınırlarından IŞİD'e katılımın yoğun olması yabancı cihatçıların IŞİD'e katılmak için Türkiye sınırını kullanması ulusal ve uluslararası alanda Türkiye'nin IŞİD'i desteklediğine dair söylemlerin çıkmasına neden olmuştur. Türkiye IŞİD'e destek vermekle eleştirilse de güvenlikleştirdiği iki örgüt arasında kaldığında yardım tercihini diğer örgütten yana kullanmıştır. 2014 Yılında Suriye'deki Kürt bölgelerine saldıran IŞİD bazı şehirleri alırken bazı şehirler IŞİD'e karşı büyük bir direniş göstermiştir. Özellikle Türkiye'nin güvenlikleştirdiği PYD ve YPG gibi örgütlerin savunduğu bu şehirler uluslararası koalisyon güçleri tarafından IŞİD'e karşı desteklenmiştir. Türk politik karar vericiler güvenlikleştirdiği iki örgüt arasında

seçim yapmak zorunda kalmıştır. Bu seçimi ülkede büyük bir Kürt nüfusu varlığını göz önünde bulundurarak Kuzey Irak Özerk yönetiminin Kobani'ye destek götürmesine izin vermiştir. "Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ne bağlı Peşmergenin Kobani'ye geçmesine izin verdiklerini ancak bunun PYD'yi bir tehdit olarak görmeyi sürdürdüklerini"(https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/10/141020_turkiye_barzani_kobani_koridor Erişim tarihi: 28.04.2019) dile getirmiştir.

Türk siyasal yapıcılarının geliştirdiği söylemlerde IŞİD'e karşı sert söylemlerin geliştirilmemesi, özellikle IŞİD ile Suriye'de yoğun bir savaş halinde olan Kürtler Türkiye'yi eleştirmiş bu durum Türkiye'deki Kürleri etkilemiştir. Türk siyasal yapıcılar yaptıkları politikalar ile söylemsel tezatlıkları nedeniyle Kürtler kendilerine karşı bir tehdittin olduğunu düşünmüşler ve buna toplumsal bir reaksiyon göstermişlerdir. Bu reaksiyonun nedeni "Havadan bombalayarak bu sorunlar çözülmez. Bununla ilgili yerde mücadele eden yapılarla işbirliği kurulmadan netice alınmaz. İşte aylar geçti ve herhangi bir netice yok. Şu anda Kobani de düştü düşüyor" (https://www.haberturk.com/gundem/haber/997321-erdogan-kobani-dustu-dusecek Erişim tarihi: 27.04.2019) 2014 Ekim ayında Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından geliştirilen bu söylem Kürtler tarafından Türkiye'nin IŞİD'i desteklediği algısı yaratmıştır. Bu algı ile beraber Kürtler kendilerine karşı bölgesel tehditlerin çoğaldığını düşünürken tehdit unsuru olarak Türkiye, IŞİD, Esad Rejimi olarak görmüşlerdir. Bu dönemde Türkiye'de yaşanan Çözüm Süreci nedeniyle herhangi bir çatışma yaşanmamıştır. Ancak Kürt milliyetçileri için Kobani bir sembol olurken Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'a duyulan güvenin azalmasına neden olmuştur. Bu söylemsel başarısızlık, Türkiye'de siyasal elitin çıkarımı olumsuz etkilerken Kürtler için bir güvenlik sorununun varlığının olduğu kanısı olmuştur.

3.3.2. Demokratik Birlik Partisi (PYD)

2003 yılında Suriye'de kurulan bir Kürt Hareketi olan (Partiya Yekîtiya Demokrat) PYD'nin 2003-2010 yılları arası liderliğini Fuat Ömer yapmıştır (Acun, Keskin, 2006: s. 9). PYD Birinci Dünya Savaşı sonrası parçalanan Kürt bölgelerinde Farklı rejimlerin farklı uygulamaları ile karşı karşıya kalmışlardır. Irak'ta uzun bir geçmişi olan Kürt hareketi, Türkiye'de 1980'lerden sonra alevlenmiştir. PKK'nin

Suriye ile ilişkilerinden dolayı Suriye’de uzun zaman herhangi bir Kürt hareketi görülmemiştir. Türkiye ile Suriye ilişkilerinin gelişmesi ile beraber Suriye’nin PKK’yi güvenlikleştirmesi Suriye’de Kürt Hareketi meydana çıkmıştır. Bu hareket rejimin baskısı ile karşılaşmış birçok örgüt elemanı hapisaneye atılmış, bazı örgüt elemanları ise farklı ülkelere kaçmışlardır. Suriye’deki Kürt Hareketi PKK’nin örgütlenme yapısını örnek almış ve PKK ile doğrudan ilişkiler geliştirmiştir. Bu örgütlenme Suriye Krizi ortaya çıktığında Kürt nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde PYD’nin hakimiyet kurmasını kolaylaştırmıştır. Kriz döneminde Esad ile geliştirdiği iyi ilişkiler PYD’nin güçlenmesinde etkili olmuştur. Bu ilişkiler 2010 sonrası PYD’nin başına geçen Salih Müslüm’ün Suriye’ye davet edilmesi ve birçok örgüt üyesinin hapishanelerden çıkarılmasıdır (Acun, Keskin, 2006: s. 9).

Güçlü bir örgütlenme yapısına sahip olması, Kürt nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde kendilerine karşılık bulması ve Esat Rejimini egemenliğinin azalması PYD’yi bazı bölgelerin hakimi kılmıştır. PYD’nin askeri örgütlenmesi olan YPG (Yekîneyên Parastina Gel) ve kadın milislerden oluşan YPJ (Yekîneyên Parastina Jin)’nin varlığı bölgede hakimiyet kurmasını kolaylaştıran bir diğer etken olmuştur. Suriye’nin Kuzeyinde (Rojava) birçok farklı Kürt gurubunun varlığına rağmen PYD bölgenin en güçlü Kürt Hareketi olmuştur.

PYD’nin PKK ile ilişkisi, Abdullah Öcalan’ı lider olarak görmesi ve Kürt ayrılıkçı hareketi olması nedeni ile kurulduğu günden itibaren Türkiye tarafından terör örgütü olarak görülmüştür. Türkiye’nin güvenlikleştirdiği bir terör örgütü olsa da Türkiye ile ilişkiler geliştirdiği dönem olmuştur. 2014 yılında IŞİD ile PYD arasındaki Kobani savaşında Ankara’ya gelen Salih Müslüm dolaylı yollarla Türk karar alıcılar ile görüşmüş ancak herhangi bir karşılıklı anlaşma yapılmamıştır. Salih Müslüm “Biz Türkiye’ye elimizi uzattık, o el aynı yerde duruyor. Hiçbir zaman Türkiye’ye karşı değiliz” gibi söylemler geliştirmiştir. Bu söylemlerin yanı sıra Türkiye’yi IŞİD ile ilişki kurmakla suçlamıştır(Göksedef, 2014: web). Bu söylem PYD’nin Türkiye’ye karşı herhangi bir güvenlikleştirme politikası olmadığını göstergesidir. PYD Türkiye tarafına bazı suçlamalarda bulunmuştur. Ancak suçlamalar tek taraflı olmamış Türkiye ise PYD’nin Esad’a karşı savaşmadığını dile getirmiştir. Türkiye’nin terör örgütü olarak gördüğü bir yapının liderinin Türkiye’de olması ama Türkiye’nin herhangi bir tutuklama işleminin yapılmaması ikili ilişkilerin güvenlikleştirilip güvenlikleştirilmediği tartışmasını yaratmıştır. Türkiye’nin içte

Çözüm Süreci'nin yaşanması Salih Müslüm'e karşı tutumunu etkilemiştir. Ayrıca Türkiye PYD'nin Esad ile mücadelesinin ÖSO'nun himayesinde yapması dâhiline kendilerine destek verebileceğini söylem haline getirirken PYD'nin ÖSO'ya katılması ile beraber Türkiye Esad'a karşı muhalif gurubun güçlenmesini isterken PYD'nin gücünün önemsenmiştir.

PYD ile ÖSO arasında 2015 yılına kadar olan süreçte ikili ilişkiler inişli çıkışlı olmuştur. bu inişli çıkışlı çizgi bazen birbirlerini tehdit unsuru olarak görürken bazen de ortak düşmana karşı birbirlerine yardımda bulunmuşlardır. Kobani Savaşında ÖSO birlikleri PYD'ye yardımda bulunmuştur. Bu ikili ilişkilerin iyi olduğunun göstergesi olmuştur. Ancak 2015 sonrası dönemde iki grubu destekleyen ülkelerin değişmesi ile beraber bu iki grup birbirlerini tehdit unsuru olarak görmüş, bazı noktalarda kısmi çatışmalar yaşanmış birbirlerini güvenleştirmişleridir.

Türkiye'nin güvenleştirdiği PYD Suriye'nin kuzeyindeki bölgede farklı kantonlar oluşturmuştur. Bunlar; Cezire, Afrin ve Kobani olmuştur. Bu kantonlar farklı zamanlarda özerklik ilan etmişlerdir. IŞİD'in dünyada yarattığı, PYD'nin IŞİD'e karşı direnişinin Irak ordusundan güçlü olması PYD'yi küresel bir kahraman olarak görülmesine neden oldu. Bu dönemde farklı ülkelerden IŞİD'e karşı savaşmak için PYD saflarına katılan militanlar oldu. PYD IŞİD ve Esad yönetimini güvenleştirmiştir. PYD'nin güvenleştirdiği IŞİD ile silahlı çatışmalar hala devam etmekte ve Uluslararası Koalisyon bundan dolayı PYD'yi desteklemektir.

PYD toplumsal güvenleştirme politikasını da gütmüştür. Bölgede yaşayan Arap ve Türkmenlere yönelik güvenleştirme politikası gütmüş egemenliği altındaki bölgenin homojen bir yapıya büründürmeye çalışmıştır. Bu amaçla politikalar gütmüş bölgede ulusal kimliğin inşasına başlamıştır. Bu Türkiye'ye göçlerin artmasına neden olmuştur. PYD hakim olduğu bölgelerde muhafazakar Kürtlere yönelik politikalar gütmüş ve belirli güç mücadeleleri yaşanmıştır. Türkiye PYD'yi güvenleştirirken kamuoyuna bu verileri de neden olarak sürmüştür.

Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan 2015'te " IŞİD, PKK, PYD ve YPG'nin birbirinden farklı olmadığını "PKK'yı da YPG'yi de PYD'yi de insanlık için tehlikeli örgütler olarak görüyoruz. Hiçbir ülkenin terör örgütleri arasında ayırım

yapması kabul edilemez”
(https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151016_erdogan_silah_yardimi_tepk
Erişim tarihi: 30.04.2019) olarak nitelendirmiştir. Bu söylem Türkiye'nin Suriye'de Esad ile birlikte güvenlikleştirdiği terör örgütlerini kimler olduğunu ve bunları neden güvenlikleştirdiğinin söylemsel halidir. Bu söylem Ayrıca IŞİD'e karşı Türkiye'nin askeri müdahalede bulunması gerektirdiğine dair amacını da dile getirmektedir. Nitekim 2016 yılı Ağustos ayında yapılan Fırat Kalkanı Hareketi ile bu söylem politika haline gelmiştir.

Türkiye Suriye'de bazı çizgilerin aşılmasının direk tehdit oluşturacağını söylem haline getirmiştir. PYD için bu 2015 yılının sonlarına kadar Fırat Nehrinin batısı olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan “Fırat'ın batısına kimse geçemez bu konuda çok kararlıyız” derken (<https://www.dunya.com/gundem/039firat039in-batisina-kimse-gecemez039-haberi-297703> Erişim tarihi: 30.04.2019) derken Başbakan Davutoğlu “Fırat'ın batısı bizim kırmızıçizgimizdir” demiştir. Bu durumda PYD'nin Fırat'ın batısına geçmesi halinde Türkiye'nin askeri müdahale edebileceği görüşü yaygınlaşmıştır. Ancak bu müdahalenin evrensel bir güvenlikleştirmeye tabi tutulan IŞİD'e karşı askeri başarılar kazanmış bir silahlı yapıya karşı olduğu düşünüldüğünde bunu sadece tehdit olduğu görülebilmektedir. Nitekim PYD sonraki yıllarda bu sınırı geçmiştir. Türkiye'de PYD kantonlarının birleşmemesi için silahlı müdahalede bulunmuştur.

3.4. Türkiye'nin Suriye'deki Diğer Aktörler ile İlişkileri

Türkiye Suriye iç savaşının başlaması ile beraber Esad Rejimi, IŞİD, bazı radikal gruplar (El Nusra gibi) ve PYD'yi güvenlikleştirmiştir. Bu yapılar Suriye 2015 yılına kadar Suriye'nin birçok bölgesini ele geçirmiş yapılardır. Türkiye Esad'ın gitmesi için desteklediği ÖSO ve Muhalifler zamanla güç kaybetmiştir. Ayrıca Türkiye Suriye'deki Türkmenler ile ilişkilerini geliştirmiş Türkmenlerin ÖSO'da etkin rol almasını istemiştir. Bu amaçla Türkmen gruplar ÖSO egemenliği altında güç kazanmışlardır.

Türkiye Esad rejimini güvenlikleştirirken Esad Rejimini destekleyen ülkelerle ilişkilerini tehlikeye atmıştır. Bu ülkeler Rusya ve İran'dır. Rusya'nın Ortadoğu'daki

en büyük üslerinin olduğu Suriye’de bir iktidar değişikliğine izin vermemiştir. Bu yüzden BM’de Suriye’ye müdahale kararını Çin ile beraber ret etmiştir. Rusya sadece BM ile yetinmemiş Esad rejimine askeri ve mali destekte sağlamıştır. İran ve Hizbullah’ta Esad Rejimini askeri ve mali destekte bulunmuşlardır.

Rusya Esad Rejiminin düşmemesi için Suriye’deki askeri üsleri kullanmış, muhaliflerle askeri çatışmalara girmiş, Esad’ın Suriye’de hava hakimiyeti kurmasına yardımcı olmuştur. Bu durum Türkiye ile Rusya ilişkilerinde gerilime neden olmuştur. Suriye’den kalkan Rus uçakları Türkiye sınırında Muhalifleri bombalarken Türkiye ile karşı karşıya gelmiştir. 24 Kasım 2015’te Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde hava saldırıları düzenleyen bir Rus savaş uçağının bütün uyarılara karşın hava sahası ihlali gerçekleştirince düşürüldüğünü açıkladı. Olayda bir Rus pilot öldü, diğeri yaralı kurtarılmıştır.

(https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151204_rusya_krizin_10_gunu Erişim tarihi: 01 05.2019). Rus uçaklarının düşülmesi iki ülke arasında ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur. Rusya’dan Türkiye’ye belirli alanlarda ekonomik ambargo uygulanmış, Türkiye’de buna karşılık vermiştir. 2015’in sonlarında gelişen bu olay Rusya ile iyi giden ilişkiler için dönüm noktası olurken Türkiye kendisine yönelik tehdittin kimden gelirse gelsin karşılık bulacağını mesajını vermiştir. Putin ‘‘ sırtımızdan bıçaklandık’’ söylemini geliştirirken, Erdoğan ‘Yaşanan hadiseden dolayı gerçekten üzgünüz’’ söylemini geliştirmiştir. Türkiye’nin bu yumuşak söylemlerine rağmen ikil ilişkiler 2015 yılının kalanında kötüleşmeye devam etmiştir. Ancak gelecek yıllarda bu yumuşak söylem Türkiye ile Rusya ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Türkiye’nin Rus uçağını düşürmesi sonucu ikil ilişkiler güvenikleştiremeye doğru evrilmiştir. Bu durum Suriye’de devlet dışı aktörlerin birbirini güvenikleştirmesi, devletlerin devlet dışı aktörleri güvenikleştirmesinin dışında ilk defa iki ülkenin Suriye nedeni ile birbirlerini güvenikleştirmesi görülmüştür. Buda Suriye’nin Türkiye Ve Rusya için önemini göstermektedir.

Türkiye ile Rusya arasındaki gerilim Suriye’de Türkiye’nin temel amaçları ile çelişmiştir. Bu doğrultudan şaşmak istemeyen Türkiye Davutoğlu’nun Times Dergisine verdiği röportajda bunu söylem haline getirmiştir. Davutoğlu "Dikkatimizi, bizi birleştiren davadan ayırmamalıyız. Uluslararası toplum içine kapanmamalı.

Aksi takdirde galip çıkanlar sadece DAESH (IŞİD) ve Suriye rejimi olur. Zaten ikisini de ilişkileri hayatta tutuyor” demiş ve özellikle hedefin saptırmaması vurgusu yapmıştır (https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151127_davutoglu_times Erişim tarihi: 30.04.2019).

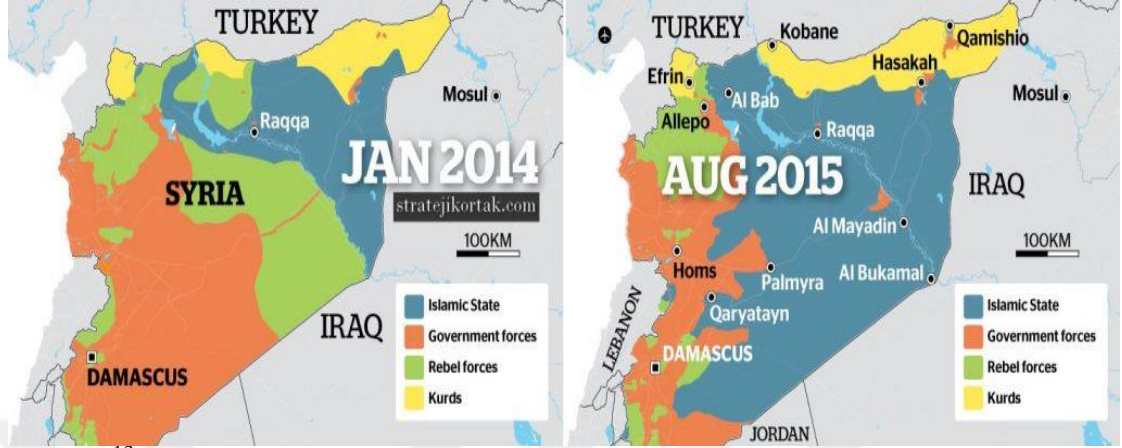
2011 ile 2015 yılları arasında Suriye’de yaşanan dönüşümler Türkiye’nin Suriye politikasını anlamamızda etkili olmuştur. Türkiye gösterilerin ilk başladığı dönemlerde Esad Rejimi ile sürekli iletişim halinde olmuş, Esad’ın geliştireceği reformlar doğrultusunda Esad desteklenmiştir. Bu süreç Suriye’deki 23 Eylül 2011’e kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra Esad Rejimi güvenlikleştirilmiş, SUK ile ilişkiler geliştirmiş temel olarak SUK ve onun askeri birliği olan ÖSO desteklenmiştir. Bu dönem ABD ile beraber hareket edilmiş ABD ve Türkiye Suriye’ye yönelik ortak politika benimsemiştir. Bu ortak politika Esad Rejimini devrilmesi ve SUK’in Suriye’de iktidara geçmesidir.

Suriye’de IŞİD’ varlığının ortaya çıkması ve güçlenmesi Türkiye ve ABD’nin Suriye politikasında eksen kaymasına neden olmuştur. Temel hedef Suriye’de Esad’a karşı savaş olmaktan çıkmış IŞİD’e karşı savaş olmuştur. Bu doğrultuda IŞİD ile savaşan Irak’ta Peşmerge ve Suriye’de PYD ABD tarafından desteklenmiştir. Bu durum Türkiye’nin desteklediği grupların arka planda kalmasına neden olurken Türkiye’nin güvenlikleştirdiği bir örgütün ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu sebep ABD’nin 2015 yılında ÖSO’ya desteklerini kesip YPG’ye destek vermesine neden olmuştur. Esad Rejiminin varlığı daha az sorgulanır hale gelmiştir.

Türkiye’nin desteklediği ÖSO’nun arasında anlaşmazlıkların çıkması ve bu grubun 2011’den sonra fazla güçlenememesi Türkiye’nin gruba uluslararası destek bulma çabasını olumsuz etkilemiştir. Bu durum Türkiye’nin Suriye politikasını sorgulanmasına neden olurken Türkiye kamuoyunda “Suriye Bataklığı” gibi tanımlararak yaparak siyasal elitin iç siyasal çıkarlarını olumsuz etkilemiştir. Bu durum Suriye’ye yönelik politikaların geliştirme isteğini azalmıştır. Bu dönemde Suriye’nin içindeki olaylar Türkiye’deki Kürt milliyetçiliğinin artmasına neden olmuş, bu da AKP’nin çıkarlarını olumsuz etkilemiştir.

2013 yılında Mısır’daki askeri darbenin olması sonucu Türkiye’ni desteklediği Mursi yönetimi indirilmesi ve Libya’da iç çatışmaların bitmemesi Türkiye’nin Arap

Baharı sonrası dış politikasının sorgulanmasına neden olurken bu sorgulanma 2015 sonrası Suriye politikasının daha keskin olmasına neden olmuştur.

Harita 1¹³

Haritada görüldüğü gibi IŞİD ve PYD'nin gelişmesi Suriye topraklarının çoğunluğunun bu iki yapı tarafından yönetilmesi ve Türkiye'nin desteklediği muhaliflerin güç kaybetmesi Türkiye'nin Suriye'de sadece muhalifleri destekleyerek istediği sonucu elde etmesi imkansız hale getirmiştir. Bu durum Türkiye'nin Suriye'ye doğrudan müdahalede bulunmasına neden olacaktır.

¹³ Bu harita Suriye'nin 2014 ile 2015 Yılları arasında değişimini göstermektedir. Bu değişim Türkiye'nin güvenlikleştirdiği yapıların Suriye'nin neredeyse tamamına yakını göstermektedir. Ayrıca Türkiye'nin Desteklediği grupların azalışı da dikkat çekicidir. Kaynak: <https://www.stratejikortak.com/2015/12/suriye-2014-2015-harita-farki.html> Erişim tarihi:: 05.05.2019

SONUÇ

Güvenlik okumasının yapıldığı bu tezde temel olarak ortaya konulan güvenliğin ontolojik dönüşümünün siyasal ve toplumsal olaylardan nasıl etkilendiğinin göstergesi niteliğindedir. Uluslararası ilişkiler de bu dönüşümden etkilenmiş ve uluslararası ilişkilerin açıklanması için var olan teoriler buna paralel olarak artmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen dünya düzeni ile beraber yeni uluslararası ilişkiler teorilerinin pratikte uygulanma alanı bulmuştur. Bu teoriler mevcut durumları açıklarken tarihsel ilişkileri bu teoriler üzerinden anlamaya çalışmışlardır. Yeni yaklaşımların çıktığı okullar bu dönemde kendilerine yer bulmuştur. Kopenhag Okulu'da bunlardan biridir. Güvenlik okumalarında aktör ve sektör ayrımına dikkat çeken bu okul söylemin ve yazınsallığın politika yapıcılarının nasıl kullandığının üzerinde durmuşlardır. Sektörlerin ve aktörlerin uluslararası ilişkilerde birden fazla olması ve klasik uluslararası ilişkiler teorilerinden ayrılması bakımından Kopenhag Okulunu önemli kılmıştır. Bu okulun yaklaşımlarından olan devletlerin, toplumların buna benzer yapıların güvenliklerini nasıl inşa ettiği ve bu inşa sürecinde nasıl bir söylem geliştirdiğini ve neleri neden tehdit unsuru olarak gördüğünü açıklamaya çalışmıştır.

Güvenlikleştirme teorisi söylemi ön plana koyarken bu söylemi geliştiren kişilerin söylemin oluşturulmasındaki etkilerini dikkat çeker bunun dışında bu söylemin kamuoyunda kabulünün güvenlikleştirmenin politika olabilmesi şartını öne sürer. Bundan dolayı kamuoyunun ikna edilmesi güvenlikleştirmenin tamamlanması için elzemdir. Siyasal yapıcıların söylemlerinin gündem belirleme etkisi artıkça bir konu hakkında yapılacak güvenlikleştirmenin yapılması daha çabuklaşır. Kamuoyunun ikna edilmesi için kullanılan temel araç medyadır. Bu doğrultuda medyanın tarafsız olması güvenlikleştirmeye tabi tutulan tehdit unsurunun gerçekten tehdit unsuru olup olmadığı tartışmasının yapılması için hayati önem taşımaktadır. Medyanın politik yapıcılarının elinde olması ya da onların baskısında olması politik yapıcılarının keyfi güvenlikleştirme politikaları üretmesine neden olabilmektedir. Bu durumda politik yapıcılar çıkarları doğrultusunda güvenlikleştirme politikaları üreteceklerdir. Bunun olmaması için medyanın bağımsızlığı önemlidir. Medya bağımsız olursa bir konunun güvenleştirilmesi daha zor olacak buda politik yapıcılarının çıkarları doğrultusunda yapılan güvenlikleştirme politikalarının ortadan kalkmasına neden olacaktır. Medyanın belirli bir gurubun elinde toplanması da buna benzer bir sonuç doğuracağı için medyanın bağımsızlığı kadar farklı grupların medyada kendine yer bulması önemli bir etkidir. Ayrıca farklı gündem oluşturacak kişi ya da grupların varlığı bir konunun siyasal alandan güvenlikleştirme alanına geçmeden önceki süresini arttırır. Bir toplumun demokratik olması ile bir konunun siyasal alanda tartışılması süresi paraleldir.

Sosyal medyanın gelişmesi ile medyanın kamuoyunu ikna etmesi ve politik yapıcılarının lehine politika üretimini zorlaşsa da klasik medyanın sosyal medyada etkili hale gelmesi bu zorluluğun derecesini azaltmaktadır. Bunun dışında politik yapıcılarının klasik medyayı hakimiyetini ele geçirme çabası benzer şekilde sosyal medyada da kendini göstermiş bu amaçla kendi sosyal medya ordularının çıkmasına neden olmuştur. Bu durum kamuoyunun iknasında etkili hale gelmeye başlamıştır. Gelecekte bu sosyal medya ordularının sayısı artacaktır. Bu ordular demokratik düzenin az olduğu yerlerde kendilerini daha fazla gösterecektir. Bu sosyal medya ordularının öteki inşası söylemlere yansımakta buda özellikle çatışmaların doğmasına neden olacaktır.

Arap Baharı ile sosyal medyanın gücü ön plana çıkmıştır. Bu güç toplumları harekete geçmede tetikleyici güç olmuştur. Bu dönemde Arap Baharının yaşandığı ülkelerde politika üreticilerinin sosyal medya ordularının olmayışı karşı bu süreci hızlandırmıştır. Arap Baharı sosyal medyanın gücünü gösterse de klasik medyanın söylemleri aktarmadaki başarısı ve bu söylemlerin politikaya dönüşmesi bakımından klasik medyanın hala etkili olduğunun göstergesidir.

Suriye iç savaşında medyanın politika inşasında etkili olduğunu açık bir şekilde bu tezin içinde görmekteyiz. Cisir El Şuğur olayı buna örnektir. Türkiye Suriye ile ilişkilerini güvenlikleştirirken medyanın yaptığı haberlere sıklıkla başvurmuş Esad'ı halkını katleden bir lider olarak görmüştür. nitekim Esad halkını katleden bir lider olmuştur. Bu bakış açısı Esad ile ilişkiler güvenlikleştirmeden önce de ikili ilişkilerin seyrini belirlemiştir. Aynı durum ikili ilişkilerin güvenlikleştirilmesi için kamuoyunun ikna edilmesinde etkili olmuştur.

Türkiye'de medyanın gücü siyasi yapıcılar tarafından tarih boyunca kullanılmıştır. Özellikle 2002'ye kadar Türkiye'de güvenlikleştirmeye tabi tutulan Kürtler ve İslami kesimin güvenlikleştirilmesi için kamuoyunun iknasında medya temel unsur olmuştur. 2002'de AKP'nin başa geçmesi sadece güvenlikleştirilen grupların güvenlik-dışlaştırması ile sonuçlanmamış aynı zamanda medyanın dönüşüm yaşamasına da neden olmuştur. 2002 ile 2011 yılları arası daha demokratik bir tutum görülürken bu durum medyayı da etkilemiş ve yılarca güvenlikleştirilmiş alanlar siyasallaşmaya başlanmış ve medyada tartışmaya başlanmıştır.

Türkiye'de 2002 yılından beri tek başına iktidar olan AKP hükümeti 2011 yılında Türk siyasetinin en güçlü siyasal yapıcı konumuna gelmiştir. Bu nedenle herhangi bir sorunu güvenlikleştirme politikalarına tabi tutarken zorlanmamakta halktan destek bulmaktadır. Bunun temel sebebi Türkiye'de güçlü bir muhalefetin olmayışı özellikle kamuoyunun AKP politikalarını desteklemesi ve medya ile parti ilişkilerinin yakın olmasıdır farklı görüşe sahip medya organlarının güçlü olmayışı ya da hükümet tarafından baskı gördüklerini iddia etmeleridir. Hükümetin farklı kesimlerin dile getirdiği sorunları siyasal çıkarına yakın bulmadıkça güvenlikleştirmeye tabi tutmamaktadır. Güvenlikleştirme politikalarının olumlu sonuç vermesi için gerek devletin gerek toplumun sorun olarak gördüğü şeylerin

iyice tartışılıp konuşulduktan sonra ve herhangi bir baskı olmadan bu politikaya tabi tutulmalıdır. Bunun olabilmesi için devlet politikalarının şeffaf olması, medyada toplumun her kesiminin sorunlarını dile getiren kanal gazete ve dergilerin olması bu medya araçlarının iktidar tarafından baskı görmemesi gerekmektedir. AKP'nin tek gündem belirleyici konumda olması Türkiye'nin Suriye politikasını etkilemiş yapılan politikalar partinin ideolojik görüşü doğrultusunda yapılmıştır.

2002 'de AKP'nin Türkiye'de siyasal yapıcı konuma geçmesi ile 2000'de Beşşar Esad'ın başa geçmesi iyiye doğru giden ikili ilişkilerin hız kazandığı bir dönem olmuştur bunda Suriye'nin Soğuk Savaş sonrası yeni bir politik tutum belirleme etkisi olsa da temelde Türkiye'deki siyasal yapıcıların ideolojik yaklaşımı etkili olmuştur. Bu ideolojik yaklaşım aynı zamanda kısa süreli iyi ilişkilerin kısa sürede güvenleştirilmesinde de temel etken olmuştur.

Arap Baharının Suriye'ye yansması sonucu Türkiye'nin Esad Rejimini güvenleştirilmesini 5 temel nedene bağlayabiliriz.

1-Türkiye'nin Arap Baharı ile iyi ilişkileri olan liderler ile o ülkelerin halkı arasında bir seçim yapmak zorunda kalması ve Türkiye'nin ülkelerinin halklarını tercih etmesi.

2- Türkiye ABD ile geliştirdiği ortak dış politika ve bu dış politika sonucu Arap Baharı için rol model ülke olduğu anlayışı

3- Tunus, Mısır ve Libya gibi Arap Baharının yaşandığı ülke liderlerinin çabuk devrilmesi ve Libya'ya yönelik politikanın değişmesi sonucu oluşan politik duruş kaygısı.

4- Arap Baharı sonrasında Türkiye'nin öncülüğünde kurulacak Sünni devletler topluluğu düşüncesi, Müslüman Kardeşler ile geliştirilen iyi ilişkiler ve Suriye'de yönetimin azınlık bir grup olan Alevilerde bulunması

5- Suriye'deki demografik yapı, halkta oluşan yönetime karşı tepki, toplumdaki tarihsel intikam duygusu ve Muhalif grupların var olandan daha güçlü sanılması.

Bu nedeler Türkiye'nin Esad Rejimini güvenleştirmeye iterken İç Savaşa gidilen noktada Esad Rejiminin devrilmeme sebebini ise dört temel nedene bağlayabiliriz. Bu nedenler:

- 1- Suriye'nin Soğuk Savaştan buyana Rusya, İran ve Çin ile geliştirdiği ilişkiler. Bu ilişkilerden dolayı Esad Rejiminin destek bu ülkelerden destek alması.
- 2- Suriye'de Beşşar Esad'ın Mübarek ve Kaddafi gibi ülkenin bütün kurumlarına tek başına hükmetmemesi, farklı gruplardan farklı pozisyonlarda yönetici elitlerin varlığı ve bunların iktidarı benimsemesi ve iktidar için mücadele etmeleri.

- 3- Esad'ı güvenlikleştiren uluslararası aktörlerin IŞİD ve benzeri radikal grupların ortaya çıkması ile Esad'a yönelik yaptırımların bu alanlara yönelmesi, eksen kayması.
- 4- Esad'a karşı iç muhalefetin birlik içinde olmayışı ile beraber güçlü bir lider etrafında birleşmemesi de bunda etkili olmuştur.

Bu sebepler İç Savaşın uzun sürmesine neden olurken Türkiye'nin Suriye'ye yönelik politikalarının kamuoyunda tartışılması Türk Politik yapıcılarının Suriye'ye yönelik farklı söylemler geliştirmesine neden olmuştur. Bu söylemlerde Esad Rejimi daima güvenlikleştirilmiş bir unsur olsa da Suriye'ye 2015 yılından sonra yapılan müdahaleler bu minvalde okunmalıdır.

Arap baharı Soğuk Savaş sonrası dönemde en büyük toplumsal hareket olmuştur. bu toplumsal hareket sonrası birçok ülkede yönetimler değişmiştir. Bu toplumsal hareketlenme Suriye'de iç savaşa neden olurken Türkiye'nin 2002'den sonra aşmaya çalıştığı Sevr korkusu 2015'ten sonra kendini ulusal güvenlik alanında tekrar hissettirmeye başlanmıştır. Bu korkunun tekrar ortaya çıkma nedeni Suriye'deki siyasal parçalanmanın Türkiye için örnek oluşturması. Türkiye'de güvenlik-dışlaştırılmış Kürt Sorununun tekrar güvenlikleştirmeye tabi tutulması. Türkiye'deki siyasal yapıcılarının siyasal çıkarları doğrultusunda öteki inşa etme çabası içine girmesi etkili olmuştur.

2002'den sonra dönüşen Türkiye'nin güvenlik yaklaşımı Arap Baharı sonrasında yaşanan dış gelişmelerle klasik güvenlik anlayışına geri dönmüştür. Buna neden olan olaylar Irak'tan sonra Suriye'de de Kürtlerin kendi bölgelerinde hakimiyet kurması ve IŞİD gibi radikal gruplara Türkiye'den katılımların fazla olmasıdır. Ancak bu durum 2002 öncesi güvenlikleştirilmiş grupların bazılarının değişmesine neden olurken bir ulus olma çabasındaki Kürt guruplar tekrar güvenlikleştirilmiştir.

Bu tez sadece Türkiye'nin Suriye'ye yönelik güvenlikleştirme politikalarını açıklamaya çalışmamaktadır. Aynı zamanda Suriye içindeki etnik, dini ve siyasal yapıların birbirlerini nasıl ve neden güvenlikleştirdiği sorusuna cevap vermiştir. Bu toplumsal, siyasi ve askeri güvenlikleştirme bazı toplumların ortadan kalkmasına neden olmuştur. Suriye'de bulunan birçok küçük topluluklar bundan etkilenmiş kendi yerlerinden edilen bu toplumlar yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan diller ve dinler etkilenmiştir. Aramice bunlardan biridir.

Suriye iç savaşı'nın getirdiği yıkım yüzbinlerce insanın ölmesine, milyonlarca insanın evlerinden olmasına ve buna paralel olarak küresel bir göç krizinin yaşanmasına neden olmuştur. Türkiye'ye gelen göçmenlere yönelik Türkiye siyaset yapıcılarının geliştirdiği söylemler uluslararası alanda örnek teşkil edebilecek niteliktedir. Türkiye'nin göçü güvenlikleştirmemesi ve göçmenlere karşı insani tutum gelecekteki göçmenlere yönelik geliştirilecek politikaların belirlenmesinde etkili olacaktır. Türkiye'nin Suriye'den gelen göçmenleri güvenlikleştirmemesine karşı halk "Suriyeli" adı altında Suriye'den gelen göçmenleri güvenlikleştirmeye tabi tutmuştur. Ancak bu güvenlikleştirme 2015'ten sonra daha yoğun hale gelmiş ve

gelecekte toplumsal çatışmaya dönüşecek yoğunlaşmıştır. Suriye'den gelen göçmenlerin nefret simgesi haline gelmesinde Türkiye'nin Suriye politikasının yanlış olduğunu düşünen muhalif grupların göçmenlere yönelik söylemler geliştirmesinin etkisi vardır.

Türk siyasal yapıcılarının göçmenlere yönelik insani politikaları söylemlerde de kendine yer bulmuştur. Ancak bu politikalar ulusal ve uluslararası alanda siyasallaşacak nitelikte olmamıştır. Buda Türkiye'nin bu konuda bir rol model ülke olmasını engellemiştir. Ulusal alanda da toplumda göçmenlere yönelik dostane tutum yeteri kadar sosyal alanda konferans, panel ve açık alanlarda anlatılmamış ve toplumun Suriye'den gelen göçmenlerin güvenleştirilmesinin önüne geçilmemiştir. Muhalif gurupların göçmenlere yönelik iktidar eleştirisinin artması ve gösterilen ırkçı yaklaşımlar iktidarın bu konuda politika üretmesini zorlaştırmaktadır.

Toplumsal güvenleştirme altında incelenen göçün güvenleştirilmesi daha az incelenen bir alan olmasına neden olmaktadır. Kopenhag Okulunun yeni güvenleştirme alanı olarak göçü alması uluslararası alanda göç çalışmalarının artmasına neden olacaktır. Teknolojik gelişmelerle bireylerin devletlere ve silahlı guruplara karşı acizliği artmış buda herhangi bir çatışma ortamında insanların çatışma ortamından kaçmasına neden olmaktadır. Dünyada çatışma alanlarının artması, fakirlik, kıtlık, iktidar baskısından kaçma isteği ve daha iyi bir hayat hayali göçü tetiklerken göçün bir alan olarak incelenmemesi sosyal bilimlerde eksikliğe neden olmaktadır. Bu nedenle yakın zamanda göç siyasal, askeri, ekonomik, toplumsal ev ekolojik güvenleştirme alanlarından biri olacaktır.

Suriye iç savaşı güvenleştirmenin hangi alanlarda etkili olduğunu kısa bir alan çalışması şeklinde olmuştur. Aynı zamanda bu savaş en kötü barışın iyi bir savaştan daha iyi olduğunu gösterirken siyasal yapıcılarının toplumlar için ne kadar büyük bir tehdit unsuru olduğunu göstermektedir. Bu tehdit unsuru olma durumu anti demokratik toplumlarda iktidarlar ile tebaa arasında ikinci bir sözleşmenin doğmasına neden olurken bu ikinci sözleşmenin süresini de uzatmaktadır. Suriye iç savaşı toplumsal hareketlerin yıkıcılığının bir kanıtı olurken siyasal yapıcılarının baskı ve dayatmalarına halk tarafından göz yumulmasına neden olan bir örnek niteliğindedir.

Suriye iç savaşının 2011 -2015 yılları arasında sonlandırma çabası içinde olan gruplar ve devletler olmuştur. Türkiye bunlardan biri olmuştur. Ancak Suriye'deki grupların bazılarının Türkiye tarafından güvenleştirilmesi ve bu iki unsurun aynı görüşmelerde yer almaması yapılan görüşme ve konferansları etkisiz kılmıştır. Suriye'de etkin olan gurupların bu çatışma ortamının bitmesi için yapılan Cenevre'de yapılan görüşmeler ve konferanslara devlet dışındaki guruplar katılmıştır. Bu durum klasik devlet merkezli aktörlerin uluslararası alanda tek aktör olmadığını gösterirken 2011-2015 yılları arasında Suriye okumalarının güvenleştirme üzerinden okunmasının doğruluğu niteliğindedir. 2016 sonrası daha devlet merkezli bir

çatışmaların çözülmesi için çabalar sarf edilmiştir. Astana görüşmesi bunlardan biri olmuştur.

2011-2015 yılları arasında Türkiye'nin Suriye'ye yönelik geliştirdiği politikaları güvenlikleştirme üzerinden okunması Tür dış politikasını anlamaya çalışanlar için etkili olacaktır. Aynı zamanda Türk dış politikası çalışmalarında farklı ülke veya bölgelere yönelik politikalarının farklı teoriler kapsamında okunması gerektiğinin elzemliğinin de göstergesidir. 2015 sonrası dönemde Suriye'ye yönelik yapılan politikalar daha klasik güvenlik anlayışı ile yapılmış bu nedenle devlet merkezli pozitivist teoriler üzerinden okunması daha doğru olacaktır.

Suriye iç savaşı sadece bölgesel bir güç mücadelesi değil küresel bir güç mücadelesi olmuştur. Bu mücadelenin aktörleri devletler ve devlet dışı aktörler olmuştur. Bu savaş toplu ölümlerin meydana geldiği bir savaştır. Bundan dolayı bireysel güvenliği ön plana tutmaktan öte devletler kendi ulusal güvenliklerini, toplumlar da kendi topluluklarının güvenliğini ön plana koymuşlardır. Bireyin güvenliği bu noktada önemsenmemiş, bireylerde kendilerinin ait olduğu dini, etnik ve ideolojik toplumlar ve kendi devletleri için bireysel güvenliklerinden vazgeçebilmişlerdir. Bu durum kendilerinin ait oldukları yapılar için savaşmalarını tetiklemiş ve ait oldukları yapılara tehdit olarak gördükleri öteki ile çatışma ortamının doğmasına ve bu çatışma ortamının sürekli olmasına neden olmuştur. Savaşın yıkıcılığı toplumlar arasında nefretin artmasına neden olmaktadır. Aynı bölgede yaşayan toplulukların barındırdıkları nefret ve öç duygusu uzun sürecek bir barışın yakın zamanda inşasını zorlaştırmaktadır. Ancak Suriye'de yaşanan uzun süreli çatışma çatışan tarafların çok büyük kaybı ile sonuçlanmıştır. Bu nedenle birçok gurup çatışmanın bitmesini istemektedir. Bu nedenle çatışmaların sonlandırılması için Suriye'deki aktörler ve küresel güçler beraber hareket etmeli Türkiye bunda öncü görevi üstlenmelidir.

Suriye iç savaş küresel güçlerin güç mücadelesi olmuştur. 2015 yılına kadar bu güç mücadelesinin tarafları ABD, Türkiye ve Arap Birliği aynı safta Esad ve IŞİD'e karşı ÖSO'yu desteklerken Rusya Çin ve İran Muhaliflere ve IŞİD'e karşı Esad Rejimini desteklemişlerdir. Bu güç mücadelesi de ABD ve Türkiye ortak söylem geliştirmiş bu söylemin temelinde demokrasi isteyen Suriye halkının mücadelesine destek vermek olduğu güvenlikleştirdiği Esad Rejimini halkını katleden liderin yönetmeye hakkının olmadığı söylemi üzerinden politika üretmiştir. Esad Rejimine destek veren Rusya ve diğer ülkeler Suriye'de meşru gücün Esad Rejimi olduğunu diğer bütün grupları güvenlikleştirirken bu meşruluk söylemi üzerinde politika üretmiştir. Her iki tarafta IŞİD'i tehdit unsuru olarak görmüş ve IŞİD evrensel bir güvenlikleştirmeye tabi tutulmuştur. Bu evrensel güvenlikleştirmenin etkili olması için ABD 2015 yılında PYD'yi desteklemeye başlamıştır. Türkiye'nin güvenlikleştirdiği PYD'nin ABD tarafından desteklenmesi iki ülkenin ortak yürüttüğü Suriye politikalarının sonu olmuştur. Bu aynı zamanda Türkiye ile ABD arasında Suriye'de güç mücadelesine dönüşmüş. Bu nedenle Türkiye 2015

sonrasında müdahaleci bir politika izlemeye başlamış askeri müdahalelerde bulunmuştur.

Suriye üzerinde büyük güçlerin mücadelesi Suriye'nin kendi geleceğini inşasını zorlamaktadır. Büyük güçlerin siyaset yapıcılarının kendi siyasi çıkarları doğrultusunda geliştirdiği söylemler Suriye'de binlerce insanın ölümüne yol açarken bu çatışmalardan kaçan insanların güvenleştirilmesi insani değerlere aykırı bir tutumdur. Bunun Suriye'den gelen binlerce insanı misafir eden Türkiye'nin uluslararası alanda söylem haline getirmesi gerekmektedir. Uluslararası insani yardım kuruluşları ile düzenleyeceği konferanslar ve aktiviteler bu söylemin siyasallaşmasında etkili olacaktır. Suriye'de kurulacak bir barışın sadece Suriye için değil Türkiye'nin çıkarları için önemlidir. 2011 öncesi ikili ilişkilerdeki ilerleme ile beraber gelişen ekonomik gelişim yapılacak barışın öneminin göstergesidir.

Türkiye dış politikada Arap Baharı ile başlayan ve yakın dönemde eskiden iyi ilişkiler kurduğu birçok Arap ülkesi ile ilişkilerinde gerileme olmuştur. Bunda Arap Baharının 'sonbahara' dönüşmesi de etkili olmuştur. Arap Baharı ile başlayan Türkiye'nin desteklediği iktidarların uzun ömürlü olmayışı Türkiye'nin yeni politikalar üretmesini zorunlu kılmıştır. Ancak Türkiye'de aynı siyasal yapıcıların varlığı bunu zor hale getirmektedir. Bu siyasal yapıcıların dış politikada yeni bir dönüşüm söylemini oluşturması ve mevcut iktidarlar ya da bölgesel güçlerle tekrar iyi ilişkiler geliştirmesi Suriye'de barışın yapılması için önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Arı, Tayyar, “Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar Ve Post-Modern Analizler” Post Modern Uluslararası İlişkiler Teorileri - 2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar, (Der. Tayyar ARI) Dora Yayınları, 2014. Bursa
- Austin, J. L. (2017), “Söylemek ve yapmak” (R. L. Aysever, Çev.) metis. istanbul
- Burchill, S., Linklater, A., Devetak, R., Donnelly, J., Nardin, T., Paterson, M., et al. (2013). Uluslararası İlişkiler teorileri. (A. Aslan, & M. Ağcan, Çev.) istanbul: küre.
- Buzan, Barry, (2015) “İnsanlar, Devletler ve Korku” (Çev. Çıtak Emre) Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, DER Yayınları, 2. Baskı İstanbul.
- Buzan, Barry, Weaver, Ole, & Wilde, D. Jaap. (1998). Security A New Framework For Analysis. London: Lynne Rienner Publishers.
- Bülent Şener, Türkiye Suriye İlişkileri, Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Komşu Siyaseti, Balkanlar - Kafkasya – Ortadoğu, ed. Pınar Yürür, Arda Özkan, Detay Yayıncılık, Ankara, 2016.
- CLEVELAND William L. ” Modern Ortadoğu Tarihi” çeviren: Mehmet Harmancı, Birinci Basım: Haziran 2008 İstanbul s 360
- Ed. Oran, Baskın (2009) “Türk Dış Politikası (Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar) (Cilt 1•1919-1980)”, 15. Baskı, İstanbul
- Ed. Oran, Baskın (2010) “Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt İl• 1980-2001),” 12. Baskı, İstanbul
- Erdemol, K. Mustafa “Suriye Denklemi” 1. Baskı 2013, Ankara
- Flew, A. (2005). “Felsefe Sözlüğü”. (N. Özsoy, Çev.) İstanbul: Yeryüzü Yayınevi.
- Gürson, P. (2017). “Büyük Güçlerin Suriye Planı” Kripto, 6. Baskı Ankara:
- Mahhalli Hüsnü (2011) “Direniş Suriye” Destek Yayınevi 2014 2. Baskı İstanbul
- İnalçık Hail, (2010) “Devlet-i Aliyye 2. Cilt” Türkiye İş Bankası Kütür Yayınları 45. Baskı. İstanbul.

- Köni, Hasan (1994) “Su Sorununun Siyasal Boyutları, Ortadoğu Ülkelerinde Su Sorunu” TESAV, Ankara,
- Kennedy Paul (2010) “ Büyük Güçlerin Yükselişi ve Düşüşü” Çeviren; Karanakçı Birtane , Türkiye İş Bankası Yayınları. 12.Baskı, Ankara
- MANSFIELD Peter. ” Ortadoğu Tarihi” çev: Ümit Hüsrev Yolsal, Say yayınları. 1. Baskı 2012 Ankara
- Nikolaos Van Dam, Suriye’de İktidar Mücadelesi, çev: Semih İdiz, Aslı F.Çalkıvık, İstanbul, İletişim Yayınlar, 2000
- Tabakoğlu, Ahmet 1985 Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi, Dergah Yayınları, İstanbul
- Tarık Meczip, Temel Projelerde Türk- Arap Birliği, Arap- Türk İlişkilerinin Geleceği, Timaş Yayınları, İstanbul 1994
- Taştekin, F. (2015), “SURIYE Yıkıl Git Diren Kal” İletişim İstanbul.
- Thomas chellelo, (1988) Syria a Country Study. United States Government as represented by the Secretary of the Army

Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

- Acun, Can (Yıl 2014), “Neo El-Kaide: Irak Ve Şam İslam Devleti (İŞİD)” SETA Perspektif, Sayı: 53, S. 1-6.
- Açıkmeşe, Sinem Akgül (2008), “Kopenhag Okulu Realist Güvenlik Çalışmalarında Aktör, Tehdit Ve Politika: Avrupa Güvenliği Üzerine Birdeğerlendirme”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara
- Açıkmeşe, Sinem Akgül(Yaz 2011), “Algı Mı, Söylem Mi? Kopenhag Okulu Ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 8, Sayı 30 S. 43-73.
- Akbaş, Zafer (İlkbahar 2012) “Ortadoğu’da Değişim Süreci Ve Türk Dış Politikası” Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Cilt:3 Sayı:1 S.51-73.
- Aktaş, Altan(2011), “Güvenikleştirme Yaklaşımı Ve Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Anlayışındaki Dönüşüm” Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı:2 S. 7-47.
- Aydın, Mustafa (Bahar 2004), “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 1, Sayı 1 S. 33-60.
- Bakan, Selahaddin, Şahin, Sonay (2018) “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü Ve Yeni Tehditler” The Journal Of

International Lingual, Social And Educational Sciences, Volume: 4, Number: 2, S. 135-152.

- Baran Taha, Macar Elçin (2017) “Değişen Güvenlik Yaklaşımları Örneğinde Kopenhag Okulu’nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşımı”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 10, Sayı 54 S. 251-259.
- Baysal Başar, Lüleci Çağla, (2011) “Kopenhag Okulu Ve Güvenikleştirme Teorisi”, Güvenlik Stratejileri Yıl, Sayı: 22 S. 61-96.
- Bilgiç, Ali (Bahar 2011), “Güvenlik İkilemi”Ni Yeniden Düşünmek Güvenlik Çalışmalarında Yeni Bir Perspektif” Uluslararası İlişkiler, Cilt 8, Sayı 29 S. 123-142.
- Bilgin Pınar, (Ocak 2010) “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları” Stratejik Araştırmalar, 8(14) 69-96.
- Bilgin Pınar (2007), “Making Turkey’s Transformation Possible: Claiming ‘Security Speak’—Not Desecuritization!” Southeast European And Black Sea Studies Cilt. 7, No. 4, S. 555–571.
- Birdiqli Fikret (2011/2), “Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel Ve Düşünsel Temelleri” Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 31, S.149-169
- Birdiqli Fikret (2010), “Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu Ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü” Güvenlik Stratejileri Sayı: 20 S. 229-256.
- Bozdağlıoğlu, Yücel, Özen, Çınar, (Kış 2004), “Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu Ve Sistemik Bağımlılık”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 1, Sayı 4 S. 59-79.
- Bozbuğa, Rasim (2015) “Suriye Kürtleri: Suriye’nin Kuzeyinde Etnik Yapı Ve Kürt Nüfusu”, 21 YY Türkiye Enstitüsü Ortadoğu Araştırmalar Merkezi [Http://Www.21yyte.Org/Tr/Arastirma/Orta-Dogu-Ve-Afrika-Arastirmalari-Merkezi/2015/01/05/7393/Suriye-Kurtleri-Suriyenin-Kuzeyinde-Etnik-Yapi-Ve-Kurt-Nufusu](http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-dogu-ve-afrika-arastirmalari-merkezi/2015/01/05/7393/suriye-kurtleri-suriyenin-kuzeyinde-etnik-yapi-ve-kurt-nufusu) Erişim tarihi: 01.02. 2019).
- Brauch, Hansgünter (Yaz 2008), “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma Ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 S. 147.
- Bulut, Mehmet Telli, (2008) “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye Suriye İlişkileri Ve Su Sorunu” (Yüksek Lisans Tezi) T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Balıkesir
- Buzan. Barry, (Jul. 1991), ‘New Patterns Of Global Security İn The Twenty-Frst Century’ International Affairs (Royal Institute Of International Affairs 1944-), Vol. 67, No. 3 Pp. 431-451.
- Buzan, Barry. (1998) “Security, The State, The "New World Order," And Beyond.” On Security. Ed. Ronne D. Lipschutz. New York: Columbia Universtiy Press,. Ch.7

- Buzan, Barry (Yaz 2008), “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 S. 107-123.
- Çetinkaya Sevinç, (2018) “AB Göç Politikalarının Güvenlikleştirme Ekseninde İncelenmesi “ (Yüksek Lisans Tezi), T.C. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Bolu
- Duran, Hasan (2011),” Adana Protokolü Sonrası Türkiye-Suriye İlişkileri” Ortadoğu Yıllığı, S. 500-518.
- Elibol, Numan (2007), “Osmanlı İmparatorluğunda Nüfus Ve Demografi Araştırması” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi Cilt.12 Sayı,2, S. 135-160.
- Emeklier, Bilgehan (Bahar 2011),”Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar”, Bilge Strateji, Cilt 2, Sayı 4, S.139-184.
- Gürseler, Ceren (Yaz 2016), “Yeni Olgusu: 100. Yılında Sykes-Picot Antlaşması”, Orta Doğu Ve Türkiye Akademik Bakış Cilt 9 Sayı 18 S.79-92.
- Hettne, Björn (Yaz 2008), “Teori Ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 S. 87-106.
- Kaliber, Alper (Güz 2005), “Türkiye’de Güvenlikleştirilmiş Bir Alan Olarak Dış Politikayı Yeniden Düşünmek: Kıbrıs Örneği”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 2, Sayı 7 S. 31-60.
- Karabulut, Bilal (Güz 2009), “Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler: Karadeniz’in Güvenliğini Yeniden Düşünmek” , Karadeniz Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 23, , s.1-11.
- Keyman, E. Fuat (Bahar 2006), “Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler Ve Hegemonya”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 3, Sayı 9 S. 1-20.
- Korkmaz, Gökhan (2016), “ABD’nin Afganistan Ve Irak Müdahaleleri Sırasında Türkiye’nin Tutumunun ABD Medyasında Ele Alınışı” Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 34, Sayı 2, S. 25-52
- Koyuncu, Çiğdem Aydın, Tür, Özlem (2012), “Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 67, No.1, S. 111-139.
- Kurt, Selim (2015), “Toplumsal Güvenliğin Yükselişi”The Journal Of Academic Social Science Studies, No 37, S. 459-476.
- Küçükkeleş, Müjge (Mart 2012), “ Arap Birliği’nin Suriye Politikası”SETA Analiz, Sayı: 51, S.1-20

- Mesjasz, Krakov (Yaz 2008), "Ekonomik Güvenlik", Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18, S. 125-150.
- Miş, Nebi, (2012) "Suriye 2011" Ortadoğu Yıllığı 2011" ORMER Sayı,7 S.260-300.
- Miş, Nebi (2011), "Güvenikleştirme Teorisi Ve Siyasal Olanın Güvenikleştirilmesi" Dergi Pakt, Cilt 6, Sayı 2, S.345 - 381.
- Miş, Nebi (2012) "Güvenikleştirme Teorisi Ve Türkiye'de Güvenikleştirme Siyaseti 1923-2003 "(Doktora Tezi), T. C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi, Sakarya
- Özcan, Muttalip (2009), " Aristoteles'in Varlık Görüşü" Kaygı Dergisi, Sayı 13 S. 113-131
- Özev, Muharrem Hilmi (2009) Dünden Bugüne Türk Dış Politikası, ([Http://Www.Tasam.Org/Tr-TR/Icerik/1111/Dunden_Bugune_Turk_Dis_Politikasi](http://Www.Tasam.Org/Tr-TR/Icerik/1111/Dunden_Bugune_Turk_Dis_Politikasi) Erişim tarihi: 10.03.2019).
- Palo, Gülcan (Aralık 2013), "Bilginin Toplumsallaşması Ve Sosyal Epistemoloji" Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı 51, S. 75-84.
- Rumelili Bahar (2013),"Uluslararası İlişkilerde Kimlik Ve Ontolojik Güvenlik" Bülten Sayı: 83, S. 4-13
- Sandıklı Atilla, Emeklier Bilgehan, (2011) " Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim Ve Dönüşüm" http://Www.Bilgesam.Org/Images/Dokumanlar/0-81-2014040746sandikli_Emeklier.Pdf Erişim tarihi: 05.06.2019.
- Sancak, Kadir (2013) "Güvenlik Etrafındaki Tartışmalar ve uluslararası Güvenliğin Dönüşümü", Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 6 s.123-134.
- Simard ,Jean- Claude (2003/2)"Epistemoloji" Çev: Ramazan Adıbelli, Bilimname Sayı 2, S. 13-21
- Şatana, Nil S (2015), "Uluslararası İlişkilerde Bilimsellik, Metodoloji Ve Yöntem", Uluslararası İlişkiler, Cilt 12, Sayı 46, S. 11-33.
- Tüysüzoğlu, Göktürk (2011),"Toplumsal Kimliğe Dayalı Güvenikleştirmelerin Siyasal Sorunlar Bağlamında İrdelenmesi: Belucistan Örneği" Güvenlik Stratejileri Sayı: 21 S. 39-87.
- Yanık, Lerna K (2015), "Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi", Uluslararası İlişkiler, Cilt 12, Sayı 46, S. 35-55.
- Yılmaz, Muzaffer Ercan (2011), "Suriye: Süreklilik ve Değişimin Çatışması" Oradoğu Analiz, Cilt: 3, Sayı: 30, 15-23.

- Zora, Kadir (2015) ‘‘Güvenlikleştirme: Hukuksal Meşruiyetten Siyasal Meşruiyete Evrilme Ve Kopenhag Okulu’’, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı 2,
- Walt M. Stephen (June 1991), ‘‘International Studies Quarterly’’ Published By Blackwell Publishing On Behalf Of The International Studies Association, Vol. 35, No. 2 Pp. 211-239
- Waever, Ole (1995) ‘‘Securitization And Desecuritization’’, İn Ronnie D. Lipschutz (Ed) On Security, Pp.46-86. New York: Columbia UP
- Waewer, Ole (Yaz 2008), ‘‘Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi’’, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 S. 151-178.

İnternet Haberleri:

- Ahmet Aydın: Hafıza-i Beşer ve Beşşar Esad 19 Ekim 2017
<http://blog.milliyet.com.tr/hafiza-i-beser-ve-besar-esad/Blog/?BlogNo=70663> Erişim tarihi: 11.03.2019)
- Akman Muhammet Ali, Anadolu Ajansı: Lübnan İç Savaşı'nın 42. yılı 13.04.2017 (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/lubnan-ic-savasinin-42-yili/796114> erşim tarihi: 02.03.2019)
- Akşam : 1998 Adana Mutabakatı maddeleri nelerdir? Adana Mutabakatı nedir? 28 ocak 2019 <https://www.aksam.com.tr/siyaset/adana-mutabakati-nedir-1998-adana-mutabakati-maddeleri-nelerdir/haber-816849> erişim 11.03.2019)
- Al Jazeera Türk,Türkiye-Suriye ilişkileri: İnişler ve Çıkışlar 06.01.2016 (<http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-ve-cikislar> Erişim tarihi: 05.04.2019)
- Al Jazeera Türk: Esad'dan reform sözü 10.09.2011 <http://www.aljazeera.com.tr/haber/esaddan-reform-sozu> Erişim tarihi: 21.04.2019).
- Al Jazeera Ülke profili: Suriye 21.01.2014 (<http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-suriye> Erişim tarihi: 01.02.2019)
- Al JazeeraEssid: Gençliği kullanıyorlar, 23 Ocak 2016 (<http://www.aljazeera.com.tr/haber/essid-gencligi-kullaniyorlar> Erişim tarihi: 03.03. 2019)
- Al JazeeraTürk: Kronoloji: Suriye'de isyandan iç savaşa 27.12.2013 <http://aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-suriyede-isyandan-ic-savasa> Erişim tarihi: 01.04.2019

- Al Jazeera Türk: Ece Göksedef Salih Müslim: Türkiye'nin şartları kabul edilemez 02.10.2014 <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/salih-muslim-turkiyenin-sartlari-kabul-edilemez> Erişim tarihi: 30.04.2019).
- Amerikaninsesi: Hilmi Hacaloğlu IŞİD'den Türkçe Dergi: Konstantiniyye 04.06.2015 <https://www.amerikaninsesi.com/a/isidden-turkce-dergi-konsatantinniye/2807520.htm> Erişim tarihi: 26.04.2019)
- Anadolu Ajansı: IŞİD lideri Bağdadi Musul'da hutbe verdi 05.07.2014 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isid-lideri-bagdadi-musulda-ohutbe-verdi/145100> Erişim tarihi: 26.04.2019)
- BB Türkçe: (<https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/03/110324> Erişim tarihi: 14.04.2019).
- BBC Turkce: 2011'den 2018'e Özgür Suriye Ordusu'nun dönüşümü 30.01.2018
- BBC Türkçe Erdoğan: PYD de insanlık için tehlikeli bir örgüt 16.10.2015 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151016_erdogan_silah_yardimi_tepk Erişim tarihi: 30.04.2019)
- BBC Türkçe: Davutoğlu Times'a yazdı: Rusya ortak düşman IŞİD'e odaklanmalı 27.11.2015 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151127_davutoglu_tims Erişim tarihi: 30.04.2019)
- BBC Türkçe: IŞİD'in dergisinden Erdoğan ve Obama'lı kapak 10. 09. 2015 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150909_erdogan_obama_isid_dabiqErişim tarihi: 26.04.2019)
- BBC Türkçe: Suriye muhalefeti İstanbul'da konsey seçti 16. 09. 2011 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/09/110915_syria_opposition Erişim tarihi: 21.04.2019)
- BBC Türkçe: Türkiye peşmergenin Kobani'ye geçişine yardım edecek 20.10.2014 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/10/141020_turkiye_barzani_kobani_koridorErişim tarihi: 28.04.2019)
- BBC Türkçe: Türkiye-Rusya uçak krizi: 10 günde neler yaşandı? 04.12.2015 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151204_rusya_krizin_10_gunu Erişim tarihi: 01 05.2019)
- BBC Türkçe: 11.08.2011 <https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/08/110809> Erişim tarihi: 04.20.2019).
- CNN Türk Türkiye'nin darbeler 07.08.2017 tarihi <https://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-darbeler-tarihi?page=9> erişim tarihi 05.03.2019)
- Çelik ,Cengizhan (2013). Gazetevatan (<http://www.gazetevatan.com/suriye-de-ic-savas-nasil-basladi--538013-gundem/> Erişim: 20.03.2019).

- Diken: Davutoğlu IŞİD'e yine 'terörist' diyemedi, 'meşrulaştırıcı' laflar etti
07/08/2014(<http://www.diken.com.tr/davutoglu-iside-yine-terorist-diyemedi-mesrulasitirici-laflar-etti/> Erişim tarihi: 27.04.2019)
- Dünya 'Fırat'ın batısına kimse geçemez' 10.11.2015
(<https://www.dunya.com/gundem/039firat039in-batisina-kimse-gecemez039-haberi-297703> Erişim tarihi: 30.04.2019)
- Euronews IŞİD'in Musul'u işgalinin kronolojisi 17.10.2016
(<https://tr.euronews.com/2016/10/17/isid-in-musul-u-ısgalinin-kronolojis>
Erişim tarihi: 26.04.2019)
- Evrensel: Suriye hedefte 12.09.2011
(<https://www.evrensel.net/haber/14030/suriye-hedefte> Erişim tarihi:
21.04.2019)
- Fisk, Robert (26.04.2013). TheyMaybefightingforSyria not AssadIndependet
(<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/they-may-be-fighting-for-syria-not-assad-they-may-also-be-winning-robort-fisk-reports-from> Erişim tarihi: 14. 05.2019)
- Gazete Manifesto: Cısr-eş Şuğur katliamı 28.09.2016
(<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201609281025033888-suriye-turkiye-sinir-duvar/> Erişim tarihi: 11.04.2019)
- Haber 7 (<http://www.haber7.com/siyaset/haber/726658> Erişim tarihi:
14.04.2019).
- HaberTürk: "800 bin Suriyeli'ye hazırız" 11.06.2011
(<https://www.haberturk.com/dunya/haber/638822-800-bin-suriyeliye-haziriz> Erişim tarihi:20.04.2019)
- HaberTürk: PYD lideri Ankara'da 05.10.2014
(<https://www.haberturk.com/dunya/haber/996818-pyd-lideri-ankarada>Erişim tarihi: 21.04.2019).
- HaberTürk: SINIRDA 3 BİN KİŞİLİK CAN KASABASI 10.06.2011
<https://www.haberturk.com/dunya/haber/638695-sinirda-3-bin-kisilik-can-kasabasi#> Erişim tarihi:20.04.2019)
- HaberTürk Erdoğan: Kobani düştü düşecek!07.10.2014
(<https://www.haberturk.com/gundem/haber/997321-erdogan-kobani-dustu-dusecek> Erişim tarihi: 27.04.2019)
- HaberTürk: Başbakan Erdoğan Mübarek'e seslendi! 01.02.2011
(<https://www.haberturk.com/dunya/haber/597069-basbakan-erdogan-mubareke-seslendi> Erişim tarihi:14.04.2019).
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42862756> Erişim tarihi:
21.04.2019
- Hürriyet Türkiye: El Nusra'yı terör listesine aldı 04.06.2014
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiye-el-nusra-yi-terror-listesine-aldi-2654432> Erişim tarihi: 25.04.2019).

- Hürriyet: Ankara, "Esad'la devam" diyor 27.04.2011
www.hurriyet.com.tr/planet/17648398.asp, Erişim tarihi: 07.05.2019
- Hürriyet: Erdoğan ile neden bozuştuk 04.07.2012
(<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-ile-neden-bozustuk-20911106> Erişim tarihi: 21.04.2019)
- Hürriyet: Suriyeli muhalifler İstanbul'da toplandı 16.07.2011
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeli-muhalifler-istanbulda-toplandi-18269088> Erişim tarihi:21.04.2019)
- Hürriyet: Şamgen'de anlaşma sağlandı. 07.03.201
(<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/samgende-anlasma-saglandi-17203196> Erişim tarihi:14.04.2015).
- Hürriyet: Yaşar Anter; Hem tatil hem siyaset için Bodrum'da 05.08.2008
(<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/hem-tatil-hem-siyaset-icin-bodrumda-9588900> Erişim tarihi:14.04.2019).
- MELEK ULAGAY TAYLAN/ İŞİD'İN DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI-7 İŞİD'in İdeolojik ve Teolojik Temelleri 06.07.2015
<https://bianet.org/bianet/siyaset/165807-isid-in-ideolojik-ve-teolojik-temelleri> Erişim tarihi: 26.04.2019)
- Milliyet 07.01.2013 <http://www.milliyet.com.tr/2-yillik-ic-savas-in-kronolojisi/dunya/haberdetay/07.01.2013/1652039/default.htm> Erişim tarihi 21.03.2019
- NTV Suriye iç savaşında 6 yılda neler yaşandı? 15.03.2017
(<https://www.ntv.com.tr/dunya/suriye-ic-savasinda-6-yilda-neler-yasandi>. Erişim tarihi: 03.03 2019).
- NTV Suriye iç savaşında 7 yılda neler yaşandı? 15.03.2018
(<https://www.ntv.com.tr/dunya/suriye-ic-savasinda-7-yilda-511-bin-insan-oldu> Erişim tarihi: 02.02. 2019
- NTV: Arap Birliği Suriye'nin üyeliğini askıya aldı 12.11.2011
(https://www.ntv.com.tr/dunya/arap-birligi-suriyenin-uyeligini-askiya-aldi,7pN4_KWMM0G8Ik_PKSIBow Erişim tarihi: 21.04.2019).
- NTV: NATO'nun Libya'da ne işi var' 28.02.2011
<https://www.ntv.com.tr/turkiye/natonun-libyada-ne-isi-var,6VO1xU5PmkGhAGJtyRD3qA> Erişim tarihi:14.04.2019)
- Radikal: Türkiye ile Suriye 6 önemli adım atacak” 06.02.2011
<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=HaberYazdir&ArticleID=1039156> erişim 05.04.2019)
- Sabah: Abdullah Öcalan'ın yakalanışı 16.02.2011
(https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/abdullah_ocalanin_yakalanisi/7 Erişim tarihi: 12.03.2019)

- Sabah: Davutoğlu: Esad sözünü tutmadı 11.6.2011
<https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/06/11/davutoglu-esad-sozunu-tutmadi>
- Sabah: Esad'a 4 mesaj 07.04.2011
(<https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/04/07/esada-4-mesaj-37080996689?paging=3> Erişim tarihi: 20.04.2019)
- Sol: Obama'dan Erdoğan'a 'Arap Baharı' teşekkürü 21 Eylül 2011
<http://haber.sol.org.tr/dunyadan/obamadan-erdogana-arap-bahari-tesekkuru-haberi-46603> Erişim tarihi: 10.04.2019
- Stratejik Ortak: Merak Edilen Adana Mutabakatı Maddeleri ve Önemi 29 Ocak 2019 (<https://www.stratejikortak.com/2019/01/adana-mutabakati-maddeleri.html> Erişim tarihi: 11.03.2019)
- Stratejikortak: Suriye'de 2014 ile 2015 Arasındaki Büyük Harita Farkı: 30.12.2015 <https://www.stratejikortak.com/2015/12/suriye-2014-2015-harita-farki.html> Erişim tarihi: 05.05.2019
- Suriye başbakanlık istatistik kurumu. (رئاسة مجلس الوزراء - المكتب المركزي للإحصاء) الجمهورية العربية السورية) Erişim tarihi 02.02.2019)
- Suriyeli Muhalif ve devrimci güçler ulusal koalisyonu <http://tr.etalaf.org/pekhat/suriye-ulusal-konseyi.html>, Erişim tarihi: 21.04.2019
- T.C. Resmî Gazete 10.10.2013
(<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131010.pdf>Erişim tarihi: 27.04.2019)
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (<http://www.gap.gov.tr/gap> Erişim tarihi: 10.03.2019).
- Takvim: Başbakan'dan önemli açıklamalar!. 28.03.2011.
(https://www.takvim.com.tr/siyaset/2011/03/28/basbakandan_onemli_aciklamalar_374394748252 Erişim tarihi: 14.04.2019)
- TC Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi İkinci Bakanlar Toplantısı Basın Toplantısı, 3 Ekim 2010, Lazkiye (<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-yuksek-duzeyli-stratejik-isbirligi-konseyi-ikinci-bakanlar-toplantisi-basin-toplantisi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 11.04.2019).
- Vatan Gazetesi: İçgen Levent, Suriye, Türk savaş uçağını düşürdü! 23.06.2012
(<http://www.gazetevatan.com/suriye--turk-savas-ucagini-dusurdu--459720-gundem> Erişim tarihi: 10.04.2019)
- Wall Street Journal Interview With Bashar al-Assad by Bashar al-Assad 31.01.2011 <https://www.voltairenet.org/article168333.html> Erişim tarihi: 02.03.2019
- Washingtonpost: By Scott Wilson and Joby Warrick 08.18.2011
(<https://www.washingtonpost.com/politics/assad-must-go-obama->

says/2011/08/18/gIQAelheOJ_story.html?noredirect=on&utm_term=.708da9a49ad Erşim tarihi: 20.04.2019).

Yahya Bostan CIA Başkanı'ndan 'çok gizli' ziyaret 26.4.2011
(<https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/04/26/cia-baskanindan-cok-gizli-ziyaret> Erişim tarihi: 20.04.2019)

Youtube: Başbakan 'Esad Kardeşim' Diye Överken 22 kasim 2012
<https://www.youtube.com/watch?v=To6AK3R9p00> Erşim tarihi: 11.04.2019

ÖZ GEÇMİŞ

01.04.1990. Yılında Tutak Ağrı'da dünyaya geldim. İlkokula ailevi ve bölgesel nedenlerden dolayı iki sene geç başladım. 1999 yılında Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda okula başladım. Liseyi Çanakkale Biga Atatürk Anadolu Lisesinde okudum. 2012'de İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümüne Başladım. 2017'de Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans yaptım.